

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

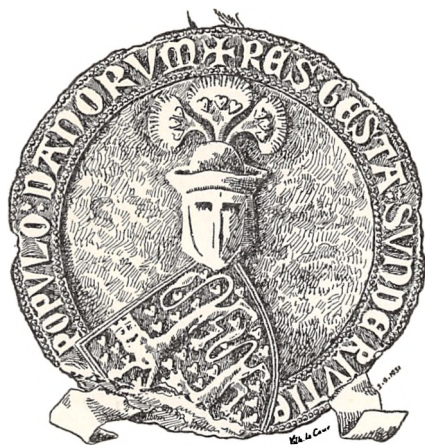
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYLLANDS HISTORIE

FREMSTILLET FOR DET DANSKE FOLK

UNDER REDAKTION AF
VILH. LA COUR · KNUD FABRICIUS
HOLGER HJELHOLT OG
HANS LUND

C. A. REITZELS FORLAG
KØBENHAVN

NAVNE- OG SAGREGISTER

VED

H. J. H. GLÆDEMARK

C. A. REITZELS FORLAG
KØBENHAVN 1943

NAVNE- OG SAGREGISTRET ER UDGIVET MED
UNDERSTØTTELSE AF BROUSTS LEGAT OG DEN
CARLSEN-LANGESKE STIFTELSE

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S KØBENHAVN

INDHOLD

	Side
Vejledende Bemærkninger.....	7
Person- og Stedregister	9
Sagregister	95
Trykfejl og Rettelser	149

Registret udkom Maj 1943.

VEJLEDENDE BEMÆRKNINGER

Romertallene betegner Bindet, de almindelige (arabiske) Tal derimod Sidetallet; et til et Sidetal tilføjet f. betyder, at Personen, Stedet eller Emnet nævnes paa den følgende Side, ff., at Personen, Stedet eller Emnet forekommer paa to eller flere paa hinanden følgende Sider; to Tal med Bindestreg imellem tilkendegiver, at de mellem-liggende Sider omhandler vedkommende Person, Sted eller Emne.

Registrene er ordnet alfabetisk; den alfabetiske Ordning er ogsaa anvendt ved Oprensning af Navne og Emner inden for de enkelte Artikler. I disse er tillige — hvor det har vist sig hensigtsmæssigt — anvendt saglige eller kronologiske Inddelinger. Underpunkter eller specielle Forhold vedrørende et Emne er som Regel anført i Parentes(er), f. Eks.: Teologi — — —; (den rette Lære) — — —; (Konkordieformlen) — — —; (Sakramentlære) — — —; (Trosbekendelse) — — —; et andet Eks.: Nederlandene — — —; (Amsterdam) — — —; (Utrecht) — — —; et tredje Eks.: Toldtariffer: (1668) — — —; (1672) — — —; (1768) — — —; o. s. v.

B. er Forkortelse af Billede, K. af Kort, P. af Portræt og S. af Segl (Afbildning).

PERSON- OG STEDREGISTRET

Med Hensyn til den alfabetiske Ordning skal anføres, at I betragtes som et særligt Bogstav (skilt fra J) i Begyndelsen af et Ord, derimod ikke inde i Ordet; V og W betragtes som samme Bogstav baade i Begyndelsen af et Ord og inde i det. Tysk ä (ae), ü (ue) og ö (oe) er opført under æ, y og ø.

Personnavne: Fremmede Personnavne er som Regel opført under den tilsvarende danske Form, selv om den fremmede bruges i Teksten, f. Eks. Frederik for Friedrich, Filip for Philip; dog er anvendt de to Former: Carl (danske Navne) og Karl (bl. a. svenske, tyske og franske Konge- og Kejsernavne), derimod altid Christian. Med Hensyn til Personer med Familienavn gælder den Regel, at deres Fornavne er stavet som i Teksten, dog saaledes, at der, hvor to eller flere Forfattere har anvendt forskellig Stavemaade i Teksten, er foretaget en Normalisering, idet den danske Stavemaade er bibeholdt ved danske og sønderjydske Personnavne, den fremmede Stavemaade ved udenlandske Personnavne.

Fyrstelige Personer (og Bisper, for saa vidt deres Slægtsnavn ikke kendes) af samme Navn er opført saaledes, at de danske Konger staar først, derefter Hertugerne inden for Hertugdømmet Sønderjyllands (Slesvigs) Omraade og endelig de andre, ordnede alfabetisk efter deres Landes (og Bispedømmers) Navne.

Adelige (og Bisper) er opført under deres Slægtsnavn, for saa vidt det er kendt; derimod er der som Regel ikke taget Hensyn til personlige Tilnavne.

Personer, der ikke har ført Slægtsnavn, er opført under Fornavnet, hvis de nævnes før 1536, derimod under deres Efternavn (Faderens Navn med tilføjet -sen), hvis de nævnes første Gang efter 1536; altsaa *Hans Tavsøn*, men *Hemmingsen*, Niels.

Giftede Kvinder er *før* 1800 altid opført under deres eget Slægtsnavn, ikke under Mandens; nævnes vedkommende i Teksten under sit tilgiftede Navn, er der ved Mandens Slægtsnavn en Henvisning til hendes eget; *efter* 1800 er de derimod opført under det Navn, hvorunder de er kendt og med Henvisning til dette, hvis begge de nævnte Former benyttes i Teksten.

Stednavne er opført under deres nuværende Form; til denne henvises fra ældre Former. Sønderjydske Stednavne er opført under den danske Form; det samme er ogsaa Tilfældet med kendte holstenske og tyske Stednavne.

SAGREGISTRET

Dette medtager som Regel *kun* Forhold vedrørende Sønderjylland; dog kan en Del Forhold vedrørende Holsten findes i Person- og Stedregistret under Artiklen *Holsten*.

I Spidsen af større Artikler er — for saa vidt Emnet tillader det — sat alle Sidetal vedr. Emnet, dog som Regel ikke vedr. de i Artiklerne forekommende Henvisninger.

Med Hensyn til Stoffet maa det betones, at det saa vidt muligt er indordnet under større Artikler, der er bestemt ved følgende Inddeling:

Landet i Almindelighed: Geologi; Klima; Planteliv; Dyreliv.

Befolkningsforhold: Befolkning; Nationalitetsforhold; Sprog; Skrift.

Næringsliv: Landbrug; Skovbrug; Fiskeri; Jagt. — Haandværk og Industri; Handel; Søfart. — Digevæsen; Kanaler; Samfærdsel. — Maal og Vægt.

Aandeligt Liv: Gudelære (hedensk); Gudsdyrkelse (hedensk); Kirke. — Aandsliv og Litteratur; Kunst. — Undervisningsvæsen; Videnskab; Overtro og Trolddom. — Aviser og Tidsskrifter. — Biblioteker; Museer.

Stat og Samfundsliv: Statsret (herunder: Sønderjyllands officielle Navn; Omraade; statsretlige Stilling; Selvstændighed; Arvefølge og Arveret; Valg og Hylding; Fredsslutninger og Forlig; Forbund; Vaabenstilstand; Neutralitetserklæringer); Flag og Neutralitetsmærker; Indfødsret. — Forfatning og Fyrstemagt; Rigsraad; Rigs- og Landsforsamlinger; Valglove og Valgbestemmelser; Trykkefrihed. — Lovgivning. — Retsvæsen. — Forvaltning. — Finansvæsen; Møntvæsen; Pengevæsen; Skattevæsen; Toldvæsen. — Hærvæsen; Flaade; Leding; Vaaben. — Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje. — Kommissioner.

Købstæder. — Landsby.

Adel; Lensvæsen. — Borgerstand. — Bondestand. — Arbejderspørgsmaalet i 19. og 20. Aarhundrede. — Selskaber og Foreninger; Gilder.

Særlige sønderjydske Forhold: Slesvig-Holstenismen; Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864; Møder og Folkefester.

Andre Emner: Oldtidsfund; Segl.

Arkivar ved Rigsarkivet, Dr. phil. *Holger Hjelholt*, der ved Udarbejdelsen af Registrene har staaet mig bi med Raad, og Arkivar ved Landsarkivet i Aabenraa, cand. mag. *Johan Hvidtfeldt*, der har fremskaffet en Del Oplysninger vedrørende Personer i Bd. IV og V, bringer jeg herved min Tak.

Forf.

NAVNE- OG STEDREGISTER

A

Aabenraa: *Anlæggelse og Navn* I 456 f.; II 138.

Topografiske Forhold: Billeder se nedenfor *Billeder*. — Forstad: Aabenraa Landsogn (Opnør, Gammel-Opnør) I 456; Gader III 380; Slotte (Borge) I 462; II 58, (Aabenraahus) 138; (Brundlund) 82, 138, 177; III 94; Kirken II 117; V 325; St. Jørgensgaard II 308; Günderothske Stiftelse IV 133; Forsørgelsesanstalt for Enker af Borgerstanden 135; „Lutherhuset“ V 325; „Folkehjem“ 241; Havnen I 456; III 94; IV 22; Jernbanen V 464 ff.; Bymarken I 456; III 94.

Indbyggere: Antal og Tilvækst III 454 f.; IV 14 f., 150, 182, 399; Boliger IV 22; Folkelynne V 325.

Forfatnings- og Retsforhold samt Privilegier: Byens retslige Stilling II 58, (1429) 82 f., (ca. 1260) 107, (1523) 230, 232, (Delingen 1490) 199, (Delingen 1544) 346. — By- og Stadslove: „Skraaen“ fra ca. 1265 I 456, 467; „Skraaen“ fra 1335 II 129, 133 f.; den plattyske Stadsret I 467; II 129; Forfatningen IV 388. — Retsforhold II 132 ff., 424; Ansættelse af Politimester IV 51. — Toldprivilegier II 133.

Bystyrelse IV 198 ff.; (i 1848) 386 ff.; (i 1864) 506; V 325. — Jvf. *Forfatnings- og Retsforhold*, By- og Stadslove.

Næringsveje: Agerbrug III 94; Handel II 435; III 355, 357 f., 449; (Markeder) 354; IV 451; (Karantænestalde) V 449; Industri III 347; IV 22, 401; V 443 f.; Søfart og Fiskeri II 435; III 290, 355, 357 f., 450, 456; IV 22, 69, 147, 401; V 462.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: Banker og Sparekasser IV 134; V 218, 455; økonomiske Tilstande III 106; IV 151, 183, 401; Byens Gæld (ca. 1815) IV 95. — Økonomisk bestemte Uroligheder 1790 III 404.

Afgifter: Afgift til Landsherren I 468; Næringskatten IV 151, 401; Told I 412.

Kirkelige Forhold: Reformationen II 322 ff.; Kirkekollegier IV 176; Gudstjenesten 510; V 326; kirkeligt Liv IV 465; V 325 f.; Frimenighed V 343. Kirkesprog se nedenfor under *Sproglige Forhold*.

Skolevæsen: III 470; V 58; Rektorskole II 454; Privatskoler V 58, 325; Industri-skole IV 133; Søndagsskole for Læredrenge 133; Skolesproget se nedenfor under *Sproglige Forhold*.

Sproglige Forhold: Folkesproget II 300, 470; III 146, 388; IV 335 Note; Kirkesproget III 146; IV 414; V 325 f.; Skolesproget V 58, 325.

Nationale og politiske Forhold I 477 f.; IV 316 f., 386 ff., 506; V 76, 325. — Bevægelsen 1830 IV 164 f.; Petition om en slesvig-holstensk Forfatning 102; Myndighedernes Stilling til Pressen (1839) 222 f.; politiske Stemninger (1847) 338; politiske Forhold (1848) 352 f., 386 ff.; (1864) 506 f.; Tilslutning til En-Bloc-Afstemning (Nov. 1918) V 276; Afstemningsresultatet 1920 V 296; Kongen i Aabenraa ved Genforeningen 302. Se ogsaa nedenfor *Møder og Fester*.

Sammenslutninger: St. Knuds Gilde I 474. — M. H. t. Frederiksklubben, Kogeforeningen og Sprogforeningen se *Sagregister* under *Selskaber og Foreninger*.

Møder og Fester: Politisk Møde Nov. 1830 IV 164 f.; slesvig-holstensk Folkefest paa „Aunetsberg“ (1843) 288 f., 292; Valgmændsmøde (1881) V 150; de danske nationale Foreningers Aarsmøde 226; Mødet paa „Folkkehjem“ Nov. 1918 275 ff. — Dansk-tysk Gustav Adolf-Fest (1875) V 358, 374; Indre Missions Møde (1887) 391.

Aviser og Tidsskrifter: M. H. t. Aabenraa Avis, Apenrader Wochenblatt, Freja, Hejmdal se *Sagregister* under *Aviser og Tidsskrifter*.

Belejringer og Kampe: Holstenernes Erobring af Byen (1420) II 82 f., (1523) 230, 232.

- Ildsvaade* (1610) III 106.
- Billeder*: Bakkerne Vest for Byen I 23; Lyngbakkerne nær Byen 42; Udsigt mod Byen IV 23, 199; Udsigt mod Skibsværfterne V 464; Rabens Skibsværft IV 403; Fuldrigger fra Aabenraa i Venezias Havn III 448; Frederiksklubben V 7; udviste Nordslesvigere i „Hejmdals“ Gaard 211; „Folkehjem“ 243; Mødet paa „Folkehjem“ 17. Nov. 1918 279.
- Aabenraa Amt IV 90, 322, 338, 427, 498; V 76; K. III 66.
- Aabenraa Provsti IV 464.
- Aachen I 236.
- Aggaard, Knud, Præst i Agerskov (Nørre-Rangstrup H.), I 84; IV 35, 63, 82, 94, 118 f., 135, 141; Titelblad til hans „Beskrivelse over Tørning Len“, Facsimile 119; P. 35.
- Aggaard Landbrugsskole, Oversø Sogn, Ugle H., V 60 ff., 126, 170; B. 63.
- Aalborghus, Aalborg, II 47.
- Aarhus I 338.
- Aartoft Plantage, Lundtoft H., V 434, 444.
- Aarup, Lundtoft H., I 456.
- Aarø sund V 462.
- Abel, Konge, I 410, 418, 477; II 149; Ægteskab I 406, II 4; forlenes med Hertugdømmet Sønderjylland II 3 f.; Forhold til Kirker og Klostre i Sønderjylland I 450, 452, 454 f., 484; Strid med Broderen, Erik Plovenning, II 4 ff.; Konge 9 f.; Angreb paa Friserne 10, 149; falder i Kampen 10, 149. Hans Segl B. II 5.
- Abel Abels søn, Herre til Langeland, II 13, 19, 21.
- Abel Valdemars søn II 32.
- Abild, Anna Margrethe, se Jensen, Anna Margrethe.
- Abildgaard, sønderjydske Adelslægt, II 24.
- Abildgaard, Søren, Tegner, III 471 f.
- Abildgaard, Tyge, hertugelig Drost, II 20, 99.
- Abkær Mose, Gram H., I 120.
- Abodritter, vendisk Folk i det østlige Holsten og Mecklenborg, I 227, 235, 263, 280, 326, 356.
- Abraham Broders søn, hallandsk Adelsmand, II 58.
- Abrahamson, Werner, Officer, Forfatter, III 474.
- Absalon, Ærkebiskop i Lund, I 373, 375 f., 378, 383, 386, 390, 421 f.; II 30 f.
- Achelis, Thomas Otto, Historiker, III 382.
- Achtens, Gouvert von, gottorpsk Hofmaler, II 464.
- Achtens, Marten von, gottorpsk Hofmaler, II 464.
- Adalbert, Ærkebiskop i Bremen, I 330 ff., 340; hans Autograf B. 333.
- Adaldag, Ærkebiskop i Hamborg-Bremen, I 272 f., 281.
- Adam af Bremen I 328; Brudstykke af hans Krønike B. 251.
- Adelbert (Adelbjørn), Biskop i Slesvig, I 351, 359, 361, 363.
- Adelbjørn se Adelbert.
- Adelby, Husby H., IV 496.
- Adeler, Christian Lenthe, Baron, Dr. juris, Amtmand, IV 149.
- Adelheid, g. m. Hertug Erik Valdemars søn af Sønderjylland, II 25, 27.
- Adler, G., Amtretraad, I 85 f.
- Adler, Jakob Georg Christian, Orientalist og Generalsuperintendent; som Embedsmand III 462 ff.; som Prædikant 462 f.; som Videnskabsmand 462; blandt „de erfarne Mænd“ IV 172; Stilling til Skolevæsenet I 80; III 470 f.; IV 72; til Skoleloven af 1814 III 470 f.; IV 130; til Kirke- og Skolesproget I 80; III 480; IV 59; hans Agende (Liturgi) III 463 ff.; V 317, 368; hans Salmebog III 466; V 364. — Personlighed I 80; III 462 ff.; IV 31; Død III 462; P. III 463; IV 130.
- Adler, Johan Gunder, Kabinetssekretær hos Christian VIII., IV 218, 263, 275, 326.
- Adolf, Frederik I's Søn, Hertug af Gottorp, II 244, 247; Ungdom 366. — Arvedelingen 1544 345 ff., 411; Forfølgelse af hans Omraade 355 f.; Arven efter Hans d. Ældre 360 f.; Arveret til Norge 358; Biskop af Slesvig 350, 352, 441; Kredsoberst i den nedersachsiske Kreds 350, 366. — Forleningsstriden 350, 356 ff.; Forleningstraktaten 1579 359 f.; Forleningen 1580 360. — Forhold til Christian III af Danmark 349 f., 441; Frederik II 352, 355 f., 358 ff.; Hans d. Ældre 441, 368; Hans d. Yngre 353; Raadgiverne 273, 368; Adelen 368. — Udenrigspolitik 366, 368; Angreb paa Ditmarsken 350 ff., 366; Ægteskabspolitik 366. — Indre Styrelse 273, 367 f., 401 f., 416; Lovgivning 367, 411 f., 447; økonomiske Stilling 367, 403; Plan om en Nordøstersøkanal 435; Kirke og Skole 368, 447, 450, 455; Forhold til Kunst 369; Byggherre 460, 462. — Ægteskab 366; Personlighed 349 f., 352, 362, 366, 368; Død 374. — Titelblad til hans Landret for Ejdersted o. a., Facsimile 413; hans Segl B. 367; P. 366.
- Adolf, Hertug af Sønderjylland, Greve af Holsten; Kamp med Erik af Pommern II 79-87; Krav paa Haderslev og Ærø 88; forlenes med Sønderjylland som Arvelen 88, 94 f.; residerer paa Gottorp 89; Styre 89 ff.; befæster den holstenske Indflydelse i Sønderjylland 89; Nerven i hans Politik 164, 220; det dynastiske Spørgsmaal i Kongeriget og Sønderjylland 90 ff., 163 ff. — Personlighed 88 f.; Død 92; hans Segl B. 87.
- Adolf, Søn af Hertug Frederik III af Gottorp III 13.
- Adolf, Greve af Dassel, I 391, 395 f., 398.
- Adolf I, Greve af Holsten, I 358.
- Adolf II, Greve af Holsten, I 360 f., 365 ff., 372 f., 391, 464, 479; aflægger Troskabsed

- til Knud Magnussøn 366; bliver den danske Konges Mand (hans miles) 373.
- Adolf III, Greve af Holsten, I 375, 387, 391 ff., 399, 401.
- Adolf IV, Greve af Holsten, I 402, 404 ff.; hans Segl B. 405.
- Adolf, Greve i Holsten († 1315), II 27.
- Adolf, Greve i Holsten, Søn af Johan den Milde af Kiel, II 44.
- Adolf, Greve af Schauenborg, se Adolf I, Greve af Holsten.
- Adolf, Greve af Schauenborg (o. 1410), II 58.
- Adolf Frederik, Konge af Sverige, III 316.
- Adolfskog, Landskabet Ejdersted, II 416.
- Adolphske Gaard i Nolde, Slogs H., IV 11 f.
- Adriaan se Leeghwaater.
- Aelfred, Konge af England (871-901), I 250.
- Aelgyfu (Emma), g. m. Knud den Store; B. I 283.
- Agapitus, Pave, I 272.
- Agerskov, Nørre-Rangstrup H., I 425. — Kroen IV 354.
- Aggersborg, Apoteker i Haderslev, V 143.
- Agnes af Brandenburg, g. m. Erik Klipping, senere med Gerhard d. Blinde af Holsten, II 18, 21 f.
- Agnes Hedvig af Anhalt, g. m. Hans d. Yngre, II 386 f.
- Agterup, dansk Slægt i Flensborg, II 142.
- Agterup, Peter, Borgmester i Flensborg, II 83.
- Ahlefeldt, holstensk Adelslægt, II 102 f.
- Ahlefeldt, Adelslægt til Søgaard, II 111, 203, 363, 403, 410.
- Ahlefeldt, Abel von, til Søgaard († før 1516), II 203.
- Ahlefeldt, Balthasar von, kgl. Raadgiver (Beg. af 17. Aarh.), II 462 f.; III 56.
- Ahlefeldt, Beate von († 1657), se Rantzau, Beate.
- Ahlefeldt, Benedikt von, holstensk Adelsmand (o. 1360), II 41, 50.
- Ahlefeldt, Benedikt von, til Søgaard († før 1513), II 186 f., 203.
- Ahlefeldt, Bertha von, g. m. Thomas Sture; hendes Gravsten med Portræt B. II 395.
- Ahlefeldt, Bertram von, kgl. Statholder (o. 1550), II 370.
- Ahlefeldt, Cai von, kgl. Amtmand i Flensborg, III 54 ff., 124, 128, 147.
- Ahlefeldt, Carl von, Statholder (1712-22), III 256, 386; P. 257.
- Ahlefeldt, Claus von, til Søgaard, II 177, 186, 220.
- Ahlefeldt, Claus von, til Lehmkuhl, gottorpsk Kammermester og Statholder-Regent, II 234, 272, 312.
- Ahlefeldt, Claus von, til Gelting († 1616), kgl. Amtmand, III 54 ff.
- Ahlefeldt, Claus von, til Bramstedt († 1674), Generaløjtnant, Christian IV's Svigersøn, III 60.
- Ahlefeldt, Dirlev von, Generalkrigskommissar i Hertugdømmerne (o. 1659), III 26, 56, 61; P. 59.
- Ahlefeldt, Dorothea von, se Heesten, Dorothea von.
- Ahlefeldt, E. C. von, til Olpenæs, Landraad, IV 172, 502, 510.
- Ahlefeldt, Frederik von, til Maslev († 1672), Generalmajor, III 56.
- Ahlefeldt, Frederik von, til Søgaard († 1686), Statsmand; Statholder i København III 156; Statholder i Hertugdømmerne 156, 165, 233 ff., 256; Storkansler 254. — Leder af Forsvaret i Hertugdømmerne 56; Forhandler med Gottorp (1658) 31 ff.; Stilling til Gottorperne 32, 42, 156 f.; til Hertugen af Pløn 168; til Unionen af 1533 31 f, 34; Modstander af Fællesskabets Ophævelse 42. — Personlighed 31, 57, 256; P. 31.
- Ahlefeldt, Frederik von, Greve, Statholder i Hertugdømmerne (1697-1708), III 220, 256, 308; P. 257.
- Ahlefeldt, Godske von, Biskop i Slesvig, II 250, 252, 258, 288; hertugelig Kansler 272; Medlem af Kommissionen af Statholder-Regenter og Raader (1523) 234. — Om det slesvigske Bispeddømmes statsretlige Stilling 242 f.; Kirkens Privilegier og Ejendomme 316 f., 319 ff.; Bispeddømmets økonomiske Forhold 284; Reformationen 322, 331, 334 f.; kirkelige Haandbøger 314. — Personlighed 242 f.; Død 340. — Hans Segl B. 253; hans Gravsten B. 337; P. 243.
- Ahlefeldt, Hans von, til Tørning, Høvedsmand paa Segeberg, II 203 f., 206, 292; hans Segl B. 204.
- Ahlefeldt, Hans von, til Glorup († 1694), Generaløjtnant, III 56.
- Ahlefeldt, Henning Otto von, til Königsförde og Lindau, Deputeret i Slesvigs Standerforsamling, IV 482.
- Ahlefeldt, Henrik von, Lensmand paa Gottorp, II 234.
- Ahlefeldt, Joakim von, gottorpsk Regeringspræsident, III 175, 182 f., 259.
- Ahlefeldt, Johan von (o. 1468), II 177.
- Ahlefeldt, Jørgen von, til Søgaard († 1535), II 203.
- Ahlefeldt, Jørgen von, kgl. Amtmand i Haderslev, III 55 f.
- Ahlefeldt, Jørgen von, til Damp og Olpenæs († 1823), Gehejmekonferensraad, Amtmand, Overdirektør i Slesvig By, IV 50, 52.
- Ahlefeldt, Peter von, Lensmand paa Gottorp, II 182, 184.
- Ahlefeldt-Laurvig, Carl William, Greve, Udenrigsminister, V 242.
- Ahlefeldt-Rumohr, slesvig-holstensk Adelslægt, II 399.
- Ahlmann, Hans, Skibskaptajn, IV 21; P. 20.
- Ahlmann, Johann Conrad, Borg-

- mester i Sønderborg, IV 102; hans Under-skrift, Facsimile 103.
- Ahlmann, Nicolaj, sønderjydske Fører, Godsejer fra Werthemine paa Als; Sekretær i den alsiske Landboforening IV 404 f.; Præsident for Fælledsyrskuet i Haderslev (1869) V 66. — Ordfører for „de 47“ (1866) V 25; Stilling til den fransk-tyske Krig 101 f. — Kandidat ved Rigsdagsvalg (Febr. 1867) V 28 ff., (Aug. 1867) 39 f., (1871) 106; vælges til Landdagsmand (1867) 42, (1868) 43, (1869) 43, (1870) 106, (1872) 107 f., (1873) 108, (1874) 129; som Rigsdagsmand 34 ff.; som Landdagsmand 42 ff.; nedlægger Landdagsmand-dater (1868) 43, (1869) 43, (1870) 107, (1873) 108, (1875) 129. — Stilling til § 5 V 25, 34 ff., 43 f., 92, 94, 96, 99 f.; til Eden paa Forfatningen 42 f., 107 f., 129; til Militærspørgsmaal 50; til Sprogadressen (1871) 116; til Højskolen 63; til „Dybbølposten“ 67; til Krügers Pariserrejse 99 f.; til Krüger personlig 129 f. — Som politisk Fører V 83, 129 f.; politiske Organisationsplaner 140; blandt politiske Venner i Sønderborg Amt 78. — Bortrejse til Danmark V 129 f.; Personlighed 32, 129 f.; Død 130. — Ændringsforslag i den nordtyske Rigsdag 1867, Facsimile V 37; Motivering af Ændringsforslaget 1867, Facsimile 38; hans Drikkehorn B 39; Brev til H. R. Hiort-Lorenzen, Facsimile 106; P. 25, 32-33, 97, 130.
- Aix (Aqua Sextiæ), Sydfrankrig, I 149, 159.
- Alba, spansk Hertug og Hærfører, II 366.
- Alberg se Segeberg.
- Albert, Greve af Brandenburg (o. 1210), I 401.
- Albert, Greve af Orlamünde, I 400 f., 403 f., 414 (Note); II 5; hans Segl B. I 399.
- Albert, Hertug af Sachsen (o. 1225), I 405.
- Albertus Petri, Dominikanerordenens Vikar i Danmark, II 313.
- Albinger, H., Pseudonym, se Dührsen, H. Chr.
- Albrekt, Hertug af Brunsvig, II 12, 16.
- Albrekt II, Hertug af Meklenborg, II 45.
- Albrekt III, Hertug af Meklenborg og Konge af Sverige, II 44 f.
- Albrekt IV, Hertug af Meklenborg, II 50, 93 f.
- Albrekt, Hertug af Meklenborg, Søn af den afsatte Kong Albrekt af Sverige, II 66.
- Albrekt VII, Hertug af Meklenborg, II 236, 238.
- Albrekt, Hertug af Preussen, II 244, 320.
- Albrekt, Søn af Jern-Henrik af Holsten, II 52, 54, 150.
- Aldenburg, Holsten, I 281, 346, 366, 375; II 69.
- Aleksander, Aleksandra se Alexander, Alexandra.
- Alewik I 188.
- Alexander III, Pave, I 382 f.
- Alexander II, Kejser af Rusland, V 91.
- Alexandersen, Peder, Gaardejer i Sortrup, IV 204, 261.
- Alexandra, Christian IX's Datter, g. m. Edvard VII af England, V 264.
- Algreen-Ussing, Tage, Retskyndig, Politiker, IV 324 f.
- Allen, C. F., Historiker, I 85, 91; IV 472 f.; P. I 86.
- Aller, Cornelius Jansen, hollandsk Digebygger, III 84.
- Aller Kirke, Tyrstrup H., I 425.
- Almind Syssel I 486.
- Als: *Beliggenhed og Navn* I 4, 152.
- Statslige Stilling samt Retsforhold*: Statsretlige Stilling (1245) II 5; (o. 1253) 12; (Erik Abelsøn forlenes med Als) 14 ff.; (1285 til Kongen) 20; (knyttes varigt til Hertugdømmet Sønderjylland) 21 f.; (ca. 1312) 24; (1340) 36; (1373) 48; (o. 1376) 51; (Kong Erik indtager Øen 1410) 58; (i Holstenernes Besiddelse 1411) 58 f., 70; (definitivt under Hertugdømmet Sønderjylland) 98; (Delingen 1490) 199; (Delingen 1544) 346; (Delingen 1564) 353, 370; (i dansk Besiddelse 1848—50) IV 358, 369, 378 f.; (Preussen vil ikke udlevere Als) V 19, 21, 88, 91. — Retsforhold III 265, 311, 331, 479; Hoveri 337.
- Næringsveje*: Landbrug II 116, 386, 388; III 337, 339, 428, 430; V 448. — Handel II 295 f., 432.
- Afgifter*: Tienden II 116.
- Kirken*: Als under Fyns Stift I 416, 422; II 283, 356, 388, 440, 443; III 34, 110, 166, 382; selvstændigt Stift i Forbindelse med Ærø IV 431; V 328 ff. — Eet Provsti I 422. — Antal Kirker II 283. — Tienden II 116. — Det kirkelige Liv IV 466; V 328 ff.
- Sproglige Forhold*: Kirkesprog II 471; Retssprog III 311, 479.
- Nationale og politiske Forhold* IV 322, 356, 369; V 107, 161 ff.
- Udvandring* (efter 1864) V 165.
- Kampe* (o. 1160) I 374 f.; (1358) II 42; (1410) 58; (1421) 71; (1430) 82; (1864) IV 509.
- Billeder*: Skovbrynet af Nørreskov I 3; Bondegaard IV 13; preussisk Sejrsfest 1865 V 14.
- Alsing, Thomas, se Thomas Alsing.
- Alssund I 23.
- Altona V 259; afbrændes (1713) III 204; Størrelse IV 5 f.; Handel se Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Udlandet*; Prisedomstol IV 70; Bank III 446 f.; IV 26, 79 f., 108; Religionsfrihed III 103, 297 f.; akademisk Gymnasium (Christianeum) III 362.
- Alverding, Helmold, se Helmold.

- Amalienborg, Lystslot i Gottorp Slots-park, se Slesvig, *Topografiske Forhold*, Borge og Slotte.
- Ambronner, germansk Folk, I 149, 159, 316 f., 319.
- Amerika IV 18, 69, 77.
- Ammianus Marcellinus I 190.
- Ammundsen, Valdemar, teol. Professor, senere Biskop, V 250.
- Amorsen, S., Konsul i Haderslev, Bankdirektør, V 28, 74, 154, 159, 164; P. 73.
- Amrum, nordfrisisk Ø; Navnet I 149; Terrainforhold 4, 12; væsentlig Geest II 420; Sandflugtens Hærværk IV 2. — Oldtidsfund I 118, 132, 136, 149, 298, 318 f.; Befolkningen 149, 320. — Tilhørte Erik af Pommern II 85; kongerigsk Enklave 98, 355, 411; Fredskonferencen 1919 V 284.
- Amtdorf, Nikolaj v., tysk luthersk Teolog, II 333.
- Amsivarer, germansk Folk, I 162.
- Amthor, Christoph Heinrich, kgl. Historiograf, III 213, 237, 250 ff., 262; Betænkning af 21. Novbr. 1720 om det gottorpske Slesvigs Stilling 213 ff. — Titelblad til hans Bog om Ridderskabets Privilegier, Facsimile 251; P. 215.
- Ancylussøen se Østersøen.
- Anders Iversøn, Væbner fra Angel, II 111.
- Anders Jenssøn, Kannik i Haderslev, II 111.
- Anders Jonsøn, til Ejsbøl i Haderslev H., II 99.
- Andersen, Præst i Sørup, V 369.
- Andersen, H. N., Etatsraad, Storhandelsmand, V 285 f.; P. 286.
- Andersen, Nikolaj, Sprogmand og Pressemand, I 86 f., 94 f., 101; V 194, 352; P. I 94; V 199.
- Andersen, Stilling, Mejeribestyrer i Mejlbj, V 432.
- Andersen, Vilhelm, Litteraturhistoriker, V 213.
- Andersøn, sønderjydske Adelsslægt (Klægsbøl), II 277, 399.
- Andrassy, Julius, Greve, østrigsk Udenrigsminister, V 136.
- Andreas, Apostel, II 308.
- Andreas Sunesøn, Ærkebiskop i Lund, I 398, 445.
- Andresen, Andreas, Sukkerraffinadør i Aabenraa, Stænderdeputeret, IV 203.
- Andresen, Andreas Peter, Købmand i Flensborg, IV 138; P. 138.
- Andresen, Ingeborg, Forfatterinde, V 400.
- Andresen, Mathias, fhv. Lærer, Tobaksfabrikant, Formand for Sprogforeningen, V 186, 225, 254; P. 187, 199, 211.
- Andræ, C. G., Politiker, Matematiker, IV 374, 420 ff., 508; P. 423.
- Angel, I 31, 130; III 466, 475; IV 90; nationale Forhold II 160; V 80 f.; Sproget I 76, 80; III 142, 388, 481 f.; IV 8; Op-røret 1848 IV 350; Stemningen (1848—50) 390, (1852) 426, (Jan. 1864) 499. — Udskiftningsbevægelsen III 344; Livegenskabets Afskaffelse 415 f. — Folkedragter 472. — B. IV 93.
- Angelsachser se England.
- Angler (Anglier), germansk Folk, I 146 ff., 150, 152 f., 161, 188 ff., 206 f., 224, 317 f.
- Anglier se Angler.
- Anglo, Provst i Ekernefærde, V 370.
- Angrivariier, germansk Folk, I 162.
- Angul, Humbles Søn, I 206.
- Anna Petrowna, Peter den Stores Datter, g. m. Hertug Karl Frederik af Gottorp, III 208, 316.
- Anna Sophie, g. m. Frederik IV, III 218 f., 222, 224 f.
- Ansgar, Munk fra Klosteret Ny Korvei; kommer 826 til Slesvig I 238 f.; Ærkebiskop i Hamborg og pavelig Legat 239 ff.; Ansgars „Levned“ 243.
- Anton Günther, Greve af Oldenburg og Delmenhorst, III 163.
- Anund Jakob, svensk Konge, I 330.
- Appel, Cornelius, Seminarielærer, Høj-skolemand, Frimenighedspræst, V 153; Skolevirksomhed IV 471; V 61, 117, 170, 320, 336 f., 340; Frimenighedspræst 338, 342; kirkeligt, folkeligt og nationalt Arbejde 28, 75; Stilling til Edsnægtelse 47; Forhold til Krüger 150 ff.; P. V 60 f.
- Appel, Jakob, Forstander for Askov Høj-skole, V 238, 280.
- Aquæ Sextiæ se Aix.
- Arcimboldus, Johan Angelus, pavelig Legat, Afladskrammer, II 310, 323.
- Arens Herred IV 90.
- Arilds Herred I 214.
- Ariovist, germansk Hærfører, I 160.
- Arkangelsk, Rusland, II 438.
- Arlevad, Hovedgaard og Gods i Husum Nørre H., III 411.
- Arminius, Cheruskerfyrste, I 161.
- Arndes, Steffen, Bogtrykker i Lybæk, II 314.
- Arnd(t), Johan, luthersk Opbyggelsesforfatter, Superintendent i Celle, III 117 f., 120, 123.
- Arndt, Moritz, tysk Patriot og romantisk Diger, IV 99, 102.
- Arnfast, Abbed i Ryd Kloster, II 14, 17.
- Arnkiel, Trogillus, Provst i Aabenraa, III 179, 299 f.
- Arnold, Abbed i Lybæk, Historieskriver, I 387 f.
- Arnsberg, Westphalen, I 463.
- Arnulf, tysk Konge, I 249.
- Arnum, Laust, Gaardejer i Bovlund, Provinslanddagsmand, V 150, 164, 189.
- Arnæs, Flække ved Slien, III 272, 289, 406; B. 273.
- Arp, Johan Detlef, Stænderdeputeret, Gaardejer i Schinkel (Ekernefærde H.), IV 483, 488.
- Arreskov, Hovedgaard paa Fyn, II 6.

- Arrild Kirke, Hviding H., I 432.
 Arved Bentsøn II 21.
 Asbøl, Lundtoft H., I 434; III 386.
 Ascheffel, Hütten H., III 443.
 Asfrid Odinkarsdatter, g. m. Kong Gnupa, I 265.
 Askov, Ekernefælde H., I 484.
 Askov Folkehøjskole, Ribe Amt, V 238, 280, 352.
 Asmussen, Peter, fhv. Lærer i Søst, Medlem af Provinssynoden, V 184.
 Asschenfeldt, C. C. J., Provst i Flensborg, konst. Superintendent, Stænderdeputeret, IV 386, 431, 440, 444; V 364.
 Asser, Ærkebiskop i Lund, I 351, 363.
 At-Tartüschi, maurisk Købmand, I 313.
 Attendorf, Westphalen, I 463.
 Attigny, Frankrig, I 238.
 Attila, Hunnerkonge, I 164.
 August, Hertug af Nordborg, III 175, 319.
 August, Kurfyrst af Sachsen († 1586), II 354.
 August II den Stærke, Kurfyrste af Sachsen, Konge af Polen († 1733), III 193.
 Augusta, Frederik II's Datter, g. m. Johan Adolf af Gottorp, II 382; III 8, 51, 109 f., 125; P. III 7.
 Auguste Viktoria, f. Prinsesse af Slesvig-Holsten-Augustenburg, g. m. Kejser Wilhelm II, V 152 f., 361, 406.
 Augustenborg, Als, III 477 f.; IV 310, 438; V 348, 361; B. III 390.
 Augustenborgerne III 220, 321, 395 f., 399, 403 f.; IV 54, 72, 74, 84 ff., 230 ff., 497, 502, 507, 510; V 4, 12.
 „Aunetsberg“ (paa Dansk kaldet „Hundeklemmen“) ved Aabenraa, IV 288 f., 292.
 Aurillac, Auvergne i Frankrig, V 264.
 Autbert, Munk fra Ny Korvei, I 238.
 Aventoft Sogn, Viding H., I 104.
 Avindsborg, Borg ved Slesvig By, II 78; B. 79.
 Avioner, germansk Folk, I 146, 148, 152.
- B**
- Baagøe, Christoffer, Højskolemand, V 125.
 Bade, Hans Peter Marcus, Præst i Augustenborg, senere Provst i Aabenraa, V 360, 403 f.
 Baggesen, August, Officer, IV 226.
 Baggesen, Jens, Digter, III 399, 474.
 Bahnsen, Chr. Aug., Professor, Forstander for det tyske Seminarium i Ekernefælde, IV 457.
 Bahnsen, Martin, Farvermester og Raadmand i Aabenraa, IV 386, 480; V 8, 12 f., 25, 76, 311; P. V 9.
 Bahnsen, R. B., Præst i Bylderup (Slogs H.), V 394.
 Balduin, Greve af Flandern, I 330.
 Balemann, Georg Ludwig, Advokat i Kiel, Ridderskabets Sekretær, IV 161, 166, 190 f.; P. 191.
 Balle, Nicolaj Edinger, Biskop, III 464.
 Ballum Kirke, Pelvorm H., I 432, 434; B. 435.
 Banér, Joh. Gabr., svensk General, gottorpsk Gehejmerraad, III 200, 203 ff.
 Bang, Niels, Direktør, Formand for „F. D.“, V 198.
 Bang, P. G., Premierminister, Indenrigsminister, IV 340, 391 f., 446 f.; P. 391.
 Banner, Erik, Rigsraad, II 253.
 Bardenfleth, Carl Emil, Minister, IV 409, 424, 428, 470.
 Bardowik, Preussen, I 340, 403.
 Barfod, Frederik, Historiker, Politiker, IV 302.
 Bargum, Ludolph Conrad Hannibal, Advokat, slesvig-holstensk Politiker, IV 344, 346.
 Barmstedt Amt, Holsten, III 22.
 Barnekow, Christian, Komponist, V 324.
 Barnim, Hertug af Pommern, II 78.
 Barsebek, Gotfred, holstensk Adelsmand, II 101.
 Barth, Theodor, tysk Jurist, frisindet Politiker, Publicist, V 214.
 Barved Syssel I 3, 218, 486.
 Basedow, Johan Bernhard, tysk Pædagog, III 467.
 Bassewitz, Henning Frederik, gottorpsk Statsmand, III 208; P. 209.
 Bastholm, Christian, Præst og Forfatter, I 82.
 Bastrup, Frøs H., V 337.
 Bastrup Skov, Frøs H., IV 1.
 Baudissin, Eduard, Greve, til Knoop, slesvigsk Stænderdeputeret, IV 481 f., 488.
 Bauer, Edgar, tysk Filosof, V 35, 107.
 Bauer, Erika, I 107.
 Bay, Henrik Anton, Præst i Klipleve (Lundtoft H.), IV 510 f.
 Beck, Aug., Gaardejer i Visby (Tønnder H.), V 143.
 Beck, P. H., Kapellan i Hanved (Vis H.), V 322.
 Beck, Vilhelm, Præst, V 47, 368, 384, 387, 391, 393 f., 396.
 Becker, Didrik, luthersk Prædikant, II 316.
 Becker, Ernst, Sognepræst i Aller (Tyrstrup H.), V 372.
 Beda I 190 ff.
 Behr, Berend de, Storkøbmand i Tønnder, III 93, 129.
 Behr, Catharina de, g. m. Raadmand Christian Thomsen, P. III 93.
 Bejerholm, „Frigaard“ i Halk Sogn, Haderslev H., II 278.
 Bekker, C. H., Advokat i Aabenraa, V 76, 84 f., 147, 150; P. 75.
 Bekker, Christian, nederlandsk Digebygger, Grundlægger af Frederiksstad, III 82, 86 f.
 Belgrad, nu Beograd, I 164.

- Bellmann, C. G., Kantor, Komponist til „Schleswig-Holstein meerumschlungen“, IV 309.
- Bendixen, Andreas, Præst i Nykirke(?), I 104.
- Bendsen, Bende, nordfrisisk Dialektforsker, Privatlærer, I 107.
- Benedetti, Vincent, fransk Gesandt, V 35.
- Bennetzen, H. C., cand. jur., Redaktionssekretær ved „Dannevirke“, V 122.
- Benniks, Peter, sønderjydsk Adelsmand, II 278.
- Benniksgaard, „Frigaard“ i Lundtoft-Vis H., II 278.
- Bent af Alsø, sønderjydsk Adelsmand og Hærfører, II 100.
- Beograd se Belgrad.
- Beowulf I 166, 206f.
- Berengaria, g. m. Valdemar Sej, I 406.
- Berg, Claus, Billedskærer, II 304.
- Bergedorp, Holsten, I 396.
- Bergholtz, Tilemann Andreas von, Oberstløjtnant, III 200.
- Bernadotte, fransk Marskal, IV 74.
- Bernhard, Greve, I 240.
- Bernhard, Hertug af Brunsvig, II 60.
- Bernhard, Hertug af Lyneborg, II 67f.
- Bernhard, Greve af Ratzeborg, I 375, 393.
- Bernhard I, Hertug af Sachsen, I 275, 277f.
- Bernhard II, Hertug af Sachsen, I 326 ff., 331.
- Bernhard, Hertug af Sachsen, I 392f.
- Bernhard, Greve af Wölpe, I 394.
- Bernhoft, H. A., dansk Gesandt i Paris, Kammerherre, V 281, 284f., 289, 302; P. 281, 303.
- Bernstorff, Andreas Peter, Statsmand; Deputeret i Kommercekollegiet III 346; Direktør for Tyske Kancelli 392, 398f., 404f. — Stilling til Mageskiftetraktaten (1773) 390; til Arveretsspørgsmaalet 395; til Indfødsretsloven 399; til Toldforordningen 1768 441; til Livegenskabets Ophævelse 418f.; til den franske Revolution 403. — Personlighed 398, 405, 418; Død 404, 419; P. 417.
- Bernstorff, Christian Günther, Greve, Statsmand, IV 53f.
- Bernstorff, Joachim Frederik, Greve, Statsmand, IV 53f.
- Bernstorff, Johan Hartvig Ernst, Greve, Statsmand, III 318, 346, 397f.
- Bernt, Christian II's Kok, II 246.
- Berthold, Biskop i Slesvig, II 108.
- Bertouch, Ernst Albrecht v., Amtmand i Tønder Amt, III 456; V 58; P. 59.
- Berwald, Friedrich, Stænderdeputeret, Købmand i Slesvig By, IV 203, 207, 243; P. 211.
- Beseler, Georg, juridisk Professor i Rostock, IV 237f.
- Beseler, Wilhelm Hartvig, Advokat i Slesvig By, slesvig-holstensk Politiker; Forbindelse med Lornsen IV 161, 171f.; politisk Grundsyn 192f.; Medstifter af det liberale slesvig-holstenske Parti 190; slesvig-holstensk Liberal 210, 269, 336, 342. — Medlem af Stænderforsamlingen 210, 265, 320; Præsident for Stænderforsamlingen 331; ønskede det tyske Sprogs Eneret i Stænderforsamlingen 274; Forslag om Haderslev Amts Indlemmelse i Kongeriet 277, 280. — Taler ved slesvig-holstenske Møder 286; Anklage for Majestætsfornærmelse 328; Indtræden i „Den slesvig-holstenske patriotiske Forening“ 307. — Revolutionsplaner 339; Modstander af Forfatningsreskriptet 28. Jan. 1848 341; ønskede Forbindelse med Tyskland 341; Rendsborgmødet 18. Marts 1848 344; Medlem af den provisoriske Regering 346 ff., 358 ff., 368; Stilling til Legitimiteten (Marts 1848) 348; Medlem af Statholderskabet 377; undrages Amnesti 410; P. 192, 332, 359.
- Bethmann-Hollweg, Theobald von, tysk Statsmand, V 230, 242, 266.
- Beuck, Johann Otto Friedrich, Sognepræst i Hørup paa Als, V 383f.
- Bevtoft Forsamlingshus, Bevtoft Sogn, Nørre-Rangstrup H.; B. 227.
- Bevtoft Plantage, Bevtoft Sogn, Nørre-Rangstrup H., V 434.
- Beyer, Peder, paa Skadsgaard (Skast Sogn, Højer H.), Bonde og Handelsmand, III 282.
- Bezelin Alebrand, Ærkebiskop af Hamborg-Bremen, I 327, 331.
- Bjelke, Herman v., Bolsmand af adelig Æt i Bov, IV 316, 335.
- Biernatzki, H., Advokat, I 85.
- Biernatzky, Joh. Christoph., Præst paa Øen Nordstrandischmoor, IV 146.
- Bjerndrup Aa I 32.
- Bille, Anders, Rigsmarsk (o. 1645), III 24.
- Bille, C. St. A., Redaktør, Politiker, V 98.
- Bille-Brahe, Henrik, kgl. Kommissær ved Notabelforsamlingen i Flensborg 1851, IV 420f.; P. 421.
- Binebæk, Gods i Siseby Sogn, Ekerneførde H., III 347.
- Birger, Jarl af Sverige († 1266), II 15f.
- Birger, Konge af Sverige († 1321), II 23.
- Birk, Lars, nørrejydsk Indremissionær, V 391, 394; P. 391.
- Birka, Sverige, I 239, 242, 247f., 250, 271.
- Birkedal, Lorenz, Friskolelærer i Hejls (Tyrstrup H.), V 118.
- Birkedal, Vilhelm, Præst, V 336, 338.
- Bischoff, C. F. J., Præst i Roager (Hviding H.), V 371.
- Bischoff, Charitas, se Dietrich, Charitas.
- Biskopornum, Skov paa Svansø, II 156.
- Bismarck, Otto v., tysk Statsmand, IV 510; V 108, 402. — Stilling til Augustenborgerne IV 507; V 4, 12; Anneksionsplaner

- 9, 17; Stilling til Manteuffels Styre 10 f.; til Grænsespørgsmaalet 19 ff., 35 ff., 98; til Danmarks Alliantie tilbud 20 f.; til § 5: 22, 35 f., 85 ff., 110 f., 135; til „de 47's Adresse" 25; Samtale med Greg Frijs 22; Stilling til Danmarks Neutralitetserklæring (1870) 104; Samtale med Krüger 110 f.; Stilling til Optantspørgsmaalet 52; til Undervisningssproget i Nordslesvig 116; til Opkøb af Gaarde i Nordslesvig 6. — Satiriske Billeder V 51, 95, 121; P. 21.
- Bismarcktaarnet** paa Knivsbjerg, Øster-Løgum Sogn, Sønder-Rangstrup H., V 400 f.
- Bissen, Herman Vilhelm**, Billedhugger, III 476; IV 473, 490.
- Bitter, Karl Hermann von**, Regeeringspræsident i Slesvig, V 119 ff., 125 f., 143; P. 120.
- Bjørn, Søn af Sven Estridsøn**, Jarl i Holsten, I 341, 345.
- Bjørn, Munk i Ribe**, I 448.
- Bjørn Jernside**, Harald Kesjes Søn, I 362.
- Bjørnshauge, J. H.**, Redaktør af „Dannevirke", cand. mag., V 142, 176, 194.
- Bjørnshauge, Jørgen Hansen**, Dyr læge i Aabenraa, Udgiver af „Dannevirke-Freja", V 176, 194, 218.
- Bjørnson, Bjørnstjerne**, norsk Digter, V 353; Forbud mod hans Foredrag i Flensborg, Facsimile 217.
- Black, Anders**, Sognefoged i Genner (Sønder-Rangstrup H.), IV 370 f.
- Blansgaard, Hovedgaard i Nybøl H.**, II 277.
- Blansgaard, Ullerup Sogn**, Hviding H., III 413.
- Blauenfeldt, Maximilianus Franciscus**, Advokat i Flensborg, senere Herredsfoged i Hütten, IV 315, 502; B. 503.
- Bleiken, Kaptajn fra Keitum paa Sild**, IV 308.
- Blixen-Finecke, C. Fr. A. B.**, Baron, Minister for Slesvig, IV 484 f., 488; P. 485.
- Bloch, Valdemar Antonius**, Kollaborator ved Haderslev Latinskole, IV 503.
- Blom, L.**, Butikssvend hos P. Hiort Lorenzen, IV 201.
- Blome, holstensk Adelsslægt**, II 372.
- Blome, Catharina**, se Sture, Catharina.
- Blome, Hans**, Amtmand i Haderslev, II 374, 380, 382, 399.
- Blome, Henrik**, til Deutsch Nienhof, Høvedsmand paa Gottorp, II 206.
- Bluhme, Christian Albrecht**, Statsmand, IV 425, 438, 509; V 18.
- Bluhme, Johannes Bartholomæus**, Hofpræst, Konfessionarius, III 364.
- Blumenthal, Leonhardt von**, tysk Generalmajor, V 114; P. 113.
- Blusso, Abodriterfyrsten Gudskalks Svoger**, I 335.
- Blücher-Altona, Conrad Daniel von**, Greve, Overpræsident i Altona, IV 54.
- Blüting, Joachim**, Hofretsadvokat, III 265, 331.
- Blædel, L. B.**, Provst i Nustrup (Gram H.), V 46 f., 334 f., 389; P. 334.
- Boesen, Ulrik Sechmann**, Biskop i Slesvig, V 332; afskediges som Præst i Fjelstrup (Tyrstrup H.) IV 364; genindsættes 385; udnævnes til Biskop 432; Medlem af Stænderforsamlingen 440, 444 f.; Stilling til Sprogreskriptionerne 444 f.; til Salmebogspørgsmaalet V 364 ff.; til Baptisterne IV 462; Visitatsberetninger 450 ff., 460; afskediges 1864 IV 502; P. IV 433.
- Boetius, Matthias**, nordfrisisk Krønikeskriver, Præst i Evensbüll (paa Nordstrand), I 314; III 80, 84, 88, 133; Titelblad til hans Nordstrandskrønike, Facsimile III 134.
- Bohnfeldt, Kreaturhandler i Haderslev**, V 212.
- Boie, J. F.**, Præst i Flensborg, III 402, 462, 480.
- Boie, Jørgen**, Provst i Haderslev, senere Professor ved Kbhvns. Universitet, II 323, 451, 456.
- Boie, Lorents**, luthersk Præst i Vilstrup (Haderslev H.), II 328.
- Bojsen, Frede**, Politiker, V 178 f.
- Boisen, Frederik (Frits) Engelhart**, „Budstikke-Boisen", Præst i Vilstrup (Haderslev H.), IV 460 ff.; P. 461.
- Boitzenburg, Meklenborg**, I 401.
- Bokelmann, Peter**, Præst i Husum, II 368, 415 f., 451.
- Bokholt, Johannes**, Biskop i Slesvig, II 108; hans Segl B. 109.
- Boleslav, Hertug af Polen**, I 355.
- Boleslav Chrobry, Konge af Polen**, I 282, 326.
- Bollingsted, Fogderi, Arens H.**, III 331.
- Bolten, J. A.**, historisk-topografisk Forfatter, III 475; P. 477.
- Bonde, Biskop i Slesvig**, II 18, 107 f.
- Bondo, Munk**, I 449.
- Bonefeldt, Christen Petersen**, Bolsmand i Ulkebøl (paa Als), Stænderdeputeret, IV 205, 261.
- Bonin, Joachim H. U. W. v.**, Landraad i Aabenraa, V 200.
- Bonnichsen, Andreas Peter**, Jernstøber i Haderslev, V 42.
- Book, Fr. Chr.**, Advokat i Slesvig By, Ejer af Hohenlied, IV 76.
- Bor, nord. Gud**, Fader til Odin, I 224.
- Borby (Borreby)**, Hütten og Ekernførde H., I 434, 462. — Kirken I 425.
- Bordelum, Stiftsfogderi, Landskabet Bredsted**, III 406.
- Bordesholm Kloster, Holsten**, II 219, 361.
- Borgby se Borby.**
- Borghorster-Hütten, Avlsgaard i Gettorf, Ekernførde H.**, I 120.

- Borkar, Greve, I 244.
 Bornholm I 205.
 Bornhøved, Holsten, I 405; II 268.
 Botslot Dyb, Øst for Vesterhavssøen Faretoft, III 82.
 Bourignon, Antoinette, Sværmerke, III 298.
 Bouvines, Frankrig, I 402.
 Bov, Vis H., I 425; II 225; IV 316, 357; V 381.
 Bovlund, Nørre-Rangstrup H., I 224; V 342 f., 345 f.; Kort I 13; Frimenighedskirken B. V 345.
 Boyen, Fort i Østpreussen; B. V 103.
 Boyinck, Poppe, sønderjysk Adelsmand; hans Vaabenbrev B. II 278.
 Boysen, Fabrikejer i Wandsbeck, IV 490 f.
 Boysen, Nicolaus, Præst i Nybøl (Nybøl H.), III 471.
 Boysen, Nicolaus Theodor, Provst i Slesvig By, IV 59, 239.
 Boysen, Paul Johan Fr., Landfoged i Nordre Ditmarsken, IV 369.
 Bracker, H. D., Præst i Abild (Nørre-Tønder H.), V 394, 405.
 Brahe, Tyge, Astronom, II 374.
 Braker, Hinrich, Præst ved St. Nikolaj Kirke i Flensborg, III 296.
 Bramsen, P., Gæstgiver i Sverdrup (Haderslev H.), V 220.
 Bramsnæs, C. V., Politiker, Nationalbankdirektør, V 285 f.; P. 286.
 Brandenborg, Kurfyrstendømme, III 35 f., 172, 176, 180, 187 f., 190. Se herefter Preussen, Kongeriget.
 Brandes, Georg, Kritiker, Litteraturhistoriker, V 213.
 Brandt, C. H., slesvigsk Stænderdeputeret, IV 336.
 Brandt, Ernst, tysk Sprogmand, I 107.
 Brandt, Mathias, hertugelig Kansler, II 272.
 Brandt, Peter, Overrentemester, Amtmand i Tønder Amt, III 178.
 Braren, B. C., Lærer ved Missionsskolen i Breklum, V 387; P. 387.
 Braren, Jürgen Carl Anton, Præst i Højer (Højer H.), V 397.
 Brarup, Kær H., V 381.
 Brarup, Nørre-, Strukstrup H.; Kirken I 407 Note, 425 ff.; B. 406.
 Brarup, Sønder-, Slis H., III 354; IV 310, 350.
 Braun, Fritz, tysk Sprogmand, I 107.
 Braun, Georg, Kannik i Køln, Kosmograf, II 458.
 Brauneiser, H. H., Præst ved Helligaandskirken i Flensborg, V 381.
 Brede Aa I 12.
 Brede Kirke, Højer og Lø H., I 432.
 Bredebro, Lø H., IV 355; V 140.
 Bredsted, Flække; Støttepunkt for Plattysk I 103; Christian IV's Ophold III 25 f.; Markedsret 107; Skolevæsen 470; den nordfrisiske Folkefest 1844 IV 308; Oprøret 1848 350 f.; B. 309.
 Bredsted, Landskab; bliver selvstændigt Amt III 406; Christian IV's Inddigningsarbejder 82, 87; Folkesproget 388, 481; Folkestemningen (1852) IV 427, (Januar 1864) 499.
 Bredsted Amt se Bredsted, Landskab.
 Bregninge Kirke, Ærø, II 304.
 Breide se Breyde.
 Breitenau, Christoph Gensch von, plønsk Hofraad, senere Gehejmeraad; stemt for Forlig mellem Kongen og Pløn III 168 f.; Betænkning ang. Successionen i Pløn og Nordborg 320; Betænkninger 1721 213 ff., 222; Arvehyldingen (1721) 220 f.; Udgiver af en Salmebog 300; hans økonomiske Forhold 261; Laan til Kongen 261. P. 217.
 Breitenborg, Herresæde i Holsten, II 463; III 14.
 Breitenfelde, Holsten, I 396.
 Breitscheid, Rudolf, tysk Indenrigsminister, V 274.
 Brekendorf, Hütten H., I 485; B. I 19.
 Brekling, Frederik, Mystiker og kirkelig Oppositionsmand, III 116, 120 f., 296.
 Breklum, Landskabet Bredsted, I 434; V 386 f., 390, 394.
 Bremen I 282; III 94, 356.
 Bremen Ærkestift I 240, 271 f., 282, 284, 326 f., 330 ff.; III 13, 21, 24, 210.
 Bremer, Jürgen, Advokat i Flensborg, slesvig-holstensk Politiker; Forbindelse med Lornsen IV 161, 171 f.; Medstifter og Leder af det liberale slesvig-holstenske Parti 190, 316, 336; Stænderdeputeret 336; Forf. til en Slesvig-Holstens Historie 266; Stifter af et „Liedertafel“ 315. — Modstander af Forfatningsreskriptet 28. Jan. 1848 341; Medlem af den provisoriske Regering 346 ff., 358 ff.; fremsætter Delingstilbud 361; undrages Amnesti 410. P. 191, 359.
 „Brendekilde-Mesteren“, ukendt Kunstner, II 304.
 Breyde (Breide), holstensk Adelslægt, II 102.
 Breyer, Jakob, gottorpsk Etatsraad, III 240.
 Brincken, Adolph Rudolph v., Rektor i Haderslev, III 483.
 Brincken, Wilhelm v., Præst i Spandet (Hviding H.), V 332, 346, 382; P. 331.
 Britannien I 163.
 Briter, keltisk Folk, I 191.
 Brix, Th., Angelbo, V 248.
 Broager Kirke, Nybøl H., I 434; II 121; B. II 121.
 Brobjærg, Fyn, II 42.
 Brockdorff, holstensk Adelslægt, II 402 f.
 Brockdorff, Cai Lorenz von, Baron, Kansler for Holsten og Præsident for Overretten i Glückstadt, senere Præsident for

- Overappellationsretten for Hertugdømmerne, IV 44, 108.
- Brockdorff, Ditlev, kgl. Lensmand paa Flensborghus, II 225, 230, 232, 246. Hans Underskrift, Facsimile 226; hans Gravsten B. 229.
- Brockdorff, Ditlev, til Vindeby (o. 1630), III 62.
- Brockdorff, Ludvig Ulrich Hans von, Baron, Kammerherre, Diplomat, Medlem af Rigsraadet, IV 438.
- Brockdorff-Rantzau, U. C. C. von, Greve, tysk Gesandt i Kbhvn., V 242 f.
- Brockenhuus-Schack, Ludvig Frederik Henrik, Greve, Amtmand i Tønder, IV 430; V 335.
- Brodersen, Hans, Gaardejer i Tarup (Husby H.), 1920 Landraad i Flensborg, V 294.
- Brorson, Broder, Biskop i Aalborg, III 364.
- Brorson, Chr. F., Professor og Præst ved Garnisons Kirke i Kbhvn., IV 226.
- Brorson, Hans Adolf, Biskop i Ribe, Salmедигter, III 364, 370 ff.; V 317, 397; Titelblad til hans Julesalmer, Facsimile III 371; P. 363.
- Brorson, Nicolai, Præst i København, III 364.
- Bruce, Ch. Brudenell, Generalsekretær ved den internationale Kommission i Flensborg 1919—20, V 294; P. 295.
- Bruhn, C. H., Skibsreder og Agent i Aabenraa, IV 401.
- Bruhn, Carl Vilhelm Johan, Advokat i Aabenraa, IV 165.
- Bruhn, Christian August Thomas, Herredsfoged i Frøs og Kalsund H., 1848 Amtmand i Haderslev, IV 363, 370, 382.
- Brun, Johan, luthersk Prædikant, II 322.
- Brun, Niels, Biskop i Slesvig, II 110; hans Segl B. 109.
- Brun, Peter, luthersk Præst i Sundeved, II 328.
- Brunde, Rise H., I 456.
- Brundlund se Aabenraa, *Slotte*.
- Bruno, Hertug af Sachsen, I 249.
- Bruno, Ærkebiskop i Køln, I 272.
- Brunsholm, Hovedgaard og Gods, Kappel H., III 267, 272.
- Brunsvig-Lyneborg, Hertugdømme, senere Kurfyrstendømme, III 176, 180. — Se tillige Hannover.
- Bruyn, Georg, Borgmester i Slesvig By, III 454, 457 f., 483.
- Brückner, Carl Peter, Sognepræst i Augustenborg (Als Sønder H.), V 388.
- Brygge, Flandern, I 464, 477.
- Brüggemann, Hans, Billedskærer fra Hannover, II 303 f., 315.
- Brüggemann, Otto, hamborgsk Købmand, III 104.
- Brøde, Rise H., I 120.
- Brømsebro, Sverige, III 24.
- Brøndlund se Aabenraa, *Slotte*.
- Brøns, Hviding H., I 414; IV 373; V 63. — Kirken I 432; Højskolen V 62 f.
- Brösike, Max, Prof., Dr. jur., preussisk Statistiker, Medlem af Statistisches Landesamt i Berlin, I 86.
- Bucher, Lothar, tysk Politiker og Embedsmand i Udenrigsministeriet, V 89, 91.
- Buchwald, holstensk Adelslægt, II 400, 402.
- Buchwald, Markvard, til Sierau, II 234.
- Budach, P., Gaardejer i Hornskov (Ugle H.), V 278.
- Bugenhagen, Johannes, tysk Reformator, II 333, 336 ff., 341.
- Bugislav, Hertug af Pommern (o. 1185), I 390 f.
- Bugislav, Hertug af Pommern (o. 1415), II 68.
- Bukhavn, Hovedgaard og Gods, Kappel H., II 101; III 416.
- Bundsø, Oksbøl Sogn, Als Nørre H., I 119.
- Buntje ved Ballum, Pelvorm H., I 479.
- Burchardi, Chr. Aug., Præst i Ketting (Als Sønder-H.), IV 34, 37.
- Burchardi, Georg Christian, Professor i Kiel, IV 311, 345.
- Bure, nord. Guddom, I 218.
- Burg, Købstad paa Femern; Kirken II 122; Indbyggertal III 458; Næringsveje 290, 355, 458; Bystyret 359; Retsvæsenet II 424; III 266; Petition om en slesvig-holstensk Forfatning IV 102.
- Buri, nord. Gud, I 224.
- Buris, Henrik Skadelaars Søn, I 408.
- Burkal, Slogs H., I 434.
- Burkhard, Domprovst i Bremen, I 401.
- Burlund, nu forsvunden Landsby ved Nørre Løgum, I 218, 224.
- Busch, Moritz, tysk Forfatter og Journalist, IV 452, 482 f.
- Butue Gudskalks søn, Abodriterfyrste, I 345.
- Bylderup Kirke, Slogs H., I 434.
- Bülk, adelig Hovedgaard, Ekernførde H.; B. II 280.
- Bülow, Bernhard von, Fyrste, tysk Statsmand, V 229 f., 236, 242; P. 229.
- Bülow, Bernhard Ernst von, dansk-tysk Diplomat og Statsmand, V 132 ff.
- Bülow, Detlev von, til Godset Bossee, Overpræsident i Slesvig-Holsten, V 237 f., 261; P. 237.
- Bülow, Johan, Hofmarskal, III 478; IV 56.
- Bülow, Markvard, Præst i Slesvig, II 322.
- Bünstorf, Hütten H., I 485. — Kirken I 436.
- Bürger, Gottfried August, tysk Digter, III 474.
- Büsching, A. F., tysk Geograf, III 376, 378.
- Böckmann, Frands, flensborgsk Købmand, III 205 f.; P. 207.

- Bøgehoved, ved Haderslev, IV 509; V 26.
 Bøgelhus, Medelby Sogn, Kær H., I 454.
 Böhme, Emilio, Landraad i Tønder, V 289.
 Bøking Herred I 102; II 39, 149 f.; Herredets Segl B. II 151.
 Bøl Kirke, Strukstrup H., I 434.
 Bøste, Tyge, se Tyge Bøste.
 Bötticher, Karl Heinrich, tysk Statsmand, Regeringspræsident i Slesvig, senere Overpræsident i Slesvig-Holsten, V 127, 156; P. 128.
- C
- Cadore, Hertug af, fransk Diplomat, V 104.
 Calixt, Georg, tysk Teolog, III 118 f., 130 f.; P. 119.
 Callesen, Anna Eugenia, f. Kier, g. m. Rasmus Callesen paa Lerskov, IV 353; P. 353.
 Callesen, Nis, paa Lerskov, Gaard i Sønder-Rangstrup H., V 176, 344.
 Callesen, Rasmus Iversen, paa Lerskov, Gaard i Sønder-Rangstrup H., IV 353; P. 353.
 Callisen, C. A., gottorpsk Gehejmeraadssekretær, III 241, 245.
 Callisen, Chr. Fr., Førsteborgmester i Flensborg, IV 337 f., 352.
 Callisen, Christian Frederik, Generalsuperintendent, IV 186 f., 363, 431.
 Callsen, Chr., Ejer af et Teglværk i Posekjær ved Aabenraa, Provislanddagsmand, V 50 f., 53, 76, 150; P. 75.
 Callø, Anne Marie, f. Hansen, Stifter af Nordslesvigske Kvindeforening, V 355.
 Callø, Paul Anker, Kreditforeningsdirektør, V 442.
 Calvin, Jean, fransk Reformator, II 452.
 Camerer, J. F., Krigsraad i Haderslev, III 378.
 Caprivi, Georg Leo v., tysk General og Statsmand, V 185.
 Carl se tillige Karl.
 Carl, Hertug af Glücksborg, IV 329.
 Carl Frederik, Hertug af Gottorp; Fødsel III 196; Formynderregering 200 ff.; Christian August indsættes som Administrator 200. — Strid med Danmark om Bispedømmet Lybæk 202; Krav om Fællesregeringens Ophævelse 202; Frakturstriden 202, 227 f. — Rendsborg-Recessen (Forliget) 1709 203, 240 ff.; Altona-Recessen (Forliget) 1709 203; Hamborg-Recessen (Forliget) 1711 203, 241 ff.; Rendsborg-Recessen 1712 203. — Gottorpsk Intrigepolitik under den store nordiske Krig (1709—20) 203 ff., 208; Traktat med General Stenbock 205; Kongens Okkupation af det gottorpske Slesvig 206 f.; Stenbocks Kapitulation 207; Tønningens Overgivelse 209; mister Helgoland 210; nægter at anerkende Afstaaelsen af det gottorpske Slesvig 212, 314; restitueres med den hertugelige Del af Holsten 213; Stil-
- ling til det gottorpske Spørgsmaal efter 1721 314 ff. — Fælleslovgivning 242 ff.; Landdagen (1711—12) 244 ff. — Ridderskabets Bøn om Fællesregeringens Bevarelse (1708) 238 ff.; ekstraordinær Udskrivning af Prælater og Ridderskab 241 ff.; Forhandlinger med Ridderskabet (i Slesvig 1711) 244; Konfirmation af Ridderskabets Privilegier (1712) 249 ff. — Ægteskab 208, 316; Død 316. Patenter før og efter Frakturstridens Bilægelse, Facsimile 227; P. 315.
 Carl Peter Ulrik, Hertug af det gottorpske Holsten, III 317 f. Se tillige Peter III, Kejsler af Rusland.
 Carl, Prins (senere Landgreve) af Hessen-Kassel, Generalfeltmarskal; Statholder i Hertugdømmerne III 399; IV 30, 50, 90, 107, 195; Overpræsident for Fællesregeringen paa Gottorp 195 f. — Afskaffer Livegenskabet paa Carlsborg III 418; opretter „Christians Plejehus“ i Ekerneførde 444; Interesse for okkulte Videnskaber 399; Interesse for Slesvig By 452, 476; Residens paa Gottorp 452, 476; hans Datter Marie ægter Kronprins Frederik (VI) 395, 399. — Personlighed 399; P. III 403; IV 31, 195.
 Carlsborg (tidl. Gereby), adeligt Gods, Ekerneførde H., II 278; III 418; IV 329.
 Caroline, Frederik VI's Datter, g. m. Arveprins Frederik Ferdinand, IV 230.
 Caroline Amalie, af Augustenborg, g. m. Christian VIII, IV 230, 251, 253; P. 253.
 Caroline Mathilde, g. m. Christian VII, III 398.
 Carstens, Adolph Gotthardt, Direktør for Tyske Kancelli, III 404.
 Carstens, Asmus Jacob, Tegner og Maler, III 476.
 Carstens, Axel, Tandlæge, Formand for „De samvirkende sønderjydske Foreninger“, V 180; P. 181.
 Carstens, Carsten Erik, Provst i Tønder, V 320.
 Carstens, H. J., Præst ved Mariekirken i Flensborg, V 382; P. 381.
 Carstens, Joh. Heinr. Herm., Jurist, Red. af „Neue Kieler Blätter“, IV 311.
 Carstensen, Riis, Marinemaler, V 354.
 Castens, L. H. A., Seminariedirektør i Tønder, senere i Haderslev, V 200.
 Castro, Johannes de, se Johannes.
 Cathrine, uægte Datter af Frederik I, g. m. Herman Hoyer, II 297.
 Cavling, Henrik, Journalist, Forfatter, V 211.
 Cehak, Carl, Kirkehistoriker, Overlærer ved Seminarier i Segeberg, V 404.
 Chalybäus, Heinr. Franz, Konsistorialpræsident, V 376.
 Chamaver, germansk Folk, I 162.
 Chamisso, Adalbert v., tysk Digter og Naturforsker, IV 33.
 Charlotte, Arveprins Frederiks Datter, g. m. Landgrev Wilhelm af Hessen, IV 266.

- Charlotte Amalie, Datter af Frederik IV, III 219.
- Chasuarier, germansk Folk, I 162.
- Chauker, germansk Folk, I 161 ff.
- Chemnitz, Matthäus Friedrich, slesvig-holstensk Advokat, Forfatter, IV 309.
- Cherusker, germansk Folk, I 162.
- Chilperik, Frankerkonge, I 207.
- Christensen, Hans Jøfsen, Gaardejer i Høgsbro (Hviding H.), Formand for Skoleforeningen, V 234, 254, 294; P. 235.
- Christensen, I. C., Politiker, Minister, V 273.
- Christensen, Jeremias, slesvigsk Billedhugger, V 400.
- Christensen, Peter Vilhelm, Præst i Tønning, V 332.
- Christian (Christiern) I, Konge; Hertug Adolfs Søstersøn II 90; Adolf ønsker ham som sin Efterfølger 90 f.; Konge i Danmark 91; Spørgsmaalet om Kong Chr. som Adolfs Efterfølger 92, 163 ff.; vælges til Hertug af Sønderjylland og Greve i Holsten og Stormarn 167. — Ribe-Privilegiebrevet (1460) 167 ff.; „Forbedringen“ af Ribe-Privilegierne (1460) 171 ff.; Overenskomst med Brødrene (1460) 171; Overenskomst med Pinnebergerne (1460) 173; Unionen i Kolding (1466) 174 f.; indsætter Grev Gerhard som „Forstander“ i Sønderjylland og Holsten 176; støtter Ridderskabet mod Grev Gerhard 178; Opgør med Gerhard 179 ff.; Segebergkonkordaten (1470) 182. — Forhold til Ridderskabet 166 ff., 174, 176 ff., 187; Rendsborgmødet (1480) 189. — Økonomiske Forhold og Finanspolitik 173 f., 176, 179 ff.; overlader Hertugdømmernes finansielle Ledelse til Dronningen 185 f., 189; Segeberg-Forhandlingerne 1480 190; pantsætter 1480 Hertugdømmet Slesvig til Dronningen 191 f. — Stilling til Udnævnelse af Amtmænd 273 f.; til Munkevæsenet 311 f. — Forhold til Nordfriserne 183 ff.; til Ditmarskerne 186, 188; til Sverrig 91, 183. — Død 192. Hans Segl B. 165, 191; P. 165, 179.
- Christian (Christiern) II, Konge; Tronkandidatur II 213; finansielt Opgør med Hertug Frederik 214 f.; Hylding og Privilegiebekræftelse 216. — Strid med Lybæk 216 ff.; Bortforleningsretten over Holsten 217, 219; spændt Forhold til Hertug Frederik 217 ff.; Forlig med ham i Bordsesholm Kloster (1522) 219 f. — Hertug Frederik sætter et organiseret Oprør i Gang 221 ff., 225 ff., 230 ff.; Forhandlinger med Hertug Frederik 224 f., 228, 235 ff. — Fangenskab paa Sønderborg 246. Hans Segl B. 214; P. 215, 237.
- Christian III, Konge; Opdragelse II 239; paa Rigsdagen i Worms 316; Forhold til Faderen 236, 238, 240, 242, 244 f., 319; Deltagelse i Begivenhederne 1521-24 218, 222, 230, 233, 236, 238, 240; hans „holstenske“ Politik 236, 238, 244. — Lensmand i Haderslev og Tørning 240 f., 244, 319; Statholder i Hertugdømmerne 244, 320 ff. — Tronkandidatur 247 ff.; Holdning før Herredag og Hylding (1533) 250; Hylding og Privilegiebekræftelse (1533) 251, 334; Herredagen i København 1533 251 ff. — Dynastisk Politik 240, 250 f., 345 ff.; Unionen af 1533 253 ff.; Delingen 1544 345 ff.; Forleningspørgsmaalet (Slesvig) 350, 356 f.; Fællesforleningen af Holsten (1548) 349, 358. — Forhold til Adolf og Hans d. Ældre 349 f., 354, 356 f., 441; til Raadgiverne 247 ff., 258 ff., 348; v. Utenhofs og Johan Rantzau „Helstatspolitik“ 258 ff.; Forhold til Ridderskabet 236, 238, 240; Brud med dets Ledere 348, 369 f.; økonomisk Afhængighed af Ridderskabet 403. — Indgreb i Kirken Tienderet 243, 319; Holdning til den fremtrængende Lutheranisme 242, 316; baner Vej for Reformationen 320 ff., 333 ff.; Brevveksling med Landgrev Filip 333 f.; Overenskomst med Slesvigbispen 334 f.; Kirkeordinansen 333 ff.; Koncilier i Odense og Haderslev 1537 336 f.; Synode paa Gottorp 1538 338 f.; Landdagen 1540 339; Landdagen 1542 341 f.; Klosterreformen 1541 340; Stilling til Besættelsen af Slesvig Bispestol 1541 340 f. — Koldingrecessen 1558 370; Stilling til Slipprivilegierne 292; Besøg i Hertugdømmerne 370. — Ægteskab 240; Personlighed 244; Død 350. Hans Segl B. 251; P. 257, 342, 347.
- Christian IV, Konge; Valg og Hylding II 376 ff.; Formynderregeringen 376, 378 ff.; overtager selv Regeringen i Hertugdømmerne (1593) 380 f.; stadfæster Privilegierne og Unionen af 1533 381; Stilling til Førstefødselsretten III 4, 9 f. — Forhold til Dronning Sofie II 381 f.; Brødrene 381 f.; III 3 f.; Hans den Yngre II 356; III 4, 10 ff.; Hertug Frederik III 12 ff., 18 ff., 22 ff., 41; Raadgiverne II 382; III 4, 45 f.; Ridderskabet II 377 f.; III 4; Stænderne (Landdagerne) III 4 ff., 10, 18 ff., 24 f., 41 ff., 49, 55 f. — Udenrigspolitik III 12 ff., 21 f., 25; Deltagelse i Tredivaarskrigen 13 ff.; (Freden i Lybæk) 17; Krigen med Sverige 1643-45 22 ff.; (Freden i Brømsebro) 24; Forhold til Bremen Stift 13, 21, 24; Hamborg 12 f., 22; Pinneberg 21 f. — Andre Styre (Forvaltning) i Hertugdømmerne III 4, 25, 45 f., 54; Finanserne 49 f.; Handelspolitik 104 f.; Elbtold 22; Kirkestyre 25, 110 ff.; Anlæggelse af Glückstadt 13, Christianspris 20. — Ophold i Hertugdømmerne III 21, 25; Personlighed 25 f.; Død 25; P. II 377; III 14.
- Christian V, Konge; Tronbestigelse III 234; Planer m. H. t. Gottorp 166 f., 176, 179 f.; Strid med Christian Albrekt og Joakim Ernst (Pløn) om Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst 167-175; (Erhvervelse) 169 f.; (Forlening) 174 f.; Strid med Christian Albrekt om Kontributionerne 169, 173, 175 f., 178, 181 f.; Strid med Christian Albrekt paa Landdagen 1675 172, 235; Til-

- fangetagelse af Chr. Albr. 172; Besættelse af gottorpske Fæstninger 172 f.; Rendsborg-Traktaten (1675) 172 f.; Erhvervelse af Svavsted Amt og den gottorpske Halvdel af Slesvig Domkapitel 173, 176 f.; Sekvestration af den gottorpske Del (1676) 173 f.; Freden i Fontainebleau og Lund (1679) 174, 178, 236; Gottorps Restitution (1679) 174 f., (1689) 180 ff., 236; Femern overtages som Pant 175, 181; Inddragelse af den gottorpske Del (1684) 177 f., 236; Hylding paa Gottorp (1684) 178 f., 236; Oprettelse af Justitskancelliet paa Gottorp (1684) 179; Forliget i Altona (1689) 180 ff., 236. — Chr. V's Syn paa Hertug Frederik IV af Gottorp 183; Gottorps danskfjendtlige Politik 183 ff.; den gottorpske Hyldingsstrid 186 f.; Fællesregeringen indstilles (1695) 187; Strid om den gottorpske Troppehvervning i Hertugdømmerne 187, 190 f.; Pinneberg-Forhandlingerne 187 ff.; Strid om Hertugens Skanseanlæg 188 ff.; Forligsunderhandlinger i Stockholm 192. — Stilling til Landdagen (Stænderne) 234 ff. — Personlighed 166; Død 193. — Autograf B 181; P. 167.
- Christian VI**, Konge; hans og Gemalindes Indtog i Slesvig (1721) III 219 f.; Forsøg paa Udsoning med Gottorp 316 ff.; Konfirmation af Ridderskabets Privilegier (1731) 324 f.; Finanserne 328; Pietismen 368 ff.; beordrede 1737 Undersøgelse af Sprogforholdene I 83; frisisk Fødselsdagsdiget til ham 104; modtog Guldhornet (1734) 198; P. III 317.
- Christian VII**, Konge; erhverver Lyksborgerens Besiddelser III 322; Personlighed III 397; P. 401.
- Christian VIII**, Konge; Konge i Norge 1814 IV 98; Syn paa Slesvigs og Holstens statsretlige Stilling 98; Forhold til Prof. Chr. Paulsen (1837) 218. — Tronbestigelse 251; Adresser ved denne 252 f.; Forhold til Raadgiverne 251 f. — Reformer i Statsforvaltningen 254 f.; Reformlovgivning 255 f.; Sprogskriptet (1840) 247 f., 256 ff., 263 f., 298, 305; paatænkt Reform m. H. t. dansk Kirke- og Skolesprog 264. — Stændermøder (1840) 260 ff., (1842) 271 ff., (1844) 312 ff., (1846) 329 ff.; Sproget i Stænderforsamlingen 275 f., 297 ff.; Forslag om „Stænderkomiteer“ 269, 272; Stændervalgene (1841) 264 ff. — Arvefølgespørgsmaalet 218, 230, 266, 268; det „aabne Brev“ af 1846 323 ff. — Forhold til Augustenborgerne 253 f., 268; til Danskheden i Sønderjylland 252, 338 f.; Systemskiftet 1842 (Forsoningspolitik) 268; Kongens Vaklen 1843 292; Patentet af 29. Marts 1844 298 ff.; Stilling til Laur. Skaus „Opsigelsesbrev“ og Den slesvigske Forenings „Protokolekstrakt“ 301 f., 305 f.; Rejse i Sønderjylland (1844) 305; Regeringsskiftet 1846 328. — Interesse for Historieforskning vedr. Hertugdømmerne 472; Personlighed 251, 264, 268, 292, 298;
- Død 340. — Hans Ankomst til Wyk paa Fjør B. IV 293; det „aabne Brev“ 1846, Facsimile 326; P. 98, 252, 254.
- Christian IX**, Konge; Stilling til det „aabne Brev“ 1846 IV 329; Tronfølger 348; Eden ved hans Tronbestigelse 497; Kirkebønnen for ham 500 f.; Helstatssynspunkt 508; Brev til Alexander II V 91; Rejse i Jylland 123 f. — Modtagelse af Sønderjyder i Kolding 1864 B. V 3; P. IV 499.
- Christian X**, Konge, V 300 ff.; P. 302, 303.
- Christian**, Søn af Christian IV, III 25.
- Christian (Christiern)**, Biskop i Ribe, II 23.
- Christian (Christiern)**, Biskop i Ribe, II 106.
- Christian Adolf**, Hertug af Sønderborg, III 164 f., 168, 269.
- Christian Albrekt**, Hertug af Gottorp; deltager i Krigen 1658-60 III 36, 156; Hylding af Stænderne (1661) 158, 228 f.; Forhold til Kongehuset 156 ff., 170, 172, 182. — Fortsætter Faderens dobbelte Politik 36; Forbund med Sverige (1661) 158 f., (1674) 170 f., 174, 176; Recessen med Danmark (1661) 158 ff.; Peræqvationsrecessen med Danmark (1663) 160; Forliget i Glückstadt (1667) 161 f.; tages til Fange (1675) 172; Forliget i Rendsborg (1675) 170 ff.; Sekvestration af den gottorpske Del (1676) 173 f.; Freden i Fontainebleau og Lund (1679) 174, 178, 236; Gottorps Restitution (1679) 174 f., (1689) 180 ff., 236; Christian V indtager den gottorpske Del af Slesvig (1684) 177 f., 236; Forliget i Altona (1689) 180 ff., 236; Chr. Albr. i Hamborg 173, 175 f., 227, 235 f. — Dansk-gottorpske Stridsemner: om Fællesregeringen 158, 160, 187, 226 f.; om Kontributionerne 160, 173, 175 f., 178, 181 f.; om Skatteudskrivning 158, 160, 172; om Arvefordringerne paa Oldenburg og Delmenhorst 163, 167 f., 170 ff., 180 f.; om Slesvig Domkapitel og Svavsted Amt 158, 160, 173, 176 f.; om Femern 158, 169, 175, 181; om Fæstninger i Hertugdømmerne 162, 172 f. — Stilling til Stænderne 228 ff.; Finanspolitik 281; Interesse for Kunst og Aandsliv 307. — Ægteskab 160 f.; Død 182; P. 161, 171, 229.
- Christian August**, Hertug af Augustenborg († 1754), III 220; IV 233 f.
- Christian August**, Hertug af Augustenborg; Opdragelse IV 232; Forhold til Christian VIII 253 f.; født Medlem af Stænderforsamlingen 206; i Stænderforsamlingen (1836) 209 f.; (1838) 242, 244; (1840) 261 f.; (1842) 272, 274; (1844) 313; (1846) 332 ff.; hans Arvekrav 231 ff., 323 f., 326, 329, 502; V 12; Stilling til Forfatningsspørgsmaalet IV 262, 333; til Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund 272, 313; til Sprogsagen 242, 258, 262, 274, 333 f.; til det nationale Spørgsmaal 262; Indflydelse 292, 294 f.; Paavirkning af de tyske Hoffer

- 326, 339; Oprøret 356, 359; undraget Amnesti 410; Overenskomst med den danske Regering (1852) 438; Kandidaturen (1864) 502 f.; V 12; Køb af Graasten 13. — Ægteskab IV 230; Personlighed 230 f., 261; Titelblad til „Die Erbfolge in Schleswig-Holstein“, Facsimile 235; P. 206, 231, 333, 439.
- Christian August**, Administrator i de gottorpske Besiddelser; som Administrator III 200 ff.; Eneformynder 202; Fyrstebiskop af Lybæk 202; hans Intrigepolitik 205, 210; Protest mod Okkupationen af det gottorpske Slesvig 206; hans Børn maa forlade Gottorp Slot 207. P. 201. — Se desuden Carl Frederik, Hertug af Gottorp.
- Christian August**, Prins af Augustenborg, IV 74.
- Christian (Christiern) Pedersøn**, Magister, opbyggelig og historisk Forfatter, II 301.
- Christian (Christiern) Svensøn**, Høvding, I 359, 362.
- Christiani, Johannes**, Præst i Angel, II 452 f.
- Christiani, Wilhelm Ernst**, holstensk Historiker, Prof. i Kiel, IV 33.
- Christiansen, Andreas**, Storkøbmand i Flensborg, IV 77 f.
- Christiansen, Andreas**, Agent i Flensborg, IV 184, 315, 388, 401, 420.
- Christiansen, Christian**, Præst i Medelby (Kær H.), IV 226.
- Christiansen, Christian Andreas**, Agent i Flensborg, IV 78, 139; P. 79.
- Christiansen, Ernst**, Hovedredaktør af „Flensborg Avis“, V 233, 238, 241, 280, 292, 297, 300 f., 404; P. 233.
- Christiansfeld, Flække**, III 458 ff.; V 390. — Anlæggelse III 458 f.; (Koncessionen af 1771) 459; Brødremenigheden 458 f.; V 317, 333; Institutter af forskellig Art III 459; IV 462 f.; tysk Kultur og Sprog I 100; III 459 f.; IV 462; V 317, 333; vekslende dansk og tysk Gudstjeneste III 460, 481; Industri III 459; IV 22; V 443; B. III 458 f.
- Christianspris**, Fæstning, III 20, 22, 162; B. 21.
- Christiern** se **Christian**.
- Christine**, Christian II's Datter, g. m. Hertug Frans af Lothringen, II 349.
- Christine af Hessen**, g. m. Adolf af Gottorp, II 366, 374, 376, 379.
- Christine Svendsdatter**, fra Gallehus ved Møgeltønder, I 196, 198; III 136.
- Christoffer I**, Konge. — Forlenes med Lolland og Falster II 3; krones 11; forlener Valdemar Abelsøn med Sønderjylland 12; Forhold til Broderen Abel 5; til Broderen Erik 5 f., 13 f.; til Erik Abelsøn 13 f.; til Valdemar Abelsøn 11 f.; til Jakob Erlandsøn 14; til Holstenerne 11 ff.; til Præsteskabet i Slesvig 14; til Løgum Kloster I 456. — Personlighed II 12; Død 14.
- Christoffer II**, Konge. — Vælges til Konge II 26; tiltager sig Formynderskabet for Hertug Valdemar Eriksøn 27 f.; afsættes som Konge 28; atter Konge i Danmark 32 f.; giver faktisk Afkald paa hele Riget 33. — Forhold til Erik Menved 25 f.; Hertug Valdemar Eriksøn 24; Hertug Erik Valdemarsøn 26; Hertug Valdemar Eriksøn d. Y. 27 f.; Grev Gerhard d. Store 26 ff., 32 f.; Grev Johan 26, 28, 32 f.; Ludvig Albrektsøn 26, 28; Stormændene 26, 28. — Personlighed 26; Død 33.
- Christoffer af Bayern**, Konge. — Familie II 87; anmodes om at overtage Regentskabet 87; Rigsforstander 88; Hylding 88; forlener Hertug Adolf med Sønderjylland 88; Død 91.
- Christoffer**, Valdemar I's Søn, Hertug i Sønderjylland, I 375, 386.
- Christoffer**, Søn af Valdemar Atterdag, II 49.
- Cimbrier**, germansk Folk, I 146, 149, 159, 161, 216, 487.
- Citeaux**, Kloster i Frankrig, I 440.
- Clairvaux**, Kloster i Frankrig, I 386.
- Claudel, Paul**, fransk Gesandt i Kbhvn., V 294, 301; P. 295.
- Claudius, Matthias**, holstensk Forfatter, III 474; V 364.
- Claus**, Greve af Holsten; Gerhard d. Stores Søn II 40; overlader Valdemar Atterdag Halvdelen af Fyn 40; Nederlag ved Brobjerg 42; Fred med Valdemar Atterdag (1360) 43; Vaabenstilstand med Valdemar Atterdag (1364) 44; løbskøber sin Søster 44; Besiddelser i Sønderjylland 44; slutter sig til Hanseforbundet 45; Krav paa Hertugdømmet Sønderjylland 50 f.; besætter Hertugdømmet Sønderjylland 51; Fred med Dronning Margrethe 52; opfører Nyhus ved Flensborg 57; Død 54.
- Claus Mortensen Tøndebinder**, Reformator, II 325.
- Clausen**, gottorpsk Embedsfamilie (adlet v. Clausenheim), III 200.
- Clausen, H. N.**, teol. Professor og Politiker, IV 123, 278, 298, 374, 391, 393, 413, 490. — Rigsraadets Afskedshilsen til Sønderjyderne 1864, Facsimile 511; P. 279, 392.
- Clausen, H. V.**, Historiker, Magister, V 199, 401. — Udgiver af Sprogkoret (1889) I 86; V 198; Haandbog i det nordsløv. Spørgsmaals Hist. (1900) I 86; Rejsehaandbog V 198; Afh. om Ejendomsforhold paa Landet 206. — Stifter af „Foreningen af 5. Okt. 1898“ V 207; Medstifter af den sønderjydske Sammenslutning „4.S.“ 180. — Udvises V 244, 250 f. — Genforeningen V 273, 280; tilforordnet sagkyndig hos den danske Gesandt i Paris 281 ff.; P. 181, 199, 281.
- Clausen, Johannes**, Dr. phil., Præst i Fredericia, senere Biskop, V 125.
- Clausen, Johannes**, Præst i Ryslinge,

- senere i Vonsild, V 47, 124, 138, 338, 344; P. 125.
- Claus[s]en, Karl Edvard, Fabrikant fra Kappel, tidl. Underretsadvokat, IV 486.
- Clausen, Thomas, Generalsuperintendent i Slesvig, III 222, 364.
- Clausenheim se Clausen, gottorpsk Embedsfamilie.
- Claussen, Hans Reimer, Advokat i Slesvig, senere Overretsadvokat i Kiel, IV 190, 193, 246, 256, 341.
- Claussen, Heinrich Ferdinand Emil (i Værket forkert trykt: H.F.C.), Præst i Dybbøl (Nybøl H.), V 327, 346, 366, 372, 380, 390, 394; P. 390.
- Claussen, J., Præst i Tyrstrup (Tyrstrup H.), V 379, 383.
- Claussen, Johannes August Julius, Præst i Tyrstrup-Hjerndrup (Tyrstrup H.), V 406.
- Clemenceau, George, fransk Statsmand, V 284, 289.
- Clemens, Peter Michael, Nordfriser, I 107.
- Clement, K. J., Privatdocent i Kiel, IV 308.
- Cluny, Kloster i Frankrig, I 337.
- Clæden, Georg, Førsteborgmester i Flensborg, III 360, 362 f., 369, 376, 451.
- Colding, A. E.; P. V 79.
- Collin, Jonas, Finansdeputeret, IV 252.
- Collin, Jonas, Dr. med., Overkirurg, V 282, 284 f., 288.
- Conradi, Georg Johann, Generalsuperintendent i Slesvig, III 364, 367, 369.
- Constantin, byzantinsk Kejser, I 190.
- Coot, Jan Claas, hollandsk Ingeniør, III 80.
- Cornelsen, Cornelius, Raadmand i Aabenraa, III 446.
- Cotrone, Sydalien, I 278.
- Cour, Vilhelm la, Historiker, V 280 ff.
- Cramer, Andreas, gottorpsk Hof- og Kancelliraad, III 45, 156, 160 f.
- Cramer, Andreas Wilhelm, Retslærd, Professor i Kiel, IV 32.
- Cramer, Johann Andreas, Hofpræst i Kbhvn., senere Prokansler og Professor i Kiel, Digter, III 375, 461; V 317, 364.
- Cultermann, Gert, Kunstner, II 465.
- Cumberland, Hertug af, se Ernst August.
- Cynthius, pavelig Legat, I 392.
- Cypræus, Hieronymus, Kannik i Slesvig By, historisk Forfatter, II 457.
- Cypræus, Paul, (1536—1609), Advokat i Slesvig By, historisk Forfatter, I 448 f.; II 457.
- Cæsar, romersk Feltherre og Statsmand, I 160.
- Cæsar, Philip, gottorpsk Hofpræst, III 109.
- Cølestin III, Pave, I 392 f., 442 f.
- Daa, sønderjydske Adelslægt, II 277.
- Dagebøl, Kog i Bøking H., III 446.
- Dagmar, g. m. Valdemar Sejr, I 406.
- Dagmar, Datter af Christian IX, g. m. Alexander III af Rusland, V 264.
- Dahl, C. T., fhv. Fysikus i Aabenraa, V 143.
- Dahl, J. M., Archidiakon i Tønder, IV 470 f.
- Dahlmann, Friedrich Christoph, Historiker og Politiker, IV 99 ff., 109; P. 99.
- Dahlstrøm, Fritz, Stiftamtmand fra Aalborg, V 114; P. 113.
- Dame, Frederik, Præst i Flensborg, III 116, 120, 124.
- Dame, Henrik, Præst i Oversø (Ugle H.), III 120.
- Damme, Wulf von, til Hohenlieth, Schirnau og Bürau († 1623), Amtmand i Maarkjær, III 63.
- Dan, Konge, I 206.
- Danckwerth, Caspar, Borgmester og Topograf i Husum, II 301, 414; III 136.
- Daner, Folkenavn, I 189 f., 229, 237 f., 280, 487 f.; det danske Folks Tilblivelse I 163 ff., 205 ff.
- Danevirke, Befæstningsværk, I 383; II 7, 18; V 280, 284, 288. — Gudfreds Vold I 229 ff.; Østervolden 229; Vestervolden 229 f.; Wieglesdor 231, 234, 268 f., 271, 275, 277; Forbindelsesvolden mellem Hedeby og Danevirke 262; Dronning Tyres Kampestensmur 266 ff.; Valdemar d. Stores Teglstensmur 268, 376 ff. — Angreb (974) I 275 ff., (1131—32) 359 f., (1156) 369; Rømning 1864 IV 500. — Kort I 228—29, 252; B. 230 ff., 252 ff., 269 f., 277, 343, 378 ff.
- Dannenbergh, Borg Syd for Elben, I 402.
- Danneskjold-Samsøe, Louise Sophie, Komtesse, se Louise Sophie.
- Danskeskov se Dänischwold.
- Danzig III 354, 357.
- David, C. N., Politiker, Nationalbankdirektør, V 96, 98.
- David, Eduard, Dr., tysk Understatssekretær, V 272 ff.
- David, Mathias, Byskriver i Frederikstad, senere Amtmand paa Gottorp, Rigsraadsmedlem, IV 382 f., 420, 435, 447, 455.
- Deforenedestater V 278.
- Decker, Chr. A. H., Præst i Tumbly og Strukstrup i Angel, Indre Missions Formand, V 385.
- Decker, Hieronymus Johan, Præst i Tønder, II 322.
- Dehn, Frederik Ludvig v., Greve, Ejer af Ludwigsburg, Statholder i Hertugdømmerne, III 326.
- Delbrück, Hans, tysk Historiker og Politiker, V 214.
- Delmenhorst, Grevskab; Christian I's Overenskomst med sine Brødre (1460) II 171; erhverves af Danmark III 163, 167-

- 75; Forlening 1680 174 f.; Forhandlinger om Mageskifte med Gottorperne 180 f., 316, 318; Mageskiftetraktaten (1767 og 1773) 390. — Under Tyske Kancelli III 254.
- Dernath, Gerhard v.**, Medlem af Gehejmerraaet paa Gottorp, øverstkommanderende over den gottorpske Hær, III 202 ff., 259.
- Dethlefsen, K. D.**, Købmand i Aabenraa, IV 165.
- Detlefsen, Detlef**, Gaardejer i Læksgaard (Karlum Sogn, Kær H.), V 29, 39, 42, 94.
- Deuntzer, Johan Henrik**, Retslærd, Politiker, V 229.
- Deventer, Holland**, I 477.
- Dewitz, Franz Joachim**, General, III 210.
- Dewitz, von**, Overpræsident i Slesvig-Holsten, V 237.
- Didrichsen, Mathias Lorenz**, Dr. med., Læge i Flensborg, IV 390.
- Didrik den Lykkelige**, Greve af Oldenburg, II 90, 164.
- Diemer, A. T.**, Ständerdeputeret, Raadmand i Tønder, V 29.
- Dietrich, Charitas**, Forfatterinde, g. m. Pastor C. F. J. Bischoff i Roager, V 371 f.
- Dietrichs, Helene Voigt**, slesvigsk Forfatterinde, V 400.
- Dinesen, Lars**, Politiker, V 133.
- Dithmer, Hans Heinrich**, Agent, Besidder af Rendbjerg Teglværk i Egernsund, IV 183.
- Ditmarsken I** 345, 347; II 188, 200, 212, 222. — Indvandring til Stapelholm I 486. — Forhold til Friserne I 479; II 68, 151; Forbund med Lybæk II 178, 208, 217; de holstenske Grevers Krigstog (1403—04) 54 f.; Christian I bekræfter deres Privilegier 183; Forbund med Christian I 186; indlemmes i Hertugdømmet Holsten (1474) 186; Kong Hans' og Hertug Frederiks Angreb 204 ff.; Forbund med Frederik I 233; erobres af Delingsfyrsterne (1559) 350 ff. — Statsretlige Stilling I 340 f., 391, 393, 399, 405; II 186, 352; administrativt under Tyske Kancelli III 254. — Sociale Forhold II 352; Sproget I 103.
- Dôle**, ved Besançon i Frankrig, I 374, 390.
- Donar**, sydgermansk Gud, I 223.
- Doordt, Jacob von**, Portrætmaler, III 139.
- Dorchester, England**, I 193.
- Dorestad** (nuv. Wijk bij Duurstede), Holland, I 244 f., 247, 477.
- Dorothea af Brandenburg**, g. m. Christian I, II 178, 180, 189 f., 196 f., 292, 311; har den finansielle Ledelse i Sønderjylland og Holsten 185 f., 271; Paneret til Hertugdømmet Slesvig 191 f., 198; Forhold til Ridderskaber 192 ff. Hendes Segl B. 193; P. 179.
- Dorothea af Sachsen-Lauenborg**, g. m. Christian III, II 240, 356, 366, 370.
- Dorothea, Frederik I's Datter**, g. m. Hertug Albrekt af Preussen, II 320.
- Dose, Johannes**, slesvigsk Forfatter, V 400.
- Draved, Skovstrækning**, Lø H., II 112.
- Drenderup, Gram H.**, III 413.
- Drews, Parven**, Landmand fra Syd-Ditmarsken, III 436.
- Drewsen, Johan Christian**, Papirfabrikant, Politiker, IV 278, 286, 298; P. 279.
- Dreyer, Hans**, Hofbilledskærer i Haderslev, III 139.
- Drosuk, Abodritershøvdning**, I 227.
- Droysen, Johann Gustav**, tysk Historiker, IV 269, 345.
- Dryander, Landraad i Haderslev**, V 398.
- Dröhse, Frits**, Bogtrykker i Tønder, V 121.
- Due, Jens**, Befalingsmand paa Duborg (Flensborg), II 64; hans Segl B. 64.
- Dumreicher, Carl Otto**, Konferensraad, Departementschef under den blandede Bestyrelseskommission for Slesvig, IV 382.
- Dumreicher, Johan Conrad**, Justitsraad, Borgmester i Slesvig By, IV 50, 102; hans Underskrift, Facsimile 103; P. 105.
- Duseberg, Johann Friedrich**, Fysikus i Flensborg, IV 436; P. 437.
- Dybbøl, Nybøl H.**; Kampe (1848) IV 365, (1864) 500, 504, 506. — Forhandlinger om D.'s Tilbagegivelse til Danmark V 19, 21, 88, 91. — Se tillige under Dybbøl Banke.
- Dybbøl Banke (Dybbølbjerg)**, Dybbøl Sogn, Nybøl H., I 21, 31; V 327. — Genforeningsfesten (1920) V 302, 304. — B. I 21; preussisk Sejrsfest 1865 B. V 14; Genforeningsfesten 1920 B. V 303.
- Dybbøl Mølle**, Dybbøl Sogn, Nybøl H., V 197; B. 144, 478.
- Dybbølbjerg** se **Dybbøl Banke**.
- Dybbølstenen**, paa Dybbøl Bjerg, Nybøl H., I 21 f.; B. 21.
- Dybviaghoved**, Løjt Sogn, Rise H., I 120.
- Dührssen, H. Chr.**, tysk Forfatter (under Pseudonymet H. Albinger), IV 233.
- Dyle, Flod i Belgien**, I 249.
- Dürkop, Eggert**, Biskop i Slesvig, II 283, 310 f., 314; hans Segl B. 284.
- Dyttebøl, adeligt Gods**, Kappel H., III 416.
- Dänholm, Ø ved Stralsund**, I 356; V 259.
- Dänischenhagen** (tidl. Slabbenhagen), Ekernførde H., I 484. — Kirken I 436.
- Dänischwold (Silva Danica, Danskeskov eller Jernvedskoven)**, Halvø i det sydøstlige Sønderjylland, I 32, 76 f., 120, 130, 484 f.; II 28, 32, 101. — Storgodser II 400; III 57; IV 4; Livegen-

skab II 406; III 272, 338, 415; IV 10. — Plattysk Folkesprog III 388; Stemningen 1852 IV 426 f. — B. I 131.

E

- Ebbesen, Fr., Provst i Svenstrup (Als Nørre-H.), Stænderdeputeret, IV 34 f., 205.
- Eckardt, J. H., Historieskriver i Kiel, IV 37.
- Eckenberger, Blasius, Amtsskriver i Flensborg, Oversætter af Jydske Lov til Plattysk, II 396; III 331.
- Eckermann, J. C. R., teol. Professor i Kiel, III 461; IV 32.
- Eckersberg, Christoffer Wilhelm, Maler, Professor, III 476; IV 226.
- Edeler, Ditmarsker, I 366.
- Edlef Knudsøn, Staller, II 184.
- Edusier, germansk Folk, se Eudoser.
- Egdora se Ejder.
- Egernsund, Broager Sogn, Nybøl H., V 462.
- Eggebæk, Ugle H., II 58, 151; B. 59. — Kirken I 434.
- Eggers, Christian Ulrich Detlev von, Rigsfriherre, Overprokurør, Deputeret i Tyske Kancelli, III 404 f., 415; IV 30, 53, 59, 75; P. 75.
- Egholm, Mads, i Brønns (Hviding H.), V 245.
- Ehrenreich, Joh. Gottlob, Præst i Rylskov (Husby H.), IV 452.
- Ejder, Grænseflod mellem Sønderjylland og Holsten, I 102, 131, 189, 236, 245, (Egdora) 395, 404; Rigsgrense 4, 76, 237, 284, 405, 482 f.; ikke mere Skellet i folkelig Henseende 486. B. I 151, 395.
- Ejder-Kanalen se Sagregistret under Kanaler.
- Ejdersted, Landskab; geologiske Forhold I 4; Landvindinger II 154 f., 416; Landtab ved Vand- og Stormfloder 154; III 81 f.; IV 146. — De holstenske Grever faar Fodfæste i E. (1297) II 150; Albrekts Angreb (1399—1400) 150; de holstenske Grever hyldes (1414) 151; Troskab mod Christian I af Danmark II 184; Hertug Frederik (I) opkræver Skat 208; besat af den svenske Hær III 204; Folkestemningen (1795) III 483, (1852) IV 427, (1864) 499. — Retsforhold II 274 ff.; Stadfæstelse af Privilegier (1482) II 197. — Næringsliv III 351; Handel II 435, 437; III 98, 354; økonomiske Forhold III 78, 98, 334. — Sproget I 103; III 388; Skolevæsen 470; Læseselskaber 474; religiøse Forhold II 449; III 466; Klædedragt II 418. — Kortskitse over den ældste Værft-Bosættelse I 319; B. II 50, 152, 423; IV 3.
- Eifel, nordvestlige Del af de rhinske Skiferbjerger, I 430.
- Eigtved, Nicolai, Arkitekt, III 380.
- Eilbert, Biskop i Odense, I 333.
- Einar Helgason Skaalaglam, Haakon Jarls Skjald, I 276.
- Einhard, Karl den Stores Krønikeskriver, I 227 ff.; Brudstykke af hans Krønike B. 228.
- Eir, nord. Gudinde, se Er.
- Ejlsbøl, tidl. en adelig Borg, Haderslev H., II 99; B. 100.
- Eitzen, Paul von, Teolog, II 447, 450; III 117. — Indkaldes af Hertug Adolf af Gottorp II 368; den gottorpske Landsdels „Generalprovst“ 442; Superintendent for hele Slesvig Stift 442; Stilling til Konkordieformlen 452; til Undervisningsvæsenet 455; teologisk Forfatter 456 f.; P. II 443.
- Ekenberger, Blasius, se Eckenberger, Blasius.
- Ekerneførde: *Anlæggelse og Navn* I 462.
- Topografiske Forhold:* Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Borgen I 462; „Christians Plejehus“ III 444, 454; IV 133; det tyske Seminarium 457 f.
- Indbyggerne:* Grundlæggerne I 462, 478. — Antal III 454; IV 14 f.
- Forfatnings- og Retsforhold:* Statslige Stilling (o. 1325) II 28, 101; (Delingen 1490) 199; (Delingen 1544) 346; (1644) III 22 f.; (besættes af kgl. Tropper 1713) 206. — Retsvæsenet II 422 f.
- Bystyrelsen:* (1711—12) III 286 ff.
- Næringsveje:* Handel II 435; III 105, 355, 357 f., 499. — Industri II 430; III 444 f., 454. — Søfart og Fiskeri II 430; III 90, 355, 357, 454.
- Økonomisk Betydning* II 138; IV 183 f.
- Skatter:* Beskatningsreformer (1711) III 287 f.
- Kirke og Skole* II 454; IV 457.
- Nationale og sproglige Forhold* I 77; II 136, 300, 468; III 388.
- Politiske Forhold:* Christian IV's Angreb III 16; Besættelse af kgl. Tropper 1713 206; Petition om en slesvig-holstensk Forfatning (1816—17) IV 102; slesvig-holstensk Propaganda (1845) 309 f., (1864) 498 f.; politisk Møde 1860 486.
- Kort og Billeder:* Kort II 432. — Billede: Altertavlen i Kirken III 142 f.; Christians Plejehus 457; Seminarieret IV 457.
- Ekerneførde Fjord I 119; IV 377.
- Ekhof, adeligt Gods, Dänishenhagen Sogn, Ekerneførde H., III 417, 477.
- Ekkehard se Ezico.
- Elben, Flod, I 102 f., 236 f.; III 203.
- Elias, Biskop i Ribe, I 371, 418, 440.
- Eliassen, J. B., Gaardejer paa Brunsgaard i Langetved (Frøs H.), V 150.

- Elisabeth af Brunsvig, g. m. Hertug Gerhard af Sønderjylland, II 55 ff., 63, 150 f.; hendes Segl B. 55.
- Elisabeth, Dronning af England, II 367.
- Elisabeth af Holsten, Gerhard d. Stores Søster, g. m. Erik Christoffersøn, II 32 f.
- Elisabeth af Holsten, Gerhard d. Stores Datter, II 43 f.
- Elisabeth, Kejserinde af Rusland, III 318.
- Eliiv, Jarl i Slesvig, I 347.
- Ellis[s]en, Adolf E., hannoveransk Filolog, Historiker og Politiker, preussisk Landdagsmand, V 45.
- Ellum Syssel I 3, 218.
- Elsestræer, Rise H., I 120.
- Elsif, g. m. Johannes Navnessøn, I 450.
- Embeke, Johan v., Sekretær i Kancelliet, II 270.
- Emden, Tyskland, II 430, 438.
- Emkendorf, adeligt Gods i Holsten, IV 14.
- Emma, g. m. Knud den Store, se Aelgyfu.
- Emmerske, Lø Herred, III 370.
- Emmichsen se Emmiksen.
- Emmiksen, sønderjydske Adelslæggt, II 103, 277, 402.
- Emmius, Ubbo, frisisk Forfatter, I 314.
- Ende, Friherre v., Regeringspræsident i Slesvig-Holsten, V 113 f., 119, 126.
- Enwald Souenbroder, Domprovst i Slesvig, II 192, 197 f., 270, 283; hans Segl B. 197.
- Engesogn, Kær H., I 104.
- Engel, J. A. G. J., Regeringsraad, IV 328, 341.
- Engelbert, Ærkebiskop i Köln, I 402.
- Engelhardt, Conrad, Arkæolog, IV 472.
- Engelstoft, Laurids, Historiker, Professor, I 83, 107; IV 119 f.
- England: Angelsachserne I 191 ff. — (1658) III 32; (1660) 36; (1687) 180; (1695) 187; (1719—20) 212 f.; (Pressefriheden i 18. Aarh.) 402; (Krigen 1807—14) IV 63 ff.; (1848—49) IV 369, 376; (1851) 419; (1864) 507 f.; (1870) V 103 f.; (1878) 135; (1878—79) 145; (1915—18) 264; (Nov. 1918) 278; (1919—20) 284, 290, 294, 300 ff. — Om Handel med England se Sagregistret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Ulandet.*
- Ennignup, „en Bonde fra Sjælland“, I 266.
- Er (Eir), nord. Gudinde, Lægekunstens Asynje, I 224.
- Eremitagen, Slot i Dyrehaven ved København, IV 490.
- Erfde, tidl. Geestø, Landskabet Stapelholm, I 485 f.; II 206.
- Erik Egode, Konge, I 337 f., 341, 346.
- Erik Emune, Konge, I 351 f., 357 ff.; sejerer ved Fodevig 361 f.; Opfattelse af Fyrstens Rettigheder og Pligter 362 f.; dræbes 363, 388.
- Erik Klipping, Konge; Enkedronningen hans Formyndere II 14 ff.; Ægteskab 18; forlener Erik Abelsøn med Sønderjylland 14 f.; Strid med Erik Abelsøn 15 f.; Formyndere for Valdemar Eriksøn 18 f.; forlener Valdemar Eriksøn med Sønderjylland 19 f.; Stridigheder med Valdemar Eriksøn 20, 94; Forhold til Kirken I 484; II 14 ff., 97, 106 f.; Stormandsoppositionen 19 f.; dræbes 20.
- Erik Lam, Konge, I 363 f.; hans Segl B. 364.
- Erik Mændved, Konge, II 19, 27, 31; hans Formyndere 21 f.; Forhold til de fredløse 21 f.; til Valdemar Eriksøn 22 ff.; til Erik Valdemarsøn 24 f.; til de sønderjydske Stormænd 24; til Kirken 22 f.; til Christoffer II 25 f. — Hertugens Lenspligter fastsættes 23 ff., 94. — Gæld og Pantsættelser 24 f.
- Erik Plovpenning, Konge, II 20; Hertug af Sønderjylland I 406; krones 406; II 3; Forhold til Hertug Abel 4 ff.; til Nordfriserne 6, 149; tager Løgum Kloster i sit Værn I 454 ff.; dræbes paa Slien II 7 ff.; gravlægges i Sortebrødrenes Kirke ved Slesvig I 449, 452; Helgen II 10, 14; Relikvier B. 9.
- Erik af Pommern, Konge. — Forældre II 54; Opdragelse 60 f.; hydles som dansk Konge 54; Hertug Gerhard aflægger Lensed til ham 54; Formyndere for Hertug Henrik 55 f.; Forleningsstriden med Hertug Henrik 61 ff., 67, 74 ff., 81, 86 f.; Kamp mod Henrik for at genvinde Sønderjylland 64—87. — Freden i Vordingborg 1435 86 f.; Forligsmøde (1420) 69, (1422) 72 f., (1428) 80, (1429) 80 f., (1430) 82, (1431) 84, (1434) 86; Mægling (1417) 67, (1418) 68; Vaabenstilstand (1417) 68; Voldgift (1417) 66, (1421) 69 ff. — Forhold til Ditmarskerne 68; Friserne 66 f., 78; Hamborg 67 f., 82; Hansestæderne 66 ff., 70, 72 f., 77 ff., 82 ff., 86; Klaus Limbæk d. Y. 71; Rostock 82; Kejser Sigismund 63, 70, 72 ff., 79, 82; Stralsund 82. — Erhverver Flensborg 56 f.; opfører „Marieborg“ ved Flensborg 64; anlægger Befæstningsværker i Sydslesvig 64 f.; Kampe om Als 58; om Brundlund (Aabenraa) 82; om Femern 65 f., 69, 78; om Flensborg 71 f., 78 f., 83 f.; om Slesvig By 66 f., 70, 78; om Ærø 58, 78; opkræver Øresundstold 80. — Ophold paa Visborg 87; afsættes 88. — Pilegrimsrejse til det hellige Land 76; Personlighed 60 ff., 69, 77, 85.
- Erik Abelsøn, Hertug af Sønderjylland, II 16 f., 94; forlenes med Hertugdømmet Sønderjylland og Als 13 ff., 96 f.; Strid med Kong Erik (og Enkedronningen) 15 ff.; tager Øm Kloster under sit særlige Værn 17; Strid med Biskop Esger af Ribe 17 f., 106; Residens paa Gotrup (Gottorp) 18; Død 18. Hans Segl B. 15.
- Erik Valdemarsøn, Hertug af Sønderjylland, II 24 ff., 97; hans Segl B. 25.

- Erik (Diakon), Harald Kesjes Søn, I 362.
 Erik, Christoffer II's Søn, II 28, 32 f.
 Erik Eriksøn, Hertug af Langeland, II 22 ff.
 Erik, Hertug af Sachsen, II 58.
 Erik den Yngre, Hertug af Sachsen-Lauenborg, II 37.
 Erik af Schauenborg, Junker, II 165, 173.
 Erik, Hirdmand, I 279.
 Erik Nigelsøn, dansk Ridder, II 102.
 Eriksen, Jørgen, Frimenighedspræst i Stenderup (Tyrstrup H.), V 343, 347; P. 341.
 Erland Kalv, Ridder, II 47 f.
 Erlev Banke, Gammel-Haderslev Sogn, Haderslev H., IV 310.
 Ermanarik, Østgoternes Konge, I 164.
 Ermoldus Nigellus, franskisk Munk, I 237.
 Ernst Günther, Hertug af Slesvig-Holsten, V 406, 435.
 Ernst, Greve af Gleichen, I 406.
 Ernst, Biskop af Hildesheim, II 165.
 Ernst August, Hertug af Cumberland, V 136.
 Ertheneburg, nuv. Voldsted ved Schnakenbek i Holsten, I 236; Kortskitse 236.
 Eruler (Heruler), germansk Folk, I 164 ff.
 Esbern, Biskop i Slesvig, I 364, 382.
 Esbern Snare, Høvding, I 375, 378, 483.
 Esenhugh, Høj paa Amrum, I 298.
 Esesfeld, Borg (nuv. Itzehoe) i Holsten, I 234 ff.
 Esge, Biskop i Ribe, II 6.
 Esger, Biskop i Ribe, I 448; II 106.
 Eskesen, Morten, Friskolelærer, Forfatter, IV 467; V 324, 353; P. IV 469; V 353.
 Eskil, Ærkebiskop i Lund, I 364, 375, 377, 382 f., 385 f., 440.
 Eskil, Biskop i Ribe, II 56, 107.
 Eskil, Biskop i Slesvig, I 454, II 107; hans Segl B. II 109.
 Eskildsen, Claus, Forfatter, V 406.
 Eskilds mark, adeligt Gods, Hütten H., III 418; IV 90; B. II 281.
 Esmarch, Frederik, Justitsraad, Kancellisekretær, III 213, 217, 219.
 Esmarch, Heinrich Carl, Overretsråd i Slesvig, IV 336, 341.
 Esmarch, Hinr. Peter Chr., Prof., Rektor ved Slesvig Domskole, III 467.
 Esmarch, Johan Markvard, Kancelliraad, Kancellisekretær, III 213, 218 f.
 Essen, M. v., Deputeret i Rentekammeret, IV 142 f.
 Estland II 6.
 Estrup, Ministeriet, V 232.
 Estrup, H. F. J., Historiker, IV 233 Note.
 Ethelwerd, engelsk Krønikeskriver, I 336.
 Eudoser, germansk Folk, I 146 ff., 152.
 Eudusier se Eudoser.
 Eulenburg, Botho Heinrich, Greve, preussisk Regeringspræsident, Regeringskommisær i Hertugdømmet Slesvig 1849—50, IV 379 f., 382 ff., 390, 394.
 Eutier, Euthioner se Jyder.
 Eutin, Holsten, I 479.
 Ewald, Johannes, Digter, III 374; V 311.
 Ezico (Ekkehard), Biskop i Slesvig, I 281 f., 284, 331.

F

- Faarmandsbjerg, Spandet Sogn, Hvi-
 ding H., I 128.
 Fabricius, A. G., Sognepræst i Hum-
 drup (Kær H.), III 480 f.
 Fabricius, Jacob, gottorpsk Superinten-
 dent; Barndom i Tønder og Modersmaal II
 470; Studieophold i Udlandet III 116;
 v. Eitzens Medhjælper II 447; gottorpsk
 Superintendent 442; Afsked III 108 f.; Til-
 bagekaldelse 110; gottorpsk Generalsuper-
 intendent 111; hans Kirkestyre 108, 110,
 121; hans Visitatsberetninger 122; Stilling
 til Kirkelæren 108, 117, 131; Personlighed
 108, 117; P. III 109.
 Fabricius, Jacob, Søn af foregaaende,
 gottorpsk Generalsuperintendent, III 110,
 122.
 Fabricius, St., Præst i Garding (Land-
 skabet Ejdersted), III 303.
 Falbe, Christian Frederik, dansk
 Gesandt i Wien, V 22.
 Falck, Niels Nicolaus, slesvig-hol-
 stenski Retshistoriker og Politiker; Pro-
 fessor i Kiel IV 100, 110; udgiver „Kieler
 Blätter“ 102, 113, 133; „Staatsbürgerliches
 Magazin“ 113; Medlem af „de erfarne
 Mænds“ Forsamling 172; Stænderdeputeret
 206, 331, 333; Stænderforsamlingens Præ-
 sident 242, 261, 271, 274 f., 313, 331; hans
 Forslag om de to Stænderforsamlingers For-
 ening 208; Stilling til Sproget i Stænder-
 forsamlingen 274 f. — Skriftet „Das Her-
 zogthum Schleswig in seinem gegenwär-
 tigen Verhältnisse zu Dänemark und Hol-
 stein“ (1816) IV 113 f.; fraaraader Slesvigs
 Indtræden i det tyske Forbund 333. — Ene-
 vældens retslige Stilling i Sønderjylland III
 253; IV 113; Forhold til Lornsen IV 161 f.;
 til Helstaten 297, 311; til Forfatnings-
 reskriptet 28. Jan. 1848 342. — Stilling til
 Sprogsagen I 82; IV 242, 263, 274 f., 296,
 334. — Forhold til Prof. Chr. Paulsen IV
 124, 178, 188; til andre Videnskabsmænd
 100, 136 f.; Medlem af den danske „Histo-
 risk Forening“ 258; af Foreningen til Dan-
 nelsen af et Oldsagsmuseum 188; Plan om
 et friskisk historisk Selskab 136. — Person-
 lighed IV 296, 331; Titelblad til hans „Das
 Herzogthum Schleswig“, Facsimile 112; P.
 111, 207.
 Faldera, Kloster (det nuv. Neumünster),
 I 356.

- Falkenberg, Avlsgaard, St. Mikaelis Landsogn, Arns og Treja H., I 351; III 478.
- Fallesen, Edvard, Oberst, senere Chef for Det kgl. Teater, V 114; P. 113.
- Fangel, Holger, Præst i Notmark (Augustenborg H.), V 329.
- Farris-Skov, Frøs H., I 487; III 100; IV 1.
- Farup Kirke, Frøs og Kalslund H., I 432; B. 430.
- Farve, Adelsborg i Holsten, II 188.
- Fedderson, Christian, Præst i Nord-Haksted (Vis H.), IV 226 f.
- Fedderson, Fedder, Diggreve (i Nibøl?), I 104.
- Fedderson, H. R., Politimester, senere Borgmester i Flensborg, IV 49, 104; hans Underskrift, Facsimile 103.
- Feilberg, H. F., Præst, Sprogmand, Folklorist, I 91; IV 452, 472, 506; V 408; P. IV 453.
- Feilberg, N. L., Præst i Ullerup (Nybøl H.), IV 466; V 327.
- Feldmann, Frederik Carl, Eratsraad, Deputeret i „det slesvig-holstenske Kancelli“, IV 54.
- Felsted, Lundtoft H., IV 353; V 326. — Kirken I 434.
- Felsted Sogn, Lundtoft H., V 60.
- Feltham, Forstad til London, V 264.
- Femern. *Beliggenhed og Terrainforhold* I 4, 27.
- Statsretlige Forhold*: (o. 1320) II 26, 28; (1329) 32; (o. 1364) 44; (1416) 65 f.; (1420) 69; (1426) 78; (1435) 86, 98; (Delingen 1490) 199; (Delingen 1544) 346; (Forlening 1580) 359 f.; (Deling 1581) 361; (Landretten c. 1558) 420; (2. Halvdel af det 17. Aarh.) III 158, 169, 175 f., 181; (Arvehylding 1721) 222; (1731) 322.
- Styrelse og Retsforhold*: Folkeligt Selvstyre II 420; III 407. — Retsforhold II 140 f., 362, 420; III 265 f., 330.
- Næringsveje*: Agerbrug II 420; III 277, 290, 341 f., 436, 458. — Haandværk III 290, 458. — Handel II 420, 435; III 358, 458. — Industri III 445. — Søfart II 420; III 290, 355.
- Sociale og økonomiske Forhold* II 420.
- Religiøse og kirkelige Forhold*: Nerthusdyrkelsen I 152. — Gejstlige Overhøjhed II 283, 354 f. — Kirkerne II 117.
- Skolevæsen* III 470.
- Sprog* III 388.
- Folkedragter* III 472.
- Politiske Forhold*: (1830) IV 162; Valg til Stænderforsamlingen 1853 440.
- Underhandling*: (1307) II 24.
- Kampe*: (ca. 1248) II 6; (1416) 65 f.; (1420) 69; (1426) 78; (1628) III 16; (1644) 24.
- Litteratur*: Ottens Bog om Femern III 475.
- M. H. t. Byen Burg og Borgen Glambæk se under disse Navne.
- Fenger, H. M., Provst i Kbhvn., Dr. theol., V 402.
- Ferdinand, Arveprins af Danmark, se Frederik Ferdinand.
- Ferdinand II, tysk Kejser, III 16 ff., 21.
- Ferdinand Wilhelm, Hertug af Württemberg, III 194, 196.
- Fibiger, Johannes, Hospitalspræst og Lærer ved Latinskolen i Haderslev, Forfatter, IV 460, 464; V 331; P. IV 461.
- Fichte, Johann Gottlieb, tysk Filosof, IV 14.
- Fjelstrup Kirke, Tyrstrup H., I 434.
- Fifeldor I 188.
- Filip, Hertug af Gottorp, II 374, 376 ff., 391.
- Filip, Hertug af Lyksborg, III 156.
- Filip, Landgreve af Hessen, II 333, 366.
- Filip II, Konge af Spanien, II 366 f.
- Filip, tysk Konge, I 397, 400 f.
- Filip August, Konge af Frankrig, I 402.
- Filip Ernst, Hertug af Lyksborg, III 220, 322.
- Filipsborg, Slot og Gods i Nybøl H., III 412.
- Finderup Lade, ved Viborg i Jylland, II 20.
- Fink, Jep, Gaardejer i Hejls (Tyrstrup H.), V 138; P. 139.
- Finmarken, Norge, III 355.
- Finnemann, C., Gaardejer i Taarning (Tyrstrup H.), V 221 f.
- Finnemann, Niels, fra Taarning (Tyrstrup H.), V 221 f.
- Finsen, S. H. S., Borgmester og Byfoged i Sønderborg, IV 431.
- Fjorde, Landskabet Bredsted, III 481.
- Fjorde, Øster, Ostenfeld Sogn, Husum Sønder-H., II 156.
- Fischer, Carl Christian, Kaptajn fra Aabenraa, V 221, 325.
- Fischer, Christopher Conrad, Skibsfører i Aabenraa, IV 386; P. 387.
- Fischer, Frederik, Journalist, Urmager; Udgiver af „Aabenraa Ugeblad“ IV 222 f.; Redaktør af „Freja“ V 28. — Begyndende Tilslutning blandt de dannede IV 316; Flugt 1848 363; iværksætter en Petition (1848) 370; „Børsmøderne“ hos ham V 76. — Om Civilkommissærerne (1864) IV 506 f.; om Krüger V 99. — Personlighed IV 222, 506; første Nr. af „Apenrader Wochenblatt“, Facsimile 225; P. 223.
- Fiskebæk, Hovedgaard og Gods, Lundtoft H., V 435.
- Fladsaa I 31 f.
- Flemhude, Holsten, II 219.
- Flensaa I 462.

Flensborg: *Anlæggelse og Navn*: Borgby I 460, 463; II 138; Tidspunkt I 460; Navnet 460; II 138.

Topografiske Forhold: Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Byanlæg og Terrain I 31, 460 ff.; IV 16; den saakaldte „Bard“ (Græsmark) II 84; Mariebjerg II 64; Duborghøjden IV 16; Byens Udvidelse III 451; Forstæder: Duborg III 451; St. Jørgensby II 296; III 352, 354, 451; IV 19, 390. — Byporte III 451; IV 16; Gader II 138; III 451; IV 16: (Gadebelysning) III 361, 451; Torve I 462; III 451. — Borge, Slotte I 462; Nyhus II 48, 57, 84; Marieborg eller Duborg 64, 138; III 289, 379; IV 136; Flensborghus II 230, 232; III 25 f., 166. — Raadhuse II 30, 289, 294. — Kirker II 466; Diakonissestiftelsens Kirke V 382; Helligaandskirken II 115, 120, 122; III 313, 481; IV 19, 416; V 381 f.; Marie Kirken I 460; IV 16; V 382; St. Johannes Kirke I 460; II 308; St. Nikolai Kirke I 460; II 120; III 98, 331; IV 16; St. Petri Kirke V 382; Vor Frue Kirke II 119 f., 122; den gamle Kirkegaard IV 20. — Franciskaner- eller Graabrødre-klostret II 59 (Note), 83, 114, 296, 311 ff. — Hospitaler og Fattighuse: Diakonissestiftelsen V 318, 386, 389 f., 393 f.; Helligaandshuset II 114 f., 308; Hospitalet III 331; St. Gertrudshus II 308. — Teatret III 451, 476; IV 20. — Andre Institutioner og Bygninger: Fængsel III 451; Købmandsgaarde (med Pakhuse og Butikker) II 138; III 451; IV 16; Latinskolebygning III 451; Tugthus 332 f.; Vajsenhus 296. — Brønde III 451; IV 16. — Mindesmærker: „Istedløgven“ paa Krigergravene IV 473, 490. — Rettersted med Galge III 451. — Byens Jorder (Bymarken) III 90, 428; Havnen (Skibsbroen) II 138, 296; IV 16; Jernbanen V 464; Værftet V 474. — Befæstningsværker II 138.

Indbyggere: Antal II 137 f., 430; III 97, 289, 439 f., 451; IV 14, 182, 399; Indvandring II 136 f., 299 f. — Folkelønne III 452. — Boliger II 138, 429; III 361; IV 16; den hanseatiske Gaardtype II 135.

*Statsretlige, forfatningsmæssige og rets-
lige Forhold samt Privilegier*: Byens statsretlige Stilling (o. 1350) II 41; (1372) 47; (1409—10) 56 ff.; (1412) 60, 71 f.; (Hyldingsbrevet 1412) 136; (1431) 83 f., 151 f.; (1467—68) 177, 180; (1472) 184, 294; (Pantsættelse og Indløsning af Christian I og Hans) 182, 190, 197; (Delingen 1490) 199; (1523) 225 f., 230 f.; (Delingen 1544) 346. — By- og Stadslove: den latinske Stadsret fra 1248 I 466 f.; II 129, 133; den danske Byret fra 1284 I 460; II 129 ff., 133, 136; den plattyske Stadsret fra 1492 II 133; Kommunalforfatningen af 1833

IV 198. — Retsforhold II 132, 289. Domstole: Bytinget II 289; Kæmnerretten 424; III 90; IV 48; Landretten II 424; Landsherrens Domstol 424; Prisedomstol IV 70; Raadstueretten II 424. Dommere: Byfoged 424; III 90; Kæmner II 424; III 90; Tingmænd II 424. — Privilegier vedr. Handel II 295, 437; III 107; Markedet II 133, 424; Møntprägning 137; Retsvæsenet (1353) 132; Skatter (1354) 132; Told 133, (1431) 295, 438; (Toldprivilegium i Kongeriget) II 372, 432; III 104, 280; Valg af Byfoged (1413) II 132.

Bystyrelse: Forsamlinger: Allemandstinget II 425 f.; Borgerudvalg (midlertidige) II 425; Byraadet II 130, 289, 294, 425 f.; III 91, 286 f.; IV 48; Deputeretkollegiet („de 24“) II 290, 425; III 90 f., 286 f.; IV 47 ff., 197, 380 f.; (Valg af Deputerede) II 290, 425; III 451; IV 185, 197 f.; Magistraten II 425 f.; III 280, 287; IV 47 ff., 197 f. — Byembedsmænd: Amtmand II 425; Borgmestrene II 289, 291, 294; III 286; IV 47 f., 197; (Valg og Udnævnelse af Borgmestre) II 289, 425; III 286; IV 47, 197 f.; Byfoged II 132, 290, 424 f.; III 80; Bysekretær III 286; IV 49 f.; Byskriver II 290; Førsteborgmester III 451; IV 197; Gildernes Oldermænd II 130; Kæmner 130, 290, 424 f.; Overpræsident IV 380 f.; Politimester 48 f., 380 f.; Præsident 50; Raadmænd II 130, 289, 291, 294; III 286; IV 47 f., 197; (Valg af Raadmænd) II 130, 134, 425; III 286, 451; IV 47, 197 f. — Kongens Stilling til Bystyrelsen II 294 f., 424 ff.; Strid mellem Magistraten og Deputeretkollegiet („de 24“) III 287; IV 47 ff., 198; Patriciatets Indflydelse II 425; IV 185; Borgerskabets Indflydelse (14. Aarh.) II 132, 290; Borgerskabets Opposition II 294 f., 425 f.; IV 185; Krav om Reformen i Bystyrelsen IV 197 f.; nationale Forhold i Byraadet 380 f.; V 55; Forholdene i Bystyret 1848—50 IV 380 ff.; Finansstyret II 294, 296; III 91, 287, IV 47 f.; se tillige nedenfor *Pengevæsen og økonomiske Forhold*, *Finanser*.

Næringsveje: Agerbrug III 450. — Haandværk II 137; III 450. — Handel I 465; II 137, 211, 295 f., 352, 432, 435; III 93, 354, 357 f., 360 f., 447 ff., 451; IV 77 f., 95, 150, 180, 184, 402; V 446 ff.; Handelshuse II 432; III 451; IV 77 f.; Handelskrisen 1857 IV 402; Handelsprivilegier II 295, 437; III 107; Karantænestalde V 449; Markedsprivilegier II 133, 424; Oplandets Indskrænkning II 432; III 93, 107; Prisedomstol IV 70. — Industri II 291; III 96, 289, 347 f., 442 f., 446, 451; IV 15, 18, 78, 95, 402; V 443 f. — Søfart og Fiskeri II 296, 352, 432, 435; III 93, 280, 354, 447; IV 18, 68 f., 77 f., 95; V 447 f., 462 f.; Navigationsskole V 260; Pælepenge II 296; Skibsbygning IV 18; V 444; Skibstal III 354, (1735) 356 f.; (1777—1805) 450; (1805) IV 18; (1809,

1814) 77; (1816—29) 147; (1879—1914) V 463; Stabelret II 424.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: Banker og Sparekasser IV 134; V 456; Finanser II 296; III 287; IV 26, 47 f., 95, 147, 401; se tillige ovenfor under *Bystyrelse*; Møntprægningsret II 53 f., 137. — Økonomiske Forhold II 128, 137, 211, 289, 294 ff., 435; III 107, 280, 360 f., 484; IV 18, 68 f., 77 f., 95, 147, 150 f., 183 f., 401 f.

Afgifter: Skatter I 468; II 132, 290 f.; IV 47 f., 148, 151; Brandskat paalagt af Stenbock III 205; Skattefrihed II 132, 291; Beskatningsformer 291; III 288; IV 47 f.; Jordebog (1436) I 294; Registre 291; Plovtalet (1664) III 288; Strid om Skatteregulering IV 47 f.; største Skatteydere IV 18, 183. — Told I 412; IV 18; Toldprivilegier se ovenfor *Privilegier*. — Pælepenge II 296.

Religiøse og kirkelige Forhold: Den katolske Tid I 452; II 114 f., 311 ff.; Reformationen II 322 ff., 326; Pietismen II 296, 365 f.; den danske Menighed III 313, 481; IV 19, 416, 436; V 13, 381 f.; Diakonissestiftelsens Betydning V 318, 382, 386, 389 f., 393 f. — Kirkesprog se nedenfor *Sproglige Forhold*.

Undervisningsvæsen: Plan om Oprettelse af et Universitet (1634) III 129. — Skoler: Borgerskole IV 416; V 58; Gymnasium II 428; III 129; Industriskoler IV 133; Latinskole II 454 f.; III 129, 302, 374, 468; V 57 ff., 308; Navigationskole V 260; Privatskoler IV 18, 436 f.; V 58 f., 126; Realskole V 126; Rektorskole II 306 f. — Latinskolereformer (1701—25) III 302; Skole-regulativ (1798) 470; ingen offentlig dansk Skole (o. 1800) IV 19; dansk Skole oprettes 1851 416. — Fag II 306; III 302, 374; IV 18, 308. Undervisningssprog se nedenfor *Sproglige Forhold*.

Sproglige Forhold: Folkesprog I 77, 82; II 300 f., 468; III 146 f., 388; IV 18 f., 436; V 320; dansk Folkesprog efter 1864 V 80; Kirkesprog III 146, 313, 381 f.; IV 19, 416; V 320; officielle Sprog I 78; II 89, 300; (Andragende om blandet Rets- og Forretningsprog 1853) IV 443; Skriftsprog II 136 f., 300; Undervisningssprog III 381, 481; IV 18 f., 416, 436 f.; V 320. — Brydning mellem Dansk og Tysk (13.—15. Aarh.) II 136 f.; Sprogsagen IV 436 f. — Personnavne II 299.

Nationale og politiske Forhold: Nationale Forhold I 477 f.; II 89, 138, 160, 299 f.; III 389; IV 20, 315 f., 380 ff., 436, 508; V 55, 320; Danskheden efter 1864 V 78 f.; se tillige under: politiske Forhold. — Politiske Forhold: Petition til Kongen om Forfatning (1816—17) IV 104 f.; politiske Forhold (1830) 161; (o. 1840) 253; (o. 1845) 315 f.; Oprøret 1848 351 f.; politiske Forhold 1848—50 380 ff.; det slesvig-holsten-

ske Element (1848—50) 380 ff.; Regerings- eller Bestyrelseskommissionens Sæde 380 ff., 389 f.; Folkestemningen 1852—54 436; Frederik VII's Død 496; Folkestemningen Jan. 1864 498; Forholdene under Krigen 1864 506 f.; Londonkonferencen og Flensborg 508; Flensborgerne og § 5 (1866—70) V 24, 85; Møde ang. danske Organisationsplaner (1871) 140 f.; (1888) 165 f.; Rigsdagsvalg (1867) 31, (1881) 156 f., (1884) 162, (1887) 201, (1898) 201; Socialdemokratiet 474; Arrestationer Aug. 1914 260; Møde af Vælgerforeningens Bestyrelse og Tillidsraad (Okt. 1918) 271 f.; Krav om Deltagelse i Folkeafstemningen 276; Aabenraa-Resolutionen (Nov. 1918) 278; Flensborgbevægelsen 278 ff., 292; anden Zone med Flensborg 290 ff.; Flensborg og Vælgerforeningen 293; Sæde for den internationale Kommission (1919—20) 294, 302; Afstemningsresultatet 1920 296 ff.; Internationaliseringsplanerne 1920 300 f.

Sociale Forhold II 425 f.; IV 18 ff., 47 ff., 183, 198; V 474. — Fattigvæsenet IV 189.

Kultur- og Aandsliv samt Oplysning: Aviser og Tidsskrifter: Flensborg Avis, Flensborg Avis. Mindste Udgave, Flensburger Adresse-Contours-Nachrichten, Flensburger Anzeiger, Flensburger Wochenblatt für Jedermann, Flensburger Zeitung, Intelligensbladene se Sagregistret under *Aviser* og *Tidsskrifter*. — „Diplomatarium Flensburgense“ af H. Chr. P. Sejdelin IV 473. — „Flensborg 1789“, Digt af H. Harries, III 452; „Flensburger Wochenblatt für Jedermann“ (1788—93) af H. Harries 452. — Foredragsforeningen for Flensborg og Omegn (1908) V 244. — Lokalhistorie III 376, 452; IV 473. — „Monumenta Flensburgensia“ af Georg Clæden (1765) III 376, 451. — Oldsagssamling IV 472. — St. Nikolaj Kirkebibliotek II 430. — Teater III 451, 476; IV 20.

Sammenslutninger: Borgervæbningen IV 20, 184. — Foreninger: Borgerforeningen, Casinoklubben, Enigheden, Foredragsforeningen for Flensborg og Omegn, Garanti-foreningen, Germania, Handelsforeningen, Harmonien, Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn, Landboforeningen for Flensborg og Omegn, Musikforeningen se Sagregistret under *Selskaber* og *Foreninger*. — Gilder II 134, 298 f., 306 f.; IV 496; Knuds Gilder I 474; II 130, 134, 289, 298; III 98; IV 20; Kalantgildet II 134, 306. Gildeskraer I 474; II 134, 298. — Lav II 134, 298 f.; Lagskraer II 134.

Forsamlinger, Møder, Vaabenstilstande, kgl. Besøg: Landdag (1483) II 197, (1564) 353, (1590) 378, (1593) 381, (1594) 381; Notabelforsamling (1851) IV 419 f. — Forligsmøde (1420) II 61, (1421) 70; Forhandlingsmøde (1512) 213, (1513) 216. —

- Møde ang. danske Organisationsplaner (1871) V 140 f., (1888) 165; Møde af Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad (Okt. 1918) 271 f. — Vaabenstilstand (1410) II 58, (1420) 69. — Kgl. Besøg (1412) II 60; (1559—88) 370; (17. Aarh.) III 25 f.; (1846) IV 328.
- Belejringer, Kampe, Indtagelse* (1372) II 47; (1409—10) 57; (1422) 72; (1427) 78 f.; (1431) 83 f.; (1523) 230 f.; (1627) III 14; (Frygt for Belejring 1700) 196.
- Ildsvaade* (1485) II 294; *Epidemi* III 107.
- Administrationscentrum*: Appellationsretten IV 402, 436; Biskoppen IV 402, 436; Gewerbeinspektoratet V 444; Handelskammeret 446; Internationale Kommission (1919—20) 294, 302; kommanderende General IV 402, 436; Regeringskancelliet (1648) III 46; Regerings- eller Bestyrelseskommissionen (1849—50) IV 380 ff., 389 f.
- Kort og Billeder*: Kort I 461; II 430; III 107. — Billeder: Udsigt over Byen III 281; IV 17, 49, 351; V 448. Nørreport II 389, 424; Rødeport IV 381. Oluf Samsons Gang III 288; Søndertorv II 137; III 226. Marieborg II 64; Flensborghus 228; Helligaandskirken 114 f., 469; Franciskanernes Klosterkirke 313; et Drikkehorn fra Kloret 135; Helligaandsklostrets Segl 116; Kirkegaardens Krigergrave IV 397; Istedløven paa Kirkegården 490; Diakonissestiftelsen V 386; C. F. Monrads Skole V 59; Stænderbygningen IV 441; Købmandsgaarde II 436; Skipperkompagniets Bygning 437; „Skran-gen“ 439; Filialbanken IV 299; Flensburger Hof V 297; Borgerforeningen IV 435. Skibsbroen (Havnen) III 176, 447, 450; IV 17; Brigantinen „Amicitia“ III 449; IV 19; Kaperen „Arestides“ IV 70. — Borgmester Gerdt v. Merfeld II 426; fornemme Flensborginder 427. — Flensborgs danske Stadsret 1284 II 131; Byens Segl 129; Magistratsmedlemmernes Brev til Christian II af 19. Marts 1523 226; Magistratsmedlemmernes Underskrift 1758, Facsimile, III 360. — Begyndelsen af Knudsgildeskraaen I 475; Knudsgildebrødre 1877 V 159; Bagerlavets Velkomst III 353; Barberernes Lavssegl II 298; Papegøjegildets Skytekæde III 97; Skipperlavets Sølvkande II 429. — Christiansgården IV 185; Frederiksgården 314. — Den franske Lejr 1808 IV 67; Tropperne Hjemkomst 1871 V 59; fængslede Sønderjyder paa Navigationsskolen 1914 260; dansk Folkemøde Febr. 1920 298; tysk Folkemøde Febr. 1920 298; Flagkrig under Afstemningskampen 1920 299; fra Afstemningskampen 1920 299.
- Flensborg Amt III 146, 387, 482; IV 338.
- Flensborg Fjord I 23; B. 22.
- Flensborg Provsti IV 186, 415, 450 f.; V 321.
- Flor, Christian, Lektor, senere Professor i dansk Sprog og Litteratur i Kiel IV 213 f.; underviser i Dansk i den højere Skole i Kiel 214; udgiver „Haandbog i den danske Litteratur“ 214; grundlægger „Dannevirke“ 217 f.; fremsætter Ideen til Laanebogsamlinger 226. — Forhold til Sprogsagen IV 217, 222 f., 260, 270, 300; til Folkehøjskolen 229, 293, 320 f.; V 61; til „den slesvigske Forening IV 291 f.; til Grundtvig 214; til Skaus Taler 284 f. — Om Hiort Lorenzens Overgang (1840) IV 250; om Tilsynet med Danskundervisningen i de slesvigske Latinskoler 229. — Hans Virken 1848 IV 354, 356; vælges til Medlem af Rigsraadet 447; Medlem af Foreningen til Dannelse af et Oldsagsmuseum 188, 472. — Personlighed IV 214 f.; hans Buste 468; P. 321, 468.
- Fod, Hans, se Hans.
- Fodevig, Skaane, I 361.
- Fokbæk, Rendsborg Christkirkes Landsogn, Hohn H., I 485.
- Folkbert, Bisp i Ribe, I 282.
- Follen, Karl, Docent i Kiel, IV 153.
- Forchhammer, Johan Ludolph, Rektor i Tønder, III 467, 473.
- Forenede Stater se De forenede Stater.
- Foss, Alexander, Ingeniør, Fabrikant, Politiker, V 285 f.; P. 286.
- Fovs Aal 32.
- Fovsletgaard, nedlagt Domænegård (Tyrstrup H.), III 413.
- Francke, August Hermann, tysk pietistisk Teolog og Pædagog, III 295 f.
- Francke, Carl Philipp, slesvig-holstensk Politiker, Embedsmand, IV 156 f.; P. 157.
- Franker, germansk Folk, I 162 f., 488.
- Frankfurt: Forbundsagen IV 109, 159, 327, 329, 359 f., 507. — Den tyske Centralmagt (1849) IV 376. — M. H. t. Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund se Sagregistret under Slesvig-Holstenismen.
- Frankrig: (1658) III 32; (1659—60) 36 f.; (Opfattelse af Gottorps Sag) 156; (1675 ff.) 174 ff.; (1685) 180; (1719—20) 212 f.; fysiokratiske Bevægelse 400; den franske Revolution 1789 403 f.; Franskmændene i Sønderjylland 1808 IV 66 ff.; (1848) 365; (1864) 507; Stilling til det nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864 V 19 ff.; Stilling til § 5 86 ff., 97, 99, 135, 137; fransktyske Krig 101 ff., 135; Hertugen af Cadore i København 104; Krigsfangelejren 1915 264; (Nov. 1918) 278; (1919—20) 284 ff., 290, 294, 300 ff. — Om Handel med Frankrig se Sagregistret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Udlandet*.
- Frans I, Konge af Frankrig, II 223.
- Franz Hamer se Hamer, Franz.
- Franz Josef, Kejser af Østrig, V 123.

Fredeborg se Friserborg.

Fredericia IV 378.

Frederik I, Konge; hans Arv i Hertugdømmerne II 192; Forhandlinger om hans Hylding 193 ff.; vælges (hyldes) som Sam-Hertug 196 f.; Delingen 1490 198 ff.; afslaar den danske Krone (1513) 213; hyldes som Konge 228; hyldes som Ene-Hertug 233; Stilling til Arvefølgen 244 f. — Forhold til Kong Hans 198 f., 201 f., 207 f., 209 ff.; til Hertug Christian (III) 236, 238, 240, 242, 244 f., 319, (indsætter ham til Statholder i Landene) 320. — Stilling til Ditmarsken 204 ff., 233; til Kong Hans' Strid med Lybæk 207 ff.; hans og Ridderskabets Neutralitetspolitik 209 ff. — Forhold til Christian II: (finansielt Opgør) 214 ff.; (spændt Forhold) 217 ff.; (Forlig 1522) 219 f.; (rejser og organiserer Oprør) 221 ff.; (Forhandlinger) 224; (Forslag om Deling af Christian II's Riger) 224 f., 236 ff.; (erklærer Fejde) 225 ff.; (afslaar Forligstilbud) 228 f.; (erhverver de kgl. Dele af Hertugdømmerne) 230 f.; (Ophold paa Grande Hede) 234; (nedsætter en Kommission af Statholder-Regenter) 234; (kejserlige og fyrstelige Mæglingsforsøg) 235 ff.; (lader Christian II fængsle) 246. — Hans Privilegiebekræftelser (1482) 196 f., (1524) 240; Stilling til Administrationen 269 f. — Stilling til Afladshandelen 309 f.; til Observanterne 311; til Klostre 312; til Kirkens Tienderetigheder 319 f.; til Reformationen 316 ff., 326 ff. — Personlighed 198 f., 242, 244, 269; Død 245, 333; hans Segl B. 194, 221; hans Sarkofag B. 246; P. 207, 219, 237, 241.

Frederik II, Konge; kaares og kejses II 259; v. Utenhof ønsker hans Hylding og Udnævnelse af hans evt. Formynderregering 259 ff.; Tronbestigelse 350; Hylding 353. — Angreb paa Ditmarsken 350 ff.; Syaarskrigen med Sverige 352. — Arvedeling med Hans d. Yngre 352 f.; hans Arv efter Hans d. Ældre 360 f., 370; Delingstraktaterne 1581—82 361. — Forleningsstriden 356 ff.; Traktaten i Odense 1579 359 f. — Forhold til Moderen 356; Magnus 352; Hans d. Yngre 352 f., 356, 360; Adolf 350 f., 355 f., 357 ff.; Hans d. Ældre 354 f., 357 ff. — Raadgivere 350 f., 357, 359, 372 ff.; Forhold til Ridderskabets Mænd 372; Bekræftelse af Ridderskabets Privilegier 353. — Styrelsen af den kgl. Del af Hertugdømmerne 370 ff.; store Gods erhvervelser i Haderslev Amt 372; Forhold til Kirken og Kirkelæren 448 ff.; Besøg i Hertugdømmerne 370. — Personlighed 356; Død 376; P. 371.

Frederik III, Konge; Bremens Stift i hans Besiddelse III 13, 21, 24; Forsøg paa at befri Hertugdømmerne (1644) 24, 87; Statholder i Hertugdømmerne 25. — Tronbestigelse 26; Arvehylding (1648) 28; Raadgiverne 31, 47. — Udenrigspolitik 28 ff.;

Krig med Gottorp og Sverige 30-37; Forhold til Brandenburg 35; England 36 f.; Frankrig 36 f.; Holland 36 f.; Polen 35; den tyske Kejser 35; Freden i Roskilde (1658) 31; i København (1660) 36 f., 155; Afstaaelse til Gottorp af Svavsted Amt og Halvdelen af det slesvigske Domkapitel 33. — Forhold til Hertug Frederik III 28 ff., 31 ff., 163; til Christian Albrekt 156 ff.; Strid med Gottorp om Fællesregeringen 32, 158, 160, 162, 226; om Kontributionerne 160; om Slesvig Domkapitel og Svavsted Amt 158, 160; om Femern 158; om Skatteudskrivning 158, 160; om Arvefordringerne paa Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst 162 f. — Traktaten med Gottorp 1658 33 f.; Recessen med Gottorp 1661 158 ff.; Peræqvationsrecessen med Gottorp 1663 160; Forliget i Glückstadt (1667) 161 f. — Inddrager det sønderborgske Hertugdømme 164 f.; Arvehylding i Sønderborg (1668) 165 f.; tager Hertugdømmet Nordborg i Besiddelse 166. — Arvestatutten 1650 26; Ophævelse af Kronens Lensshøjhed over Hertugdømmet Slesvig (1658) 32 ff.; Spørgsmaalet om Arvefølgen i den kgl. Del af Hertugdømmet Slesvig 163 f. — Hans Styre (Forvaltning) i Hertugdømmerne 46 f.; opretter et særligt Regeringskancelli i Flensborg (flyttet til Glückstadt) 28, 46 f.; Finanserne 50; Interesse for sine slesvigske Byer 280; Forhold til Stænderne (Landdagen) 26 f., 30, 46, 230 ff.; Bekræftelse af Privilegierne 28; Ophold i Hertugdømmerne 26. — Personlighed 30, 32, 46; Død 166; P. 27.

Frederik IV, Konge; Raadgivere III 193, 210 f., 213 ff., 320. — Forbund med Rusland og Sachsen (1699) 193 f., 208; Feltoget mod Gottorp 1700 194 ff.; Freden i Travendal 1700 197 ff.; Forliget i Hamborg 1701 199. — Strid med Gottorp om Bispedømmet Lybæk 202; om Fællesregeringens Ophævelse 202; Frakturstriden med Gottorp 202, 227 f. — Rendsborg-Recessen (Forliget) 1709 203, 240 ff.; Altona-Recessen (Forliget) 1709 203, 240 ff.; Hamborg-Recessen (Forliget) 1711 203, 241 f.; Rendsborg-Recessen 1712 203. — Okkupationen af det gottorpske Slesvig 206 f.; Stenbocks Kapitulation 207; Forhold til Preussen 210; til Hannover 210; Erhvervelse af Garantiaakter ang. Besiddelsen af Hertugdømmet Slesvig 210 ff.; Freden i Frederiksborg (1720) 212. — Afgørelse af det gottorpske Slesvigs statsretlige Stilling 1721 213-225; Statsmændenes Betænkninger 213 ff.; Kongens Standpunkt 217 f.; Edsformularen og Patentet 218 f.; Arvehyldingen paa Gottorp Slot 219 ff.; Forandring i Rigsvaabenet 224; „det slesvigske Bæger“ 224 f. — Det gottorpske Spørgsmaal efter 1721 314 ff.; Erhvervelsen af Hertugdømmet Nordborg (1729) 319 f. — Fælleslovgivningen 242 ff.; Finanserne 328; Landdagen (1711—12)

- 244 ff. — Ridderskabets Bøn om Fællesregeringens Bevarelse (1708) 237 ff.; ekstraordinær Udskrivning fra Prælater og Ridderskab 241 ff.; Forhandlinger med Ridderskabet (i Slesvig 1711) 244; Konfirmation af Ridderskabets Privilegier (1712) 249 ff.; Stilling efter 1721 til Ridderskabets Privilegier 322 ff. — Hans 50 Aars Fødselsdag (1721) 224 f.; Personlighed 193; Død 316. Hans Laksegl B. 225; Patenter før og efter Frakturstridens Bilæggelse, Facsimile 227; P. 192.
- Frederik V**, Konge; erhverver Pløn (1761) III 321; Adolf Frederiks Afkald paa det gottorpske Slesvig 316; Mageskifteforhandlinger med Gottorperne i Rusland 318 f. — Finanserne 328; merkantilistiske Principper 346; Konfirmation af Ridderskabets Privilegier (1746) 325. — Frisisk Hyldestdigt I 104 (B. 106).
- Frederik VI**, Konge; overtager Regeringen III 398; Salving og Kroning IV 99. — Regeringsformen og Administrationen III 29 ff., 83, 128; Raadgivere og Embedsmænd 30 f., 54 ff., 83 f., 86, 97 f., 128 ff., 165 f., 168. — Forhold til Hertug Frederik Christian III 395 f., 403; IV 54, 74; til Prins Christian (VIII) 98; til den franske Revolution III 403. — Foranstaltninger ved Krigsudbruddet 1807 IV 64 ff.; det svenske Tronfølgevalg 74; Forbundet med Napoleon 87 f.; Krigen med Sverige og Rusland 87 ff.; Freden i Kiel 88. — Holstens Indlemmelse 1806 IV 53 f.; Sprogskriptet 1810 I 83; IV 55 ff.; Rigsbankhæftelsen 80 ff. — Stilling til Hertugdømmet Slesvig IV 96 f.; til Holstens Indtræden i det tyske Forbund 98 f. — Stilling til Ridderskabets Klageskrift (1815) IV 96 f.; bekræfter Ridderskabets Privilegier 101; nedsætter en Forfatningskommission for Holsten 101; modtager sønderjydske Petitioner 101 ff.; Stilling til Adressen om slesvigske Medlemmer i Forfatningskommissionen 106 f.; henlægger den holstenske Forfatningssag 107; Stilling til Ridderskabets Trusel med Skattenægtelse 107 f.; til den tyske Forbundsdag (1822—23) 109; til dennes Pression 1830 159 ff.; Proklamation til Hertugdømmernes Beboere 1830 116; Reskript af 11. Jan. 1831 167 f., 170; Anordningerne af 28. Maj 168 ff.; „de erfarne Mænd“ 169, 172 f.; Forfatningskomiteen 172; Forfatningen af 15. Maj 1834 173 ff.; Forordning om en Fællesregering for Hertugdømmerne paa Gottorp 173 f.; Forordning om en fælles Over-Appellationsret for Hertugdømmerne i Kiel 173 f.; Stilling til Arvefølgesagen 232. — Oprettelsen af „Halligfonden“ IV 146; Ægteskab III 395; Personlighed 394; IV 41 f., 107, 232; Død 251; P. 43, 65.
- Frederik VII**, Konge; „den ufri Hertug“ IV 347 f.; i Sønderjylland 1848 358; Stilling til Slesvigs Deling 392; til „Bienniets“ Ophævelse 411; til Sprogskripterne 429, 434; til Sønderjyderne 495 f. — Arkæologiske Undersøgelser 472, 495; Personlighed 411, 495 f.; Ægteskaber 230, 266, 323; Død 496 f.; Fr. VII paa Castrum doloris B. 497; P. 343, 412.
- Frederik VIII**, Konge, V 108, 228; sønderjydske Deputationer ved hans Bryllup B. 81.
- Frederik (VIII)**, Hertug af Augustenborg (Præudenten), IV 497, 507, 510; V 4, 9 ff., 16 f., 315, 331; satirisk Billede V 11; P. IV 501.
- Frederik II**, Hertug af Gottorp, II 374, 376, 441, 447.
- Frederik III**, Hertug af Gottorp; overtager Regeringen III 9; modtager Forlening af begge Lensherrer 9; modtager Arvehylding 9 f.; faar fastslaaet Førstefødselsretten 9; erhverver Suveræniteten (Traktat af 1658) 31 ff., 37; erhverver Barmstedt Amt 22; stiller Krav om Retten til Slesvig Bispegods og Svausted Amt 23, 29 f., 30; gør Fordring paa Bremen Stift for sin Søn 13. — Forhold til Christian IV 12 ff., 18 ff., 22 ff., 41; til Frederik III 28 ff., 31 ff., 163; til Karl X Gustav 30 f., 34 f.; til Krauthof 19; til Raadgiverne 19, 37, 43 f. — Udenrigspolitik 13 ff., 22 ff., 29 ff., 34 ff.; Traktat med Sverige 1644 22 f.; Forbund med Sverige 1657 30 f., 155; Krig med Danmark (1657—58) 30 f.; opnaar Anerkendelse af sin Neutralitet (1658) 35 f. — Lovgivning 18, 111; Forvaltning 19, 37 f., 43 f., 47 ff., 54.; Finansstyre 18 ff., 30, 37, 47 ff., 50 ff.; kommerciel Politik 102 ff.; Kirkestyre 109 ff.; Tolerancepolitik 110, 126 f. — Bekræftelse af Privilegierne 10; Stilling til Landdagen (Stænderne) 9 f., 18 ff., 24 f., 28, 30, 37, 41 ff., 49; til Ridderskabet 31 ff., 42, 45; til Valg af Embedsmænd 19, 54. — Stilling til Aandslivet 38, 136 ff., 292; hans gottorpske Hof 38, 136 ff.; hans Testamente 156; Personlighed 37 ff.; som Regent 37 f.; Ægteskab 38; Død 36, 228. — Modtagelse af et persisk Gesandtskab B. III 105; P. 18, 39.
- Frederik IV**, Hertug af Gottorp; Raadgivere III 183 ff.; Forbindelse med Sverige 183, 185 ff., 190 ff.; faar militær Hjælp fra Sverige 186; danskfjendtlig Politik 182 ff.; Strid om Hyldingen 186 f.; Kongen indstiller Fællesregeringen (1695) 187; Strid om Troppehvervninger i Hertugdømmerne 187, 190 f.; om hans Skanseanlæg 188 ff.; Pinneberg-Forhandlingerne 187 ff.; Forbund mellem Sverige og Lyneborg til Fordel for Gottorp (1698) 191 f.; Forligsunderhandling i Stockholm 192; dansk Angreb paa hans Besiddelser (1700) 194 ff.; Freden i Travendal (1700) 197 ff., 237; Forliget i Hamborg (1701) 199. — Stilling til Landdagen (Stænderne) 237. — Bortforpagtning af Hertugdømmet (1702) 200. — Ægteskab 183, 192; Personlighed 182 f.; Død 200; P. 184, 239.

- Frederik, Hertug af Lyksborg, III 322.
 Frederik III, Kurfyrste af Brandenburg, se Frederik I, Konge af Preussen.
 Frederik, Ærkebiskop i Bremen, I 479.
 Frederik, Arveprins af Danmark, III 394, 398.
 Frederik, Prins af Hessen, IV 87 f., 195, 268.
 Frederik, Prins af Hessen, Chr. VIII.s Søstersøn, IV 266, 323.
 Frederik, Prins af Nør; Forhold til Broderen IV 230; Christian VIII 255. — Stænderdeputeret 204; Statholder og kommanderende General i Hertugdømmerne 268, (Afsked) 328; Medlem af den provisoriske Regering (1848) 346 ff., 358 f., (Udtræden) 368; unddraget Amnesti 410; P. 204, 359.
 Frederik I, Konge af Preussen, III 188, 190.
 Frederik II, Konge af Preussen, III 400.
 Frederik den Vise, Kurfyrste af Sachsen, II 314.
 Frederik, Hertug af Schwaben, I 388.
 Frederik, Biskop i Slesvig (senere i Hildesheim), Søn af Frederik I, II 247, 346, 441.
 Frederik, Biskop i Slesvig, I 383 f.
 Frederik I, Konge af Sverige, III 316.
 Frederik I Barbarossa, tysk Kejser, I 368, 373 f., 382, 386 f., 390 ff.; hans Segl B. 368.
 Frederik II, tysk Kejser, I 401 ff.; II 13; hans Segl B. I 401.
 Frederik III, tysk Kejser, V 183 f.
 Frederik, Munk, luthersk Prædikant, II 322, 326.
 Frederik Carl, Hertug af Pløn, Greve af Carlstein, III 320 f.; P. 314, 319.
 Frederik Christian (den Ældre), Hertug af Augustenborg († 1794), III 321, 395, 478; P. 323.
 Frederik Christian, Hertug af Augustenborg († 1814); Medlem af Statsraadet III 395, 399; IV 54, (Udtræden) 84; Universitetspatron III 395, 399; udset til svensk Tronfølger IV 74. — Forhold til den franske Revolution III 403 f.; til Frederik VI III 395 f., 403; IV 54, 74, 84; til A. P. Bernstorff III 403; til Holstens Indlemmelse (1806) IV 54. — Om sit Hus' Arverettigheder III 396; IV 84 ff., 231 f. — Stilling til Oprettelsen af Godsejernes Kreditforening 76. — Personlighed III 399; IV 72, 84, 230; Ægteskab III 395; IV 72, 230; P. III 395; IV 85.
 Frederik Ernst, Markgreve af Brandenburg-Kulmbach, Statholder i Hertugdømmerne, III 326; P. 327.
 Frederik Ferdinand, Arveprins af Danmark, IV 230, 323, 377 f.
 Frederik Henrik Vilhelm, Hertug af Lyksborg, III 322, 393.
 Frederik Vilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, III 35 f., 172, 176.
 Frederik Vilhelm IV, Konge af Preussen, IV 359.
 Frederikke Amalie, Frederik III's Datter, g. m. Hertug Christian Albrekt III 160 f., 178; P. 161.
 Frederiksberg se under Slesvig By.
 Topografiske Forhold, Byens Udvidelse.
 Frederiksborg, Hillerød, Sjælland, III 212.
 Frederiksdal, Avlsgaard, Kværn S., Munkbrarup H., III 413.
 Frederikshof, nedlagt Domænegods, Als Sønder-H., III 175, 409.
 Frederikshøj, Taps Sogn, Nørre-Tyrstrup H., V 302.
 Frederiksort, Fæstning i Sønderjylland, III 162, 198.
 Frederiksstad: Grundlæggelse og Navn III 79, 86, 102.
 Topografiske Forhold III 79, 290, 457 f. — Kort og Billeder se nedenfor Kort og Billeder.
 Indbyggere: Hollandsk Koloni III 79. — Indbyggertal III 458; IV 15. — Indvandring IV 150.
 Bystyrelse og Retsvæsen: Bystyrelsen III 79, 458. — Retsvæsen 79.
 Næringsveje: Haandværk III 458. — Handel 16, 79 f., 356 ff., 449, 458. — Industri 79 f., 285, 347 f., 458. — Søfart 356 f.; Stabelstad 105 f.; Kaperskibe IV 72; kgl. og hertugeligt Toldsted III 232 f.
 Finanser og økonomiske Forhold III 290, 458; IV 95.
 Religiøse og kirkelige Forhold Fristed for fremmede Religionsbekendere III 103, 126, 298, 458.
 Sprog III 388.
 Politiske Forhold: (1848) IV 350; (1849) 382 f.
 Kampe: (1700) III 194; (1713) 204; (1850) IV 394.
 Kort og Billeder: Kort III 17. — Billeder III 78 f., 301, 356 f.
 Fregeno, Marinus de, Afadskræmmer, II 309.
 Freudenreich, A. G., Købmand i Flensborg, V 80; P. 79.
 Frey(r) se Frø.
 Freyja se Frøja.
 Fricke, Gustav Adolph, teol. Professor i Kiel, V 315.
 Friedrichsen, Raadmand fra Pelworm, IV 308.
 Friedrichsen, F. N., Deputeretoldermand i Flensborg, IV 381.
 Friedrichsen, Rasmus Severin, Herredsfoged, Kancelliraad, V 71 f.
 Fries, Hans Thomsen, anden Borgmester i Flensborg, Stænderdeputeret, IV 203, 210, 238.

- Friis, dansk Adelslægt i Sønderjylland, II 104, 277.
- Friis, Aage, Professor, Historiker, V 198 f., 229, 273, 275.
- Frijs, Christian Emil Krag-Juel-Vind-, Lensgreve, Konseilspræsident og Udenrigsminister, V 18, 22, 88, 91, 98, 103 f.; P. 19.
- Friis, J. P., Gaardejer fra Ejsbøl (Haderslev H.), V 25.
- Friis, Jakob Hansen, Gaardejer, IV 282.
- Friis, Johan, dansk Kancellisekretær paa Gottorp, senere Kansler, II 272 f., 350, 357, 359.
- Friis, M. P., Ministeriet, V 300.
- Frille, Eggert, sønderjydsk Adelsmand, II 87.
- Friser, Vesterhavsfolk, I 103, 191, 207, 234, 263, 315 f. — M. H. t. Nordfriserne se Nordfrisland.
- Friseborg (eller Fredeborg), ved Trenen, II 65, 151.
- Fræslet, Landet nærmest Vest for Svansø og Jernved (nuv. Krop og Hütten H.), I 485; II 101.
- Frø, nord. Gud, I 224.
- Frøja, nord. Gudinde, I 224.
- Frölich, Journalist i Flensborg, V 200.
- Frölich, Lorenz, Kunstmaler, IV 473.
- Frørup-Mesteren, ukendt Kunstner, II 304.
- Frøs Herred I 214, 224; Segl B. 158.
- Frøsig, Frøs H., I 224.
- Frøslev, Lundtoft-Vis H., I 277, 321 f.; B. 322.
- Frøslev Mose, Lundtoft-Vis H., I 440.
- Frøslev Plantage, Vis H., V 434.
- Fuglsang-Damgaard, H., Biskop, Dr. theol., V 264.
- Fyn I 205; II 6; B. IV 67.
- Fürsen-Bachmann, Johan Nicolai von, Ritmester, IV 339.
- Før, nordfrisisk Ø. — Terrain I 4, 12, 43; til Dels Geest 420; Inddigning III 82; Sandflugtens Hærværk IV 2. — Oldtidsfund I 118, 136, 149, 298, 318. — Statsretlige Stilling II 71; (ca. 1435) 85, 87, 98, 151 f.; kongerigsk Enklave 98, 355. — Retsforhold: 2 Herreder II 275. — Befolkning: Navn I 320; Sprog og Kultur I 53; III 87 f., 313, 388; Folkedragt II 418; Næringsveje I 132; III 87. — Kirker I 433 f. — Aktiebadeanstalt (opr. 1819) IV 135 f. — Fredskonferencen (1919—20) V 284; Afstemningen 1920 297. — Segl B. II 153; Folke-dragter B. II 419; Bondestue III 73; Hvalfangerskib 88; Brudeoptog 87.
- Kammerskriver, senere Statholder i København, III 47, 160.
- Gablenz, Karl Wilhelm L. v., øst-rigsk Feltmarskal, Statholder i Holsten, V 16 f.
- Gabriel, Klaus, flensborgsk Billedskærer, III 139.
- Gad, Christian Sophus, Præst i Løgumkloster, V 319.
- Gade, Læge, P. V 77, 81.
- Gadebusch, Meklenborg, I 396; III 203.
- Gallas, Matthias, østrigsk Hærfører, III 24.
- Gallehus, Rise H., I 196; de to Mindestene for Guldfundene B. I 51, 197.
- Galm sbøll, Bøking H., III 446.
- Galm sbøll Hallig, Bøking H., III 281.
- Galster, Valdemar, Redaktør ved de Ferslew'ske Blade, V 273.
- Gamleborg, Ruin ved Slimundingen, I 354.
- Gammelbyggaard, Hovedgaard, Ny H., II 111.
- Gammelgaard, Gods i Ketting Sogn, Als Sønder-H., II 104, 277; III 321.
- Gammel-Haderslev se Haderslev, *Topografiske Forhold*.
- Gammel-Opnør se Aabenraa, *Topografiske Forhold*.
- Garding, Ejdersted; Tilblivelse II 430; III 78; Indbyggertal III 457; Stadsretten (1590) II 422; III 90; Bystyret III 90; Retsvæsen II 422; Næringsveje 430; III 98, 291; Kirkebygningen I 434; Reformationen II 316; Skolevæsenet III 303, 468.
- Gardthausen, E. W., Præst i Ulkebøl (Als Sønder-H.), V 328.
- Gassehøje, Hviding H., I 31.
- Gastein, Øst-rig, V 9, 20.
- Gauter, germansk Folk, I 165.
- Gedbæk, Syd for Viborg, I 367.
- Geertz, Franz Heinrich J., tysk Kartograf, I 85; IV 226.
- Geesten, Geestøerne, se Nordfrisland, *Omraade*.
- Gejl Aa I 32.
- Gels Aa I 31 f.
- Gelting, Baron til, se Hobe.
- Gelting, Baron, se Sønke Ingwersen.
- Gelting (Geltinggaard), adeligt Gods, Kappel H., II 204; III 329 f., 416, 478.
- Gelting, Landsby i Kappel H., I 414.
- Geltinggaard se Gelting.
- Genner Fjord I 31, 120; B. IV 1.
- Gensch, Christoph, se von Breitenau.
- Genet, Belgien, II 256.
- Georg I, Konge af England, Kurfyrste af Hannover, III 210, 212.
- Georg Ludwig, Kurfyrste af Hannover, se Georg I, Konge af England.
- Gepider, germansk Folk, I 164.
- Gerbrand, Munk i Ryd Kloster, II 113.

G

- Gaansager, Hviding H., I 215.
- Gaardeby, Lundtoft H., I 154.
- Gabel, Christoffer, Frederik III's

- Gereby, nedlagt Landsby, Ekernførde H., II 278.
- Gereby, adeligt Gods, se Carlsborg.
- Gerhard, Hertug i Sønderjylland og Greve af Holsten, II 54 f.; faar Sønderjylland i arvelig Forlening 52 f., 74 ff., 94; Lensed til Erik af Pommern 54, 62, 74 ff., 94; Opfattelse af Tjenestepligten 54; Forhold til Dronning Margrethe 52 ff.; Ægteskab 55; falder i Kamp 54. Hans Segl B. 53.
- Gerhard, Ærkebiskop i Bremen, I 402, 404 f.; II 7.
- Gerhard, Biskop i Børglum, II 83.
- Gerhard (den Blinde), Greve af Holsten, I 462, 485; II 16, 23 f., 26, 101; g. m. Enkedronning Agnes 22.
- Gerhard (Gert) den Store, Greve af Holsten-Rendsborg, II 25 ff., 91; erhverver Segeberg 27; Pant i Fyn 25; Forhold til Kristoffer II 26 ff., 32 f., 150; til Hertug Valdemar Eriksøn 27 f., 32 ff.; til Valdemar Atterdag 35; slaar Junker Otto 34. — Sætter Hertug Valdemar paa den danske Trone 28; overlader Dänischwold og Ekernførde til Grev Johan 28; forlenes med Sønderjylland 28 f., 74, 95; slesvigholstensk Politik 28 f., 34 ff.; Jydernes Fejde mod ham 30 ff.; faar Dänischwold 32, 101; afstaar Sønderjylland, dog med Undtagelse af Gottorp og Sydslesvig 32; faar Nørrejylland og Fyn som Pantelaan 33; faar Nordfrisland som Pantelen 150; overtager Sønderjylland som Pant 35 f.; bryder med en Hær ind i Nørrejylland 35 f. — Forhold til Slesvig Bispestol 34, 97, 108; Forlig med Biskop Jakob Splitaf af Ribe 33; fritager Slesvig By for almindelige Landeskatter 132. — Personlighed 27; dræbes 36. Hans Segl B. 27.
- Gerhard (o. 1430), Greve af Holsten, II 78, 83.
- Gerhard, Greve af Oldenburg; Arvekrav paa Sønderjylland II 165 ff.; Overenskomst med Christian I ang. Arvekravene 171, 175 f.; Gældskrav hos Kong Christian 174 ff.; besætter Rendsborg 175; „Forstander“ i Sønderjylland og Holsten 176 ff., 270; Strid med Ridderskabet 177 f.; kræver Pantehyldning 179 f.; i Husum 183 f.; Opgør og Udsoning med Kong Christian 180 f., 186. — Segl B. 177.
- Gerhard, pavelig Nuntius, II 15.
- „Germanien“ I 146.
- Gerold, Biskop i Aldenburg, I 373.
- Gerstenberg, H. W., Digter, III 474; P. 475.
- Gert, Greve af Holsten, se Gerharden den Store.
- Gertrud, g. m. Knud VI, I 376, 386.
- Gettorf, Ekernførde H., I 484.
- Geyser, Samuel Gottfried, teologisk Professor i Kiel, III 461; IV 32.
- Gjelstoft, fhv. kgl. Avlsgaard i Gram Sogn, Gram H., III 413.
- Giese, August, Retssekretær i Husum, III 306.
- Gjessing, Jens Georg, Advokat i Tønder, V 177.
- Giselbert, Vikarbiskop i Slesvig, II 34, 108.
- Gjøe, Mogens, Rigsraad, II 253, 326.
- Glabæk, Borg paa Femern, II 66, 69, 78, 199.
- Gleichen, Ernst af, Greve, se Ernst.
- Glob, Anders, Provst i Odense, Franciskanerordenens Vikar i Danmark, II 221, 312.
- Glum, dansk Grænsejarl, I 234 ff.
- Glücksborg, Flække og Slot, se Lyksborg.
- Glücksborgerne se Lyksborgerne.
- Glücksburg, Slot ved Glückstadt, Holsten, III 25.
- Glückstadt, Holsten; Anlæggelse III 13; modstaar Belejringer (1627—28) 14, (1657—58) 30; Forlig (1643) 22, (1667) 161 f. — Christian IV's Residensstad 21; Regeringskancelliet 46 f., 253 f., 256 f. — Elbtold 22; Stabelstad 104 f.; Religionsfrihed 103; Tugthus 332 f. — Byplan B. III 23.
- Glückstadt, Emil, Eratsraad, Direktør i Landmandsbanen, V 285 f.; P. 286.
- Gnupa, Konge, I 250, 262 ff., 271.
- Godelaib, abodritisk Høvding, I 227.
- Godfred, Konge, se Gudfred.
- Godfredsønnerne se Gudfredsønnerne.
- Godskalk, Abodriterfyrste, se Gudskalk.
- Godt, Bertel Pedersen, Generalsuperintendent, V 319, 359, 362, 366, 385, 389; P. 320.
- Goethe, Johann Wolfgang, tysk Digter, III 474.
- Goldschmidt, Petrus, Præst i Sterup i Angel, III 302, 306.
- Goldschmidt, Meir Aron, æstetisk og politisk Forfatter, IV 302, 342.
- Goltz, Robert Heinrich Ludwig v. d., Greve, preussisk Diplomat, V 21.
- Goltzius, Hubert, nederlandsk Maler, II 464; P. 466.
- Gorm (den Gamle), Konge, Hardeknuds Søn, I 266, 271.
- Gosfeld, Ekernførde H., III 62.
- Gossler, Gustav von, preussisk Kultusminister, V 171, 184 f., 388.
- Goting, paa Fjør, I 298.
- Gotland I 205; II 87, 91; III 355.
- Gottorp se Gottorp Slot.
- Gottburgsen, P. L., Landretsraad ved Landretten i Flensburg, V 162.
- Gottfriedsen, P., Stænderdeputeret, Over- og Landsretsadvokat i Haderslev, IV 264, 318.
- Gotthardsen, N. J., Gaardejer i Nørmark (Visby Sogn, Tønder H.), V 234, 276, 349; P. 235.
- Gottorp Amt III 406, 481 f.

- Gottorp Provsti III 470; IV 415, 450.
- Gottorp Slot: Bispegaarden i Guderup I 351, 381; Opførelse af det ny Gottorp i 12. Aarh. 381 ff.; ny Borg opføres 1295 ff. II 23; ombygges ca. 1582 460, 462 f.; Slots- haven III 308, 454. — Erhverves af Erik Abelsøn II 18, 23, 108; i de holstenske Grevers Besiddelse 37 f., 41, 48, 51, 57, 65, 67, 80, 98, 138; i Grev Gerhards Besiddelse o. 1468 177, 180; Delingen 1490 199 f.; Hyldingen 1523 233; Delingen 1544 346; overleveres Christian V 1675 III 172; Arve- hyldingen 1721 219 ff. — Hertughoffet II 99 ff., 269 ff.; III 8, 52, 94, 136 ff., 152, 262, 286, 289, 292, 307 f.; Hertughoffet som Kulturcentrum III 136 ff., 152, 292, 307 f., 379; Rustkammeret paa Gottorp III 307, 379; Rustkammeret paa Gottorp III 379; Biblioteket paa Gottorp III 379. — Carl af Hessens Residens III 399, 452, 454. — For- valtningscentrum II 269, 271 ff.; III 258, 452; IV 15, 173, 195 f., 254 f. — Kgl. og hertugeligt Toldsted III 232 f., 358. — Kampe, Belejringer, Besættelser: (ca. 1328) II 30 ff.; (1417) 67; (1426) 78; (1629) III 17; (1675) 172; (1713) 206. — Forlig 1480 II 190. — Frederik I's Ophold II 198, 235; Karl X Gustavs Ophold III 34; Frede- rik IV's Ophold (1713) 207; (1721) 219 ff. — Amalienborg (Lystslot i Gottorps Slotshave) III 308. — Billeder: Voldstedet af det ældste Guderup I 383; Gottorp II 345; III 42, 155, 221, 308; IV 51, 255; Slotskir- ken III 123; Hertugstolen i Slotskapellet III 3; hertugelige Bedestole i Slotskapellet III 140; den gottorpske Himmelglobus III 306; Hyldingen paa Gottorp 1721 III 223.
- Graae, Gomme F. A., Præst i Flensborg, IV 416; V 71 f.; P. IV 417.
- Graae, Thomas, Journalist og Forfatter, V 311.
- Graasten, Flække, III 309; V 326, 462.
- Graasten, Slot, III 156, 308 f., 409, 477; IV 469; V 13, 435. — Slotskirken III 386; vekslende dansk og tysk Gudstjeneste 481. — Slotskapellet B. III 159; Slottet B. 310.
- Grade Hede, Jylland, I 372.
- Gram, Frøs H., V 300, 443. — Teglværks- graven I 8; B. I 7.
- Gram, Slot i Gram Sogn, Frøs H., II 47, 400 ff., 407; III 271 f., 308, 428; IV 144, 286; V 435; B. IV 145, 288.
- Gram, Hans, Historiker, III 362, 374, 378.
- Gram Herred I 214.
- Gram, Jørgen, Gaardejer i Gabøl (Gram H.), V 300.
- Gram, Mads, Gaardejer i Københoved (Frøs H.). Næstformand i „Nordslesvigsk fælles Idrætsforening“, V 228, 294, 300.
- Grande Hede, Holsten, II 234, 287 f.
- Grarupgaard, Frigaard, Haderslev H., II 278.
- Grau, Andreas, Gaardejer i Sebbelev (Als Sønder-H.), IV 310.
- Grau, Andreas, Journalist fra Bro paa Als, V 234, 254, 276, 279, 282, 285 f.; P. 235, 275, 286.
- Grau, Hans Christian, Gaardejer i Pøl (Als Nørre-H.), IV 404.
- Grau, Peder, Gaardejer i Pøl (Als Nørre- H.), V 201, 203, 234, 238 f., 241, 276; P. 199, 201.
- Grauer, Jacob Jürgen, Fysikus i Aabenraa, IV 316, 386.
- Grauer, Otto Georg, Præst i Vilstrup (Haderslev H.), V 359.
- Gregers, Præst i Stenderup, II 332.
- Gregor I V, Pave, I 239.
- Greifswald, Tyskland, II 34. — Univer- sitetet, II 306, 404; III 130.
- Griffenfeld, Peder, Statsmand, III 172, 253 f., 259.
- Grim, Niels, Herremand, I 454.
- Groningen, Nederlandene, I 476. — Universitetet, III 129.
- Groningen, Johan van, Billedskærer i Husum, II 465.
- Groth, Claus, plattysk Digter i Kiel, IV 118.
- Grove-Rasmussen, A. C. L., Sogne- præst i Gram (Frøs H.), Redaktør af „Dansk Missionsblad“, V 334 f., 389; P. 335.
- Grubbe, Jon, sønderjydske Ridder, II 99.
- Grumtoft, adeligt Gods, se Lunds- gaard.
- Grumtoft Kirke, Husby H., I 429.
- Grundtoft, adeligt Gods, se Lunds- gaard.
- Grundtvig, Nicolaj Frederik Se- verin, Præst, Digter, Videnskabsmand; hans nationale Gennembrud IV 126 f.; Stil- ling til det sønderjydske Spørgsmaal 175 f., 279 f.; Skamlingsbankemødet 1844 302 f.; Stilling til Sprogpolitikken 471; til Land- dagsmændenes Ed paa Forfatningen V 45; hans Indflydelse i Sønderjylland IV 214 f., 471; V 365 ff., 393; Titelblad til „Poli- tiske Betragtninger“, Facsimile IV 175; P. 127, 305.
- Grünwald, Nikolaj Mathias, Red- aktør, V 122.
- Grøde, nordfrisisk Ø, I 104.
- Grødesby, Hovedgaard i Ravnkær Sogn (Slis H.), II 111.
- Grøngaard, tidligere fyrstelig Gaard, Slogs H., III 411.
- Grønland IV 95.
- Grønsund, mellem Møn og Falster, II 22.
- Gubi, Henriette, Lærerinde, V 187, 350; P. 188, 351.
- Gude, J. C., Lokalhistoriker, III 475.
- Gudewerdt (den Ældre), Hans, Billedskærer, III 138.
- Gudewerdt (den Yngre), Hans, Bil- ledskærer, III 138.
- Gudfred, Konge († 810), Forhold til Karl den Store I 227 ff., 234 f.; Angreb paa Reric 227 ff., 245; Rejsning af Danevirke 229 ff.; Handelspolitik 246; myrdes 235.

- Gudfred Haraldsøn (o. 855) I 243.
 Gudfred, Konge († 891), I 249.
 Gudfredsønnerne, Konger, I 235 ff.
 Gudme, Andreas Christoffer, Landinspektør i Kiel, Statistiker, IV 133 f., 142.
 Gudsgave, tidligere Gods paa Ærø, III 409.
 Gudskalk, Abodriterfyrste, I 328 ff., 336.
 Gudskog, Bøking H., II 416.
 Guido, Kardinal, pavelig Legat, II 108.
 Gudholm Kloster, Nybøl Sogn, Strukstrup H., I 441 ff.; B. 442. — Jvf. Ryd Kloster.
 Gulstad, F. M. E. v., Major, Gensdarmerikorpsets Chef, IV 499.
 Gundestrup, Als Sønder-H., III 321.
 Gunge, sønderjydske Adelslægt, II 278.
 Gunhild, g. m. Sven Estridsøn, I 330.
 Gunner, Biskop i Ribe, I 418, 447 f., 450, 454; II 117; hans Segl B. I 447.
 Gunner, Biskop i Slesvig, I 351.
 Gunzelin, Greve af Schwerin, I 375, 397; II 5.
 Gurd, Konge, I 250, 262 f.
 Gurre Slot, Sjælland, II 49.
 Gustav I Vasa, Konge af Sverige, II 216, 218.
 Gustav II Adolf, Konge af Sverige, III 19.
 Guttorm, Konge († 854), I 241.
 Gyldenløve, Ulrik Frederik, Frederik III's Søn, Statholder i Norge, III 170.
 Gyldenstjerne, dansk Adelslægt, II 274.
 Gülich, Jacob G. Theodor, Advokat i Flensborg, Stænderdeputeret. — Indtræder i Stænderforsamlingen (1840) IV 260, (genvalgt 1841) 265, (genvalgt 1847) 336; i Stænderforsamlingen (1840) 262; (1842) 272 ff.; (1844) 314. — Medstifter af det liberale slesvig-holstenske Parti 190; Formand for „Borgerforeningen“ i Flensborg 185; paa det slesvig-holstenske Møde i Sønder Brarup 286; Indtræden i „Den slesvig-holstenske patriotiske Forening“ 307; Fest for ham i Aabenraa 335. — Hans politiske Stilling 190, 269, 341; hans Forslag om en fri Forfatning for Slesvig-Holsten 262, 314; om Fjernelsen af Nationalitetmærket „Dansk Ejendom“ 272 f.; Stilling til Sprogskriptet 262; til Stænderforsamlingens Sprog 274; til Christian August 269; hans Krav om Carl Moltkes Afsked 331; udelukket fra Amnesti 410. P. 191.
 Günther, Frederik, Oversekretær i Tyske Kancelli, III 46.
 Günthers Sohn, H. C. Hansen, Købmand i Sønderborg, IV 265.
 Güntzel, G. Fr., Stænderdeputeret, Proprietær til Østerlied (Krop H.), IV 205, 207.
 Gyrtsting, Morten Jenssøn, jydsk Ridder, II 78, 83; hans Segl B. 83.
 Gøhlmann, Johann Gottlob, Garver i Haderslev, IV 353 f.
 Görtz, Georg Otto Heinrich von, Friherre von Schlitz, gottorpsk Statsmand. — Medlem af Formynderregeringen (Gehejmraadskollegiet) III 200 ff., 258; hans gottorpske Intrigepolitik 205, 208; Stilling til Kong Frederik IV III 204, 206; til General Stenbock 203, 205; til den indfødte Adel 242 f.; 258 f.; til Landdagen 242 f., 244 f.; til Spørgsmaalet om Fællesregeringens Ophævelse 202; til Finansvæsenet 242, 264. P. 203, 243.
 Gøttig, F. G., Førstepræst og Provst i Aabenraa, V 325 f.; P. 327.
 Gøttig, H. C., Købmand i Flensborg, IV 63.

H

- Haakon Haakonsøn, Konge af Norge († 1263), II 16.
 Haakon VI Magnussøn, Konge af Norge, II 43, 50.
 Haakon, Jarl i Norge, I 276.
 Haakon, Ubbe Jarls Søn, I 358.
 Haakon, Rettertingskansler (Justitiar), II 99.
 Haarik den Gamle, Konge, I 237, 240 ff., 247, 249.
 Haarik den Unge, Konge, I 241 ff.
 Haby, Hütten H., I 484.
 Hadbarder, Folkestamme i Nordtyskland (Meklenborg?), I 205.
 Haddeby, Arns H., I 436. — Kirken I 433, 436; II 117. — Kroen IV 288; B. 289. — Ringvolden B. I 153.
 Haddeby Nor, I 250.
 Haddenberge, i Lauenborg, I 398.
 Haderslev: *Anlæggelse, Beliggenhed og Navn* I 457 f.; II 138 f.

Topografiske Forhold: Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Byanlæg og Terrain I 457 f.; II 138 f.; Gammel Haderslev I 457; „Slotsgrunden“ III 455; IV 150, 201; Torvet I 458; Møllepladsen IV 201; Slotsgaden II 430. — Borge, Slotte I 462; II 28, 48, 428; Haderslevhus 28, 30, 33, 51, 56, 138 f.; III 25; Hansborg II 363, 370, 430, 460, 462. — Kirker: Domkirken (Vor Frue Kirke eller Mariekirken) II 119, 448; III 98; V 330; St. Søren's Kirke I 457 f. — Dominikanerklosteret II 114, 313. — Hospitaler og Fattighuse: Hospital for fattige II 448; St. Gertrudshus 308; St. Jørgensgaard 308. — Militærskolen (Hus i Storegade) III 455 f. — Købmandsgaarde IV 201. — Bymarken I 457; Havnen III 355; IV 147, 150, 401; Jernbanen V 464 f.

Indbyggere: Antal II 430; III 97, 454 f.; IV 14, 182, 399; Indvandring 150. — Bøliger II 429 f.; III 290; Bygningstyper II 136.

Forfatnings- og Retsforhold samt Privilegier: Statsretlige Stilling (o. 1328) II 31; (o. 1435) 85, 87 f.; (1480) 186; (Delingen 1490) 199; (Delingen 1544) 346; (Delingen 1581) 361. — By- og Stadslove: Stadsretten fra 1292 I 417, 467; II 134; kgl. Resolutioner (1813) IV 52, (1840) 202, (1859) 494. — Retsvæsenet II 424. — Privilegier: Toldfrihed (i Hertugdømmet) II 133; (i Kongeriget) III 104, 280.

Bystyrelse: Magistraten III 286 f.; IV 200 f.; Deputeretkollegiet III 286; IV 200 ff., 494. — Embedsmænd: Byfoged IV 52, 202; Bysekretær III 286; IV 200; Borgmestre III 286; (kgl. udnævnt) IV 52, 200, 202, 388; Overdirektør 52; Politimester 52, 200; Raadmænd III 286; IV 201; Sekretæren ved Deputeretkollegiet IV 201. — Bystyret 1848—50 IV 365, 388; Bystyret 1864 506; Finansstyret III 287; IV 77, 183, 201; se tillige nedenfor under *Pengevæsen og økonomiske Forhold*, Finanser; Borgerskabets Opposition mod Magistraten III 287; IV 200 ff.

Næringsveje: Agerbrug I 457; III 290, 455. — Gæstgiveri III 455. — Haandværk II 430, 290, 350 f., 455; IV 401; V 437. — Handel I 457; II 435; III 355, 358, 449, 455. — Industri III 447, 455; IV 400; V 437, 443. — Søfart og Fiskeri II 435; III 290, 355, 358, 455; IV 401; V 462 f.; Skibstal III 355; V 462.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: Banker og Sparekasser IV 134; V 455 f. — Finanser IV 77, 147, 150, 183, 400 f.; se tillige ovenfor under *Bystyrelse*. — Økonomiske Forhold II 139; III 106, 350; IV 22, 91 f., 151, 400 f.

Afgifter: Skatter I 468; II 291; Beskatningsformer III 288. — Told I 412, 457; Toldprivilegier se ovenfor *Privilegier*.

Kirke: Domkapitlet (Kollegiatkapitlet) II 111, 115, 139, 286; Dominikanerne I 449; II 313; Marianernes Broderskab II 111. — Reformationen II 316, 322 ff., 328 ff.; tyske Provster III 304; rationalistiske Præster 466; tysk Gudstjeneste ved Højmessens IV 510; Frimenighed V 342 f., 345. — Byens kirkelige og religiøse Betydning II 139; IV 462. — Kirkesprog se nedenfor *Sproglige Forhold*.

Skolevæsen: Gymnasium II 428; Kapitelskole 307; Latinskole 447 f., 454 f.; III 302, 468; IV 338 f., 414, 464, 504; V 57 f., 331 f.; Pigeskole V 58; Realskole 58. — Kommunitet for fattige Latinskoledisciple II 372. — Undervisningsprog se nedenfor *Sproglige Forhold*.

Sproglige Forhold: Folkesprog II 300, 470; III 146, 388, 482 f.; IV 335 Note. — Kirkesprog III 146, 382; IV 414. — Undervisningsprog II 455; III 146, 481 ff.; IV 338 f., 359, 414; V 57 f.

Nationale og politiske Forhold: Nationale Forhold I 477 f.; II 136; III 455 f.; IV 150, 253, 317 ff., 464; V 74; Jøderne III 455. — Politiske Forhold: Petition til Kongen (1816—17) IV 105; Slesvigholstenismen i Deputeretkollegiet 318; politiske Stemninger 1847 338; Oprøret 1848—50 353 f., 365, 388; de politiske Forhold 1863 494; Stemningen Jan. 1864 498; Omvæltning i Bystyret 1864 506; Deputation til Berlin (1866) V 24 f.; Rigsdagsvalget 1867 31; Møde ang. § 5 (1869) 94; Bykollegiernes Adresse til Kong Wilhelm ang. § 5 (1870) 105; Socialdemokratiet og Arbejderne 474; Aarsmødet 1914 256; Stilling til Aabenraa-Forslagene (Nov. 1918) 276; Den internationale Kommission (1919—20) 294; Afstemningsresultater 1920 296; Kongens Indtøgt 1920 302.

Sociale Forhold IV 151, 401 f.; V 474 f.

Kultur- og Aandsliv samt Oplysning: Aviser og Tidsskrifter: Dannevirke, Den jydsk Fama, Haderslev Avis, Haderslevsk Maanedsskrift til almeennyttige Kundskabers Udbredelse, Lyna, Schleswiger Grenzpost, Sendebudet for Danskholsten, Wochenblätter se Sageregistret under *Aviser og Tidsskrifter*. — Luckanders og Senebergs Trykkerier III 456; Byens kulturelle Betydning (o. 1800) III 456; IV 22 ff.; Aandslivet IV 330 ff.

Sammenslutninger: Borgervæbningen IV 354. — Knudsgildet I 474. — Borgerforeningen IV 201, 464; Dansk Arbejderforening V 474 f.; Haandværkerforeningen 442; Harmonien IV 464; Socialdemokratisk Arbejderforening V 474.

Kampe og Belejring: (o. 1328) II 31; (1848) IV 365.

Ildsvaade (1759) III 359.

Hans d. Ældres Residensstad II 430; Kancelliet paa Hansborg 263, 398; Retsdage 362 f.

Kort og Billeder: Kort I 458; II 430. — Billeder: Udsigt mod og over Byen III 283; IV 23, 199; Haderslev Dam V 330; Sønderortv IV 355; Domkirken (Vor Frue Kirke el. Mariekirken) II 321; Udsigt til den V 307; dens Kor II 120; dens Malm-døbefont 123; Kollegiatkapitlets Segl 113; Frimenighedskirken V 344; den lærde Skole IV 463; Frederiksskolen 131; Indskrifttavle paa Hospitalet II 449; P. Hiort Lorenzens Købmandsgaard IV 201; den Schroeterske Gæstgivergaard 291; Harmonien 463; Landmandsforsamlingen 1859 477; det danske Aarsmøde 1914 V 256; Mindehøj paa Gl. Haderslev Kirkegaard 257.

Haderslev Amt: Amtets Beskrivelse (1775) III 475. — Delingen 1544 II 346; Delingen 1581 361; Traktaten 1658 III 34; Amtets Deling 1752 327; Forslag om dets

- Indlemmelse i Kongeriget IV 277, 280; Amtsraad IV 493. — Retslige Forhold III 381; Godserhvervelserne 1583—88 II 370 f.; kirkelige Forhold III 146; IV 460; sproglige Forhold III 146, 381; nationale Forhold IV 321 f. — Bøndernes Afgifter III 433 f.; Haderslev Amts Landboforening IV 404. — Politiske Forhold: (1848) IV 354 f., 365; Folkestemningen ca. 1800 III 483 f.; i Jan. 1864 IV 498. — Boniteringskommissionen B. V. 149.
- Haderslev Fjord I 120.
- Haderslev Herred I 215, 412.
- Haderslev Len II 240, 242, 244, 323, 328.
- Haderslev Vesteramt III 327; V 75.
- Haderslev Østeramt III 327; V 74 f.
- Haderslevhus se Haderslev, *Topografiske Forhold*, Borge, Slotte.
- Hafkrug, Holsten, II 209.
- Hage, Johannes, Journalist, IV 212.
- Hagemann, W., Overpræsidualraad i Slesvig, V 380.
- Hagen, Franz von, Etatsraad, Kancellisekretær, III 213, 217, 219.
- Hagen, L. Chr., Præst i Stepping (Tyrstrup H.), IV 460.
- Hagenbjerg Kirke, Als Nørre-H., II 125.
- Hagerup, Ejler Henning, Præst i Store og Lille Solt (Ugle H.), I 90; IV 411 f., 472; P. I 91.
- Hagerup, V., Lærer i Tønder, V 59.
- Hahn, J. H., altsk Politiker og Embedsmand, Formand for den tyske Forening i Slesvig, V 214, 236, 239, 250; P. 215.
- Hajstrupgaard, Bylderup Sogn, Slogs H., II 232.
- Hak, dansk Adelslægt i Sønderjylland, II 103, 277.
- Hak, Thomas, sønderjyds Ridder, II 99.
- Hakon se Haakon.
- Halberstadt, Tyskland, I 360.
- Halbhuber, Baron v., Østrigs Civilkommissær i Hertugdømmerne 1865—66, V 4, 8 f.
- Halfdan se Halvdan.
- Hall, C. C., Statsmand, IV 420, 489, 492, 495; P. 493.
- Halle, Christina von, g. m. Statholderen Henrik Rantzau; P. II 373.
- Halle Universitetet, Tyskland, III 363.
- Halligerne, Øer ved Sønderjyllands Vestkyst, I 43; II 414; IV 146.
- Halvdan, Konge, I 249, 205.
- Hamburg: Borgen Hammaburg I 236. — Statsretlige Stilling III 12 f.; IV 73. — Forbund (1417) II 67; Forlig (1701) III 199; Forhandlingsmøde (1696) 187 f. — Kampe og Belejringer (845) I 420, (o. 1070) 345, (1199) 396, (1215—16) 401, (1225—27) 404 f., (1686) III 180. — Forhold til de holstenske Grever II 67, 82; Christian I af Danmark II 164 f., 182 ff., 189; Kong Hans II 196; Frederik I af Danmark II 210, 212; Christian IV af Danmark III 12, 22; Christian V 174. — Økonomiske Forhold (1830) IV 159; Handelsforbindelse med Sønderjylland se Sagregisteret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Ulandet*; Stilling til den danske Jernbaneplan IV 312; V 464; kirkelige Forhold II 200; Ildebrand (1842) IV 312.
- Hamburg Ærkebispedømme I 239 f., 271 f., 282, 284, 326 f., 330 ff. Jvf. Bremen.
- Hamdorf, Hohn H., I 485.
- Hamer, Franz, luthersk Prædikant, II 315 f.
- Hamkens, B., Raadmand fra Tating (Landskabet Ejdersted), IV 502; P. 505.
- Hammaburg se Hamburg.
- Hammerich, Emil, Borgmester og Politimester i Haderslev, IV 464, 504, 506; V 72.
- Hammerich, Henrich Christian, Medlem af det slesvig-holstenske Kancelli, IV 59.
- Hammerich, L., Politimester i Flensborg, IV 498.
- Hammerstein, Hans v., Friherre, preussisk Indenrigsminister, V 229 f.
- Hannover, Kongerige; Kurfyrstendømmet Brunsvig-Lyneborg III 210, 212; Kongeriget Hannover IV 360.
- Hans, Konge; Samhyldingen II 196 f.; Delingen 1490 198 ff. — Stilling til Hertug Frederik 194, 198 ff., 202 ff.; til Arvespørgsmaalet i Hertugdømmerne 193 ff.; til Faderens Kautionister 190; til Ditmarsken 204 ff.; til Lybæk 207 ff.; til Observanterne 311 f. — Død 213; hans Segl B. 195; P. 209.
- Hans den Ældre, Hertug af Slesvig-Holsten, Frederik I's Søn. — Opdragelse II 247, 361; Ungdom 362. — Ønsker om hans Tronfølge i Danmark 244, 247 f., 361 f.; Arveret til Norge 358; Arvedelingen 1544 345 ff., 411; Erhvervelsen af Løgum Kloster 362; Forleningstraktaten 1579 359 f.; Forleningen 1580 360. — Strid om Forleningen 350, 356 ff.; om den gejstlige Jurisdiktion 354 f.; om den verdslige Jurisdiktion 355. — Forhold til Christian III af Danmark 250, 349 f., 354, 362; til Frederik II af Danmark 354 f., 356 ff., 362; til Hertug Adolf af Gottorp 411; til Hertug Hans d. Yngre 353, 383; til Ditmarskerne 350 ff.; til Frigaardsejerne 410. — Kancelliet paa Hansborg 363; Raadgivere 363 f.; Udenrigspolitik 362; indre Styre 362 ff., 410, 412, 457; Lovgivning 362, 411, 414, 420, 447; Retsvæsenet 362 f., 412; Kirken 362, 445, 447, 450 f.; Skolen 362, 455; opfører „Hansborg“ 460. — Plan om Ægteskab 364 f.; Personlighed 349 f., 362, 364, 457; Død 360; Strid om Arven efter ham 360 f., 370. — Side af Hansborgs Registrant,

- Facsimile 365; hans Segl B. 364; P. 362, 447.
- Hans den Yngre**, Hertug af Sønderborg, Christian III's Søn. — Hans Arv II 352 f., 360; Arvedelingen (1564) 353, 370, (1582) 361; Samhaandsforlening med Slesvig og Holsten 360, 382 f.; Forhold til Fællesregeringen 353, 382, 384, 386; III 4, 9; Hyldingsprocessen II 384; III 10 ff.; Stilling som regerende Fyrste II 386; Striden om hans landskirkelige Overhøjhed 356, 443. — Forhold til Frederik II af Danmark II 352 f., 356, 384 f.; til Christian IV af Danmark III 10 f.; til Hertug Adolf af Gottorp II 353, 383; til Hertug Hans d. Ældre 353, 383; til Hertug Frederik III af Gottorp III 10 f.; til Stænderne II 353, 382 ff.; III 4, 9 f. — Som regerende Fyrste II 386 f.; som Godsejer 386 f., 401 f., 407; som Bygherre I 444; II 460, 462 f.; hans økonomiske Anliggender II 384 ff. — Ægteskab II 386 f.; Personlighed 384, 386 f.; Testamente III 12; Død 12. — Brev fra H. d. Y. af 13. Novbr. 1572, Facsimile II 387; hans Segl B. 386; hans Drikkeglas med Vaaben B. 385; hans Døds-Daler 388; P. 384, 384—85; III 11.
- Hans**, Hertug, Christian II's Søn, II 238 f., 244.
- Hans Adolf**, Hertug af Pløn, III 163.
- Hans Fod**, sønderjydsk Lavadelsmand, II 278.
- Hans Oluf søn Spandemager**, Præst, luthersk Prædikant, II 325.
- Hans Skondelf**, Biskop i Slesvig, II 70.
- Hans Smed**, Sønderborg, II 246.
- Hans Tausøn**, Reformator, Biskop i Ribe, II 354.
- Hansborg** se Haderslev, *Topografiske Forhold*, Borge, Slotte.
- Hansen, A.**, Justitiarius, Læk (Leck), IV 333, 335, 363.
- Hansen, A. Tyssen**, Gaardejer, Formand for Skoleforeningen, V 254; P. 255.
- Hansen, A. Leth**, Provst og Præst i Grumtofte og Husby (Husby H.), IV 408, 412, 414, 434, 452, 456, 481, 484, 488, 500; P. 413.
- Hansen, Andreas**, Stænderdeputeret, se Hansen-Grumby, Andreas.
- Hansen, Bendix**, Lærer fra Frøslev (Vis H.), V 322.
- Hansen jun., Chr.**, Havnebroskriver i Flensborg, IV 239, 315.
- Hansen, Christian Frederik**, Arkitekt, Professor ved Kunstakademiet, IV 137.
- Hansen, Christian Frederik**, Generalmajor, Krigsminister, IV 370, 391 f., 418.
- Hansen, Christian Peter**, Degn i Kejtum, Sild, frisisk Hjemstavnhistoriker, I 104 ff.
- Hansen, F. C.**, Gaardejer, Løjteroft (Als Nørre-H.), V 150.
- Hansen, H.**, Litterat, Journalist i Ekernførde, IV 190, 241, 245, 249 f., 286.
- Hansen, Hans Peter**, Finansmand, Politiker, IV 298.
- Hansen, Heinrich**, Forfatter fra Arnæs, I 100.
- Hansen, Heinrich**, Arkitekturmaler, IV 473; V 309, 354.
- Hansen, Japp Peter**, frisisk Digter, Degn i Vesterland paa Sild, I 104.
- Hansen, Jep**, Provst og Præst i Hjordkær (Sønder-Rangstrup H.), konstitueret Superintendent, IV 386, 431; V 366.
- Hansen, Johann Friedrich**, Advokat, senere Borgmester og Bysekretær i Sønderborg, III 325, 376 ff., 396, 475.
- Hansen, Jules**, Journalist i Paris, V 22.
- Hansen, Jürgen Heinrich**, P. IV 247.
- Hansen, Jørgen**, Biskop over Als-Ærø, Sognepræst i Egen (Als Sønder-H.); IV 431; V 78; Medarbejder ved „Dannevirke“ IV 218; Stilling til Oprøret 1848 356; Medlem af „Immediatkommissionen“ 369; Medlem af „Immediatkommissionen paa Als“ 369; hans Kandidatur til Landdagen V 29, 329; Stilling til Edsspørgsmaalet 45 f., 129, 329; Medlem af den alske Landboforening IV 404; Personlighed V 329 f.; P. IV 357; V 45, 329.
- Hansen, Peter**, Præst i Dybbøl (Nybøl H.), V 372 ff., 380, 403 f.; P. 371.
- Hansen, Poul**, Storbonde i Løjt Sogn, (Slis H.), III 343.
- Hansen, Rasmus**, Gaardejer i Kastrup (Frøs H.), V 113, 148.
- Hansen-Grumby, Andreas**, slesvigsk Stænderdeputeret, Medlem af Rigsraadet. — I Stænderforsamlingen (1853—54) IV 444; (1856—57) 476 f., 480; (1860) 484 f., 487; Vicepræsident i Stænderforsamlingen 485; Udtræden af Rigsraadet 482; Stilling til Sprogsagen 444, 480, 487; Optræden 1864 499, 502; Tilmærelse til de danske Førere V 12 f., 27 ff., 85; Personlighed IV 477.
- Hansestæderne** II 43 ff., 51, 66 ff., 72 f., 77 ff., 128 f., 135, 207 ff., 216 ff. — Hanseforbund dannes 1367 II 44; Krig med Valdemar Atterdag II 45 f. — Stilling til Erik af Pommerns Kamp med Holstenerne II 66 ff.; de fire vendiske Stæders samt Hamborgs Forbund med Holstenerne 1426 78; Krig med Erik af Pommern 78 ff.; deres Nederlag i Sundet 1427 79; ved København 1428 80; de nederlandske og preussiske Stæders Stilling 80; Hanseforbundet støtter Holstenerne i Kampen om Sønderjylland 82 ff.; Vaabenstilstand 1433 84; Freden i Vordingborg 1435 86; Udbyttet af Krigen 85. — Hansemøde (1417) II 66; (i Lybæk 1426) 77; (i Rostock 1426) 78; (i Rostock 1427) 78. — Hansestædernes Handelsprivilegier II 128 f.; deres faglige Organisations- og Korporationsaand 135. — Lybæks Strid med Danmark (1502—12) II 207 ff.; (1517 ff.) 216 ff. — M. H. t. Handel se

- Sagregistret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Uldlandet.*
- Hanssen, Georg, Agrarhistoriker, Landøkonom, IV 188, 192, 257; P. 191.
- Hanssen, Hans Peter, fra Nørremølle, sønderjydske Politiker og Fører; Kandidatur ved Landdagsvalg (1896) V 203 f.; (1898) 204; (1908) 239; Virken i Landdagen 234; Kandidatur ved Rigsdagsvalg (1902) 223; (1906) 234 f.; (1907) 236; (1910) 241 f.; Virken i Rigsdagen 236, 243 ff., (under Verdenskrigen) 265 f., 271 f.; Sekretær i Vælgerforeningen 165, 193; Redaktør af „Hejmdal“ 194 f.; Medredaktør af „Sønderjydske Aarbøger“ 198; Minister for sønderjydske Anliggender 291. — Ungdomsstudier 165, 182, 193; hans Politik 234 f., 238; venstre-orienteret 182, 197; Stilling til Kongeriget 182, 196 f.; til Norge og Finland 353; politisk Organisationsarbejde 165, 207, 240 f.; Forhold til Jens Jessen 196 f., 203 f.; til Nis Nissen 203. — Stilling til Eden paa den preussiske Forfatning 196, 234; til Optantspørgsmaalet 191, 229 ff., 234; til § V 196, 203 f.; til Rigsforeningsloven 1908 243 f.; til Statsborgerloven 1913 245; til Gymnastikundervisningen 245; om Landbrugets Gæld 417; paa Aarsmødet i Haderslev 1914 408. — Virken under Verdenskrigen 261 ff.; som Rigsdagsmand under Verdenskrigen 265 f., 271 f.; Stilling til de hjemløse 263 f.; nationalt Arbejde under Verdenskrigen 270; Krav om Folkenes Selvbestemmelsesret 271; rejser Genforeningskravet 271 f.; Mødet i Flensborg 12. Okt. 1918 271 f.; Brev til I. C. Christensen og Niels Neergaard 273; Arbejde i Berlin for Genforeningen 274 f., 278; Aabenraa-Mødet 16. og 17. Nov. 1918 276 ff.; tager Afstand fra Flensborg-Bevægelsen 282; i Paris 1919 285 f.; Stilling til III. Zone 291; Modstander af Internationaliseringsplanen 300. — Højforræderiproces mod ham 215; fængsles i Aug. 1914 260. — „Sønderjylland under Fremmedherredømmet“ 198; Oversættelse paa Dansk af Max Broesike: „Die preussischen Dänen“ I 86. — Personlighed V 193 f., 197, 365. Dagbladet Hejmdal, Facsimile 195; P. 193, 199, 211, 270, 286.
- Hanssen, Nis, Præst i Vester Sottrup (Nybøl H.), Stifter af „Selskabet for dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig“, IV 226 ff., 302; V 328; P. IV 227.
- Hanved, Lundtoft og Vis H., I 414; III 354; IV 133.
- Harald Klak, Konge, I 235 ff.
- Harald Blaataand, Konge, I 266, 271 f., 274 ff.
- Harald Kesje, Konge, I 362, 388.
- Harald Haardraade, Konge i Norge, I 329 ff.
- Harald, Rigs-Jarl, Torkil den Højes Søn, I 344.
- Harboe, Ludvig, Biskop over Sjælland, III 375.
- Harbou, Andreas Carl Adolph v., Regeringsraad paa Gottorp, 1848 overordentlig Regeringsfuldmægtig for Sønderjylland, IV 363.
- Harbou, August Michael, Amtsforvalter i Løgumkloster, IV 355.
- Harburg, i Provinsen Hannover i Preussen, I 401.
- Hardegon Svensøn, I 264 ff.
- Hardeknud, Konge, Fader til Gorm den Gamle, I 266.
- Hardeknud, Konge, Knud den Stores Søn, I 327.
- Hardenberg-Reventlow, Domenico Almafarte, Greve, IV 108, 165 f., 196 f.
- Harder, germansk Folk, I 160 f.
- Harms, Claus, Præst i Lunden (Ditmarsken), senere Archidiakon i Kiel, IV 116 ff., 259, 348; P. 117.
- Harms, Friedr., Dr. phil., fra 1848 Professor i Kiel, IV 311.
- Harms, Georg Ludwig Detlef Theodor, Præst i Hermannsburg og Grundlægger af Hermannsburg-Missionen (Hannover), V 387.
- Harms, Louis, se Harms, Georg Ludwig Detlef Theodor.
- Harms, Theodor, Præst i Hermannsburg og Leder af Hermannsburg-Missionen (Hannover), V 387.
- Harries, Heinrich, Præst i Siversted (Ugle H.), Forfatter, III 452, 474, 483; IV 9.
- Harring, Harro Paul, Maler, Forfatter og politisk Eventyrer fra Hatsted ved Husum, IV 308; P. 311.
- Hartvig I, Ærkebiskop i Bremen og Hamburg, I 366, 369.
- Hartvig II, Ærkebiskop i Bremen, I 391 f., 394.
- Hartvigsen, sønderjydske Adelslægt (Munkgaard), II 277.
- Hartz, Joh. Friedr. Anton, Præst i Drelsdorf ved Husum, IV 118.
- Haruder, germansk Folk, I 147, 216 f., 487.
- Haseldorf, Gods i Holsten, II 203.
- Hasenclever, Wilhelm, tysk Socialdemokrat, V 156.
- Haskins, Charles H., Professor ved Harvard Universitetet, V 285.
- Hass, Ludvig Daniel, Præst i Mjolden (Lø H.), Politiker, IV 226.
- Hasselberg, J. A., cand. jur., fra Sønderborg, IV 226.
- Hatligar, Munk, I 238.
- Hatsted Kirke, Husum Nørre H., I 434; II 116.
- Hatsted Sogn, Husum Nørre H., I 104.
- Haupt, Richard, Kunsthistoriker, Konservator, V 399.
- Havetoft Kirke, Strukstrup H., I 425 f.

- Haye Paysøn, Borgmester i Flensborg, II 184, 294; Segl paa hans Orfejdebrev af 29. Aug. 1493 B. II 295.
- Hedeby: Anlæggelse I 250 ff.; Navnet 250 f. — Opblomstring 250 ff.; Havn 250; Befæstningsanlæg 252 f., 262; Hjemmeindustri 256; Boliger 256 f.; Begravelsesplads 257 ff.; Baadkammergrav 258 f. — Erobrer af Henrik I (934) 264; af Otto II (974) 276 f.; af danske Konger (940) 266, 271, (983) 278 f.; afbrændes af Harald Haardraade (1050) 330, 335; Vendernes Hærgning (o. 1066) 335; ophører at eksistere 335 f., 386, 477. — Hedebyfundene 297; Slesvig arver Hedeby Navn 336. — Kortskitse over Halvkreds voldene I 252 ff. — Se tillige Slesvig By.
- Hedehusum, Før, I 298; B. 300.
- Hedemann, Erich, gottorpsk Kansler, III 43 f.
- Hedemann-Heespen, Paul v., Historiker, V 315 f.
- Hedevig Sofia, Datter af Karl IX af Sverige, g. m. Hertug Frederik IV af Gottorp, III 183, 192, 202, 240; P. 185.
- Hedvig Eleonora, Datter af Hertug Frederik III af Gottorp, g. m. Karl X Gustav, III 30.
- Heesten, Dorothea v., g. m. Benedikt von Ahlefeldt, II 311.
- Heftye, Thomas, norsk Telegrafdirektør, V 294, 301; P. 295.
- Hegermann-Lindencrone, Johan Henrik, dansk Gesandt i Berlin, V 229; P. 229.
- Hegewisch, Dietrich Hermann, tysk Historiker, Professor i Kiel, I 84; IV 32, 100.
- Hegewisch, Franz Hermann, Professor i Medicin i Kiel, politisk Forfatter og slesvigholstensk Politiker, IV 100, 114, 189, 192, 194, 233, 236, 238; P. 115, 233.
- Heiberg, Carl Friedrich, Advokat i Slesvig By; udgiver „Schleswig-Holsteinsche Blätter“ IV 235 f., 238; Medlem af „Den slesvig-holstenske patriotiske Forening“ 307; Medlem af Landsforsamlingen 378 f. — Politiske Grundsyn 192 f., 269; Stilling til Arvefølgespørgsmaalet 235 f.; til en fælles fri Forfatning for Hertugdømmerne 269; til Prof. Christian Paulsen 123, 178; hans Krav om Ophævelse af Personalunionen 378; udelukkes fra Amnesti IV 410; yder juridisk Støtte til Meningsfæller 435; driver Boghandel i Slesvig By 458; P. 271.
- Heiberg, Johanne Luise, Skuespillerinde, V 310.
- Heide, Landskabet Ejdersted, I 6; B. II 351.
- Heide, Peter Alexander Cecilius, Herredsfoged i Frøs og Kalslunds Herreder, IV 464, 477.
- Heidelberg Universitet, Tyskland, II 403 f., 456; III 61.
- Hejls, Tyrstrup H., V 170, 189, 352.
- Heimreich, Anton, Præst paa Nordstrand, Nordfrislands Historieskriver, I 104; III 306 f.; Titelblad til hans nordfrisiske Krønike, Facsimile, III 305.
- Heinebuch, Organist og Musikdirektør i Flensborg, V 368.
- Heinrich VI, Greve af Reuss, Amtmand i Sønderborg Amt, III 408.
- Heinrich, C. F., Filolog, Professor i Kiel, IV 32.
- Heinrich, Georg Otto, Kammerpræsident, Medlem af den gottorpske Formynderregering, III 200.
- Heintze, Josias Friederich Ernst v., Medlem af den slesvig-holstenske Regering paa Gottorp, IV 202.
- Heinzelmann, J. Chr. Fr., Kommitteret i Rentekammeret, IV 30.
- Heldt, Margrethe, se Peters, Margrethe.
- Heldt, Peter, fra Ostenfeld (Husum Sønder-H.), III 478.
- Heldvad, Niels, nordslesvigsk Præst og Forfatter, III 132; P. 133.
- Helene, Valdemar den Stores Datter, g. m. Vilhelm den Tykke af Lyneborg, I 397.
- Helge, Konge, Broder til Roar, I 205.
- Helge, Konge, I 249.
- Helgoland: Statsretlige Stilling II 204; III 203, 208, 210; Stridigheder ang. Fiskeriet og Handelen der II 204, 207 f., 212; Anledning til Felittoget mod Ditmarsken 1500 204, 207; Næringsveje 204, 212, 297; Sproget I 53; Johann Lass' Bog om Helgoland III 376.
- Hellembert, Biskop i Slesvig, II 34, 108; hans Segl B. 35.
- Hellevad Kro, Sønder-Rangstrup H., IV 354.
- Hellevadgaard, tidligere Gaard i Egen Sogn, Als Nørre-H., II 104, 277, 460; Voldstedet B. 105.
- Helligbæk, Strukstrup H., I 111; II 218; Dyssekammer B. I 111.
- Helm, Johs., Kansler ved Kancelliet i Glückstadt, III 256.
- Helmold, nordtysk Krønikeskriver, I 314, 348, 365; Brudstykke af hans Slavekrønike (Autograf) 349.
- Helmold Alverding, Domprovst i Slesvig, herrugelig Kansler, II 272.
- Helmstedt Universitetet, Tyskland, II 452, 456; III 61, 116, 129 f.
- Heltzen, Eugenius Sophus Ernst, Amtmand i Aabenraa og Sønderborg Amter, Politiker, IV 429 f., 447, 494, 505; V 54; P. IV 430.
- Helweg, Hans Frederik, Forstander for Rødding Højskole, senere Førstepræst i Haderslev, IV 321, 460; V 331 f.; P. IV 461.
- Helvig, g. m. Valdemar Atterdag, II 27, 37 f.
- Helvig, g. m. Grev Didrik den Lykkelige af Oldenburg, II 90, 164.

- Hemming, Konge, I 235.
 Hemmingsen, Niels, Teolog, II 450, 452.
 Hemmingstedt, Ditmarsken, I 6; II 204 ff.
 Henck, Matthias, Præst i Emmelsbøl (Viding H.), III 300.
 Hengest, sachsisk Høvding, I 190.
 Henneke, Greve af Holsten, II 25.
 Hennings, August, dansk-holstensk Embedsmand, Forfatter, III 400, 402, 404, 440 f.
 Henrik Skadelaar, dansk Kongeætling, I 358.
 Henrik Valdemarsøn, Hertug af Sønderjylland, II 43 f., 47 f.; hans Segl B. 45.
 Henrik Gertsøn, Hertug af Sønderjylland og Greve af Holsten; Opdragelse II 56; hans Formyndere 55 f., 62 f., 65; hans Moder kalder ham hjem fra Danmark 56; Forleningsstrid med Erik af Pommern 62 f., 67, 74 ff.; Kamp mod Erik af Pommern 65-78. — Forligsmøde (1420) 69, (1422) 72 f.; Mægling (1417) 67, (1418) 68; Vaabenstilstand (1417) 68. — Forhold til Albrekt af Meklenborg 66; Friserne 78; Hamborg 67 f.; Hansestæderne 66 ff., 78; Farbroderen Henrik af Osnabrück 67; de holstenske Adelsmænd i Sønderjylland 65; Lybæk 69; Kejser Sigismund 63, 73 ff. — Død 78 f. Hans Segl B. 67.
 Henrik, Abodriteryrste, I 355.
 Henrik Løve, Hertug af Bayern og Sachsen, I 366, 368 ff., 372 ff., 386 f., 391, 464; II 90; P. I 373.
 Henrik, Hertug af Brunsvig, II 60.
 Henrik (Jern-Henrik), Greve af Holsten; Forlig (i Spandau, senere i Lybæk) med Junker Valdemar II 36 f.; afstaar det halve Fyn med Nyborg 40; i Krig med Valdemar Atterdag 42 f., 45; Forbund med Hansestæderne (1367) 45; Forhold til Dronning Margrethe 51; Død 52.
 Henrik, Greve af Holsten, Biskop af Osnabrück, II 55 ff., 65, 67.
 Henrik, Hertug af Lyneborg, II 62 f., 65.
 Henrik Løve, Hertug af Meklenborg (o. 1325), II 28, 30.
 Henrik, Hertug af Meklenborg, g. m. Valdemar Atterdags Datter Ingeborg, II 50, 54.
 Henrik, Pfalzgreve, I 397.
 Henrik Stangberg, Biskop i Ribe, II 310.
 Henrik, Herre af Rostock, I 405.
 Henrik, Greve af Schwerin, I 402, 404 f.
 Henrik von der See, se See, Henrik von der.
 Henrik, Biskop i Slesvig, II 110.
 Henrik, Greve af Thüringen, I 375.
 Henrik I, tysk Konge, I 263, 266, 271, 276; hans Segl B. 264.
 Henrik II, tysk Kejser, I 282.
 Henrik III, tysk Kejser, I 330, 333.
 Henrik IV, tysk Kejser, I 333, 340 f., 345.
 Henrik V, tysk Kejser, I 354.
 Henrik VI, tysk Kejser, I 392.
 Henrik (VII), tysk Konge, I 403.
 Henrik, Venderfyrste, Gudskalks Søn, I 346 f., 350.
 Henrik, Greve af Werle, I 404.
 Henrik, tysk Greve, I 275.
 Henrik v. Minden, Official ved Slesvig Bispestol, II 283.
 Henrik Rumpold se Rumpold.
 Henrik af Æmeltorp, tysk Eventyrer, II 12.
 Henrik, Købmand i Köln, II 211.
 Hense, Parcellist i Hygumskov (Frøs og Kalslund H.), IV 370.
 Hensen, H., Professor, Forstander for Døvstummeinstituttet i Slesvig, Stænderdeputeret, IV 205, 207.
 Herberg, Fabrikant-Familie i Husum, III 444.
 Herberge, Jørgen v. d., Husfoged fra Snogbæklund (tidl. Gaard i Nybøl H.), II 246.
 Herder, Johann Gottfried, tysk Digter, IV 14.
 Herfurth, preussisk Indenrigsminister, V 190.
 Herman af Salza, tysk Ordensmester, I 403.
 Herman, Biskop i Slesvig, I 363; hans Gravsten B. 365.
 Herman, Greve, Albert af Orlamündes Broder, I 406.
 Herman Andersøn, Affadskræmmer, Johannittermunk, II 310.
 Herman Billung, Markgreve og Hertug af Sachsen, I 274 f., 277.
 Herridsvad Kloster, Skaane, I 440.
 Hertel, H. W., Præst i Moltrup (Haderslev H.), IV 460.
 Herting, Adolf, Prof., Dr., Direktør for Realskolen i Aabenraa, V 398, 400 f.
 Hertling, Georg von, Greve, tysk Rigskansler, V 271.
 Herulser se Eruler.
 Hessel, Slogs H., I 456.
 Hesterbjerg, uden for Slesvig By, II 32.
 Hever, Vester-, Landskabet Ejdersted, I 434.
 Heydebrand und der Lasa, Tassilovon, preussisk Gesandt i Kbhvn., V 88.
 Hjarup Mose, Rise H.; B. I 127.
 Himbrer se Cimbrier.
 Himmelmark, paa Svansø, I 120.
 Hindsgavl, Fyn, II 22, 56.
 Hinrichsen, Jep, Gaardejer fra Øster-Terp (Sønder Rangstrup H.), V 239.
 Hjoldelund, Landskabet Bredsted, I 12, 104; III 481.
 Hjort, Niels, Gaardejer i Skrave Sogn (Frøs H.), V 176.
 Hjort, Niels, Skolebestyrer, V 208; P. 208.
 Hjort, W., Provst i Tønder, IV 504; V 309, 320.
 Hiort-Lorenzen, Hans Rudolf, Embedsmand, Journalist. — Politimester i Ekerførde, sen. Herredsfoged i Satrup og

- Maarkær H. IV 431; Forbyder et politisk Møde i Ekernefærde (1860) 486. — Anskuelse 1866 V 13; politiske Organisationsplaner 83 f., 140 f.; politisk Fører efter 1864 28, 74; foreslaas opstillet til Rigsdagsmand 106; Stilling til § 5 110, 144; til private Afstemningsplaner 92; til Krügers Interpellation (1877) 133 f.; til den kongerigske Partistrid 139. — Bladplaner V 141 f.; Udgiver af „Haderslev Avis“ 67 f.; af „Dannevirke“ 141; overtager „Freja“ 121, 141 f. — Fængselsstraf V 122; forlader Sønderjylland 142; Leder af Hjælpearbejdet under Verdenskrigen 294; Personlighed 74. — „Haderslev Avis : Dannevirke“, Facsimile V 69; P. 68, 141.
- Hjortholm, Gods, Als Sønder-H., III 408.
- Hjortlund Kirke, Ribe Herred, I 432.
- Hjortspring (tidl. Melvetgaard), nedlagt Domænegods, Als Nørre-H., II 388; III 175, 411.
- Hjortspringkobbøl, Als Nørre-H., I 157.
- Hirschfeld, C. C. L., Professor i Kiel, III 477, 484.
- Hobe, S. L. C. v., Baron til Gelting, Stænderdeputeret, Rigsraadsmedlem, IV 477, 496; P. 478.
- Hodges, George Lloyd, engelsk Diplomat, IV 379 f., 382, 389.
- Hofmann, Melchior, Præst i Kiel, II 326, 332 f.
- Hogenskild, Peder, Mærkesmand, II 71.
- Hohbuoki, Borg, se Høhbeck.
- Hohenlohe-Ingelfingen, Adolf von, Fyrste, preussisk Landraad, V 8.
- Hojer, Andreas, Historiker, Jurist, III 306, 364, 375.
- Hojer, Andreas, Rektor i Slesvig By, III 374, 378.
- Holberg, Ludvig, Historiker, Digter, Filosof, III 362, 374.
- Holbæk, Adsbøl Sogn, Lundtoft H., II 103.
- Holck, sønderjydsk Adelslægt, II 277, 399.
- Holck, Conrad, Greve, Ejer af Ekhof (Gods i Dänischwold), III 417.
- Holck, Jens, til Ejsbøl (Haderslev H.), II 99.
- Holck, Manderup, Høvedsmand paa Sønderborg, II 230.
- Holdt, A. C. C., Skolebestyrer i Flensborg, senere Journalist, V 58, 142, 150, 194; P. 58.
- Holland se Nederlandene.
- Hollenstedt, Tyskland, I 227.
- Hollingsted Kirke, Arns H., I 433.
- Holm, Geestø, Landskabet Stapelholm, I 485 f.
- Holm, Chr., Kommuneforstander i Stubbom (Tyrstrup H.), V 391 ff.
- Holm, Joh. Chr., Købmand og Raadmand i Haderslev, IV 201.
- Holm, Johannes Heinrich, Borgmester og Politimester i Tønder, IV 498.
- Holm, Otto Diedrich, Bysekretær i Flensborg, IV 352.
- Holmer-Skanse, Krop og Meggerdorf H., III 188 f.; Grundplan 189; Medaille B. 191.
- Holsløse, Johannes, se Johannes Holsløse.
- Holst, Joh., Oliemøller i Flensborg, IV 78.
- Holsted, Malt H., Nørrejyland, V 189.
- Holstein, meklenborgsk Adelslægt, III 327.
- Holstein, Bent, Greve til Holsteinborg, Politiker, V 288.
- Holstein, Frederik Vilhelm v., Amtmand i Tønder Amt, III 343.
- Holstein, Johan Georg v., Gehejmeraad, III 210, 219, 223 f.
- Holstein, Ulrik Adolf v., Lensgreve til Holsteinborg, Storkansler, III 220, 257.
- Holstein, Ulrik Adolf v., Greve, Amtmand i Tønder, III 427 f., 475; P. 427(?).
- Holstein, Ulrik Adolf v. († 1864), Amtmand i Gottorp og Hütten Amter, kgl. Kommissarius ved Stænderforsamlingen i Slesvig, Rigsraadsmedlem, IV 430 f., 447, 476, 480.
- Holstein-Holsteinborg, Ministeriet, V 103.
- Holsten: Navnet I 237.
- Omraade og Befolkning:* Omraade I 236 f., 358; udvides med Wagrien 366; Ditmarsken indlemmes II 186; undertvinges 350 ff.; Pinneberg erhverves III 21 f.; Højhedsret over Hamborg 12 f. — M. H. t. Grænsen mod Sønderjylland (Ejdergrænsen) se Sagregistret under *Statsret*, *Hertugdømmet Slesvigs Omraade*, *Sydgrænsen* (Ejdergrænsen). — Delinger: (1490) II 199 ff.; (1544) 345 ff.; (1564) 353; (1581—82) 361. — Gottorpske Del inddraget 1713—20 III 206 ff., 213; erhverves 1773 316 ff., 390 ff.; Plön indlemmes 319 ff. — Befolkning: holstenske Sachsere I 227; Holster 341, 358; Nordalbinger 227; Sturmariere 358; Wagrer 366; tysk Bosættelse i Østholsten 372.
- Statsretlige Stilling:* Herreløst Land i 8. Aarh. I 226 f.; Del af det tysk-romerske Rige 340, 358; II 163, 217 f., 360; Rigslen III 163; sachsisk Len II 90; Forleningsretten hos Biskoppen af Lybæk 90 f.; Christian II faar Forleningsretten 217; opgiver denne 219, 222; Forleningsretten hos Kejseren II 349, 358, 383; III 187; Fællesforleningen (1548) II 349, 358; (1590) 383. — Bliver Grevskab I 358; ophøjes til Hertugdømme II 186. — Hertugdømmernes selvstændige Neutralitetspolitik 1509 ff. II 209 ff. — Unionen i Kolding med Danmark (1466) II 174 f., 193; Unionen af 1533 253 ff.; III 13, 20, 34, 41, 162, 198. — Indlemmelse i den dansk-norske Helstat 1806 III 396; IV 53 ff., 97 f.; Optagelse i

det tyske Forbund 98 f. — Londonprotokol-
len 1850 IV 425; Londontraktaten 1852 438.
— Fællesforfatningen af Juli 1854 IV 438;
Fællesforfatningen af Oktbr. 1855 447 f.;
ophæves 1858 476. — Kundgørelsen af 30.
Marts 1863 om Udskillelse af Monarkiet IV
494. — Afstaas til Kejseren af Østrig og
Kongen af Preussen IV 509; Indlemmelse i
Preussen V 21 f. — Slesvig-holstensk Flag
og Nationalitetsmærke se Sagregistret under
Flag og Nationalitetsmærker.

Arvefølge II 90, 163 ff., 192 ff., 383 f.;
III 163 f., 169, 234, 395; IV 84 ff., 165,
231 ff., 270, 438, 497, 502; V 12. — Stæn-
dernes frie Valg II 168, 170, 172, 193,
195 f., 201, 346, 376 ff., 391; III 9, 42,
234. — Primogenitur-Retten indføres i den
gottorpske Del III 4, 9; i den kgl. Del III
26. — Det aabne Brev 1846 IV 323 ff.;
Londontraktaten 1852 IV 438.

Forfatning: Frihedsbrevet af 1422 II 72,
168; Ribe-Privilegiebrevet af 1460 167 ff.,
196, 201, 240, 266 ff.; III 9 f.; den „tapre
Forbedring“ (1460) II 171 f., 266 ff.; Privi-
legiebekræftelsen af 1524 II 240, 266 ff.,
274, 279 ff.; af 1533 251, 334; af 1545
346 f.; af 1564 353; af 1593 381; af
1616 III 9 f.; af 1648 28; af 1661 158,
228 f.; af 1671 234; af 1684 179; af 1712
249 ff.; af 1731 324 f.; af 1746 325; af
1773 392; af 1816 IV 101. — Forfatnings-
sagen IV 96 ff., 101, 106 f., 109 f., 152,
154 f., 159 f., 162 ff., 167 ff., 172 ff., 340 ff.,
344, 346, 361 f., 368, 419 ff., 425 f., 494.
Ridderskabets Forfatningskrav (1815) IV
96 ff., 109; § 13 i Forbundsakten af 1815
99, 159; Forfatningskommissionen 1816—
1819 101, 106 f.; Ridderskabets Henven-
delse til Forbundsdagen 109; Forbunds-
dagens Kendelse 1823 109, 154; Forbunds-
dagens Pression 1830 159; Regerings Stil-
ling til Forfatningsspørgsmaalet 1815—1830
96 ff., 105 ff., 159 f., 167 f.; Reskriptet af
11. Jan. 1831 167 f.; Anordningen af 28.
Maj 1831 168 f.; Forfatningskomiteen 172;
„de erfarne Mænds“ Forsamling 172 f.;
Forfatningen af 15. Maj 1834 173 ff.; For-
fatningsreskriptet af 28. Jan. 1848 340 ff.;
slesvig-holstensk Deputation i København
(Marts 1848) 344, 346; Valglove til den
grundlovgivende Forsamling 361 f.; Stats-
grundloven 1848 368; Notabelforsamlingen
1851 419 ff.; Aftalerne 1851—52 425 f.;
Kundgørelsen af 28. Jan. 1852 425 f.;
Kundgørelsen af 30. Marts 1863 494; de
tyske Stormagters Protest 494. — Censur
IV 112.

Ridderskabet I 400, 404; II 51, 72, 89 f.,
101 ff., 177 f., 188 ff., 248-264, 276 f.; IV
54, 96 ff., 101, 109. — M. H. t. Privilegier
se ovenfor under *Forfatning*. — Se for
øvrigt Sagregistret under *A del*.

Stændermøder: M. H. t. Landdage se Sag-
registret under Rigs- og Landsfor-

samlinger, 2. Landsforsamlinger: *Land-
dagen*. — Provinsialstænderne (1846) IV
327 f.; „den forenede Stænderforsamling“
1848 IV 360 ff.; de Deputeredes Møde April
1864 IV 502; Stændernes Indkaldelse 1866
V 16 f.

Retsvæsen: Holstensk Ret II 169; den
fælles Landretsordning af 1573 II 353, 392,
406; af 1636 III 18, 55. — Landretten
(Landretsdagen) II 169, 392, 467; III 6,
18, 237, 266, 322 f.; Regeringskancelliet i
Glückstadt III 46 f., 55, 253, 256, 266;
Kejserrretten II 392; III 10 ff.; det kejser-
lige Rigshofraad III 163, 170; den fælles
Over-Appellationsret i Kiel IV 173; Appel-
lationsretten (fra 1879 Overlandsretten) V
55, 222; Kredsretter (fra 1879 Landsret-
ter) V 55, 214. — Tyendelovgivning IV
256.

Forvaltning: Regering paa Gottorp II
89 f. — Fællesregering II 199 ff., 346 ff.,
353; se desuden Sagregistret under For-
valtning, B. *Provinsforvaltning*. — Marsk
II 90, 169 f., 172, 267, 269, 271 f., 397 f.;
Regeringskommission af Raader II 172, 234,
267; m. H. t. Statholder se Sagregistret under
Forvaltning, B. *Provinsforvaltning*, 2.
Embedsmænd. — M. H. t. Tyske Kancelli,
Kancellierne paa Gottorp og Hansborg samt
Kancelliet i Glückstadt se Sagregistret un-
der Forvaltning, A. *Centralforvaltning*
i København, 1. Institutioner, og B. *Provins-
forvaltning*, 1. Myndigheder og Institutioner.
— Genbesættelseskommissionen 1814 IV 89.
— Forslag om en Provinsialregering 1826
IV 155; Fællesregeringen paa Gottorp IV
173, 195 f., 254 f., 268, 328. — Den pro-
visoriske Regering 1848 IV 344, 346, 358 f.,
368 f.; Fællesregeringen af 1848 IV 366 f.,
369 ff., 376; Statholderskabet af 1849 IV
377 ff., 390, 393, 410. — Ministeriet for
Holsten og Lauenborg IV 425. — Den
preussisk-østrigske Civilregering 1864—65 V
4, 8 f.; en østrigsk Statholder V 9, 16 f. —
Overpræsidenten i Provinsen Slesvig-Holsten
V 52 f.; se desuden Sagregistret under
Forvaltning, B. *Provinsforvaltning*, 2.
Embedsmænd.

Finans- og Pengevæsen: Finansvæsen:
Lybækbispen Albert Krummedige Finans-
administrator II 182, 185; Dronning Doro-
thea overtager den finansielle Ledelse II
185 f. — Den holstenske *camerarius* (*ke-
merer*) II 271; den fælles Landkasse (Land-
kiste) i Kiel III 42 f. — Forordningen af
5. Jan. 1813 IV 80 ff.; Rigsbankhæftelsen
82 f., 108 f., 142 f.; „Tolvmillionsagen“ 83,
109, 243 f.; Hertugdømmerne „prægrave-
res“ 82 f., 295, 310. — Forbedringer i Fi-
nansstyrelsen IV 254. — Vedtagelsen af en
Finanslov (1848) IV 362. — M. H. t. Skatte-
væsen og Skattebevilling se Sagregistret un-
der Skattevæsen, især *Skattebevilling*
og *Skatteudskrivning*. — Pengevæsen: Kieler

- Omslag II 402; III 8, 50; IV 75, 82, 94; Forordningen af 5. Jan. 1813 IV 80 ff.; Seddelpenge IV 76, 79 f., 80, 82 f., 94, 100; Mønter (1788) III 446; Sølv genindføres som eneste lovbestemte Betalingsmiddel (1813) IV 83. — Pengeinstitutioner: Banker III 446 f.; IV 26, 75 f., 79 f., 108 f.; Godsejernes Kreditforening IV 76, 107, 406.
- Toldvæsen:* Toldomraade med Sønderjylland III 441; Toldloven af 1803 III 442; af 1838 IV 209 f., 253; Patent af 1853 om Toldenheden IV 437; Indtræden i den tyske Toldforening (1865) V 5; Told- og Karantæneforanstaltninger for Landbruget V 449, 451.
- Økonomiske Forhold:* Handel II 402 f., 439; III 102, 279 f., 356 f., 448; IV 95; V 448 f.; Industri II 434; IV 209, 339; Landbrug II 158, 406; III 62, 272, 410, 415, 423; IV 69 f.
- Hærvæsen* se Sagregistret under Hærvæsen.
- Kirkevæsen* I 400 f.; II 338, 341 f., 440, 442; III 111, 257, 293 ff., 404; m. H. t. Privilegier og Privilegiebekræftelser se ovenfor under *Forfatning*. — Landskirken og dens Forfatning efter 1864 V 357 ff.
- Undervisningsvæsen:* m. H. t. Universitetet og Seminariet i Kiel se Sagregistret under Undervisningsvæsen, *Universitetet i Kiel* samt *Universitetlignende og andre højere Læveanstalter*, Seminariet i Kiel.
- Samfærdsel:* Vejevæsen IV 52; Jernbaner IV 239, 306.
- Aandsliv* se Sagregistret under Aandsliv og Litteratur.
- Kampe og Besættelser:* (8. Aarh.) I 226 f.; (9. Aarh.) 234 ff., 240; (974) 275; (11. Aarh.) 345; (12. Aarh.) 347, 356, 358, 360 f., 365 ff., 375, 391; (o. 1200) 394 ff.; (13. Aarh.) II 5 ff., 11 ff., 15 f.; (14. Aarh.) 24; (1403—04) 54; (1500) 204 ff.; (1559) 350 ff.; (1627—29) III 14 ff.; (1643—45) 22 ff.; (1657—60) 30 ff.; (1700) 194 ff.; (1712—20) 204 ff.; (1813) IV 87 f.
- Holsten-Beck se Slesvig-Holsten-Beck.
- Holtenu, Ekernførde H., III 446.
- Holtsee, Ekernførde H., I 484.
- Honorius III, Pave, I 402, 405.
- Hooge, Ø i Vesterhavet, I 104.
- Hoptrup Kirke, Haderslev H., V 405.
- Hored, Bisp i Slesvig, I 272, 274.
- Horn, Johan, Præst i St. Peter, Landskabet Ejdersted, III 224.
- Horneburk, Borg, se Harburg.
- Horsa, sachsisk Høvding, I 190.
- Horsbøl Herred, nu Viding H., II 149 f.; Herredets Segl B. 151.
- Horsbøl Kirke, Viding H., I 434.
- Horsens, Nørrejylland, II 84.
- Horstmann, G., Præst i Skrave (Frøs H.), V 340, 405, 407.
- Horstmann, Jakob, Lektor ved Kapitelskolen i Haderslev, II 307.
- Horup, C. H. G. F., Borgmester og Bysekretær i Tønder, IV 51; hans Underskrift, Facsimile 103.
- Hostrup, Lundtoft H., I 456.
- Hostrup Kirke, Slogs H., I 432, 434.
- Hostrup Sogn, Slogs H., I 144.
- Hoven, Willem van, Friherre af Wedde, III 79 f., 82; P. 81.
- Hovi, Grænsejarl i Slesvig By, I 234, 243 f.
- Hovslund, Sønder-Rangstrup H., I 216; Hovslundstenen B. 296.
- Hoyer, til Hoyersworth (adeligt Gods i Ejdersted), Stallerlægt, II 416; III 124.
- Hoyer (Hoyers), Anna Ovena, Digterinde og religiøs Sværmer, III 121, 124 f., 132; P. 124.
- Hoyer, Caspar, til Hoyersworth, Staller, historisk Forfatter, II 457.
- Hoyer, Herman, Frederik I's Krigsoverste, II 297.
- Hoyersworth, adeligt Gods, Landskabet Ejdersted, II 460; III 124, 156, 207; B. II 464 f.
- Hugas, Heltedigtningen, I 162.
- Hugones I 162.
- Humble I 206.
- Humsterland, i Provinsen Groningen, Nederlandene, I 162.
- Humtrup Kirke, Kær H., I 334.
- Hundeklemmen se Aunetsberg.
- Hunneus, Jacob, Borger i Tønder, III 92, 96.
- Husby Herred I 412, 460.
- Husby Kirke, Husby H., I 425, 429.
- Hussen, Tileman van, evangelisk Biskop i Slesvig, II 440 f.
- Husum: *Opstaaen og Navn* I 321; II 138.
- Topografiske Forhold:* Billeder se nedenfor *Billeder*. — Slotet II 428, 460, 462; Mariekirken 315; Kloster 311; Havnen 184, 296; IV 398; Jernbanen V 464.
- Indbyggere:* Antal II 430; III 97, 456; IV 14, 182, 400; Indvandring af Landbefolkning IV 182.
- Statsretlig Stilling, Retsforhold samt Privilegier:* Statsretlig Stilling (1544) II 346. — By- og Stadslove: Byprivilegier (1465) II 184, 296; Stadsretten af 1603 432. — Retsvæsenet II 296; IV 46 f. — Privilegier: Handelsprivilegier II 296; Stabelret 424; Toldfrihed 233.
- Bystyrelse* II 296; III 90 f., 286 f., 456 f.; IV 46 f. — Forsamlinger: Borgerudvalg III 90; Byraad IV 47. — Byembedsmænd: Amtmand III 287; Borgmestre 457; IV 46 f.; Byfoged II 296; Bysekretær IV 47; kgl. udnævnt Overdirektør 47; Politimester 47; Præsident III 286 f. —

M. H. t. Finansstyret se nedenfor *Pengevæsen og økonomiske Forhold*.

Næringsveje: Handel II 184, 352, 430 ff., 435; III 98, 290, 354, 356 ff., 449, 456; IV 22. — *Industri* III 290, 348, 356, 444, 456. — *Søfart* II 430, 435; III 290, 356 f.; *Kaperskibe* IV 72; *Stabelret* II 424.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: *Byens Gæld* IV 95. — *Økonomiske Forhold* III 106 f.; IV 183.

Afgifter: *Skatter* II 184, 296; *Told* 208, 296; *Toldprivilegier* se ovenfor *Privilegier*.

Kirke: *Reformationen* II 314 ff., 327.

Skolevæsen II 428, 454 f.; III 374, 468, 470, 484.

Sprogforhold I 77, 103; II 300, 468; III 388.

Nationale og politiske Forhold: *Folketstemningen* o. 1793 III 484; *Petition til Kongen* (1816—17) IV 105; *Oprøret* 1848 350, 358; *den politiske Stemning* 458; *Sangerfesten i Husum* (1862) 490; *Afstemningslinien* 1920 V 284, 288.

Sammenslutninger: *Gilder* III 98; *Haandværkerlav* 92.

Underhandlinger, kgl. Besøg: *Underhandlinger* (1523) II 223; *Frederik I's Ophold* 296 f.

Belejring og Oprør (1472) II 184.

Ildsvaade (1725) III 359.

Billeder: *Udsigt over Byen* ca. 1580 II 431; ca. 1651 III 94; *Slottet* II 463; *Kamin paa Slottet* III 145; *Mariekirken* II 315; IV 138; *St. Jørgen fra Mariekirken* II 305; *midaldrelig Gavlbbygning* II 185; *Havnen* IV 41.

Husum Aa I 131.

Husum Amt III 481; IV 427, 499.

Husum Bro, nær Mildeborg, Husum Sønder H., II 10; B. 11.

Husum Møllledam, Mildsted Sogn, Husum Sønder H., I 119.

Hvidding (Hvitting), Jens, se Jens. Hviding, Hviding H., I 7; V 449. — *Kirken* II 302, 432; B. 303.

Hviding Herred I 215; II 42.

Hvidt, Laurits Nikolai, Bankdirektør, Politiker, IV 298.

Hvitting, Jens, se Jens Hvidding.

Hvitting, Jon, se Jens Hvidding.

Hygom, Peder, Biskop i Aarhus, III 364.

Hygum Kirke, Frøs H., I 425.

Hyrup, Husby H., III 482. — *Kirken* I 429, 434; B. 435, 437.

Hütten, adeligt Gods, Hütten H., III 284.

Hütten Amt III 327, 406; IV 499.

Hütten Bjerger, Hütten H., I 20 f., 32; B. I 19.

Hütten Provsti III 470.

Häger, Heinrich, Kunstmaler, V 354.

Høegh-Guldberg, Frederik, Forfatter og Pædagog, IV 55 f.; P. 57.

Høegh-Guldberg, Ove, Statsmand og Forfatter, III 398.

Høffding, Harald, Filosof, V 213.

Høgebjerg, Asserballe Sogn, Als Sønder H., I 31.

Høgsbro, Sophus, Politiker, Forstander for Rødding Højskole, IV 467 f., 471; P. 469.

Høgsbrogaard, Hviding H., II 277.

Höhbeck (tidl. Hohbuoki), Holsten, I 234; *Kortskitse* 235.

Højbjerg, Stepping Sogn, Sønder Tyrstrup H., I 31.

Højer, Flække; *Kongeleve* I 414; *Kirkebygningen* 432, 434; II 118; B. 127; *Handel* III 93; *Stemningen* (1852) IV 427, (Jan. 1864) 498; *Afstemningsresultater* 1920 V 296; *Salmebog* 381; B. IV 147.

Højer Herred I 214.

Højer, Jens, Ejer af Gaarden Billeslund (Frøs og Kalslund H.), V 300.

Højrup Kirke, I 432.

Højst Kirke, Slogs H., I 434.

Høpp, J. H., Deputeret i slesvig-holstenlauenborgske Kancelli; inspicerer i Hertugdømmerne IV 160 f., 194 f.; Medlem af Forfatningskomiteen 172; kgl. Kommissarius ved Stænderforsamlingen i Slesvig 210; *Præsident for Overappellationsretten* 268. — Hans „demokratiske Kollegialprincipper“ 268; hans *Gratifikationer* 194; P. 173.

Hørlück, Anders Dons, Politiker, Landdagsmand. — *Deltager i Aabenraa-møder* Aug. 1881 V 150 f.; af Krüger udpeget til hans Efterfølger 152 f.; valgt til Landdagsmand (1881) 154, (1882) 159 f., (1885) 164; *Forhold til Eden paa Forfatningen* 152, 154, 160, 164; til Hans Lassen 158; til *Efterskoler* 170; *Personlighed* 152; P. V 153.

Hørlück, Hans, Skolelærer, Sognefoged og Gaardejer i Rurup (Nørre-Rangstrup H.), IV 467.

Hørlück, J., Gaardejer, Skodborg (Frøs H.), V 300.

Hørup Hav, Fjord paa Als, I 119.

Høyer, Anna Ovena, se Hoyer, Anna Ovena.

Høyer, Jørgen Boye, cand. theol., I 86.

Høyer-Møller, E., Præst i Nordborg, V 328.

I

Immervad Hede, Vedsted Sogn, Gram H., II 71.

Ingeborg, Valdemar Atterdags Datter, g. m. Hertug Henrik af Meklenborg, II 50.

Ingelheim, ved Mainz i Tyskland, I 237.

Ingemann, Bernhard Severin, Digter, V 349.

- Ingwersen, Sønke, adlet som Baron af Gelting, Ejer af Gelting Gods (Kappel H.), III 329 f., 478.
- Innocens III, Pave, I 402, 408, 419, 421 f., 444 f.; Brudstykke af hans Brev af 3. Juni 1216 B. 419.
- Island II 438; III 355; IV 95.
- Isted, Strukstrup H., IV 394; Isted Hede B. 341.
- Isted Syssel I 3, 218.
- Italien II 420, 432, 435; V 20, 278.
- Itzehoe I 396, 404 f.; IV 310.
- Ivar Raabuk, Herremand, I 454.
- Ivens, Iver, Krønikeskriver, III 132.
- Iver Ottessøn, dansk Herremand, II 102 f., 156.
- Iversen, Iver, Sognefoged i Fredsted (Haderslev H.), III 438.
- Iversen, J. C., Købmand, Chef for Borger-væbningen i Tønder, IV 354.
- Iversen, Jørgen, Gaardejer i Svejrup (Lundtoft H.), V 377.
- J**
- Jacobsen, Christian Johannes, Præst i Skærbæk (Hviding H.); tager Initiativet til Dannelsen af „Tysk Centralforening for det nordlige Slesvig“ V 200; Forhold til „Dannevirke“ 218 f.; hans Andelsbank i Skærbæk 206, 419; Sammenbrud af hans Foretagender 228, 373; Ønske om at gøre ham til Generalsuperintendent 383; Personlighed 373; P. 207.
- Jacobsen, Friedrich Carl Ferdinand, Herredsfoged i Slesvig By, senere slesvig-holstensk Krigsminister og Amtmand i Gottorp Amt, IV 346, 349 ff., 363, 410, 500; P. 350.
- Jacobsen, Georg, Provst i Flensborg Provsti, IV 186.
- Jacobsen, Jørgen, Orgelbygger i Haderslev, V 389, 391.
- Jacobsen, P. C., Pianofortefabrikant i Haderslev, Søn af Orgelbyggeren, V 394.
- Jacobsen, Th. H., fhv. Lærer og Degn i Broager (Nybøl H.), V 380, 403.
- Jagel Krat, Krop og Meggerdorf H., I 360.
- Jahn, Ferdinand Heinrich, Officer og Historiker, IV 114.
- Jakob Erlandsøn, Ærkebiskop i Lund, II 13 ff., 106 ff.
- Jakob Nielssøn, Greve af Nørrehalland, II 20 f.
- Jakob Splitaf, Biskop i Ribe, II 30 f., 33, 35, 106 f.
- Jakob (Jens), Biskop i Slesvig (o. 1283), II 108, 113.
- Jakobsen, Kathrine, f. Hansen, Formand for nordslesvigsk Kvindeforening, V 355.
- Jakobsen, Lydik, Møller i Brøns (Hviding H.), V 28, 62.
- Janssen, Christian Ludv., Provst og Præst i Gl. Haderslev, IV 363.
- Janssen, Nicolaus, Dominikanermunk, III 16.
- Jarimar, Fyrste af Rygen, I 394.
- Jarimar, Fyrste af Rygen, II 13 f.
- Jaspersen, Claus, Justitiarius paa Nordskov i Angel, Stænderdeputeret, I 90; IV 9, 58, 205, 208, 212, 260, 472.
- Jejsing, Slogs H., III 344.
- Jellinge, Nørrejylland, I 297.
- Jels, Gram Herred, I 220.
- Jelsbjerg, Egen Sogn, Als Nørre-H., I 220.
- Jena Universitetet, Tyskland, III 116, 129 f., 363.
- Jens Grand, Ærkebiskop i Lund, II 22 f., 106.
- Jens Andersøn Beldenak, Biskop i Odense, II 207 f.
- Jens Mikkelsøn, Biskop i Ribe, II 107.
- Jens, Biskop i Slesvig (1238—44), I 417.
- Jens, Biskop i Slesvig (o. 1283), se Jakob, Biskop i Slesvig.
- Jens Hvidding (Hvitting), hertugelig Drost, I 410; II 18, 99, 112, 114, 141.
- Jens Nichelsøn, Hertug Frederiks Staller, II 204.
- Jens Pedersøn, kgl. Kansler, II 74.
- Jens Rød, Kannik i Ribe, I 450.
- Jensen, Anker, dansk Lektor (Haderslev), I 97.
- Jensen, Carl Christian, Præst i Lyksborg (Glücksborg), IV 434.
- Jensen, Christian, Præst i Breklum (Landskabet Bredsted), V 386 f.
- Jensen, Christian Albrecht, Kunstner, IV 473.
- Jensen, Friedrich Christoph, Deputeret i slesvig-holstenske Kancelli, IV 30, 45, 59, 99 f.
- Jensen, H. C., Agent i Flensborg, Politiker. — Medlem af Deputeretkollegiet i Flensborg IV 148; Medlem af Flensborg Magistrat 436; Medlem af „de erfarne Mænds“ Forsamling 173; indtræder som Suppleant i Slesvigs Stænderforsamling (1838) 238, (genvælges 1841) 264, (genvælges 1847) 336, (genvælges 1853) 440; som Medlem af Stænderforsamlingen (1838) 239, 243, (1842) 272, (1844) 313, (1853—54) 445, (1856—57) 482; Medlem af „den forenede Landdag“ (1848) 360 f.; Medlem af Notabelforsamlingen 1851 420; Medlem af Rigsraadet 438. — Forhold til Forfatningskravet 161; til Slesvig-Holstenismen 388; til Kravet om Slesvig Optagelse i det tyske Forbund 361; til Kravet om et slesvig-holstensk Landsflag 272; til Kravet om Stænderforsamlingernes Forening 243; til Sprog-sagen 437, 443, 445; til den slesvigiske Fællesforening 338; til Bidraget til Monarkiets Fællesudgifter 482; til Valget af Deputeret-

- kollegiets Medlemmer 197; til „Mittelschatz“ 148; til Tværbaneprojektet 313. — Forhold til Christian VIII 328; til Handelshuset Andr. Christiansens Medlemmer 184; hans Likvidation 401; Personlighed 239; P. 240.
- Jensen, Hans, Provsinslanddagsmand fra Flensborg, V 94.
- Jensen, Hans, Mejerist fra Christiansfeld, V 234.
- Jensen, Hans Nicolai Andreas, Præst i Gelting (Kappel H.), I 85, 90; IV 212; P. I 85.
- Jensen, Hugo, Gartneriejer i Hamborg (1821—82), IV 486 f., 490.
- Jensen, J. P., Gaardejer i Lovdrup (Lø H.), Formand for „Sønderjydske Skoleforening“, V 188.
- Jensen, Jens, Stænderdeputeret, Overappellationsraad i Kiel, IV 204.
- Jensen, Joh. Fr., Kancellideputeret, Universitetskurator i Kiel, IV 171.
- Jensen, Kaspar, Friskolelærer i Holstebro, senere Vandrelærer i Sønderjylland, V 186 f., 350; P. 187.
- Jensen, Mads, Gaardejer i Jegerup (Gram H.), Lægprædikant, V 176, 342, 365, 389.
- Jensen, N. A., Præst for de sønderjydske Krigsfanger i Frankrig og Rusland under Verdenskrigen, V 264 f., 357.
- Jensen, Niels Johannes, Præst i Rinkenæs (Lundtoft H.), Folkemaalsdigter, I 95; V 372, 377.
- Jensen, Peter, Rektor, Dr. phil., nordfrisisk Dialektforsker, I 107.
- Jensen, Svend Hans, Kancellist, IV 152, 155 f.; P. 155.
- Jensen, T. H., Præst i Bov (Vis H.), IV 212.
- Jenssen, Anna Margrethe, f. Abild, g. m. Lærer Jens Andersen Jenssen i Bodsbøl-Ballum, V 352.
- Jenssen, Hanne, Næstformand for Nord-slesvigsk Kvindeforening, V 356; P. 355.
- Jenssen, Jens Andersen, Lærer i Bodsbøl-Ballum (Lø H.), senere Gaardejer, V 349, 352.
- Jep Iversøn til Holbæk, en nu forsvunden Borg i Lundtoft H., II 103.
- Jepsen, Hans Jørgen, Gaardejer i Branderup (Hviding og Nørre-Rangstrup H.), V 122.
- Jepsen, Peter, Stænderdeputeret, Rets-skriver i Rinkenæs, IV 264, 301, 329, 336, 360.
- Jern-Henrik se Henrik, Greve af Holsten.
- Jernvedskoven se Dänischwold.
- Jersin, Jens Dinesen, Biskop i Ribe, III 117.
- Jerstal, Neder- og Over-, Nørre-Rangstrup og Gram H., I 224.
- Jes Thomsøn, sønderjydske Lavadelsmand; hans Vaabenbrev B. II 277.
- Jesper, kgl. Bøsseskytte, II 230.
- Jessen, Edv., Præst i Rabsted (Slogs H.), V 369, 378.
- Jessen, Jens, Journalist og Politiker. — Skolevirksomhed V 145, 169, 177, 349. — Redaktør og Udgiver af „Flensborg Avis“ 177 f., 194 f., 349; Udgiver af „Flensburger Zeitung“ 194, af „Aabenraa Avis“ 194; overtager „Vestslesvigs Tidende“ 178. — Rigsdagskandidatur (1886) 163, (1898) 201, (vælges 1902) 223; som Rigsdagsmand 231 f.; Stilling til Valgtaktik og Valgagitation 202. — Forhold til Edsnægtelsen 196 f.; til Folkebiblioteker 173; til Forsoningspolitikken 196 f., 233 f.; til H. P. Hanssen 196 f., 203 f., 234; til Kaftan 377; til Optantsagen 231, 233; til § 5 196, 203 f., 234; til „Skoleforeningen“ 188; til Socialdemokraterne 225. — Personlighed 177 f.; Død 232; hans Arv 233 f.; hans Artikel „Et Land uden Navn“, Facsimile 194; P. 177, 197, 232.
- Jessen, Karl Ludwig, slesvigsk Maler, V 400.
- Jessen, L., Præst i Vilstrup (Haderslev H.), V 373.
- Jessen, Peter, Lærer i Daler (Møgeltønder H.), Broder til Redaktør Jens Jessen, V 236, 349; P. 351.
- Jessen, Thomas Balthasar v., Gehejmeraad. — Staller i Ejdersted III 178; Oversekretær i Tyske Kancelli 193; Præsident for Overretten paa Gottorp 213, 257; kgl. Kommissær ved Landdagen 244; Betænkning om det gottorpske Slesvigs Stilling 213 f.; Forfatter til en Ordsamling I 107; P. 245.
- Joakim, Kurfyrste af Brandenburg, II 213, 242.
- Joakim, Ernst, Hertug af Pløn, III 12, 163 ff., 168, 175; P. 169.
- Joakim Frederik, Hertug af Pløn og Nordborg, III 319 f.
- Joannis, Nicolaus, Rektor i Flensborg, II 307.
- Jochim, Etatsraad, Ejer af Planteskole ved Slesvig, III 436.
- Jochimsen, J. W. H., Købmand i Flensborg, IV 248.
- Johan, Pfalzgreve af Bayern, II 87.
- Johan, Greve af Holsten, Erik Klippings Morbroder, I 485; II 5 ff., 16, 101.
- Johan (den Milde), Greve af Kiel, Christoffer II's Halvbroder, II 26, 28 f., 32 ff., 101.
- Johan, Biskop i Slesvig, II 58.
- Johan fra Strasbourg, Munk, II 310.
- Johan Adolf, Hertug af Gottorp; Ærkebiskop i Bremen II 366, 379; III 3; Biskop i Lybæk II 379; III 3. — Nedsættelse af et Udvalg af Regeringsraader II 379; anerkender Stændernes Valgret 379 f.; Hylding 380; indfører Førstefødselsretten for sin Linie (Husloven af 1608) III 4, 9. — Forhold til Christian IV II 382; III 3; Johan Frederik 3 f.; Enkedronning Sofie II 380;

- III 3; Ulrik 3 f. — Stilling til Ridderskabet II 380, 382; III 4 ff., 58; Landdagen (Stænderne) II 379 f., 382; III 4 ff.; Embedsmændene 6. — Finanser III 3 f., 8; økonomiske Politik 8, 98; Kirkepolitik 7 f., 10, 108 f., 126; Tolerancepolitik 8, 126. — Hans aandelige Sans III 8; gør Gottorp til Kulturcentrum 136 f. — Personlighed III 6 ff.; politiske Idealer 6 ff.; Ægteskab II 382; III 3; Død III 6; P. II 381; III 5.
- Johan Adolf, Hertug af Pløn, III 169, 175, 197.
- Johan Albertsøn, Magister, Lektor ved Kapitelskolen i Haderslev, II 307, 317, 336.
- Johan Bugislav, Hertug af Nordborg, III 164, 166.
- Johan Christian, Hertug af Sønderborg, III 164.
- Johan Ernst Ferdinand, Hertug af Rethwisch, III 320.
- Johan Frederik, af Gottorp, Ærkebiskop i Bremen, III 3 f., 9, 13.
- Johan Skondelf, Biskop i Slesvig; udnævnes til Biskop (1375) II 110; til pavelig Nuntius (1382) 110; Bekræftelse af hans Kirkes Privilegier 110; Forhold til Domkapitlet i Slesvig 107, til Erik af Pommern 110; til Holstenerne 54, 57, 97, 110; til Dronning Margrethe 56, 110; til Kong Oluf 110; til Valdemar Atterdag 97, 110; paa Kirkemødet i Konstanz (1414) 63, 107; overfalder og tages til Fange 57, 110; Død 110, 283. Hans Segl B. 53.
- Johan Sørensen, Magister, katolsk Forfatter, II 323.
- Johannes Albertsøn se Johan.
- Johannes de Castro, Kardinal, II 283.
- Johannes Holsløse, Munk i Haderslev, I 449.
- Johannes Hvidding se Jens Hvidding (Hvitting).
- Johannes Navnessøn, Ridder, I 450.
- Johannes Paason, Rektor i Flensborg, II 306.
- Johannes Pedersen (Petri), „kgl. Majestæts Sekretær paa Gottorp Slot“, II 272.
- Johannes Petri, Rektor i Flensborg, II 306 f.
- Johannes Scolasticus, Grundlægger af Graabrødrekløsteret i Ribe, I 450.
- Johannes Truelsøn, Herremand, I 454.
- Johannsen, Frederik, Lærer i Skæggerød (Strukstrup), III 469.
- Johannsen, Friedrich Heinrich Christian, Sekretær i Tyske Kancelli IV 30, 129; Amtmand i Flensborg Amt og Præsident i Flensborg By 89; Amtmand i Haderslev Amt 129; fordrives (1848) 363; vender tilbage 365, 382; Medlem af „Immediatkommissionen“ 369; Medlem af „Immediatkommissionen for Als og Ærø“ 369. — Stilling til Forordn. af 28. Maj 1831 129 f.; til Nis Lorenzen (1834) 206; til Peter Chr. Koch (1837) 218; til „Selskabet for dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig“ 226 f.; til Sprogskriptet 1840 258; til Martsbevægelsen 1848 354, 363; til Oprettelsen af et Amtsraad 365. — Personlighed 129 f.; P. 129.
- Johannsen, Gustav Henrik Jøns, Politiker. — Dimitteret fra Tønder Seminarium V 320 f.; hans Privatskole i Flensborg forbydes 58 f.; melder sig til aktivt Arbejde for Danskheden 28, 31; Redaktør af „Flensborg Avis“ 122. — Kandidatur til Rigsdag og Landdag (1875) 130, (c. 1880) 152, (1884) 160, 162, (1886) 163; valgt til Rigsdagsmand (1881) 156 f., (1886) 164, (1890, 1893, 1898) 200 f.; valgt til Landdagsmand (1888) 164, (1893) 203; som Rigsdagsmand 168, 214 ff.; som Landdagsmand 185. — Forhold til Indre Mission 388 f.; til Krüger (Aabenraa-Mødet 1881) 150; til Köllerpolitikken 214 ff.; til Optantspørgsmaalet 168; til Paragraf V's Ophævelse 145 f.; til Skoleinstruksen 1888 185; til Sprogforeningen 174; til Sønderjydske Aarbøger 198; til Tyskundervisningen 116, 185. — Om danske Stemninger ved Fredsslutningen 1864 5; Bogsamlingen paa „Margrethes Minde“ 198; Fængselsstraf 122; Personlighed 80, 157, 223; Død 223; P. 80, 159, 163, 200.
- Johannsen, Vilhelm, Amtmand i Husum Amt, Minister for Hertugdømmet Slesvig, IV 431.
- Johansen, J., Præst i Haderslev, senere i Odense. — Hospitalspræst og Lærer ved Latinskolen i Haderslev V 331 f.; hans Realskole i Haderslev 58, 126, 333; nægter at bede for de tyske Vaaben og udvander 47; Formand for „Foreningen Dannebrog“ 138, 198; Forhold til Sprogforeningen 174; fripræstelig Virksomhed 124; om Nordslavvigeren 408; Personlighed 331; Død 198. P. 57.
- Johansen, Jørgen, Præst i Haksted (Vis H.), III 116 f.
- Jokumsen, Iver, Sognefoged i Bjerning (Tyrstrup H.), IV 282.
- Joli, Møntpræger i Slesvig, I 338 f.
- Jón Hvitting (Vitting) se Jens Hvidding.
- Jon Iversøn, sønderjydsk Ridder, II 99.
- Jordanes, gotisk Historieskriver, I 164 f.
- Joris, David, Sværmer, III 125.
- Josef II, tysk Kejser, III 400.
- Jovius, Paulus, italiensk Humanist og Historiker, II 463.
- Juel, Adelslægt, II 277.
- Juel, Christian, Politiker, Overretsprøkurator i København, V 133.
- Juel, Jens, Baron, Statsmand, III 192.
- Juhl, Christen Hansen, Kammerraad, Stænderdeputeret, IV 448; V 12.
- Juhler, Jeppe Clausen, Lærer, Grundlægger af dansk Skole i Aabenraa, V 58, 169, 325; P. 57.
- Jule se Joli.

- Juliane Marie, g. m. Frederik V, III 398. —
 Junne, Handelshavn i Vendland, I 327.
- Junge, Claus, Kannik, pavelig Kommissar i Slesvig Bispedømme, II 310.
- Junge, Niels, gottorpsk Kansler, II 396; III 4, 6, 43 f., 52.
- Junggreen, Jens Peter, Politiker, Tobaksfabrikant i Aabenraa; melder sig til aktivt Arbejde for Danskheden V 28; overtager Førerskabet i Aabenraa 76. — Rigsdagskandidatur (1881) 152 ff., (1884) 160 f.; Rigsdagsmand (1884) 161 f.; som Rigsdagsmand 162 f.; Stilling til Landdagsvalget (1879) 148 f., (1882) 159. — Stilling til Edsspørgsmaalet 147 f.; til folkeligt Oplysningsarbejde 175; til Højskolerne 64; til Kaftan 326; til Krüger 150 f.; til Optant-spørgsmaalet 112; til Paragraf V 92 f., 145; til Rettssproget 128; til Sprogforeningen 174 f.; til Tyskundervisningen 116. — Personlighed 76, 162 f.; Død 163; Brev til J. N. H. Skrumsager, Facsimile, 174; P. 74, 152, 161.
- Juriansborg (Jørgensborg) se Slesvig By, *Topografiske Forhold*, Borge og Slotte.
- Jurjef Polsky, N. Ø. for Moskva, V 265.
- Jutsen, sønderjysk Adelslæggt (Langemose i Haderslev H.), II 103, 277.
- Juvre, Rømhø, I 479.
- Jyder (Eutier, Euthioner), nordisk-germansk Folk, I 148, 153, 157, 191 ff., 317, 319.
- Jügert, Johan Ludwig, Vicekansler, III 393.
- Jyndeved, Slogs H., I 157, 454.
- Jürgensen, Christian Jacob, Gehejmerraad fra Husum, tysk nationalliberal Rigsdagsmand, Amtsdommer i Rødding, V 248.
- Jürgensen, Nane, Olieøjler i Flensborg, IV 382, 390; P. 383.
- Jørgen, Frederik III's Søn, III 176, 181.
- Jørgen Kleinsmed II 230.
- Jørgensborg se Juriansborg.
- Jørgensby se Flensborg, *Topografiske Forhold*, Forstæder.
- Jørgensen, Adolf Ditlev, Historiker, Rigsarkivar; Barndom og Ungdom V 310 f.; Lærer ved Flensborg Latinskole 311; hans Livsopgave 311 ff.; som Historiker 180, 312 ff. — Stilling til Adresse til Napoleon III V 6; til Christian VIII's Politik 314; til Foraarsmøderne 200; til „Hejmdal“ 191, 312; til Edvard Jensen, Præst i Rabsted, 369; til Købet af Dybbøl Mølle 197 f.; til Regensburg 24, 314; til Sprogeskriptet 1840 IV 257; til Studentersammenslutningerne V 198; til „Sønderjydske Aarbøger“ 198; til den sønderjydske Sag i Kongeriget og Sønderjylland 180, 312 f.; til sønderjysk Folkeadresse (1866) 24; til „Sønderjysk Samfund“ 180, 312; til Sønderjyllands Deling 314; til Sønderjyllands Tab 311 f.; til „To Løver“ 199, 312. — Personlighed V 310 ff.; Brev til Michael Birkeland, Facsimile, 313; P. 24, 310.
- Jørgensen, August, Politimester og Herredsfoged i Flensborg By, IV 431, 458; P. 459.
- Jørgensen, J. L., Frimenighedspræst i Skærbæk (Hviding H.), V 343.
- Jørgensen, Konrad, Landstingsmand, Udgiver af „Højskolebladet“, V 189.
- Jørgensen, Markus Adolf, Farver i Graasten, V 311.
- Jørgensgaard, Rise H., III 413.

K

- Kaad, P., Gaardejer, Vollerup, V 416.
- Kaas, Niels, Kansler, Rigsraad, II 359, 374.
- Kaden, Gods i Holsten, II 204.
- Kaftan, Julius, tysk protestantisk Teolog, V 214, 326, 378.
- Kaftan, Theodor, Generalsuperintendent. — Barndom og Ungdom V 308 f., 314 f., 326; Præst i Aabenraa 326; Generalsuperintendent 362 f.; hans Kirkepolitik 374 f., 406; Formand for Salmebogskommissionen 366; hans Adventsbrev 1915 407; Afsked (1917) 407. — Stilling til Bureaukratiet 363; til dansk Folkemaal 318 f.; til Frimenighederne 344 ff.; til Grundtvig 326; til Gustav Adolf-Foreningen 358; til Hjemstavnsforskningen 399; til Indre Mission 385 f., 394 f.; til Konsistoriet 363; til Landskirken 363, 384; til Lægprædikanterne 390; til Paulsen i Krop 388; til Skolen 118, 171, 308 f., 319, 348, 375 ff., 380, 403; til Skoleforordningen af 1888 171, 348, 375 ff., 403; til Tonnesen 406; til Tyskheden i Sønderjylland, 383; til Wacker 389 f. — Om Nordslesvigs Danskhed 365; om Kirkesproget 370; hans Bog „Vier Kapitel von der Landeskirche“ 363; hans Erindringer 363, 393 f. — Som Administrator 362 f.; som Teolog 362; Personlighed 326, 362 ff.; P. 362.
- Kalkgrund, Rev ved Nordspidsen af Angel, I 6.
- Kall, Abraham, Sognepræst i Flensborg, III 375.
- Kall, J. C., Professor i orientalske Sprog ved Universitetet i Kbhvn., III 375.
- Kaltenhof, Hovedgaard i Ekernførde H., I 120.
- Kalvslund Kirke, Ribe H., I 432.
- Kamp se Kampen.
- Kampen, det nuv. Hohn Sogn, Hohn H., I 485 Note; II 199. — Kirken I 436.
- Kamphøvenner, H., Deputeret i Rentekammeret, III 407, 413 f.
- Kant, Immanuel, tysk Filosof, IV 24.
- Kappel, Flække, III 289, 355; IV 90, 499; V 285. — Kirken II 298; III 478.
- Kappel Herred II 400, 406.

- Kappel, Johan Jürgen, Hjulmand i Flensborg, Ordsamler, I 90.
- Karberg, Andreas, Dr. jur., Landraad, senere Amtsassessor i Sønderborg, V 294.
- Karberg, Lorens, Købmand og deputeret Borger i Aabenraa, IV 366.
- Karies, Nikolai, Hans d. Yngres Bygmester, I 444.
- Karl I den Store, Konge af Frankrig og romersk Kejser, I 226 ff., 234 f., 237, 245; hans Autograf B. 227; hans Segl B. 229; P. 234.
- Karl II den Skaldede, Konge af Frankrig og romersk Kejser, I 246.
- Karl V III Knutsson, Konge af Sverige, II 91.
- Karl X Gustav, Konge af Sverige, III 30, 34 ff.
- Karl XI, Konge af Sverige, III 186.
- Karl XII, Konge af Sverige, III 191, 196 f., 199 f.
- Karl IV, tysk Kejser, II 242.
- Karl V, tysk Kejser, II 217 f., 366.
- Karl Knutsson se Karl VIII Knutsson, Konge af Sverige.
- Karl Martel, Majordomus, I 245.
- Karlsborg se Carlsborg.
- Karlsmark, Gods, Læk Sogn, Kær H., III 406.
- Karlum Mose, Kær H., I 39.
- Karstensen, Kristen, Præst i Dybbøl, senere Førstepræst i Broager, Provst for Sønderborg og Aabenraa Provstier, I 95; IV 187, 370, 466, 473; V 326 f., 404; P. V 327.
- Kasimir, Hertug af Pommern, II 78.
- Kastrup, A., Bogtrykker i Flensborg, Udgiver af „Flensburger Zeitung“, IV 224, 315.
- Katharina, g. m. Pfalzgreve Johan af Bayern, II 87.
- Katharina I, Kejserinde af Rusland, III 316.
- Katharina II, Kejserinde af Rusland, g. m. Zar Peter III, III 318, 341, 390.
- Kaup, Reinhard Herrmann Ludwig v., Amtmand i Husum Amt, IV 382.
- Kawerau, Gustav, Professor i Kiel, V 376 f., 380.
- Kayser, Harald Hartvig, Tømrermester i København, Politiker, Formand for „Foreningen Dannebrog“, V 60, 174; P. 60.
- Keding, adelig Slægt (paa Olufskær, Haderslev H.), II 102.
- Kegnæs, Als Sønder-H., I 119; III 166; Kort III 409.
- Kegnægsgaard, Gods i Als Sønder-H., III 321.
- Keitum, Sild, I 7, 433 f.; IV 171; B. IV 13.
- Kelstrup Plantage, Lundtoft og Vis H., V 434.
- Kempis, Cornelius, frisisk Forfatter, I 314.
- Kent, det sydøstligste Shire i England, I 192 ff.
- Kent, William, engelsk Arkitekt og Maler, III 477.
- Kepken, Daniel, Flamlænder, Christian III's „tyske øverste Skriver“, II 270 f.
- Kepler, Paul Wilhelm v., Professor, senere Biskop i Rottenburg (Württemberg), V 402.
- Kerkwerder, Herman, sachsisk Ridder, II 8.
- Ketting, Augustenborg H., I 414 Note.
- Kettingskov, Augustenborg H.; B. IV 13.
- Keyser, Anton, Reformator, Sognepræst i Haderslev, II 336, 451.
- Kiderlen-Wächter, Alfred v., tysk Statsmand, V 242.
- Kiel: Belejringer, Kampe etc. (o. 1265) II 16; (1628) III 16; (1644) 22 f.; (1658) 34; (1713) 206; Fredsslutning 1814 IV 88. — Landdag (1482) II 196; (1511) 212; (1526) 242, 287, 319 f.; (1533) 250 f., 334; (1588) 376 ff.; Landsforsamlingen (1848—49) IV 366 f., 380; Møder, Underhandling etc. (1460) II 171; (1469) 177 f.; (1480) 188; (1511) 212; (1811) IV 76; (17. Febr. 1848) 342; (23. Marts 1848) 346. — Residens og Sæde for Frederik VI IV 83; Sæde for Statholderskabet og Landsforsamlingen (1848) 366, 380; for Slesvigs og Holstens Konsistorium V 361; for Generalsuperintendenten for Slesvig 363; preussisk Marinestation 5. — Selskaber og Foreninger IV 33. — Politiske Forhold: Dannelsen af et Ridderskabsforbund (1469) II 177 f.; Centrum for den ridderskabelige Bevægelse IV 99; Centrum for Slesvigholstenismen 342. — Universitetet III 291 ff., 361, 363, 391, 460; IV 31 ff., 60, 99 f., 110 ff., 481, 488, 501; V 369; Seminarieret I 79; III 468 f. — Handel V 443, 448; Kieler Omslag II 219, 402; III 8, 50, 242, 254; IV 75, 82, 94, 106 f., 479; Hypotekinstitutter V 458. — B. IV 33; Universitetet B. 113.
- Kieldrup, Anton Edvard, Landskasmaler, IV 473; V 354.
- Kiel-Kanalen se Sagregistret under Kanaler.
- Kielmannsegg, Frederik Christian Kielman von, Greve, Gehejme- og Kammerraad, III 156, 234.
- Kielmannsegg, Johan Adolf Kielman von, Pfalzgreve, gottorpsk Statsmand. — Studier III 43; hertugelig Raadgiver 37, 43, 156, 258; gottorpsk Kansler 37, 43 f.; Regeringspræsident 156; optages i det slesvigholstenske Ridderskab 156; optages i den tyske Rigsadel som Pfalzgreve 292. — Politiske Ideer og Maal 29 f., 43; som Leder af Gottorps Udenrigspolitik 29 f., 43 f.; Forhandlingskommissær (i Kbhvn. 1658) 32 ff., (i Itzehoe og Heide 1660) 36 f.; Stilling til Gottorps Lensforhold og Fællestregingen 30; til Striden om Grevskaberne Oldenburg

- og Delmenhorst 170, 172; til Landdagen 233; til Ridderskaber 56; til Embedsmændene 56; til Generalsuperintendent Reinboth 119; til Universitetet i Kiel 292; til Religionen 294; til Kunst og Aandsliv 307. — Ved Hyldingen 1661 228; modtager Gaver 259; tages til Fange af Christian V 173; Personlighed 32, 43; Død 173; P. 29, 45, 157.
- Kier, Anna Eugenia, se Callesen, Anna Eugenia.
- Kier, Otto, Herredsfoged i Gram Herred, senere Borgmester i Haderslev, IV 292 Note, 363, 388; P. 389.
- Kier, Otto Detlef Harald, Amtmand i Haderslev, V 30, 40.
- Kjer, P., Amtsforstander paa Als, V 269, sml. 172; B. 173; P. 269.
- Kier, Peter, Sognepræst i Ø.-Løgum (Sønder-Rangstrup H.), III 471; IV 138; P. 139.
- Kier, Peter Oswald, Provst i Tønder, V 366, 376, 379 f., 392.
- Kierkegaard, Søren, æstetisk-filosofisk-religiøs Forfatter, IV 462, 471; V 369, 393 f.
- Kiesbuy, Peter (i Teksten fejlagtig Kiesberg), Præst i Gelting (Kappel H.), III 480.
- Kil, nu forsvunden Borg nær Slesvig By, I 352.
- Kilfod, tidl. Landsby i Hütten H., I 352.
- Kilmarnock, Lord, engelsk Chargé d'Affaires i Kbhvn., V 274.
- Kimbrer se Cimbrer.
- Kingo, Thomas, Biskop og Salmedigter, III 300.
- Kirchmann, Max Friedrich Gustav, Præst i Daler (Tønder H.), V 373 f.
- Kirstein, Carl Ludvig, Konferensraad, Generaldecisor for det slesvigske Ministeriums Regnskabsvæsen, IV 356.
- Kittel, Johan Georg, Ejer af Skovbølgaard (Lundtoft H.), Stænderdeputeret, IV 265; P. 265.
- Kjær, Christian Albert, konstitueret Borgmester og Politimester i Tønder, IV 470.
- Klanksbøl Kirke, Viding H., I 434.
- Klaus se Claus.
- Kleffel, J. C., Rektor ved Tønning Skole, III 378.
- Kleist, Heinrich v., tysk Digter, IV 99.
- Klestrup, Jens Klausen, Bysekretær, slesvigsk Stænderdeputeret, IV 204, 336.
- Kleuker, J. F., teol. Professor i Kiel, III 461.
- Klinting, Augustenborg H., I 414 Note.
- Kliplev, Lundtoft H., I 414; II 125. — Kirken II 121. — Markedet III 100, 354.
- Kliplev Herred se Lundtoft Herred.
- Kloppenborg, Anne Cathrine, se Madsen, Anne Cathrine.
- Kloppenborg, Hans Didrik, Ejer af Bejstrupgaard (Frøs H.), V 339; P. 73.
- Kloppenborg, Jakob, Tingskriver i Nordslesvig, III 484.
- Kloppenborg, Jakob, Lærer og Gaardejer, V 340; P. 339.
- Kloppenborg, Johannes, Gaardejer i Harreby (Frøs H.), V 338 ff., 342, 389; P. 337.
- Kloppenborg-Skrumsager, H. D., Politiker, Ejer af Bejstrupgaard (Frøs H.). — Vælges til Landdagsmand V 239 f.; i Landdagen 266, 270 f.; Ønske om hans Rigsdagskandidatur (1910) 241; H. P. Hanssens Meningsfælle 239; Stilling til Folkenes Selvbestemmelsesret 270 f.; Deltager i Mødet i Flensborg 12. Okt. 1918 271 f.; i Aabenraa-Mødet 16. og 17. Nov. 1918 276 ff.; Formand for Vælgerforeningens økonomiske Udvalg (1918) 294; Stilling til Flensborgbevægelsen 282; i Paris 1919 285 f.; Stilling til 3. Zone 291; Personlighed 339 f.; P. 199, 240, 275, 286.
- Klopstock, Friedrich Gottlieb, tysk Digter, III 375, 474.
- Kloster, Anders, Lærer i Sønder-Bjært (Tyrstrup H.), III 469.
- Klotz, Catharina, g. m. Stephan Klotz, P. III 113.
- Klotz, Stephan, kgl. Generalsuperintendent. — Udnævnes til Generalsuperintendent III 111, 293; hans Kirkestyre 25, 111 f.; Arbejde for Oplysning 128; Bærer af Ortodoksien 131; som Prædikant 294; Stilling til Kirkesproget 140, 148 ff.; til Katekismusundervisningen 146; til Frederik III af Danmark 294; til Frederik Brekling 120; Personlighed 111, 117 f., 120, 294; Død 294; P. 113.
- Klægsbøl, Kær H., I 104.
- Klægsbøl, adeligt Gods i Kær H., II 277.
- Knivsbjerg, Sønder-Rangstrup H., I 19, 31; V 200, 373, 400 ff.; B. V 183.
- Knud den Store, Konge, I 282, 325 f., 330 f., 334, 337 f., 344; B. 283.
- Knud den Hellige, Konge, I 337, 341; hans Segl B. 341.
- Knud Magnussøn, Konge, I 364 ff., 371.
- Knud VI, Konge; Kroning og Hylding I 388 f.; angriber og erobrer Rendsborg 394; Forhold til Broderen Valdemar 390; Biskop Valdemar 390, 392 f.; Kejser Frederik Barbarossa 391 f.; til Klostre 443, 445. — Ægteskab 376, 386 f.; Død 398. — Hans Segl B. 394.
- Knud Lavard, Hertug af Sønderjylland I 348 ff.; vendisk Knæs og Kejserens Vasal 356; hævder Loven 350; anlægger Befæstninger ved Slien 352 ff.; opkræver Told ved Slesvig 354; Forhold til Niels og Magnus 348 f., 355 ff.; til Venderfyrsten Henrik 350; til Adolf af Schauenborg 358; til Slesvigs Borgere 351 f.; til Kirken 351; skaber sig Fjender 355 ff.; dræbes ved Haraldsted 358; Personlighed 348, 350, 352, 355; Helgen 388; Skrifter om ham 348.
- Knud, Valdemar II's Søn, Hertug af Bleking, II 3, 6.
- Knud, Kongesøn, I 266.

- Knud, Henrik Skadelaars Søn, I 365.
 Knud, Abodriterfyrsten Henriks Søn, I 355.
 Knud Jenssøn, Præst i Hejls (Tyrstrup H.), II 332.
 Knud Porse se Porse.
 Knudsen, A., cand. theol., Forstander for Højskolen paa Sandbjerg, V 63 f.
 Knudsen, B., Amtmand paa Femern, tidl. Borgmester i Tønder og Aabenraa Amter, IV 387 f., 431 Note.
 Knudsen, Hans Aagesen, se Knudsen, Hans Ocksen.
 Knudsen, Hans Ocksen („fordansket“ til Aagesen), Ejer af Trøjborg (Tønder H.), V 28, 82 f., 151, 156; P. 83.
 Knudsen, J. L., Præst i Lejrskov (Anst H., Ribe Amt), V 125.
 Knudsen, Joh., Redaktør i Haderslev, IV 24; P. 25.
 Knudsen, Johan Frederik Chr., Redaktør ved „Berlingske Tidende“, V 94.
 Knudsen, Knud, Gaardejer til Lysholm (Als Nørre-H.), 1855 Suppleant til Stænderforsamlingen, IV 404.
 Knudsen, Knud Lausten, Ejer af Trøjborg (Tønder H.), V 5, 27, 430.
 Knudsøn, sønderjysk Adelslægt (Stubbum i Tyrstrup H.), II 277.
 Knuth, Frederik Marcus, Greve, Udenrigsminister, IV 271.
 Knutzen, Iven, nordfrisisk Krønikeskriver, III 132.
 Kobbermøllebugten, N. f. Flensborg, V 277; B. IV 149.
 Koch, Chr. Gottl., Provst i Aabenraa, III 220, 224.
 Koch, Gabriel, Herredsprovst, Præst i Døstrup (Lø H.), IV 226.
 Koch, Ludvig, Kirkehistoriker, Forstander for Skolen i Brøns, V 62 ff.
 Koch, Peter Christian, Grundlægger af „Dannevirke“ IV 217 f.; som Redaktør og Udgiver af „Dannevirke“ 219, 318, 434, 464, 468; V 331; hans Sprøkkort I 85; IV 228; Forfatter af „Monstre-Adressen“ IV 241; hans Idé om Oprettelse af Laanebogsamlinger 226; slaar til Lyd for en Folkehøjskole 229; hans Forsøg paa Dannelsen af en Kampforening 289; hans Plan om Stiftelsen af et „slesvigsk Bevarelssamfund“ 335; Deltager i Skamlingsbanke-mødet 1844 302. — Stilling til Kravet om Dansk i Stænderforsamlingen IV 270; hans Opfattelse af Slesvigholstenismen 322; Stilling til Oprøret i Marts 1848 345 f., 363. — Forhold til Christian VIII IV 258; Flor 217 f.; Grundtvig 219; Høgsbro 468; Søren Kierkegaard 462; P. Hiort Lorenzen 219, 247, 250; Prof. Paulsen 217, 354; L. N. Scheel 338; Borgmester Schrader 219. — Personlighed IV 219, 318; Udkast til „Dannevirke“'s Hoved B. 220; „Dannevirke“, Facsimile 221; P. 218.
 Kofoed-Hansen, H. P., Provst i Gam-mel Haderslev, IV 460, 462; V 331 f.; P. IV 461.
 Kogsbøl, adeligt Gods i Tønder og Højer H., II 104, 277; Voldsteder B. 105.
 Kogsbøl Ladegaard se Kogsbøl.
 Kohøvede se Ludwigsburg.
 Kok, Johannes Georg Elias, Sprogforsker, Præst i Burkal (Slogs H.), I 91; IV 472, 505; V 71 f., 321.
 Kola-Halvøen III 354.
 Koldenbüttel, Landskabet Ejdersted, I 433.
 Kolderup-Rosenvinge, Janus Lauritz Andreas, Retslærd, IV 137.
 Kolding II 12, 24, 30, 56, 88, 174, 217, 225; IV 377; se desuden Koldinghus.
 Kolding Aa I 486.
 Kolding Fjord I 31; B. 22.
 Koldinghus II 6, 18, 24, 45, 58.
 Kollund, Vis H., I 31; B. V 413.
 Kollund Skov, Vis H., V 435.
 Kolstrup, Rise H., I 456.
 Kongeaa (Skodborg Aa), I 4, 31, 486; II 31; IV 4; B. I 25; V 101.
 Kongsborg, Skanse ved Slien, II 65; B. 65.
 Kongshøj, Syd for det gamle Hedeby, I 366; B. 226, 367.
 Kongs-Ryde, Lyksborg Sogn i Munkbrarup H., I 443 f.
 Konrad, Markgreve af Meissen, I 368.
 Konrad Konradsøn, Ærkedegn i Slesvig, II 166, 271; hans Segl B. 166.
 Konrad II, tysk Kejser, I 282, 325 f.; hans Segl B. 284.
 Konstantin se Constantin.
 Konstanz, Baden, II 63.
 Koopmann, I. D., Slagteridirektør, V 431.
 Koopmann, Wilhelm Heinrich, Generalsuperintendent (Biskop) i Holsten, V 315, 364, 385.
 Kopperholdt, H., Journalist i Aabenraa, Redaktør af „Apenrader Wochenblatt“, IV 164 f., 190, 200, 222 f.
 Kornhæm, Eng paa Før, I 450.
 Kortholt, Chr., teol. Professor i Kiel, III 292, 294.
 Korvei, Ny, Kloster i Sachsen (ved Weser), I 238 f.
 Kosegarten, Amtsforstander, Ejer af Vojensgaard (Gram H.), V 216.
 Kosel Kirke, tidl. kaldet Koslev Kirke, Hütten H., I 436; B. 126; III 115.
 Koslev Kirke se Kosel Kirke.
 Kosziewski, Dolega v., Regeringspræsident i Slesvig-Holsten, V 219.
 Kotzelitze, Blasius, Kancelliembedsmand, Kong Hans' tyske Skriver, II 270.
 Krabbe, Christopher, Politiker, Herredsfoged, V 218 f.
 Krabbe, Margrethe Wildenradt, Fru, Redaktør af „Dannevirke“, V 218 f.
 Krabbe-Carisius, Hans, Gehejmsstatsminister, IV 168.
 Krafft, C. F., Rektor i Slesvig, III 374.

- Krafft, Johann Melchior, Kirkehistoriker, Provst i Husum, III 220, 306, 376.
- Krammark, Avlsgaard i Nybøl H., III 413.
- Kranold, R. H. C., Departementschef, kgl. Kommissarius i slesv. Stænderforsamling, Rigsraadsmedlem, IV 448, 485, 494 f.
- Kraus, Johann Georg, Embedsmand; Politimester i Flensborg IV 104; Medlem af „de erfarne Mænds“ Forsamling 173; Sektionschef i Fællesregeringen paa Gottorp 196; afskediges som Regeringsraad 328; Stilling til den holstenske Forfatningskommission 107, 164 f.; til Lornsens Petitionsplan 161; til Anordningen af 28. Maj 1831 170; til Købstadsstyrelsen 198.
- Kraus, Paul Friedrich Werner Hugo, tidligere Amtmand i Flensborg, V 30.
- Krauthof, Chrff., Meklenborger, juridisk Raadgiver for Stænderne i Slesvig og Holsten, III 19.
- Kreienberg, Henrik, Billedskærer fra Flensborg, II 465.
- Krempe, Holsten, Fæstning, III 14, 22, 30.
- Krey, J., Dr. med., Læge i Sønderborg, V 404.
- Krieger, A. F., Jurist, Politiker, IV 421 ff., 429; V 89, 314.
- Kriseby, adeligt Gods, Ekernførde H., III 347.
- Krog, Charlotte von, Malerinde, V 330, 354.
- Krog, Georg Frederik, til Aastrupgaard, Amtsforvalter i Haderslev Amt, IV 206.
- Krog-Meyer, H. W., Præst i Ulkebøl (Augustenborg H.), V 328.
- Krohn, A. F., Kaptajn, Forkæmper for den indbyrdes Undervisning i Hertugdømmerne, IV 133.
- Krohn, Friedr. Clairant v., Politimester i Flensborg, IV 380 f., 390.
- Krop, Krop H., I 485; IV 350; V 388.
- Krop Herred IV 90.
- Krummedige, holstensk Adelsslægt, II 101 f.
- Krummedige, Albert, Biskop i Lybæk, Finansadministrator i Sønderjylland og Holsten, II 182, 185, 188, 271; hans Segl B. 182.
- Krummedige, Erik, kgl. Hovmester og sønderjyds Drost, II 55, 59, 63, 65 f., 68, 74 f., 77, 82 ff., 89; hans Segl B. 57.
- Kruppen, Otte, Rigsraad, II 256.
- Krupka, Wilhelm, Landraad fra Flensborg, V 114; P. 113.
- Krusaa V 289; B. IV 149.
- Krusaa Kobbermølle III 284, 347 f., 441 f.; IV 15, 148.
- Krusaadalene I 31; V 277.
- Kruse, E. C., holstensk Præst, I 84; IV 120 f., 177.
- Kruse, J. H., Værkmester, Oldermænd for St. Johannes' Skyttegilde i Flensborg, IV 315, 436; P. 317.
- Kruse, Karl, Muremester i København, V 180; P. 181.
- Kruse, Ole, Kunstmaler, V 354.
- Kruse, Vinding, jurid. Professor ved Universitetet i Kbhvn., V 301.
- Kruto, vendisk Høvding, I 345 f.
- Krückt, Frederik Carl, Kansler ved den slesvigske Overret paa Gottorp, IV 30 f., 50.
- Krüger, Hans, fra Bevtoft, Politiker. — Vælges til Stænderdeputeret (1847) IV 336; (genvælges 1854) 448; i Stænderforsamlingen (1853—54) 445; (1855) 449; (1857) 477, 482; (1860) 484; Medlem af Notabelforsamlingen 1851 420; vælges til Medlem af Rigsraadet 447; i Rigsraadet (1862, 1863) 490; vælges til tysk Rigsdagsmand (Febr. 1867) V 29 f.; (Aug. 1867) 39 f.; (1871) 106; i Rigsdagen 34 ff., 98, 108 f., 132 ff., 145 f.; vælges til Landdagsmand (1867) 42; (genvælges 1868) 43; (1869) 43; (1870) 106; (1871) 107; (1872) 107 f.; (1873) 108; (1874) 108, 129; (1876) 131; nægter at modtage Valget (1871) 107; (1872) 108; (1874) 108, 129; nedlægger Landdagsmandatet (1868) 43; (1870) 107; (1873) 108; i Landdagen 42 f., 106 f. — Under Martsbevægelsen og Trearskrigen IV 344, 346, 354 f., 362 f., 372; hans Forslag om en ny Fællesforfatning for Kongeriget og Sønderjylland 490; Stilling til Novemberforfatningen 505; til de slesvig-holstenske Stænderdeputerede 496; til Klosterpolitikere 471; til Gensdarmieret 449; til „den nordslesvigske Landboforening“ 404; til Brandforsikrings-selskabet af 1847 406; til den slesvig-holstenske Brandkasse 488; Tale ved Folkefest 1852 467. — Hans Passivitet efter 1864 V 27, 29; Stilling til § 5 34 ff., 43, 94 ff., 107, 109 ff., 132 ff., 145; til Eden paa den preussiske Forfatning 42 f., 106 ff., 129, 131, 146 ff.; til Militærspørgsmaalet 50; til Optrantspørgsmaalet 51; til Sprogadressen 116; imod Afsendelsen af en Deputation til Berlin (1866) 24; Medlem af Deputationen til Berlin (1869) 43 f., 94, 96; Stilling til en evt. Deputation til Wien (1869) 94, 96; imod en Petition til Berlin (1871—72) 107; hans Plan om en Rejse til Paris 43, 96 ff.; Forhold til Centrum 132, 134; Stilling til Regeringen i København 98 ff., 109, 132 ff., 139 f., 145; til den kongerigske Partistrid 139; hans Forbindelse med de kongerigske Partier 139 f.; Stilling til Aabenraa-Mødets Beslutning (1881) 151. — Forhold til Ahlmann V 43, 129 f.; Bismarck (Samtalen 1871) 110 f.; Grev Frijs-Frijsenborg 98; Hansen-Grumby 12; Junggreen 148, 150 f.; Hans Lassen 148, 150 f.; Skau IV 468, 478, 492; V 148, 150; Thomsen-Oldenswort IV 482. — I Fængsel

- (1864) IV 504; (1870) V 102; Personlighed V 32 f., 129 f., 134; Helbred 150; Spørgsmaalet om hans Afløser 151 ff.; Død 153. — Karsten Thomsens Mindedigt over ham 323. — Hans Mølle i Bevtøft B. V 23; Ændringsforslag i den nordtyske Rigsdag 1867, Facsimile 37; hans „politiske Testamente“, Facsimile 150; hans Jordefærd B. 155; P. IV 337, 479; V 32, 97, 98, 133, 147.
- Krüger, Ingeborg, Søster til Hans Krüger, V 152.
- Kunigunde, g. m. Hertug Henrik af Sønderjylland, II 48, 51.
- Kurland III 357 f., 448 f.
- Kursachsen III 180.
- Kutscheit, Joh. Val., Udgiver af et Sprogkort over Sønderjylland, I 85.
- Kværn Kirke, Ny H., I 438; B. 438—39.
- Kügler, M., preussisk Ministerialdirektør, V 171.
- Kyilling, J. M., Købmand, Ungdomssekretær i Nordslesvig, V 252 f., 405; P. 251.
- Kær Herred I 216; III 481; IV 177.
- København: Lybækkernes Krigstog 1249 II 6; Hanseaternes Krigstog 1428 80; Forhandlinger med Gottorp 1658 III 31 ff.; Fredsslutningen 1660 37. — Centraladministrationens Sæde IV 29 f.; Sæde for „de erfarne Mænds“ Forsamling 172; Separationsbevægelsens Hovedkvarter 152; Marts 1848 344, 346. — Christian Albrekts Besøg (1671) III 170; Johan Adolf Kielman v. Kielmannsegg indsættes som Fange i Citadellet (1676) 173; Forbindelsen med Nordslesvig 1865 V 6; Sønderjyderne i København 1865 13; københavnske sønderjydske Foreninger 1918—19 280; Redaktør Christiansens Besøg i Marts 1920 300. — Handelsforbindelse III 354 f., 445. — Universitetet se Sagregistret under Undervisningsvæsen, *Universiteter*. — Billeder: sønderjydske Besøg i 1861 IV 491; i 1865 V 15; i 1884 179; Folkemøde i Anledn. af Udvisningerne 1898 213.
- Køedt, Andreas Peschcke, Forretningsmand, Politiker, V 213.
- Køller, Ernst Mathias v., preussisk Statsmand, Overpræsident for Provinzen Slesvig-Holsten, V 209 ff., 214, 216 f., 219; P. 209.
- Køln, Tyskland, I 477; II 198. — Universitetet III 129.
- Königsberg, Tyskland, III 354, 357. — Universitetet II 456; III 116, 129 f.
- Königsmann, Bernhard Ludvig, Rektor i Flensborg, III 467.
- Königstein, Johan Ludvig v., Friherre, gottorpsk-dansk Embedsmand. — Medlem af det gottorpske Gehejmerraad III 184 f.; Forhold til Hertug Frederik IV 184; til Magnus v. Wedderkop 184; til Sverige 185; Forhandlinger med Danmark (1698) 188, 192; Medlem af den gottorpske For-
mynderregering 200; gaar i dansk Tjeneste 202; Stilling til Arvehyldingen 1721 223.
- Köster, Adolf, tysk Rigskommisær, V 295.

L

- Laaland se Lolland.
- Lackmann, Adam Heinrich, Professor i Kiel, I 87 f.; hans Optegnelse af „Fader vor“ paa Angelsk (Autograf) I 89.
- Ladegaard, Haderslev H., III 411.
- Ladelund, Kær H., V 381.
- Lage, Herremand til Karlsvraa, I 454.
- Lambjerg-Indtægt, Statsskov, Als Sønder H., I 119.
- Langken, Egidius v. d., gottorpsk Gehejmerraad og Overhofmester; som Hertug Frederik III's Raadgiver III 13, 17, 37, 43 f.; diplomatisk Virksomhed 13, 17; Leder af Finanserne 51; Død 18.
- Langballe, Husby H., V 284.
- Langballekov, Husby H., V 284.
- Langbehn, Julius, tysk Forfatter, V 401 f.; P. 401.
- Lange, E. B., Dr. phil., Præst i Ullerup (Nybøl H.), V 327 f.
- Langebek, Jakob, Gehejmarkivar, Historiker, III 375.
- Langeland I 428; II 16, 19, 21, 30, 41 f., 44, 48, 52, 98.
- Langemose, Hovedgaard i Haderslev H., II 277.
- Langenæs, Ø i Vesterhavet, I 104.
- Langkjær, Jens, Forstander for Sandbjærg Højskole, V 122, 126.
- Langobarder, germansk Folk, I 146, 161 ff.
- Langsundtoft, Bøking Herred, II 150.
- Laroché, Jules, Underdirektør i det franske Udenrigsministerium, V 285.
- Larsen, Johannes Ephraim, Retslærd, Politiker, IV 298.
- Larsen (Skæræppenborg), Peter, Lægprædikant, V 339.
- Lass, Johann, Borgmester i Husum, III 360 f., 376.
- Lassen, Erik, Kaadner i Gallehus (Tønder H.), I 197.
- Lassen, Gust. Fred., Embedsmand; udnævnes til Borgmester, Politimester og Byfoged i Haderslev IV 202; Stilling til Haderslev Latinskole 339; under Martsbevægelsen 1848 354; Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af Embedsmændenes Trokabsforhold (1848) 356; afsættes som Borgmester 363; vender tilbage som Borgmester 388; Overpræsident i Flensborg 431, 436; om Sprogforholdene i Flensborg 443; dansksindet 318, 443.
- Lassen, Hans, Gaardejer i Lysabild. — Sekretær i den alsiske Landboforening IV 404; Provsinslanddagsmand V 53; vælges til Landdagsmand (1874) 130; (genvælges 1876) 131; (1879) 148 f.; (1882) 159 f.,

- (senere Genvalg) 164, 203; nedlægger sit Landdagsmandat (1876) 131; i Landdagen 130 ff., 158, 168, 185; vælges til tysk Rigsdagsmand (1881) 152 ff.; (genvælges ikke 1884) 160 f.; i Rigsdagen 158. — Melder sig til det nationale Arbejde V 28, 78; udarbejder „de 47“s Adresse (1866) 25; Stilling til Afstemningsplanen (1869) 92; til Edens paa den preussiske Forfatning 131, 184 f., 152, (aflægger Edens) 158 ff., 164; til Krüger 129, 150, 152; til Optantspørgsmaalet 168; til § 5 131 f.; til Partierne paa Rigsdagen 158; til Regentskiftet 1888 184; til Religionsundervisningen paa Dansk 375 f., 380; til Skoleinstruksen 1888 184 f.; paa Fællessynoden 1891 375 f. — Hans Bedrageri V 204; Personlighed 78, 152; Død 203; P. 77, 131.
- Lassen, Hans Christian, Præst i Adelby (Husby H.), IV 226.
- Lauenborg: Kampe o. 1200 I 395 ff.; erobres af Valdemar Sejrs 398 f.; Kampe o. 1226 404 f.; Indlemelse i Frankrig 1810 IV 73; det „aabne Brev“ 1846 326; den preussisk-østrigske Civilregering 1864 —65 V 4; tilfalder Preussen 1865 9; Superintendenten for Lauenborg 361.
- Laurens Nielsøn, Medlem af Mariannes Broderskab i Haderslev, II 307.
- Laurens Turesøn, Gardian i Slesvig Franciskanerkloster, II 310.
- Laurentiusstrømmen, ved Tønder, II 297.
- Lauridsen, Peter, Historiker, IV 257 f.
- Lauritzen, L. M., Præst paa Rømpø, i Tinglev, i Varnæs, siden 1929 i Bov, V 372 f.
- Lausten-Thomsen, H., Læge i Skærbæk (Hviding H.), V 234; P. 199, 235.
- Lautrup, Johan Christian, Præst i Brede (Lø H.), III 466; IV 186, 192.
- Law, Claus, Tjener hos Kong Hans, II 211.
- Lawaetz se Lawätz.
- Lavater, Johann Caspar, reformert Præst og Forfatter i Zürich, III 399; IV 30.
- Lave Gudmundsøn, Ridder, II 7 f.
- Lavrids Jonsøn, kgl. Drost, II 28, 30, 35.
- Lawätz, H. C. S., Præst i Ulkebøl (Als Sønder-H.), V 389, 393.
- Lawätz, Johan Daniel, Konferensraad i Altona, Formand for „det patriotiske Selskab“, IV 133 f.
- Lawätz, Otto C. F. A., Forpagter, senere Ejer af Kalundborg Ladegaard, V 389.
- Lebeck, Anders, Medarbejder ved „Hejmdal“, V 195.
- Leeghwaater, Jan Adriaans, hollandsk Ingeniør i Hertug Frederik III's Tjeneste, III 80, 136 f.
- Leerbech, J. E., Inspektør for Gensdarmet, IV 410, 426 f., 446.
- Lehmann, Orla, Politiker; om Slesvig-holstenismen IV 152; Stilling til de slesvig-holstenske Liberale 193 f.; Talen i „Trykke-
- frihedsselskabet“ (1836) 212, 240; Brevveksling med P. Hiort Lorenzen 245 f.; Krav om Ejderstaten (1842) 267; paa Skamlingsbankemødet (1844) 302; Adressen om et Systemskifte (20. Marts 1848) 346; Ideen til „Løve-monumentet“ 490. — Stilling til Organisationer i Nordslesvig efter 1864 V 26; til Landdagsmændenes Edsafleggelse 42; til en Deputation til Wien (1869) 96; den danske Regerings Politik (1870) 98; P. 213.
- Leiden Universitetet, Nederlandene, III 129 f.
- Leipzig Universitetet, Tyskland, II 456; III 116, 129 f.
- Lejre Bro, Sjælland, II 13.
- Leisner, Christopher, Borgmester i Slesvig By, IV 431.
- Lembcke, Edward, Forfatter, Konrektor i Haderslev, IV 464, 473 f.; V 404; hans Hjem B. IV 475; P. 474.
- Lembek se Limbek.
- Lembeksborg, Vesterland Føer, I 306; B. 308 f.
- Lempfert, C. G. H., Landfoged i Sønderditmarsken, IV 375 f.
- Leningrad, Rusland, III 354.
- Lente, Christian v., Diplomat, III 256.
- Lente, Johan Hugo v., kgl. Kansler i Glückstadt, III 256.
- Lente, Theodor v., Sekretær i Tyske Kancelli, III 33, 47.
- Leo IX, Pave, I 332 f.
- Leopold I, tysk Kejser, III 163, 180, 187.
- Leopold, A., Amtsdommer fra Segeberg, V 376.
- Lerbæk Mark, ved Vejle i Nørrejylland, IV 374, 392.
- Lerskov, Gaard i Sønder-Rangstrup H., IV 353; V 176, 344.
- Lerskov Plantage, Sønder-Rangstrup H., V 434.
- Leth, Andr. P. M., Præst i Aabenraa, IV 465; V 325, 364; P. IV 467.
- Leve, Laurens, Staller paa Nordstrand, II 314; hans Segl B. 275.
- Levensaa I 404, 483; II 196 f., 210, 218.
- Levensaa Dal, paa Grænsen af Hertugdømmene Slesvig og Holsten, I 4.
- Levensau se Levensaa.
- Levetzau, Werner v., Amtmand i Aabenraa Amt, V 27.
- Levetzow, H. C. D. V., Amtmand i Husum Amt, IV 46 f., 57 f., 147 f.
- Liafdag, Bisp i Ribe, I 272, 282.
- Liawizo, Ærkebiskop i Bremen, I 282.
- Licht, J. Fr., Rektor i Slesvig By, III 374, 378.
- Liebe, Otto, Ministeriet, V 300.
- Lilholdt, Falle, Gaardejer i Løjt (Rise H.), V 344 f.
- Liliencron, Andreas Pauli v., kgl. Kansler i Glückstadt, III 179, 256.
- Lille Bælt I 4.

- Lille Tønder se Tønder Slot under Tønder, *Topografiske Forhold*.
- Limbek, adelig Slægt i Sønderjylland, II 56, 102 f.
- Limbek, Clavs, sønderjyds Adelsmand (14. Aarh.); Traditionen m. H. t. Lembeksborg I 306; faar de frisiske Vesterhavsøer i Pant II 40; kgl. Drost 41; Forhold til Valdemar Atterdag 41, 45; til de jydsk Stormænd 41, 45; til Bønderne i Nordslesvig 104; Mægler 44; Ægteskab 104; Personlighed 40. Hans Segl B. 41.
- Limbek, Clavs, sønderjyds Adelsmand (15. Aarh.), II 71.
- Limbek, Eibe, sønderjyds Adelsfrue, II 306.
- Limbek, Gotskalk, II 102.
- Limbek, Helene, Johan Limbeks Datter, II 46.
- Limbek, Henneke, sønderjyds Adelsmand, II 47, 50 f., 113.
- Limbek, Johan, til Søgaard, II 41, 46, 102.
- Linaa (Lindaa) se Lindau.
- Lindau (Lindaa, Dänisch-, tidl. adelig Hovedgaard (opr. Borg), Slis H., II 65; III 411 f., 415).
- Lindberg, Elise, Frk., Grundlægger af Uddannelsesskole paa Ottersbøl Mølle (Lø H.), V 170.
- Lindemann, Amtsdommer i Toftlund (Nørre-Rangstrup H.), V 214, 219.
- Lindenhan, Andreas Christoph, Borgmester, Byfoged og Politimester i Haderslev, IV 52, 105, 200; hans Underskrift, Facsimile 103.
- Lindenhan, Johs., Politimester i Aabenraa, IV 51.
- Lindenov, Adelsslægt, II 399.
- Lindeved, nedlagt adeligt Gods, Vis H., III 413.
- Lindholm, Hans, Generaladjutant, IV 56 f.
- Linstow, Fr. Aug. v., Amtmand i Sønderborg, IV 57 f.; P. 58.
- Lintrup, Frøs og Kalslund H.; B. I 126. — Kirken I 432.
- List, Sild, II 87, 152, 355, 411.
- List Dyb, ved Sild, III 24.
- Litle, Tyge, sønderjyds Adelsmand, II 107.
- Litorinahavet se Østersøen.
- Litus Saxonicum, mellem Bretagne og Schelde, I 163.
- Ljutka, Wagrien, se Lytjenborg.
- Livland III 357 f., 448 f.
- Lloyd George, David, engelsk Statsmand, V 290.
- Lobsien, Wilhelm, slesvigsk Forfatter, V 400; P. 399.
- Locher, Carl, Marinemaler, V 354.
- Loebell, Friedrich Wilhelm, preussisk Indenrigsminister, V 261.
- Lohede, Krop og Meggerdorf H., II 15, 20, 107; B. 17.
- Lohmann, Hartwig, Byskriver i Flensborg, III 123 ff.
- Lohmann, Jens Jepsen, Præst, Udgiver af en Visebog, I 95; V 72, 176.
- Lolland I 428 f.
- Lollfuss se under Slesvig By, *Topografiske Forhold*, Byens Udvidelse.
- Lorentzen, C. A., Landskabsmaler, III 476.
- Lorentzen, Carl, Redaktør, IV 311, 328, 486; P. 313.
- Lorenzen, Chr. C., Præst i Siversted (Ugle H.), IV 472 f.
- Lorenzen, Frederik, Gaardejer, Medlem af den grundlovgivende Forsamling i Kiel 1848, IV 366.
- Lorenzen, Georg, Godsejer (Revsø, Gram H.), V 403.
- Lorenzen, H. P. A., Præst ved Mariekirken i Haderslev, V 365.
- Lorenzen, Hans, Redaktør af „Dannevirke“, Haderslev, V 122.
- Lorenzen, Hans, Lærer i Bodsbyl-Ballum, senere Gaardejer, V 352.
- Lorenzen, Hans Peter, Indre-Missionær, V 394.
- Lorenzen, Hansigne, f. Jenssen, Forfatterinde (Pseudonymet „Sven Tange“), V 352; P. 351.
- Lorenzen, Joh. Fred., Gaardejer i Kestrup (Jægerup Sogn, Gram H.), Sekretær i „den slesvig-holstenske patriotiske Forening“, Medlem af Landsforsamlingen (1849), IV 306, 379, 483.
- Lorenzen, Jürgen, Andenborgmester i Flensborg, IV 352.
- Lorenzen, Lorenz, Præst paa Nordmarsk (Ø i Vesterhavet), Digter († 1790), I 104; III 367.
- Lorenzen, Lorenz, Præst i Adelby (Husby H.), Stænderdeputeret, IV 206, 208, 410; P. 209.
- Lorenzen, Nis, Ejer af Gaarden Lilholt (Haderslev H.), Stænderdeputeret. — Vælges til Stænderdeputeret (1834) IV 204, 206; (genvælges 1841) 264; (1847) 336; i Stændersalen (1836) 212 f.; (1838) 242 f.; (1840) 261 ff.; (1842) 277; (udebliver 1844) 312 f.; (1846) 329; nedlægger Stændermandatet (1844) 301. — Stilling til Ejerprogrammet 250; til P. Hiort Lorenzen 250, 263; til D. G. Monrad 263; til Sprog-sagen 212 f., 217, 242; til Sprogskriptet (1840) 262 f.; taler Dansk i Stænderforsamlingen (1842) 277; Mødet paa Lilholt 30. Juli 1837 217; Personlighed 283; P. 203.
- Lorenzen, Peter Hiort, Politiker, Købmand i Haderslev. — Vælges til Stænderdeputeret (1834) IV 203; (genvælges 1841) 249, 265 f.; nedlægger sit Mandat (1840) 248, 260; (1844) 301, 313; i Stænderforsamlingen (1836) 206, 208 ff.; (1838) 243 ff.; (1842) 271 ff.; Stilling til Krav om

- Stænderforsamlingernes Forening 272; til Forslag om Stænderkomiteer 269; til Krav om Offentlighed i Stænderforsamlingen 208 f.; til Dansk i Stænderforsamlingen („Han vedblev at tale Dansk“) 274 ff., 298, 300 f. — Hans politiske Ideer 200; slesvigholstensk Liberal 192, 219, 238; Brevveksling med Orla Lehmann 245 f.; Forbindelse med de Nationalliberale i Kongeriget 278; Stilling til Sprængningen af det slesvigholstenske liberale Parti 247; Presseangrebene paa ham 247 f.; Brud med de liberale Slesvigholstenerne 248 ff.; hans Grundlæggelse af et dansk national-liberalt Parti i Hertugd. Slesvig 273; radikale Standpunkt 1844—45 301, 304 f., 329. — Stilling til Kravet om en fri Forfatning 208, 270; til Kravet om Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund 274 f.; til Ejderstaten 248 f.; til det nationale Spørgsmaal 246, 248 ff., 270. — Stilling til Haderslev Kommunalstyre 197 f., 200 ff., 247; hans Forslag om en over for Stænderne ansvarlig Finansminister 208; hans Forslag om Hertugdømmernes finansielle Adskillelse fra Kongeriget 243 f.; Stilling til Toldlovsforslaget (1836) 209; til Patrimonialrettens og Jagthoveriets Afskaffelse 244; til Flagspørgsmaalet 272 f.; til Sprogsagen 243, 247; til Sprogskriptet (1840) 263; til Reskriptet af 2. Dec. 1842 276 f.; til Patentet af 29. Marts 1844 298, 300 ff.; til „Protokolekstrakten“ (1844) 301; til den slesvigske Forening 291, 301 f.; til „Dannevirke“ 219, 246 f.; til „Lyna“ 247; til Rødding Højskole 294; til Biblioteksbevægelsen 228, 265; Deltagelse i Skamlingsbankemøde (1843) 286; (1844) 302. — Stilling til Christian VIII 247, 253; Hertugen af Augustenborg 200, 209, 238, 248; H. Hansen i Ekernefjørde 245 f., 249 f.; Nis Lorenzen 250. — Hans økonomiske Forhold 183, 271; overrækkes et Sølvdrickehorn 286; Død 318. — Hans Købmandsgaard B. 201; af Stænderprotokollen for 11. Nov. 1842, Facsimile 272; hans Drikkehorn B. 287; Brev fra P. Hj. L., Facsimile 300; satirisk Tegning B. 303; hans Grav B. 319; P. 280.
- Lorichs, Melchior, slesvigsk Kunstner, II 464 f.
- Lornsen, Uwe Jens, Embedsmand, politisk Forfatter; Ungdom IV 152 ff.; Kontorchef i slesv.-holst.-lauenb. Kancelli 152, 154; Landfoged paa Sild 161. — „Ueber das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein“ 152, 162 f.; Planer og Forbilleder 156 ff.; hans Revolutionstanke 164; Agitation for at fremskaffe Adresser 160 ff.; Befolkningens svigtende Tilslutning 164 f.; Kritik af den øverste Administration 194; Forhold til Chr. Paulsen 164, 178, 189; Fængsling 166; Fæstningsarrest 189. — Nye politiske Ideer 189 f.; i Brasilien 210; Stilling til Arvefølgespørgsmaalet 236 ff.; Personlighed 152 ff., 237; Død 237; Titelblad til „Ueber das Verfassungswerk“, Facsimile 163; P. 154, 237.
- Lothar I, tysk Kejsler, I 243.
- Lothar II, tysk Konge og Kejsler, I 354, 356, 359 f., 365, 372; hans Segl B. 357.
- Louise af Meklenborg-Güstrow, g. m. Frederik IV, III 218.
- Louise, Landgrev Wilhelm af Hessens Datter, g. m. Christian IX, IV 438.
- Louise, Frederik V's Datter, g. m. Landgrev Carl af Hessen, III 452 f.; P. 453.
- Louise Augusta, Frederik VI's Søster, g. m. Hertug Frederik Christian af Augustenborg, III 395; IV 72, 230; P. III 394, 396.
- Louise Sophie, Lensgreve Chr. Conr. Soph. Danneskjold-Samsøes Datter, g. m. Hertug Christian August af Augustenborg, IV 230.
- Louisenlund, adeligt Gods, Ekernefjørde H., III 399, 477 f.; B. 479.
- Lovtrup, Slogs H., I 154.
- Lovtrup Herred se Slogs Herred.
- Lucht, Kort van der, Borger i Flensborg, II 83.
- Luckander, Heinrich, Bogtrykker i Haderslev, III 456.
- Ludvig den Fromme, Konge af Frankrig og romersk Kejsler, I 235 ff.; hans Segl B. 238.
- Ludvig Albrechtsøn, kgl. Marsk, II 26, 28 f., 32.
- Ludwigsburg, forh. kaldet Kohøvede, adeligt Gods i Svansø, II 462; III 326, 379, 418; B. 377.
- Lund, Sverige, I 337 f., 449; II 11.
- Lund, A. P., Gaardejer i Rejsby-Ballum (Højer H.), Næstformand i „Sønderjydske Skoleforening“, V 188.
- Lundius, Christian Ernst, Provst i Flensborg, III 369, 386.
- Lundsgaard (tidl. Grumtoft, Grundtoft), adeligt Gods, Husby H., II 102; III 413; B. II 280.
- Lundtoft Herred I 215; II 41, 102, 199; IV 338.
- Lunn, P. J. J., Borgmester og Byfoged i Aabenraa, IV 431, 506.
- Lunth, Hartvig, Borger i Slesvig By, II 298.
- Lunth, Henrik, Borger i Slesvig By, II 298.
- Lupuse Wulf.
- Luther, Martin, tysk Kirkereformator, II 314, 324, 326, 452.
- Lutten, Anna von, Besidderinde af Krusaa Kobbermølle, III 284.
- Lutter am Barenberge, Tyskland, III 14.
- Lübker, Friedr. Heinr. Chr., Rektor i Flensborg, IV 390; V 308 f., 331; P. V 308.
- Lybæk: Grundlæggelse I 464; Kampe og Belejringer (1181) 387 f., (1199) 396, (1226) 405, (1234—35) 406; Møder og

- Underhandlinger (1340) II 35, (1340) 37, (1426) 77, (1427) 79, (1460) 166, 173, (1524) 235 f.; Grev Christierns Forlening med Holsten (1443) II 91; (Freden 1629) III 17.
- Forhold til Danmark og Sønderjylland:* under Knud VI I 387 f., 398; Valdemar Sejr 396, 398, 405 f.; Abel II 6; Erik af Pommern 69, 72, 77, 79; Christian I II 165 ff., 173, 178, 182 ff., 189; Hans 196, (Krig) 207 ff.; Christian II II 216 ff., 233; Frederik I II 210 ff., 225, 233, 236, 238; Christian III II 251 f. — Kulturel Betydning for Sønderjylland II 303 f.
- Statsretlige Stilling samt Privilegier* I 396, 399, 404, 464; (1810) IV 73; Rigsfrihedsbrevet af 1226 I 464; Bekræftelse af Privilegier (1460) II 167; danske Højhedsrettigheder II 217.
- Indre Forhold:* Retsforhold I 477. — Handel II 210 ff., 438 f.; III 285, 355, 357 f., 445; V 464.
- Lybæk, Bispedømmet, III 202. — Forleningsret til Holsten II 90 f., 217.
- Lycke, Nis, Frimenighedspræst i Rødding, V 321, 342.
- Lüders, M. H., P. IV 366.
- Lüders, Peter, Regeringsraad paa Got-
torp, IV 328, 366.
- Lüders, Philip Ernst, Provst i Lyks-
borg, III 344 f., 437 f.; P. 437.
- Lykke, Peder, (af Slægten Bille), Ærke-
biskop i Lund, II 107, 110.
- Lyksborg, Flække; Reskript om dens rets-
lige Forhold 1779 III 393 f.; Industriskole
IV 133. — Slot III 165; opføres II 460;
Bygningsstil 462 f.; Godset III 411; Frede-
rik VII's Ophold IV 495 f. — Slottet B.
II 383.
- Lyksborg, Hertugdømme, III 12, 322,
393 f.
- Lyksborgerne, Hertuglinie, der stammer
fra Hans d. Yngres Søn Filip, III 321 f.
- Lyneborg, tysk Fyrstendømme, I 163; III
187, 194, 197, 199.
- Lyneborg, Slot i det tyske Fyrstendømme
Lyneborg, I 397.
- Lyngby, Kristen Jensen, Sprogforsker,
I 92 f., 107; Brudstykke af hans sproglige
Optegnelser (Autograf) 93; P. 92.
- Lyngsted, Landskabet Bredsted, V 285.
- Lyrskov Hede, Arns og Treja H., I
327 f.; B. 329.
- Lütke, Herman, Præst i Garding, I 423.
- Lütke Naamensøn, Franciskanermunk
fra Flensborg, II 326 f., 455 f.; P. 327.
- Lytjenborg, Holsten, I 347.
- Lütken, L. C. F., Generalmajor, V 230.
- Læk, Kær H., I 103; IV 351; V 381; B. I
459.
- Lælius, Laur., gottorpsk Kansler, III 6.
- Læssøe, Frederik, Oberst, IV 356.
- Læsø I 330.
- Lø Herred II 355.
- Löfstedt, Ernst, svensk Sprogforsker,
I 107.
- Løge Herred I 214.
- Løgum, Nørre-, Kirke, Lø H., I 434.
- Løgum, Sønder-, Kær H., V 381.
- Løgum, Øster-, Sønder-Rangstrup H., I
216; IV 145. — Sogn IV 353. B. 143.
- Løgumkloster, Flække; statsretlige Stil-
ling: Arvedelingen (1490) II 200, (1544)
346, (1581) 356, 361; Oprøret 1848 IV
355; Forholdene 1864 498, 509. — Handel
III 348, 354; V 452; Industri III 445 f.; V
443; Jernbane 465 f. — *Klosteret* II 89,
112 f., 285; statsretlige Stilling: Arvedelin-
gen (1490) 200, (1544) 346, (1581) 356,
361; Privilegier 112; Godset 112, 286;
Retstrætter I 454 f.; II 112; Reformationen
II 333; Klosterreform 1541 340; Sækulari-
sationen 1548 362. — *Klosterkirken* I
445 f.; II 117, 123 f. — *Klosteret og Kir-
ken* B. I 446; II 93, 118, 122, 124, 125.
- Løjt, Rise H., I 456; III 343, 350.
- Løjt Land, Halvø, Rise H., I 119; K. I 27.
- Løjtmark, Hovedgaard i Ekerneførde H.,
III 477.
- Lønholm, Selvejergaard i Sønder-Rangstrup
H., IV 145.
- Lötzen, Fæstning i Østpreussen, V 102;
B. 103.

M

- Maageøen se Slesvig By, *Topografiske
Forhold*.
- Maarbæk, Sønder-Rangstrup H., Kort III
65.
- Maarkær, Antonittekloster, senere kgl.
Domæne, Maarkær H., II 113 f., 286; III
411.
- Maaslev, adeligt Gods i Ekerneførde H.,
III 418.
- Mackeprang, M., Museumsdirektør, Hi-
storiker, V 198, 273.
- Madsen, Anne Cathrine, f. Klop-
penborg, V 339.
- Madsen, Hans, Gaardejer i Götterup
(Nørre-Rangstrup H.), V 339; P. 338.
- Madsen, Peder, teol. Professor, senere
Sjællands Biskop, V 369.
- Madvig, Johan Nicolai, Filolog og
Politiker, IV 374, 391, 393, 395; V 24, 133;
P. IV 391.
- Madvig, Poul Anton, Læge, Fysikus i
Haderslev, V 28, 74, 133 f.; P. 73.
- Magnus den Gode, Konge i Danmark
og Norge, I 327 ff., 331, 344.
- Magnus, Kong Niels' Søn, I 349, 355 ff.,
374.
- Magnus, Christian III's Søn, Konge af Liv-
land, II 352, 361.
- Magnus, Hertug af Sachsen, I 345.
- Magnus Smek, Konge i Sverige og Norge,
II 33 f.
- Magnussen, Christian Karl, Billed-
skærer i Slesvig By, V 400.

- Magnussøn, sønderjydske Adelslægt (Blangsgaard i Nybøl H.), II 277, 399.
- Magstrup Kirke, Gram H., II 111.
- Malinckrodt, Hermann v., tysk Politiker, V 43.
- Malling, Ove, Gehejmestatsminister, historisk Forfatter, III 400, 402.
- Malmborg, Otto August, svensk General, IV 386 f.
- Malmö, Sverige, II 213.
- Mandbjerg Skov, Nørre-Rangstrup H., IV 467.
- Mandø (Manø), Ø i Vesterhavet, I 4, 43; II 355; B. I 44.
- Mangor, P. C., Justitssekretær, V 65.
- Manicus, Claus, Læge ved Christians Plejehus i Ekernefærde og politisk Forfatter, IV 217, 224, 226, 322, 420, 436; P. 217.
- Manteuffel, Edwin Karl Rochus von, Friherre, preussisk General, Statholder i Slesvig, V 9 f., 16 f.; satirisk Billede 12; P. 10.
- Manø se Mandø.
- Marbod, Konge over Markomannerne, I 161.
- Marckmann, Jørgen Vilhelm, Præst i Hoptrup (Slogs H.), IV 460, 467.
- Marco, Biskop i Slesvig og Aldenborg, I 274, 280.
- Marcus, Josef Alexander, Redaktør af „Lyna“, IV 289, 294, 318, 353 f.
- Margrethe, g. m. Christoffer I, II 14 ff.
- Margrethe, Valdemar Atterdags Datter, Dronning. — Forældre II 50; Formyndet for Oluf 51; vælges til Regentinde 53; faar Erik af Pommern hylder som Konge 54; øger Kronens Magt og Indflydelse 51; eftergivende over for Holstenerne 51 f.; forlener Grev Gerhard med Sønderjylland 52 f., 94; genvinder store Dele af Sønderjylland 56 f.; Strid med Holstenerne 56; Møde i Kolding 56; Forlig paa Hindsø 56 f.; aaben Kamp med Holstenerne 57 f.; Vaabenstilstand i Flensborg og Koldinghus 58 ff.; Flensborg pantsættes til hende 57; erhverves 59 f.; hendes Indtog 60. — Forhold til Friserne 56, 150 f.; til de holstenske Stormænd 51; til Erik Krummedige 55; til Meklenborgerne 52; til Johan Skondelef 56, 58, 110; til Sverige 52. — Ægteskab 43 f.; Død 60; P. 61.
- Margrethe af Hohenstein, g. m. Hertug Adolf af Sønderjylland, Greve af Holsten, II 187.
- Margrethevolden, Nord for Mysunde, I 352.
- Mariane af Meklenborg-Strelitz, g. m. Prins Frederik (VII), IV 266, 323.
- Marie Elisabeth, g. m. Hertug Frederik III af Gottorp, III 38; P. 40.
- Marie Sofie Frederikke, Carl af Hessens Datter, g. m. Frederik VI, III 395, 399; IV 83.
- Markgrafenburg, ved Haddeby Nor, I 153.
- Markus Skeggjason, islandsk Skjald, I 337 f., 347.
- Marling, Charles, Sir, engelsk Gesandt i Kbhvn., V 294, 300; P. 295.
- Marquard, holstensk Adelsmand, I 396.
- Martens, Peter, Provst i Slesvig, IV 432, 455.
- Martensen, Hans Lassen, teol. Professor, senere Sjællands Biskop, IV 432; V 309, 369; P. 309.
- Martensen-Larsen, Hans, Domprovst, V 310 f.
- Martin V, Pave, II 76.
- Martin Gans, Kong Hans' Tjener, II 212, 223.
- Mathiesen, Chr., Amtmand paa Als, V 30.
- Mathiesen, M. C., Redaktør af „Dannevirke“, V 194, 218; P. 219.
- Matthias Knutsøn, Borger i Husum, II 315; P. 318.
- Matthias Markvardsøn, Magister, Ærkedegn i Ribe, II 319.
- Matthiesen, Carl, Præst, Forstander for Diakonissestiftelsen i Flensborg, V 363, 375 f., 390, 393 f.; P. 395.
- Matthiesen, Hans Jürgen, Over- og Landresadvokat i Bredsted, Stænderdeputeret, IV 205.
- Matthiesen, Thomas, dansk Præst i Flensborg, V 382.
- Matthiessen, Broder, Hofmaler, III 139.
- Matzen, H. A. T., Bogtrykker, Redaktør af „Hejmdal“, V 177, 194.
- Matzen, Henning, juridisk Professor og Politiker, V 48.
- Maurits, Greve af Aldenburg, I 394.
- Mauve, K., Landraad i Haderslev, V 210, 212, 219; P. 210.
- Max, Prins af Baden, tysk Rigskansler, V 271 f.
- Mechtild(e), Datter af Adolf IV af Holsten, g. m. Kong Abel, I 406, 450, 462, 485; II 4, 9, 13, 15, 101; hendes Segl B. II 13.
- Medebach, westphalsk By, I 463.
- Medelby, Kær H., V 381.
- Meden, Vis H., III 350.
- Mejer, Johannes, Kartograf, III 134 ff.; Autograf B. I 79; hans Kort over Slesvigs og Gottorps Omegn III 32; P. III 137.
- Mejlby, Kalslund H., V 432.
- Mejnaa I 12, 26, 32.
- Meinerstorp, Henning, se Meinstorp (Meinstrup).
- Meinert, Nikolaj Jonathan, Stænderdeputeret, IV 298.
- Meinstorp (Meinstrup), Henning, Hovedsmand paa Als, II 51.
- Meklenborg, tysk Hertugdømme, I 326.
- Melanchton, Filip, tysk Reformator, II 452.
- Melchersen, L. N., Gaardejer i Hørup (Als Sønder-H.), V 122.

- Meldorf, Ditmarsken; B. II 351.
- Melsgaard, Gaard i Als Nørre-H., III 175, 320, 409.
- Melvetgaard se Hjortspring.
- Mengel, Minrik, Kannik i Slesvig By, II 322.
- Menno Simons, hollandsk Gendøber, III 126.
- Mensing, Otto, tysk Professor, I 100.
- Merfeld, Gerdt v., Borgmester i Flensborg; P. II 426.
- Merseburg, Tyskland, I 330, 368.
- Mette, g. m. Johannes Albertsøn, II 317.
- Metternich, Fyrst, østrigsk Statsmand, IV 159.
- Metz, Frankrig, I 402.
- Meyer, Christian Wollesen, Præst i Vilstrup (Haderslev H.), V 364.
- Meyer, Fritz, Medlem af Overjustitskommissionen (Appellationsretten), IV 433 f.
- Meyer, Habakuk, Præst i Flensborg, III 123 f.
- Michaelsen, Jørgen, Præst i Uge, Bjolderup og Rødding, V 389.
- Michelsen, Andreas L. J., slesvig-holstensk Historiker og Politiker, IV 156, 161, 164, 170 ff., 192; P. 155.
- Michelsen, Ernst, Kirkehistoriker, Præst i Klægsbøl (Kær H.), V 316, 378 ff.; P. 379.
- Michelsen, Jacob, Gaardejer i Kolstrup, V 175.
- Middelfart, Fyn, II 23 f.
- Mjelsgaard se Melsgaard.
- Mildeaa I 367.
- Mildeborg, gammel Borg i Husum Sønder-H., I 367.
- Mildenstein, Hans, Borgmester i Burg, III 342, 436.
- Mildsted, Husum Sønder-H., I 103, 434.
- Millerand, Étienne Alexandre, fransk Udenrigsminister, V 302.
- Minden, Henrik v., se Henrik.
- Miquel, Johannes v., V 191, 207.
- Mistivoi, Abodriterfyrste, I 275.
- Mistizlav, Abodriterfyrste, I 326, 328.
- Moe, Carl, Præst, Formand for Indre Mission i Danmark, V 392.
- Molbech, Christian, Historiker og Sprogmand, I 90, 107.
- Moldt, Johs., Redaktør af „Dybbøl-Posten“, V 122, 142, 165, 233; P. 123.
- Moller, Johannes, Rektor ved Flensborg Latinskole, III 296, 302, 306.
- Moller, O. H., Professor, Rektor i Flensborg, Genealog, III 374, 378; hans Underskrift, Facsimile 373.
- Moltke, Adam Gottlob, Lensgreve, Overhofmarskal, Statsminister, III 328 f., 397 f.; IV 34.
- Moltke, Adam Gottlob Detlev, Greve til Nütschau i Holsten, IV 96, 110; P. 97.
- Moltke, Adam Vilhelm (til Bregentved), Statsmand. — Bliver Finansminister IV 168; hans andet Ministerium 419, 422; „Juliministeriet“ 424; „Oktoberministeriet“ 425; Stilling til Dansk i Stænderforsamlingen 297 f.
- Moltke, Carl, Greve til Nütschau, Statsmand. — Rentekammerdeputeret IV 206; Kancellipræsident 328, 331 f., 335 f.; Medlem af „de erfarne Mænds“ Forsamling 173; af Kommissionen vedr. Finansvæsenet 254; af Fællesregeringen 1848 367, 369; af Immediatkommissionen 369; Minister uden Portefølje 424; Minister for Slesvig 417, 425 f., 428 f., 434 ff., (Afsked) 446. — Forfatningsreskriptet af 28. Jan. 1848 340; Slesvigs Forfatning 437; hans Regeringsprincipper 166 f., 471; Skrivelse til den slesvigske Stænderforsamling 443; Stilling til Blixen-Finecke 484; til de nationale Bevægelser 166 f.; til Regenburg 484; til Ridderskabet 166 f., 173, 206; til Rødding Højskole 468; til L. N. Scheele 336; til Sprogreskripterne 428 f., 435 f.; P. 167, 367.
- Moltke, Carl, Greve, dansk Gesandt i Berlin, V 271, 275, 278.
- Moltke, Claus Levin, gottorpsk Diplomat, III 31 f., 44.
- Moltke, Frederik v., Kaptajn, Postmester i Aabenraa, IV 387.
- Moltke, Friedrich L. E. v., preussisk Indenrigsminister, senere Overpræsident i Slesvig-Holsten, V 246, 261, 268; P. 263.
- Moltke, Helmuth Carl Bernhard, Greve, tysk Generalfeltmarskal, V 22, 401.
- Moltke, Magnus, Greve til Grønholt, Overretsråd; Stænderdeputeret IV 203, 207, 263; Præsident for den første Stænderforsamling 167, 208, 210. — Liberalt indstillet 167; Medstifter af det liberale slesvig-holstenske Parti 190; Stilling til Ridderskabet 167; til Sprogreskriptet 1840 263.
- Moltke, Otto Joachim, Greve; Præsident for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, IV 34, 86, 97, 128, 168, (Afsked) 268. — Stilling til Patentet af 1806 ang. Holsten 97 f.; til Ridderskabets Klageskrift (1815) 97 f.; til Ridderskabets Privilegier 97 f.; til nationale og statsretlige Problemer 212; til Slesvigs Forhold (Inkorporationen 1721) 98; til Forfatningsspørgsmaalet 160, 165, 172 ff.; til en Fællesregering paa Gottorp og en fælles Over-Appellationsret i Kiel 173 f.; til det danske Sprog i Slesvig 178; til Sprogreskriptet 1840 257; til Carl Moltke 167; til Prof. Chr. Paulsen 178, 212; Personlighed 97, 128; P. 87.
- Momsen, Joh. Friedr., Ejer af Vraagaard (Slogs H.), IV 444 f., 449.
- Monrad, Christian Ferdinand, Kollaborator ved Latinskolen i Flensborg; overtager det Petersenske Institut i Flensborg IV 437; melder sig til aktivt nationalt Arbejde V 28; hans kulturelle Virksomhed 80, 82, 173, 198; hans danske Skole i Flensborg 58, 169; Stilling til den danske Privatskole 59 f.; til Tyskundervisningen 116; Le-

- der af Bogsamlingsarbejdet 174; Stilling til „Flensborg Avis“ 69, 177. — Om Stemningen i Nordslesvig Juli 1870 V 100; Stilling til Afstemning i Nordslesvig 23; til Edsspørgsmaalet 42, 147; til Jens Jessen 177; til A. D. Jørgensen 311; til Regensburg 100, 124, 311; Død 198. — Hans Skole i Flensborg B. V 59; P. 58, 79.
- Monrad, Ditlev Gothard, Statsmand og Biskop; Ministeriet Monrad IV 497 f.; Stilling til Londonkonferencen 508. — Stilling til Sprogskriptet 1840 IV 262 f.; til Nis Lorenzen 262 f.; til Slesvigs Tilknæytning til Holsten 270; til „Dannevirke“ V 182; hans religiøse Betydning 369.
- Montesquieu, Charles de Secondat, Baron af, fransk Forfatter, III 400.
- Moos, Magdalene, Fru, Formand for nordslesvigske Kvindeforening, V 355; P. 355.
- Moravij, Nikolaj, se Muravjev, Nikolaj.
- Mores, Jacob, hamborgsk Maler, II 464.
- Moritz, Greve af Oldenburg, Christian I's Broder, II 165, 167, 171, 174.
- Moritz, J. C., Kansler ved Overretten paa Gottorp, IV 128.
- Moritzen, Moritz, Amtsforvalter paa Ærø, III 423, 431.
- Morsum, Sild, I 7, 433; IV 133.
- Morsum Klev, Sild, I 8.
- Morten, kgl. Kansler, Magister, II 21.
- Moskwa (Moskov), Rusland, I 484; V 265.
- Motz, J. H. v., Landbygmester, III 477.
- Muhlius, Hinrich, hertugelig General-superintendent, III 295; P. 299.
- Mule, Thomas, sønderjydske Ridder, II 99.
- Mulich, Matthias, Købmand i Lybæk, II 234.
- Munch, Peter, Politiker, Historiker, V 199, 285 f.; P. 286.
- Munk, dansk Adelslægt i Sønderjylland, II 103, 277.
- Munk, Iver, Biskop i Ribe, II 324, 331.
- Munk, Johan, til Søndervold i Roost Sogn (Nørre-Rangstrup H.), II 46.
- Munk, Mogens, Rigsraad († 1410), II 58.
- Munk, Mogens (til Volstrup), Landsdommer i Nørrejyland, II 221, 223.
- Munkbrarup Kirke, Munkbrarup H., I 425, 428 f.
- Munkgaard, tidl. Hovedgaard i Als Sønder-H., II 277.
- Muravjev, Nikolaj, russisk General, V 50.
- Müller, Carl Eduard, Provst og Præst i Haderslev, V 332 f., 359 f.
- Müller, Georg Carl, Dr. juris, Advokat i Kiel, Rigsraadsmedlem, IV 447.
- Müller, Otto, Præsident for Konsistoriet i Kiel, kgl. Kommissarius ved Fællessynoden, V 403.
- Mynster, Jacob Peter, Sjællands Biskop, III 463.
- Münsterdorf, Holsten, I 238.
- Myrginger, Tjodnavn, I 188 f.
- Mysunde II 7; IV 394; B. I 355.
- Møgeltønder, Enklave, II 56; III 445 f.
- Møgeltønder Kirke, Tønder H., II 118.
- Møgeltønderhus se Schackenborg.
- Møller, Boy P., Udgiver af Ordbog over Sildring-Maaler, I 107.
- Møller, C. H., Stænderdeputeret, Proprietær, Skovgaard ved Aabenraa, V 44 f.
- Møller, Christian Daniel, Stænderdeputeret, Præst i Vonsbæk (Haderslev H.), IV 462.
- Møller, H. L., Historiker, Skolemand, Politiker, V 232, 273.
- Møller, H. T., Proprietær, Gammelgaard (Als), V 78; P. 77.
- Møller, Hermann, Sprogforsker, I 100.
- Møller, Jens, teol. Professor, Historiker, IV 137.
- Møller, Johannes, Præst i Odense, V 125.
- Møller, Kristian Hansen, Kammerraad, Ejer af Skovgaard (Rise Sogn, Rise H.), Stænderdeputeret, IV 504.
- Møller, Philip, Gaardejer i Jegerup (Gram H.), Stifter af „Foredragsforening for Nustrup og Omegn“, V 175; P. 175.
- Møllmann, Bernhard, Professor i København, III 375.
- Mölln, Holsten, I 404.
- Møn, Ø, II 12.
- Mønster, Carl Christian, Adjunkt i Slagelse, IV 437.
- Mørk Hansen, Mouritz, Præst i Felsted (Lundtoft-Vis H.), senere i Vonsild (Nørre Tyrstrup H.); Medlem af Stænderforsamlingen IV 465, 484 f., 488; Stilling til Sprogagen 488; udpeget til Seminarieførstander i Vonsbæk 339; om Kirkeforholdene i Felsted Sogn 464 f.; Stilling i 1864 504, 506. — Medlem af „Dansk Folkeforening“s „slesvigske Udvalg“ V 71 f.; Medlem af „Udvalget til Udbredelse af god dansk Læsning i Sønderjylland“ 174; Artikel om tyske Præster 122; Arbejde for Gæstprædikener i Sønderjylland 124; Protest mod Biskop Martensen 309, 326; angriber Sprogforordningen af 1888 373; Personlighed 326; P. IV 465; V 125.
- Møsting, Johan Sigismund, Statsmand; Præsident for Tyske (senere slesvigholsten-lauenborgske) Kancelli IV 42 f., 59, 86; Finansminister 43, 86, 142 f.; Stilling i Statsraadet 168; ud af Statsraadet 268. — Forhold til Frederik VI 42 f., 251; til Christian VIII 251 f. — Politiske og administrative Maal i Hertugdømmerne 43 f.; Stilling til Hertugdømmernes Administration 43; Reformer vedr. de sønderjydske Byers Styrelse og Politi 46; Reformer af det adelige Justitsvæsen 45 f.; Plan om Tyske Kancellis Udvidelse 44; om Forligskommissioner 45; om Reform af Vejvæsenet 52; om retslige

- og sociale Reformer 53; om Danske Lov i Hertugdømmerne 54 f. — Stilling til Ridder-skabets Klageskrift (1815) 97; til Forfatningspørgsmaalet 160, 166. — Personlighed 42 f.; P. 42.
- Møte (Moeth), sønderjydsk Adelslæg (Vandlinggaard i Haderslev H.), II 277.
- N
- Napoleon III, fransk Kejser, V 6, 19, 21, 23, 91; satirisk Billede 87.
- Narva, Estland, II 438.
- Nederlandene II 252, 256; III 35 ff., 180, 187. — Nederlandske Kolonier i Sønderjylland I 103; III 86. — M. H. t. Handel se Sagregistret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Udlandet.*
- Neergaard, Harald von, Præst i Aller (Tyrstrup H.), V 388.
- Neergaard, Niels Thomasius, Stats- og Finansminister, Historiker, V 273, 285 f., 300; P. 286.
- Nellemann, Johannes Magnus Valdemar, Retslærd og Politiker, V 133 f.
- Nellemann, Sophus Scavenius, Højesteretsadvokat, V 180, 207; P. 181.
- Nerthus, nord. Frugtbarhedsgudinde, I 151, 224.
- Neuber, Aug. Wilh., Læge i Aabenraa, Grundlægger af Badeanstalten „Frederikslust“, IV 135, 259, 386; P. 137.
- Neumünster, Holsten, IV 328, 351; V 289; Folketingsamling 1846 B IV 329.
- Neve, Johan, Etatsraad, kgl. Kommissær, III 240 ff., 244 f.
- Niblum, Før, I 102.
- Nibøl, Bøking H., I 102; II 39 f.; B. II 39.
- Niebuhr, Barthold Georg, Historiker, Kommitteret i Kommercekollegiet, senere preussisk Statsmand, IV 30.
- Niels, Konge, I 345 ff., 355 ff., 361 f.
- Niels, Valdemar Sejrs Søn, Greve af Halland, II 3 f.
- Niels, Valdemar Sejrs Sønnesøn, Greve af Halland, II 3 f.
- Niels Jonsøn, Ærkebiskop i Lund, II 43 f.
- Niels Stigsøn, Biskop i Roskilde, II 6.
- Niels, Biskop i Slesvig († 1233), I 417 f., 421, 424.
- Niels, Biskop i Slesvig († 1265), II 15 f., 107.
- Niels, Erik Menveds Drost, II 24.
- Niels Ebbesøn, jydsk Adelsmand, II 36, 38 f.; IV 258.
- Niels Knudsøn (o. 1285), sønderjydsk Ridder, II 99.
- Niels Knudsøn (o. 1417), til Stubbum (Sønder-Tyrstrup H.), II 104.
- Niels Madsøn, Præst i Bjert (Tyrstrup H.), II 332.
- Niels Pedersøn, Kantor i Slesvig By, II 110.
- Niels Rassesøn, Ombudsmand i Slesvig By, I 382.
- Niels Tybo, Gardian i Tønder, II 327.
- Nielsen, Amalie, f. Hansen, g. m. Jes Nielsen i Kassø, V 366.
- Nielsen, Chr., dansk Præst i Flensborg, V 382.
- Nielsen, Edvard, Oberstløjtnant, Skyttesagens Forkæmper, IV 466.
- Nielsen, Fredrik Christian, Kirkehistoriker og Biskop, V 369.
- Nielsen, Godske, Udgiver og Redaktør af „Dannevirke“, IV 464, 477; V 63; P. IV 465.
- Nielsen, Jes, Gaardejer i Kassø (Sønder-Rangstrup H.), V 366.
- Nielsen, Julius, Landdagsmand, Gros-serer paa Damager ved Haderslev; vælges til Landdagsmand V 208; Forslag om et „Jærnfond“ 227; Stilling til „Foreningen af 5. Okt. 1898“ 208; Forhold til H. P. Hansen 232; Tilslutning til hans Politik 238; trækker sig tilbage som Landdagsmand 239 f.; P. 225.
- Nielsen, N. C., Præst i Nordslesvig, Formand for den nordslesvigske Indre-Mission, V 366, 392; P. 391.
- Nielsen, Nic. Joh. E., Provst i Slesvig, konst. Superintendent, IV 363, 385 f., 410; P. 363.
- Nielsen, Peter, fra Emmelev, Senator i Flensborg; bliver Medlem af Stænderforsamlingen IV 238; genvælges 264; nedlægger Stændermandatet 301; udebliver fra Stænderforsamlingen (1844) 313; indfinder sig igen (1846) 329; vælges ikke (1847) 336; hans politiske Syn 243; Stilling til Christian VIII 328; Leder af Borgerforeningen i Flensborg 315. — Købmand 184; Familie 184; Personlighed 239; P. 241.
- Niemann, August Christian Heinrich, Professor i Kiel, III 396 f., 475, 481; IV 32.
- Niemann, Friedrich August, Politimester i Flensborg, IV 337 f., 352.
- Niemann, Sebastian, hertugelig Generalsuperintendent, III 294 f.
- Niese, Charlotte, slesvigske Forfatterinde, V 400.
- Niese, Karl Justus Emil, Provst i Flensborg, V 382.
- Niklot, Abodriterfyrste, I 356.
- Nikolaj II, Kejser af Rusland, V 230.
- Nikolaj Johannesøn, evangelisk Visitator for Als og Sundeved, II 338.
- Nils se Niels.
- Njord, nord. Frugtbarhedsgud, I 224.
- Nis Henriksøn paa Hajstrupgaard (Slogs H.), Herredsfoged i Slogs H., II 232; hans Gravsten B. 231.
- Nissen, tysk frikonservativ Kandidat ved Valget i 2. Kreds i Sønderjylland 1881, V 156.

- Nissen, Andreas, Diggreve, Stænderdeputeret, IV 203 f.; P. 205.
- Nissen, Anton, sønderjydsk Landskabsmaler, V 400.
- Nissen, Hans, fra Hammelev ved Haderslev (Gram H.); Formand for „den slesvigske Forening“ IV 290; Audiens hos Christian VIII 292, 305; Tale for Christian VIII 328; om Bøndernes Forhold 37; Personlighed 283; P. 282.
- Nissen, Hans, Landbrugskandidat fra Vibøge paa Als, V 380.
- Nissen, Jørgen, Overretsråd ved den slesvigske Overret paa Gottorp, IV 178.
- Nissen, Lorenz, Præst ved Helligaandskirken i Flensborg, III 481.
- Nissen, Momme, slesvigske Maler, V 400, 402.
- Nissen, Moritz, Degn og Lærer, nordfrisisk Digter, I 107.
- Nissen, N. Chr., Bogbinder i Haderslev, IV 215, 217, 241; Artikel i „Itzehoer Wochenblatt“, Facsimile 216.
- Nissen, Nis, Gaardejer i Nordborg paa Als, Politiker; Sekretær i Nordslesvigske Vælgerforening V 254; politisk og nationalt Arbejde 201; Forhold til H. P. Hanssen 203; P. 201.
- Nissen, Nis Christian, Gaardejer i Viby paa Als, Politiker; vælges til Landdagsmand V 239 f.; i Landdagen 245, 266; Stilling til Gymnastikforeningerne 245; til de ikke-tyske Nationaliteter 266; slutter sig til En-Bloc-Afstemning (1918) 276; tager Afstand fra Flensborgbevægelsen 282; i Paris 1919 285 f.; Stilling til 3. Zone 291; P. 240, 286.
- Nitzsch, Gregor Wilhelm, tysk Filolog, Professor i Kiel, IV 311.
- Njærd se Njord.
- Nolde, Slogs Herred, se Adolphske Gaard.
- Nolde, Emil, sønderjydsk Maler og Grafiker, V 400.
- Noodt, Johann Friedrich, Konsistorialråd i Slesvig, III 376, 378; hans Underskrift, Facsimile 375.
- Norby, Hütten H., I 485.
- Norby, Søren, Søkriger, II 209 f., 248.
- Nordalbingien se Holsten.
- Nordborg, Flække, I 462; III 311 f., 382. — Slot I 462; II 42, 138, 177, 186, 198 ff.; III 320, 411.
- Nordborg, Hertugdømme, III 12, 166, 170, 175, 199, 319 ff.
- Nordborg Amt II 353; IV 498.
- Norby se Norby.
- Nordfrisland: *Omraade* I 52 f.; 101 ff., 320 ff.; Geesten I 35, 43, 127, 148 f., 485; Geeststørerne I 53, 101 ff., 120 ff., 149, 318; Lille Frisland I 480; Utland I 480 f.; II 140, 149, 274 ff.
- Befolkning*: Oprindelige Befolkning (Ambronner, Siguloner, Sillende) I 148 f., 316; frisisk Indvandring 102, 314 ff., (i 12.

Aarh.) 479; frisisk Bebyggelse (Bebyggelsesnavne) 320 ff.; Øfriser 101 f., 316, 320; Strandfriser 101 f., 316, 320; hollandsk Kolonisation III 79 f., 86. — Karaktertræk og nationalt Særpræg II 90, 422; III 88 f. — Bolig: Værfter I 317, 479; Marskgaarden II 418; Geestens Bondegaard 418. — Klædedragt II 418; III 471. — Føde II 420.

Statsretlige, forfatningsmæssige og retslige Forhold samt Privilegier: statsretlige Forhold: „Utland“ ikke under Hertugdømmet Slesvig I 481; II 140; Utlands Omraade II 140, 274 f.; „Utland“ i Kong Valdemars Jordebog I 481; Vesterhavsgøernes Pantsætelse II 40; under Kronen II 6, 39, 43, 51, 56, 140, 149 f., 151 f., 181 f.; de „kongelige“ Friserer II 56, 151; under de holstenske Grever II 51, 70, 90, 150 ff.; kongerigske Enklaver II 98; de frisiske Distrikter paa Vestkysten ind under Hertugdømmet Slesvig II 98; Hylding 1482 II 197; Delingen 1490 II 199; Delingen 1544 II 346, 411; ikke under Fællesregeringen II 411. — Forfatningsforhold II 411 ff.; III 78. — Retsforhold: „Friserne under dansk Lov“ (Sysselfriserne) I 103, 480; II 420; „Friserne under frisisk Lov“ (∴ Friserne i „Utland“) I 480 f.; II 103, 276; frisiske Lovbøger II 140, 275 f., 411 f.; Digelovgivning II 414; Utlands Retsforhold I 480 f.; II 90, 140 f., 149, 275 f.; III 77; Herreder I 481; II 140, 149, 274 f.; Blodhævn II 90, 152; Mandebod 152; Orfejde 90; nederlandske Kolonier egen Jurisdiktion III 79, 86; Domstole: Fjerdingsting II 141; Kirkestævne 275; Raadsforsamlingen 141, 275, 412; III 77 f.; Sogning II 141; III 77; Syvherredsraad II 141, 275; Tre-Lands-Raad 141, 275; Retsembedsmænd: Kongens Staller II 40, 141, 149, 412; Raadmænd se Raadsforsamling ovenfor. — Privilegier: Stadfæstelse (1426) II 78, 152; (1482) 197; Privilegium vedrørende Stallerembedet (1590) II 414; III 78.

Forvaltning: Utlands Omraade II 140, 274 f.; nordlige Frisland under Tønder 90; sydlige Frisland under Gottorp 90; frisiske Distrikter uden frisisk Styreform II 420; III 79; Frisernes Selvstyre II 149; Finansforvaltning III 77 f. — Forsamlinger: Raadsforsamling II 149, 274 f., 412, 420; III 77; de „befuldmægtigede“ III 77; Ejderstedts Landsforsamling III 77. — Embedsmænd: Kongens Staller II 150, 275, 412, 414; III 78; Landskriver III 77; Penningmester 77; Raadmænd se Raadsforsamling ovenfor. — Digeforvaltning II 414; III 77 f.; Digeedomer II 414; Digefoged 414; Dige greve III 77 f.

Næringsveje: Handel I 244 ff., 354, 463, 472; II 48; III 78 ff., 88; Industri III 79, 88; Landbrug I 480; II 155, 414, 418; III 78; Søfart og Fiskeri II 418; III 87.

Økonomiske Forhold II 418 f.; III 87 f.

- Afgifter*: Skatter II 149, 184, 197, 412, 418; III 78, 87. — Skatter til Landsherren I 367; II 6, 48, 55, 149 f., 412; Foræringer II 412; III 87; Gæsteri II 149; Sagfald 275; Vennegave (Wingift) I 481 f.; Æresgave til Hans d. Ældre II 418; Skatteansættelse II 412. — Andre Afgifter: Tiende II 418; kirkelige Afgifter 149; Hoveri 418. — Utlands Toldstilling I 481.
- Sociale Forhold* II 152, 416 ff.
- Kirkelige Forhold*: kirkeligt Selvstyre II 149; Religionsfrihed III 86; Kirkesprog IV 416; kirkelige Afgifter II 149.
- Skoleforhold* II 422, 454; Skolesprog IV 416.
- Sprogforhold* I 52 f., 101 ff., 320 ff.; III 89; Kirke- og Skolesprog IV 416.
- Nationale og politiske Forhold* IV 308, 351, 458.
- Kultur- og Aandsliv* II 422; III 78 f., 89; nordfrisisk Krønikeskrivning III 132 ff.
- Kampe og Besættelser*: (o. 1110) I 347; (1151) 367; (1250) II 6, 149; (1252) 10, 149; (Valdemar Atterdags Tog) 39 ff., 48, 150; (Hertug Valdemars og de holst. Grevers Tog 1357—58) 42; (de holst. Grevers Tog 1403, 1404) 54; (Kampe med Erik af Pommern) 58, 65 ff., 78, 151 f.; (med Ditmarskerne) 68, 151; (Opør 1470) 183 f.; (Besættelse 1627) III 87; (1643—45) 87.
- Andre historiske Forhold*: Pligt til at yde Kongen Hærfølge II 150; understøtter de sønderjydske Hertuger og de holst. Grever mod den danske Krone II 149 ff.
- M. H. t. *Digevesen og Stormfloder* se Sagregistret.
- Billeder* II 467.
- Nordhausen**, Tyskland, I 402.
- Nordmarsk**, Hallig i Vesterhavet, Landskabet Pelworm, III 367.
- Nordstrand**, Ø i Vesterhavet; Kampe, Angreb, Opstand (1399—1400) II 150; (1472) 184; (1629) III 17. — Statsretlige Stilling samt Retsforhold: Arvedeling (1490) II 199, 201 f.; (1544) 346; (1581) 361; overtages af et Konsortium III 86; Arvehydingen 1721 224; Herreder II 274; Hans d. Ældres Retsdage II 362; Stadfæstelse af Privilegier (1482) II 197. — Selvstyre III 86; Religionsfrihed 86. — Landbrug III 88; Handel II 437; III 98; økonomiske Forhold 334; Skatter II 412, 418; Told 208. — Stormfloder I 102; III 80 ff., 82; IV 146; Inddigning III 84. — Folkedragter B. II 423; Kort III 85.
- Nord-Østersøkanalen** se Sagregistret under Kanaler.
- Norge** II 16, 43 f., 53, 224 f., 236 ff.; IV 88, 379, 386 ff.; m. H. t. Handel se Sagregistret under Handel, *Omsæt. m. Mo-*
- narkiets andre Lande og Udlandet*; B. IV 512.
- Novgorod**, Rusland, I 464.
- Nuithoner** (Huithoner), germansk Folk, I 146.
- Nutzhorn**, Heinrich, Højskolelærer, Komponist, V 324.
- Ny Korvei se Korvei**, Ny.
- Nyborg Slot**, Fyn, II 52.
- Nybøl**, Hohn H., I 485; B. 439.
- Nybøl**, Nybøl H., IV 365; B. 125.
- Nybøl**, Gods i Frøs H., II 402.
- Nybøl Nor**, Sundved, I 120.
- Nydammose**, Nybøl H., I 176 ff., 202 ff.; IV 472; Nydambaaden B. I 176; Oldtidsfund B. I 178 ff.
- Nygaard**, Gods (Als Sønder-H.), III 408.
- Nyhus se Flensborg**, *Topografiske Forhold*, Borge, Slotte.
- Nykirke Kirke**, Vinding H., I 434.
- Nykøbing**, Falster, II 80, 82, 84, 209.
- Næstved**, Sjælland, II 14.
- Nøt**, adeligt Gods, Ekernførde H., I 120.
- Nørborg Slot se Nordborg**.
- Nørregaard**, Jens, Højskoleforstander, V 174.
- Nørrevold**, tidl. Borg i Hviding H., II 45 f.; B. 46.

O

- Obbenskog**, Landskabet Ejdersted, II 416.
- Oberberg**, Herkules v., nederlandsk Bygmester, II 462.
- Odense**, Fyn, I 337 f.; II 6.
- Odin**, nord. Gud, I 222 ff.
- Odinkarden Yngre**, Biskop i Ribe, I 282, 284, 331, 334.
- Oertzen**, Jasper von, meklenborgsk Adelsmand og Officer, V 385, 391, 394.
- Oest**, Nicolaus, Præst i Nykirke (Munkbrarup H.), III 344 f.; P. 345.
- Ofen**, Ungarns Hovedstad, II 73 f.
- Offa**, Konge af Mercia, I 188 f., 232.
- Okholm**, Landskabet Bredsted, II 298; III 82; B. I 318; II 421.
- Okke**, Biskop i Slesvig, I 363, 382.
- Oksenvad Kirke**, Gram H., B. I 423.
- Olaf**, Konge (o. 900), I 249, 262 f.
- Oland**, Ø i Vesterhavet, Landskabet Pelworm, I 104; B. II 415.
- Olav**, svensk Konge (c. 850), I 247, 266.
- Oldemorsdiget se Ollemersdiget**.
- Oldenburg**, Holsten, se Aldenburg.
- Oldenburg**, tysk Grevskab, senere Storhertugdømme; Christian I afstaa sin Arvepart II 171; Arvestrid III 163, 167-175; Christian V's Forlening (1680) 174 f.; Mageskifteforhandling 180 f., 316, 318, 390; under Tyske Kancelli 254.
- Oldenburg**, Johan, Rektor i Husum, II 455.
- Oldenswort Kirke**, Landskabet Ejdersted, I 433 f.
- Oldesloe**, Holsten, II 6, 33, 173.

- Olearius, Adam, tysk Rejsende og Forfatter, III 104, 137, 299 f., 307; Titelblad til hans Alterbog, Facsimile 149; P. 139.
- Ollmersdiget (Oldemorsdiget), Befæstningsværk, I 153 f.; Kortskitse 155; B. 156.
- Olshausen, Theodor, slesvigholstensk Politiker, Journalist; Redaktør af „Kieler Correspondenzblatt“ IV 161; Medlem af den provisoriske Regering (1848) 358 f., (Udtræden) 368. — Medstifter af det liberale slesvigholst. Parti 190; Grundlægger af „Ny-Holstenismen“ 246 f.; Deltager i politisk Møde (1832) 171; arresteret (1846) 328; Stilling til almindelig Valgret 362; til Forfatningsreskriptet af 28. Jan. 1848 341 f.; til den offentlige Udvikling 249; til Petitionsretten 169; til det sociale Arbejde 361; til Sprogreskriptet (1840) 259. — Paa Rendsborgmødet 18. Marts 1848 344; Udtalelse om Danskerne 344, 346; Medlem af Københavnsdeputationen 344; Udelukkelse fra Statholderskabet 377; P. 193, 359.
- Oluftunger, Konge, I 345 f.
- Oluft, Haakon VI's Søn, Konge, II 50 ff.; overdrager Grev Gerhard Sønderjylland som arveligt Len 52; Død 53.
- Oluft, Biskop i Ribe, I 445, 447.
- Oluft, Abbed i Ryd Kloster, II 75.
- Oluft Haraldsøn, Kongætling, I 363.
- Oluft Jørgensøn, Malmstøber, II 125.
- Oluftsen, Oluft Christian, Agrarhistoriker, IV 188.
- Oluftskær, Arvefæstegaard, Haderslev H., II 102; IV 145.
- Omer, Biskop i Ribe, I 417, 420, 442 f., 445.
- Oritz, Martin, tysk Renæssancedigter, III 138.
- Opnør se Aabenraa, *Topografiske Forhold*.
- Ordulf (Otto), Hertug af Sachsen, I 327 f., 345.
- Orléans Universitetet, Frankrig, II 404, 456; III 130.
- Orning, dansk Adelsslægt i Sønderjylland, II 103.
- Ostenfeld, Husum Sønder-H., I 103; B. III 70 f., 112, 472 f.
- Ostenfeld Bakkeø, Husum Sønder-H., I 12.
- Ottar, norsk Købmand, I 250.
- Otte, Christian, Korn- og Vinhandler i Ekerneførde, III 290, 355.
- Otte, Fr. W., Fabrikant i Ekerneførde, III 347, 444, 454; hans Underskrift, Facsimile 349.
- Otte, Fr. W., Landinspektør, Ejer af Tøstrup i Angel, III 400, 406, 416, 436, 464, 470, 482.
- Otte, Joh. Nik., Kancelliraad, Fabrikant i Ekerneførde, III 347, 444, 454.
- Ottesen, Otto Didrik, Blomstermaler, V 354.
- Otto, Christopher II's Søn, II 34, 38, 150.
- Otto, Markgreve af Brandenburg (o. 1191), I 393 f.
- Otto, Markgreve af Brandenburg (o. 1287), II 21.
- Otto, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, I 398, 404 f.; II 150.
- Otto, Greve af Pinneberg (o. 1460), II 165, 173 f.
- Otto, Greve af Pinneberg († o. 1640), III 22.
- Otto I, tysk Kejser, I 273 ff.; hans Segl B. 273; hans Autograf B. 274.
- Otto II, tysk Kejser, 275 ff., 280; hans Segl B. 275.
- Otto III, tysk Kejser, I 280; hans Segl B. 280.
- Otto IV, tysk Kejser, I 395, 397, 400 f.; hans Segl B. 400.
- Ottosen, Johan, Skolemand, Historiker, Politiker, V 180, 198, 356.
- Otzen, Peter, Præst i Olderup (Husum Nørre-H.), senere Provst paa Femern, Præsident for den slesvigske Stænderforsamling, IV 363, 448 f., 476, 480 f., 485.
- Outzen, Nicolaus, Sognepræst i Breklum (Landskabet Bredsted) I 84, 90, 107; IV 120; Titelblad til hans „Die dänische Sprache“, Facsimile 120.
- Ovena (Ovensdatter), Anna, se Hoyer, Anna Ovena.
- Ovens, Jon, nordfrisisk Krønikeskriver, III 132.
- Ovens, Jürgen, Hofmaler, III 139 f., 308; P. 147.
- Ovens, Mewes, nordfrisisk Krønikeskriver, III 132.
- Oversø, Ugle H., I 436.
- Oxe, Peder, Rigshofmester, II 352, 372, 374.
- Oxensstierna, Bengt, svensk Minister, III 181.
- Oxford Universitetet, England, III 130.

P

- Paason, Johannes se Johannes.
- Padborg, Lundtoft og Vis H., V 277.
- Padua Universitetet, Italien, II 404, 456; III 130.
- Pahlen, Hans v. d., Borgmester i Flensborg, IV 49, 104; hans Underskrift, Facsimile 103.
- Palhorn, kgl. Domæne i Landskabet Stapelholm, III 411.
- Paløre, Krop H., I 354.
- Panum, Peter Ludvig, Professor, Fysiolog, V 34 f.
- Paschalis I, Pave, I 238.
- Paul se tillige Poul og Povl.
- Paul, Apostel, II 308.
- Paul II, Pave, II 311.
- Paul I, Kejser af Rusland, III 318, 390.
- Paul, Hertug af det gottorpske Holsten, se Paul, Kejser af Rusland.

- Paul Pedersøn, sønderjyds Ridder, II 99.
- Paulli, Joachim Richard, Forfatter, I 198.
- Paulsen, Friedrich, tysk Filosof, IV 458; V 214, 378.
- Paulsen, J. C., Grosserer i Flensborg, Formand for „det mellemslesvigske Udvalg“ (1918), V 279.
- Paulsen, Johannes, Sognepræst i Krop (Krop H.), V 380, 388; P. 387.
- Paulsen, Mathias, Købmand i Sønderborg, IV 265, 294.
- Paulsen, Paul Detlev Christian, Retslærd, sønderjydsk Væker. — Ungdom IV 121 ff.; hans danske Vækkelse 121 ff.; liberal Paavirkning 124, 164; hans politiske Program 346. — Juridisk Eksamen paa Gottorp IV 124; juridisk Doktorgrad 124; Professor i dansk, slesvigs og holstensk Ret i Kiel 124; Medlem af Overjustitskommissionen (Appellationsretten) 433; Medlem af Notabelforsamlingen 1851 420; Indflydelse paa Kancelliet i Kbhvn. (1848) 365. — Stilling til Sprogsagen I 84; IV 176 ff., 212, 217, 226; til Sprogreskriptet 1840 258 f.; til Arvefølgespørgsmaalet 233; til det nationale Spørgsmaal 176; til Helstaten 178, 233, 323; til Delingsranken (1848) 345; til Forfatningsspørgsmaalet 342, 346; til „Aabenraa Ugeblad“ 223; til „Dannevirke“ 218, 223; til Sorø Akademi 229; til et Oldsagsmuseum i Hertugdømmene 188, 472. — Forhold til Christian VIII IV 178, 323; H. N. Clausen 123; Frederik VI 178; C. F. Heiberg 123; Lornsen 164; Otto Moltke 178, 212, 233; Spies 178. — Hans Skrifter: „Ueber Volkstümlichkeit“ IV 176 ff., 212; „Für Dänemark und für Holstein“ 233; „Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig“ I 84. — Deltager i Skamlingsbankemødet 1844 IV 302; flygter fra Kiel 1848 354; Personlighed 121 ff. — Brudstykke af hans Dagbog, Facsimile IV 123; Titelblad til „Ueber Volkstümlichkeit und Staatsrecht“, Facsimile 177; P. 178.
- Paulsen, Peter, Stænderdeputeret, Provst i Aabenraa, senere i Altona, IV 165, 206, 239; P. 208.
- Paulsen, Peter, Indre-Missions Ungdomsarbejder fra Brændstrup (Frøs H.), V 406.
- Paverød, Hovedgaard i Slis og Fysing H., II 111.
- Peder, Apostel, II 308.
- Peder Nielsen, Biskop i Ribe, II 310.
- Peder Thuresøn, Bisp i Ribe, II 107.
- Peder Sunesøn, Biskop i Roskilde (o. 1200), I 396.
- Peder, Bisp i Roskilde (o. 1260), II 14.
- Peder, Biskop i Roskilde, Rigskansler (o. 1413), II 63.
- Peder Finsøn, kgl. Drost, II 16.
- Peder Hoseøl, kgl. Drost, II 21 f.
- Peder Knudsøn, Ejer af Stubbum (Tyrstrup H.), II 104.
- Peder Lykke, Ærkebiskop i Lund, se Lykke.
- Pedersen, Knud, Seminarist, Huslærer, senere Grundlægger af en Friskole i Skibehund (Gram H.), V 118; P. 118.
- Pelworm, Ø i Vesterhavet; den gamle Kirke I 433 f.; Landbrug III 88; økonomiske Forhold 334; Sproget I 103; III 388; Stormflod (1436) II 154; (1634) III 84; (1821; 1825) IV 146. — Kirken B. I 483.
- Pelworm Herred II 150; IV 146.
- Pentz, Chr., Guvernør i Glückstadt (Holsten), III 21, 46.
- Perauldi, Raimund, Kardinal, pavelig Legat, II 207, 309.
- Perault, Raimond, se Perauldi, Raimund.
- Persien III 103 f.
- Peschcke, Fritz Chr. Sam., Skorstensfejermester i Slesvig By, IV 458; P. 459.
- Pestalozzi, Johan Henrik, schweizisk Pædagog, III 467.
- Peter I, Kejser af Rusland, III 193, 208.
- Peter III, Kejser af Rusland, Hertug af Gottorp (Carl Peter Ulrich) III 318.
- Peter Glenissøn, Herremand, I 454.
- Peters, Margrethe, g. m. Peter Heldt fra Ostenfeld, III 478.
- Peters, Suffried, nordfrisisk Forfatter, I 314.
- Petersen, Andreas, Gaardejer i Dalby (Tyrstrup H.), Stænderdeputeret; vælges til Stænderdeputeret (1834) IV 204, (genvælges 1841) 264, (genvælges ikke 1847) 336; i Stænderforsamlingen (1836) 213, (1840) 261, (1842) 277, (1844) 312, (1846) 333; Stilling til Stænderforsamlingens Sprog 277, 298; til Sprogsagen 213; nationale Stilling 333, 336; P. 205.
- Petersen, Andreas, Præst i Bjert (Tyrstrup H.), IV 364.
- Petersen, Balthasar, Provst i Tønder, III 456, 468 f.; P. 469.
- Petersen, Carsten, Præst ved Frue Kirke i Flensborg, senere i Magstrup (Gram H.), V 381 f., 394; P. 395.
- Petersen, Cornelius, Gaardejer i Vesteranfod (ved Møgeltønder), V 284; P. 285.
- Petersen, Fr., Præst i Uge (Lundtoft og Vis H.), senere i Notmark (Als Sønder-H.), IV 34.
- Petersen, Frederik, Diakon i Fjælde (Landskabet Bredsted), III 296, 303, 311.
- Petersen, Georg Peter, Præst i Lensahn (Holsten), Redaktør af „Provinzialberichte“, IV 133.
- Petersen, H. F., Præst, V 398.
- Petersen, J. Schmidt, Udgiver af Ordbog over Sproget paa Fø og Amrum, I 107.
- Petersen, Johannes, Præst i Skrydstrup (Gram H.), IV 404.
- Petersen, Marie Skau, Sekretær i „Udvalg for kristelig Virksomhed i Nordslesvig“, V 343; P. 343.

- Petersen, P. F., Generalsuperintendent for Slesvig, V 407 f.
- Petersen, Thade, Redaktør af „Hejmdal“, Frimenighedspræst i Haderslev, V 195, 218, 343, 347, 388, 410; P. 341.
- Petersen, Ulrich, slesvigsk Lokalhistoriker, I 82, 100; III 306, 378.
- Petreyus, Johannes, Præst i Odenbøl (Nordstrand), historisk Forfatter, II 457; Facsimile 459.
- Petreus, Peter, Præst i Dedsbøl (Bøking H.), I 104.
- Philip se Filip.
- Philipsborg se Filipborg.
- Pictet, Indbyggerne i det nordlige Britannien, I 190.
- Piligrim, Ærkebiskop i Køln, I 331.
- Pincier, Johan Ludvig, adles som Friherre von Königstein, se denne.
- Pingel, J. C., Advokat i Sønderborg, Udgiver og Redaktør af „Dybbølposten“, V 67, 83, 92, 94, 122, 142; „Dybbøl-Posten“s første Nr., Facsimile 67; P. 66.
- Pinneberg, Grevskabet, III 21 f., 254.
- Pinneberg, Holsten; Kongres 1696 III 187 ff.
- Pipinsburg, Ringvold Nord for Bremerhaven, Tyskland, I 308.
- Pirkensee, J. W. Teuffel v., Amtmand i Sønderborg og Nordborg Amter, III 327, 428.
- Pistorius, Johannes, Præst i Ejdersted, II 452.
- Plaetner, Jacob, Garver i Flensborg, V 80; P. 79.
- Plat, Peter Henrik Claude du, General, IV 418.
- Plessen, B. H. v., Amtmand i Gottorp Amt, III 344.
- Plessen, Carl v., se Scheel-Plessen, Carl Theodor August.
- Plessen, Otto, Baron, dansk Gesandt i St. Petersborg, V 20.
- Ploug, Carl, Digter, Journalist og Politiker, IV 302; V 94, 133, 174.
- Pløn, By og Slot, Holsten, I 396; II 16, 65, 187 f., 220, 353.
- Pløn, Hertugdømme, III 12, 175, 319 ff.
- Podebusk, Henning, Ridder, Hovedsmand i Danmark, II 45.
- Pogwisch, holstensk Adelslægt, II 101, 188, 197, 449.
- Pogwisch, Benedikt, til Grønholt (Ekernefærde H.), II 283.
- Pogwisch, Ditlev, Biskop i Slesvig, II 283 f.; hans Segl B. 285.
- Pogwisch, Henning, til Farve (Holsten), II 177, 187 ff., 195, 197; hans Segl B. 189.
- Pogwisch, Henning (død før 1630), til Østergaard, III 63.
- Pogwisch, Otto, sønderjysk Drost, II 270.
- Pogwisch, Wulf (Wolff) (død efter 1509), til Maslev, II 187 f.
- Pogwisch, Wulf (Wolff) († 1534), til Grønholt og Stolliggaard, II 232 f., 277.
- Pogwisch, Wulf (Wolff) († 1554), til Bukhagen, kgl. Raad, Lensmand paa Flensborghus og Trøjborg, II 252 ff., 258, 292, 326, 339, 348.
- Pogwisch, Wulf (Wolff) († 1632), til Bukhagen, III 63.
- Pogwisch, Wulf (Wolff) Benediktsson, til Nørborg, II 225 f.; hans Brev til Christian II af 12. Marts 1523, Facsimile 227.
- Polaberne, Lauenborg, I 356.
- Polen I 326; III 35.
- Pomerening, Peter, Borgmester i Flensborg, II 424 f., 429 f.
- Pommern I 403 f.
- Pontoppidan, Erik, Biskop, Historiker, Sprogforsker. — Huslærer og Hofkapellan paa Nordborg I 83; III 364; Præst i Hagenbjerg (Als Nørre-H.) 364; dansk Hofpræst 364; Afhandling om Sprogforholdene i Hertugdømmet Slesvig I 83, 87; Skriftet „Oeconomisk Balance“ III 346; Katekismeforklaringen 369 f.; hans Salmebog 371 f.; V 364 f.; som Videnskabsmand III 375 f.; Personlighed I 83. — Brudstykke af hans sønderjydske Ordliste B. I 88; P. III 363.
- Poppo, Missionær, senere Biskop i Slesvig, I 273, 280.
- Poppo, Abbed i Klosteret Stablo, Lothringen, I 331.
- Popsen, Paul, Raadmand i Tønder, III 456.
- Porse, Knud, Hertug af Halland, II 30.
- Portugal III 94.
- Posselt, A. H., Gaardejer i Københoved (Frø H.), Stænderdeputeret; vælges til Stænderdeputeret (1834) IV 204; (atter i 1841) 264; (vælges ikke 1847) 336; nedlægger sit Mandat (1838) 239, (1844) 301, 312 f.; i Stænderforsamlingen (1842) 277, (1846) 329.
- Posselt, Nicolai Heinrich, Sønderkovgaard (Frørup Sogn, Tyrstrup H.), Sognefoged, Formand for „den slesvig-holstenske patriotiske Forening“, IV 306.
- Pothøj, Gram H., I 31.
- Poul se tillige Paul og Povl.
- Poul Helgesen, teologisk og historisk Forfatter, II 310.
- Poulsen, Laurits Bertelsen, Frimenighedspræst i Bovlund (Nørre-Rangstrup H.), V 154 f., 180, 186, 321, 340 ff., 345 f.; P. 341.
- Poulsen, Lorens, Grosserer i Flensborg, V 272, 382; P. 260.
- Poulsen, M. Refslund, Direktør for „Nordslesvigsk Kreditforening“, V 246, 416 f.
- Poulsen, Urban, Herredsfoged i Bredsted, III 25.
- Povelsen, S. L., Professor, Dr. phil., Rektor i Slesvig, IV 458.
- Povl se tillige Paul og Poul.

- Povlsen, L. B., Lærer i Bovlund, Frimenighedspræst, V 139.
- Prahl, H. P., Præst i Øsby, i Øster Løvgum, endelig i Gammel Haderslev og Provst for Haderslev Provsti, IV 385; V 333, 389.
- Prahl, Hans S., Præst i Møgelgårde, senere i Gammel Haderslev, V 366 ff., 370, 391, 403 f.; P. 369.
- Prahl, Peter, Præst i Vedsted og Tønder, Provst i Tønder, III 465, 471; IV 57 f.; P. 59.
- Prehn, T., Eratsraad, Landkommissær, Medlem af Notabelforsamlingen 1851, IV 420, 424.
- Preuss, Lukas, Borger i Tønder; B. III 99.
- Preussen, Kongerige, III 208, 210, 213, 357, 400; IV 365 ff., 369, 393, 424 f., 438, 476, 500, 502, 507, 509; V 3 ff., 20 f., 23, 85, 88 ff., 96, 101, 103 f., 137.
- Preusser, Alexander Friedrich Wilhelm, Advokat i Kiel, senere Regeeringsraad, IV 161, 369.
- Pribigneu (Uto), Abodriterfyrste, I 328.
- Pribizlav, Abodriterfyrste, I 356.
- Pries(s), Hans Hinrich, Præst i Uge (Lundtoft H.), V 373; P. 373.
- Prisholt, adeligt Gods i Kappel H., III 416.
- Prittwitz, Karl Ludwig Wilhelm Ernst von, preussisk General, IV 378.
- Prokopios, græsk Historikskriver, I 165, 191, 206.
- Prætorius, Andreas, Præst i Burkal (Slogs H.), III 462.
- Ptolemaios, græsk Matematiker og Geograf, I 146 ff., 161 f.
- Puttkamer, Robert Victor von, tysk Statsmand, V 168, 190.
- Pätges, Johanne Luise, se Heiberg, Johanne Luise.
- Pøhl, Als Nørre-H., V 432.

Q

- Quaade, George Joachim, dansk Gesandt i Berlin; Virksomhed i Berlin V 18, 35; Forslag om Forbund med Preussen 20; Forhandlinger om Afstemningsomraade og Garantifordringer 89 ff.; om Valget 1867 32; Krigen 1870—71 103 f.; Stilling til § 5 123, 132 ff., 137; til Interpellationssagerne (1871) 110; (1877) 32 ff.; til Optantspørgsmaal 111 f.; til sine foresatte 18; til de sønderjydske Repræsentanter i Berlin 35 f., 39, 134. Satiriske Billeder 35, 109; P. 20.
- Qualen, Claus von, Landraad og Amtmand, III 230.
- Quedens, Chr. Carl, Præst ved St. Laurentius paa Fjor, I 104.
- Quirielle, Caemard du Genes-taux de, Madame, sønderjydske-interesseret, V 267.

R

- Raasløff, Harald Iver Andreas, Politiker og Embedsmand; Medlem af Overjustitskommissionen for Slesvig (Appellationsretten) IV 433; Minister for Slesvig 446, 449, 476; Stilling til Sprogsagen 446 f.; P. 449.
- Raben-Levetzau, Frederik Christopher Otto, Lensgreve, Udenrigsminister, V 230.
- Rabsted-Burkal Fladen, Hedeblade i Slogs H., I 25, 31.
- Rachel, Joachim, satirisk Digter, Rektor ved Domsolen i Slesvig, III 302.
- Rachel, Samuel, Professor i Natur- og Folkeret ved Kiels Universitet, III 302.
- Rade, Martin, Professor i Marburg, V 248 ff., 406; P. 249.
- Radulf, Lensmand i Hamborg, I 396 f.
- Radulf, Biskop i Ribe, I 440; hans Segl B. 441.
- Ramm, Axel, Kaptajn, Leder af Dansk Røde Kors' Kontor i Berlin, V 271.
- Randers, Jylland, II 36.
- Randerup Kirke, Lø H., I 432.
- Rangstrup, Nørre-Rangstrup H., V 342.
- Rangstrup Herred I 215 f.
- Rantzau, holstensk Adelslægt, II 333, 372, 399, 403.
- Rantzau, Beate († 1657), g. m. Carl von Ahlefeldt til Koselau, III 60.
- Rantzau, Breide (1506—62), til Bollingstedt, Statholder i Hertugdømmerne, II 364, 370.
- Rantzau, Cai, Ejer af Gereby Gods paa Svansø, II 278, 339.
- Rantzau, Christian (1614—63); til Breitenburg; Rigsgreve III 56; Statholder i Hertugdømmerne 26, 56, 156, 230 f., 256; Præsident i Statskollegiet 56; erhverver Barmstedt Amt 22; Laan til Kongen 50; Personlighed 56 f.; Død 256; P. 28.
- Rantzau, Christian, til Rastorf, Hofmarskal hos Prins Christian (VIII); Verbitter IV 166 f.; Medlem af „de erfarne Mænds" Forsamling 173; Stænderdeputeret 206.
- Rantzau, Christian Ditlev († 1721), Rigsgreve, III 222.
- Rantzau, Christian Ditlev Carl, Greve, Overpræsident i Kiel, IV 76.
- Rantzau, Christina, se von Halle.
- Rantzau, Christopher, Lensmand i Tønder (o. 1550), II 354.
- Rantzau, Claus, gottorpsk Kammermester, II 272.
- Rantzau, Daniel, Feltherre, II 352, 372.
- Rantzau, Ditlev (død efter 1605), gottorpsk Raad og Statholder, II 368, 374, 378.
- Rantzau, Ditlev († 1639), kgl. Hofmarskal og Landdrost, III 56.
- Rantzau, Ditlev (1644—97), Greve, Gehejmerraad, Statholder i Hertugdømmerne, III 256.

- Rantzau, Frederik, gottorpsk Kancellipræsident og Medlem af den gottorpske Formynderregering (1702—09), III 200, 238, 259.
- Rantzau, Gert (1558—1627), til Breitenburg; Statholder i Hertugdømmerne III 4, 14; Christian IV's Raadgiver 56; faar Haderslevhus som Len II 382; Stilling til Kirkeordningen her III 110; Forhold til Hans Blome II 380, 382.
- Rantzau, Godske, til Trøjborg, II 409 f.
- Rantzau, Hans, til Nienhus (Neuhaus) i Holsten; Lensmand paa Segeberg II 207; Hofmester 271; Marsk 272; har Fogediet Svavsted i Pant 283; Garantier til Lybæk (1503) 207 f.
- Rantzau, Henrik, til Neudorf, Lensmand i Rendsborg; Statholder-Regent (1523) II 234; Forhold til Christian II 218; til Ridderskabet 218.
- Rantzau, Henrik (1526—98), Statsmand; Studierejse II 404, 456; statspolitiske Idé 373; kgl. Statholder i Hertugdømmerne 353, 370, 372; som Diplomat 372 f.; Ditmarskens Erobring 352; forøget Magtstilling 376; nedlægger sine Embeder 382. — Forhold til Frederik II 372; til Enkedronning Sophie 378, 380 f.; til den danske Adel 374; til Ridderskabet 374; til de lærde Raader 398; til Hans Blome 374, 380, 382; til Kunst og Videnskab 369, 458. — Udlaan af Penge 403; hans Slotte 462 ff. — Forfattereskab 457 ff.; Portrætter af ham 464; Personlighed 372 ff., 403; Død 382. — Relation fra H. R. af 21. Decbr. 1571, Facsimile 375; Del af Brev fra H. R. til Anders Sørensen Vedel af 20. Febr. 1591, Facsimile 461; P. 373, 405, 458.
- Rantzau, Joachim, II 187 f.
- Rantzau, Johan (1492—1565), Feltherre og Statsmand; Hofmester hos Prins Christian (III) II 248; paa Rigsdagen i Worms (1521) 248, 316; Hertugdømmernes Hofmester 248; Amtmand paa Gottorp 248; Medlem af Rigsraadet 252; Hofmester 272; nedlægger Stillingen som Hofmester 348, 398; i Hertug Adolfs Tjeneste 349. — Hærfører 248; Ditmarskens Erobring 350 ff.; Statsmand 248 ff., 258, 261 ff., 403; „Formaning“ til Fyrsterne om fælles Raader 348; Stilling til Kirkeordinansen 339. — Forhold til Frederik I af Danmark 248; til Christian III af Danmark 248 f., 370, 398; til Frederik II af Danmark 372; til Hertug Adolf 349, 366, 368; til Hertug Adolfs Ægteskabspolitik 366; til Melchior Rantzau 249; til Ridderskabet 248 f., 368; til det danske Rigsraad 249. — P. 249, 263.
- Rantzau, Johan († 1708), Generalmajor, III 196.
- Rantzau, Marquard, Kommandant i Glückstadt, III 56.
- Rantzau, Melchior († 1539), Statsmand; Landmarskalk i Hertugdømmerne II 249, 272; paa Herredagen 1533 252 ff.; Stilling til Unionen af 1533 258, 261; Modstander af en pro-lybsk Politik 252; Forhandler med Nederlandene 256; faar Flensborg som Len 258.
- Rantzau, Moritz, II 368.
- Rantzau, Otto (o. 1500), til Bülk, hertugelig Hofmester og Marsk, II 271.
- Rantzau, Peter (o. 1580), til Trøjborg, II 409 f., 462.
- Rantzau, Poul († 1521), til Kohøved, hertugelig Marsk, II 272.
- Rantzau-Rastorff, Greve, Landbrugskamrets Formand, V 237 f., 246.
- Rappe, Carl, svensk Friherre, Oberstløjtnant, Kommandant i Aabenraa, IV 388.
- Rask, Rasmus Christian, Sprogforsker, I 107.
- Rasmussen, H. V., Præst i Halk (Haderslev H.), IV 460.
- Rasmussen, N. H., Gymnastikdirektør i Kbhvn., V 265; P. 265.
- Rathlou, holstensk Adelsslægt, II 402
- Rathlou, Godske, til Gereby i Svansø, III 62.
- Ratibor, Venderfyrste, I 327.
- Ratolf, Biskop i Slesvig, I 331, 351.
- Ratzeborg, Borg og By i Lauenborg, I 395 f., 400, 404.
- Raunse, Jens Michael, Godsinspektør, Græ, V 66, 148.
- Ravn, Chr., Advokat i Flensborg, V 278.
- Ravn, Nis J., Ejer af Sjølundgaard (Nørre-Tyrstrup H.), Landvæsenkommisær, Landstingsmand, IV 404.
- Ravning, Frøjs H., I 8.
- Recke (von der Horst), Eberhard von der, preussisk Indenrigsminister, V 214 f.
- Refshauge, P. J., Gaardejer, Landraad i Haderslev, V 294, 302.
- Refslund, Bunde, fra Bovlund (Nørre-Rangstrup H.), IV 354, 467; V 65.
- Refslund, H. C., Student, IV 354.
- Regenburg, Theodor August Jes, Embedsmand og Nationalpolitiker; Barn- dom og Ungdom IV 408; Chef for sønderjydske Kirke-, Skole- og Undervisningsvæsen 409 f.; Departementschef 429, 489; Direktør for det slesvigske Ministerium 484, 489; hans Stilling 1852 428 f.; Inspektionsrejse 435 f. — Hans politiske Indstilling IV 408; Sprogskripterne 413 ff., 428 f., 432, 445, 454 ff., 500; om Forholdene i Sønderjylland 1852 427 f.; U. S. Boesens Udnævnelse til Biskop 432; Stilling til Patent af 9. Jan. 1861 489; til det sociale Problem 483; til Provinsialstænderne 439; til Rødding Højskole 469; til en Oldsagssamling i Flensborg 472. — Raadgiver i sønderjydske Spørgsmaal V 70, 85, 89; hans Udkast til Ahlmanns og Krügers Protest (1867) 35; Stilling til § 5 85. — Forhold til C. F. Allen IV 472 f.; C. F. Blixen-Finecke 484 f.; A. D. Jørgensen V 24, 314; Carl Moltke IV 428 f., 435 f., 446; H. I. A. Raasløff 446,

- 409; Gehejmestatsminister Stemmann 408 f.; Tillisch 409; C. F. Wegener 408. — Krieger om Regensburg IV 423; Personlighed 408 f.; P. IV 454; V 72.
- Reginbert, Biskop i Odense, I 281.
- Reginbrand, Biskop i Aarhus, I 272.
- Rehefeld, Bonaventura, Generalsuperintendent for Slesvig, III 293.
- Rehloff, Joh. Andreas, konstitueret Superintendent, Provst i Aabenraa, IV 363, 385 f., 410; V 319; P. IV 362.
- Reich, Nicol., Præst i Nordborg, III 383.
- Reiche, Heinrich, Advokat i Slesvig, IV 107, 171 f., 190, 192, 245, 307; P. 245.
- Rejdeaa I 229, 232.
- Reimarus, Samuel, Provst i Tønder, III 220.
- Reimers, J. P., Slagtermester i Sønderborg; Deltager i aktivt nationalt Arbejde V 25, 28, 78; Formand for „Vælgerforeningen for Nordslesvig“ 165, 238; Stilling til Edsspørgsmaalet 149; til Hans Lassens Rigsdagskandidatur 163 f.; til Gustav Johannsens Rigsdagskandidatur 164; om Landdagsvalget 1898 205; P. 77.
- Reimuth, Joh. M., Gæstgiver i Sønderborg, IV 265.
- Reinboth, Johs., Provst III 140 f.; gottorpsk Generalsuperintendent 110, 140; Forhold til Hertug Frederik af Gottorp 119; til Kielman 119; hans Lærdom 128, 131, 292; religiøse Indstilling 110, 117, 119, 294; Forhold til Georg Calixt 119, 131; anklages for Kætteri 119; Forhold til højtytsk Kirkesprog 150; til Skolevæsenet 128; Medvirken ved Christian Albrekts Hylding 228; Prædiken ved Kieluniversitetets Indvielse 292.
- Reinfeld, Holsten, II 210.
- Reinfeld Kloster, Holsten, II 361.
- Reinhold, Karl Leonard, tysk Filosof, Professor i Kiel, IV 32.
- Reinking(k), Dietrich, Kansler for Regeringskancelliet i Glückstadt, III 47, 256.
- Rejnoldesburk se Rendsborg.
- Rejsby, Hviding H., I 432; IV 373.
- Rembrandt, Harmensz van Rijn, nederlandsk Maler, V 401 f.
- Renckewitz, Førstepræst i Christiansfeld, V 333.
- Rendbjerg Teglværk, ved Flensborg Fjord, IV 183; B. 184.
- Rends, Slogs H., V 443.
- Rendsborg: *Grundlæggelse* I 341, 345; Genopbygning (ca. 1200) 394 f.
- Reislige Stilling:* (ca. 1250) II 6; (1260) I 485; (o. 1265) II 16; (1466) 175 f.; (1470 ff.) 178, 180; i Dronning Dorotheas Besiddelse 186, 198, 200.
- Administrations- og Militærby:* Frederik IV's Hovedkvarter III 205; Generalsuperintendentens Sæde 327; Kollegierne el. Kollegieafdelingerne flyttes til Kbhvn. IV 83; den provisoriske Regerings Sæde (1848) 358; den slesvig-holstenske Provslanddags Sæde V 53. — Toldsted med Oplagsfrihed III 446. — Officersskolen IV 83 f.
- Møder og Sammenkomster:* Landdagen (1525) II 242, 288, 317; (1533) 256; (1540) 339; (1542) 341 f.; (1544) 345. — Forhandlingsmøde (1480) II 189 f.; (1481) 194; Slesvig-holstensk Fest (1844) IV 308; Stænderdeputeredes Møde (18. Marts 1848) 344. — Kirkelige Synoder III 294; V 361.
- Belejringer, Kampe, Besættelser:* (1199) I 394; (1225) 404; (1250) II 6 f.; (1466) 175; (1470) 180; (1657—58) III 30, 34 f.; Overrumplingen 24. Marts 1848 IV 349.
- Junker Ottos Fangenskab II 34; Christian Albrechts Tilfangetagelse (1675) III 172.
- Samfærdsel:* Jernbanen V 464.
- Billeder* IV 349.
- Rendsborg Amt II 361.
- Rendtorff, G., Justitsraad i Kiel, V 403.
- Reric, vistnok nær ved nuv. Wismar, I 227 ff., 245.
- Reudigner (Reudinger), germansk Folk, I 146, 162.
- Reuss, Jeremias Friedrich, Generalsuperintendent i Slesvig, III 364 f., 369, 387.
- Reuter, L. A., Provst og Førstepræst i Broager (Nybøl H.), V 327, 377 f., 390 f., 394.
- Reuter, Rud. Jens Chr., Advokat i Aabenraa, IV 165.
- Reventlow, holstensk Adelslæggt, II 101.
- Reventlow, Anna Sophie, se Anna Sophie.
- Reventlow, Arthur, Greve, Amtmand i Tønder, kgl. Kommissær ved Stænderforsamlingen, IV 430, 440, 470, 484.
- Reventlow, Cai Frederik, Greve (til Altenhof), Gehejmekonferensraad, Statsminister og Præsident i Tyske Kancelli, III 404, 419, 465; IV 14; P. III 421.
- Reventlow, Christian Ditlev († 1851), Greve (til Sandbjerg), Stænderdeputeret, IV 206 f.
- Reventlow, Christian Ditlev Frederik, Lensgreve (til Christianssæde), Statsminister, Præsident for Rentekammeret, III 404; IV 86.
- Reventlow, Conrad, Greve, Storkansler, Amtmand paa Gottorp, III 178, 193, 254.
- Reventlow, Conrad Georg († 1815), Greve (til Sandbjerg), IV 76.
- Reventlow, Ditlev († 1536), Dr. jur., hertugelig Kansler, senere Biskop i Lybæk, II 239, 258, 272, 277.
- Reventlow, Ditlev (1600—64), til Futterkamp, Gehejmeraad, tysk Kansler, III 21, 28, 45 f.
- Reventlow, Ditlev, Greve, Provst for St. Johanneskøsteret i Slesvig, III 220.
- Reventlow, Ferdinand Carl Otto, Lensgreve (til Christianssæde), V 63, 327.
- Reventlow, Frederik, Greve, Amtmand i Husum Amt, III 178.

- Reventlow, Frederikke Louise, g. m. Rigsgreve Christian Stolberg, IV 86.
- Reventlow, Friedrich (Fritz) (1755—1828), (til Emckendorf), Greve, Gehejmekonferensraad, Kurator ved Universitetet i Kiel, IV 14, 32.
- Reventlow, Friedrich, Greve, Klosterprovst i Preetz; Stilling inden for Ridder-skabet IV 167, 342; mod „det aabne Brev“ 325; Revolutionsplaner (1847) 339; Stilling til Forfatningsreskriptet 28. Jan. 1848 342; paa Rendsborgmødet 18. Marts 1848 344; Medlem af et Tremandsudvalg 344; om „den ufri Hertug“ 347 f.; Medlem af den provisoriske Regering 346 ff., 358 f., 368; af Statholderskabet 1849—51 377. P. 327, 359.
- Reventlow, Heinrich, Greve, gotorpsk Gehejmerraad, Kammerpræsident, III 204 f., 259.
- Reventlow, Heinrich († 1848), Greve til Wittenberg, Kaltenhof og Aakar, III 478.
- Reventlow, Iven († 1569), Landmarskal; hans Forhandlinger ang. Hertugdømmernes Forlening III 357; bryder med Christian III af Danmark 370, 397 f.; Hans d. Ældres betroede Mand 363 f.; Hans d. Ældres Statholder 364; hans Breve 403. Hans Gravsten B. 363.
- Reventlow, Johan Ludvig, Greve (til Brahetrolleborg), III 468.
- Reventlow, Theodor, Greve (til Jersbeck); Præsident for den ulovlige Fællesregering 1848—49, IV 369; P. 371.
- Reventlow-Criminil, Heinrich Anna, Greve; kgl. Kommissarius ved Stænderforsamlingen i Slesvig IV 261 f.; Udenrigsminister 268; Formand for Kommissionen ang. Arvespørgsmaalet 326; Minister for Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg 425; P. 261.
- Reventlow-Criminil, Joseph, Greve; Præsident i slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli IV 268, (Afsked) 328; kgl. Kommissarius ved Stænderforsamlingen (1842) 271, 273 ff., (1844) 313; Forhold til Christian VIII 292; P. 273.
- Reventlow-Sandbjerg, Grevskab, III 383 ff.; Klage fra Beboerne over tysk Prædiken, Facsimile 384 f.
- Revertera, von, østrigsk Greve, Civilkommisær i Sønderjylland, IV 500 f., 507.
- Revshale (Rævall), Øst for Slesvig By, I 354.
- Revsø, Domænegods, Gram H., II 277, 402; III 411.
- Rhinen I 244.
- Rhode, P., Provst, Lokalhistoriker, III 397, 475; P. 476.
- Ribe: Navnet I 247.
- Topografiske Forhold:* Billeder se nedenfor *Billeder*. — Riberhus II 41, 47, 51. — Kirker: den første (ældste) Kirke I 244; Domkirken 338, 425, 432; II 14; III 84; St. Katharinas Kirke I 448; St. Nikolai Kirke 452. — Klostre: Benediktinernonneklostret I 452; Graabrødre-klostret 450; Sortebrødre-klostret 448. — Havnen I 476; II 128. — Skanser (1306) II 23.
- Statsretlige, forfatningsmæssige og retslige Forhold samt Privilegier:* Kongerigsk Enklave I 476; II 98, 128, 355, 437. — Stadsret (1269) I 477; II 129. — Strid om den verdslige Jurisdiktion II 355. — Svend Grades Privilegiebrev til Bispestolen (ca. 1151) I 418; Valdemar Sejrs Privilegiebrev 477.
- Bystyrelsen:* Byraadet II 130; Byfoged 130; Oldermænd 130; Raadmænd 130.
- Næringsveje:* Handel og Søfart I 476 f.; II 128, 435, 437; Salthandel („Ribersalt“) I 476; Handelsorganisationer i Udlandet 476 f.
- Afgifter:* Afgifter til Kongen I 476; Arnegæld 468; Heste- og Salttold 476.
- Kirkelige Forhold:* Bispestolens Privilegiebrev (ca. 1151) I 418; Munkeordener 440. Se for øvrigt ovenfor under *Topografiske Forhold*, Kirker og Klostre.
- Skolevæsen:* Latinskolen II 454.
- Sammenslutninger:* Knudsgilde I 474 f.
- Forhandlings- eller Forligsmøder:* (1130) I 358; (1330) II 32; (1460) 166 ff.; (1576) 437.
- Kampe og Besættelser:* (1156—57) I 370; (1247) II 6.
- Andre historiske Begivenheder:* Magnus Nielssøns Bryllup med Richiza I 356; Christoffer I's Død og Begravelse II 14; Ludvig Albrektsøn faar Ribe 29.
- Billeder:* Domkirken I 429; Dobbeltvindue fra Sortebrødre-klostret 449.
- Riberhus se Ribe, *Topografiske Forhold*. Riberhus Len II 361.
- Ricard, Olfert, Præst i Kbhvn., V 374.
- Richardis se Richiza.
- Richelsen, H. C., Teglbrænder i Alnor (Lundtoft H.), V 42.
- Richiza, Datter af Boleslav III af Polen, g. m. Magnus Nielssøn, I 355 f.
- Richiza (Richardis), Guncelin af Schwerins Datter, g. m. Hertug Valdemar Eriksøn af Sønderjylland, II 42, 48, 101; hendes Segl B. 48.
- Richter, J. A., holstensk Bygmester, III 478.
- Riegels, Hans Christian, Ejer af Snoghøj, Kammerherre, Generalkrigskommissær, Civilguvernør og Chef for Folkevæbningen paa Als 1848—50, IV 226, 293, 358, 369, 406.
- Riga, Letland, III 354 f.
- Riis, Andreas, Missionær i Guinea, V 317.
- Riis, Hans Nicolai, Missionær i Guinea,

- senere Sognepræst i Rejsby (Hviding H.), V 317.
- Rike, Biskop i Slesvig, senere i Roskilde, I 363.
- Rimbort, Ærkebiskop i Hambørg-Bremen, I 249.
- Ringerink, Henrik, Billedskærer, II 466; III 139.
- Ringkøbing V 180; B. 179.
- Ringsted, Sjælland, II 14.
- Rinkenæs, Lundtoft H., III 62; V 326.
- Ris Skov, Domæneskov i Rise H., III 408.
- Rise, Rise H., II 225.
- Rise Herred I 214, 412, 456.
- Riseby, Ekerneførde H., II 282. — Kirken I 434; II 117, 123.
- Risenberg, Mikkel, Købmand i Flensborg, II 211.
- Risgaard, Domænegods i Rise H., III 408, 411.
- Rist, Johan Georg, Diplomat, Regeringsraad paa Gottorp, IV 12, 32, 38, 195 f., 328; P. 197.
- Rist, Johann, holstensk Salmédigter, V 364.
- Risum, Bøking H., I 102.
- Ritzaue, Otto, Lensmand paa Gottorp, II 212, 234.
- Rivesell, Peter, flensborgsk Historiker, IV 18.
- Rixtorp, Claus, Adelsmand i Sundeved, II 184, 186, 199.
- Roager Kirke, Hviding H., I 432, 436; B. 436.
- Roar, Konge, I 205.
- Robert af Ely I 348.
- Rode, Gotfred, Forfatter, Højskolelærer, IV 467 f.
- Rode, Ove, Indenrigsminister, V 282.
- Rolf, Konge, I 205.
- Rolf se Roll.
- Roll, Cornelius Carl Emil (Teksten har forkert: Rolfs), Dr. med., Distriktskirurg i Løgumkloster, IV 355.
- Rolweghen, Jan Claas, Generaldige-greve, hollandsk Ingeniør, III 77 f., 80, 126.
- Romana, Pedro Caso y Sylva dela, Markis, spansk Hærfører, IV 66.
- Rosen, Elias Jonas Gottlieb v., Landraad i Haderslev, V 149 f., 172.
- Rosen, Sophus Anton Gottlieb Carl v., Overpræsident i Flensborg, IV 429, 498, 506 f.
- Rosendal, Hans, Højskoleforstander, V 175.
- Rosendal, Knud, Frimenighedspræst i Aabenraa, V 343.
- Rosenkrans, Adelslægt, II 274, 277.
- Rosenørn-Lehn, Otto Ditlev, Baron, Udenrigsminister, V 54, 103, 135.
- Roskilde, Sjælland, I 337, 342, 371.
- Rossen, R. P., Bankdirektør i Tønder, V 169, 241; P. 260.
- Rostock, Tyskland, II 26, 78, 82. — Uni-versitetet II 306, 404, 452, 456; III 116, 129 f.
- Rothe, Andreas Bjørn, første Deputeret i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, IV 59 f., 106, 194; P. 61.
- Rothe, Tyge Jesper, Forfatter, IV 59 f.
- Rotwitt, Carl Edvard, Konseilspræsident, IV 483 f., 489.
- Rousseau, Jean-Jacques, Forfatter og Socialfilosof, III 400, 402, 467, 476.
- Rovbjerg, Plantage i Sønder-Rangstrup H., V 434.
- Rubin, Marcus, Nationaløkonom, Historiker, Embedsmand, V 242.
- Rudolf, Biskop i Slesvig, I 331, 337, 416, 445.
- Rumohr, Adelslægt til Godset Røst (ved Kappel), III 272.
- Rumohr, Christian August v. (1759—1798), til Runtoft, Landraad, IV 9, 34.
- Rumohr, Christian August v. (1784—1839), til Runtoft, IV 107.
- Rumohr, Henning, til Udmark (Kappel H.), III 416.
- Rumohr, Wulf Henning v., til Runtoft, Stænderdeputeret, Rigsraadsmedlem, IV 447, 484, 487; P. 487.
- Rumpold, Henrik, Fyrste af Glogau i Schlesien, II 72 f.
- Rundtoft se Runtoft.
- Runge, Catharina, se Klotz, Catharina.
- Rungholt, tidligere By i Nordfrisland, II 153 f.
- Runtoft, adeligt Gods i Kappel H., II 84, 89, 102, 199; III 339, 380, 416; B. 377.
- Rusland III 199, 204, 207, 213; IV 369, 419, 507; V 16, 103, 145, 264 f. — M. H. t. Handel med Rusland se Sagregistret under Handel, *Omsætn. m. Monarkiets andre Lande og Udlandet.*
- Russell, John, engelsk Udenrigsminister, IV 502.
- Ryd Kloster, Munkbrarup H., Grundlæggelse I 443 f.; statsretlige Stilling: Arvedelingen (1490) II 200, (1544) 346, (1582) 361, 386; landskirkelig Overhøjhed 443; Abbedens Stilling som Prælat 113, 340; Privilegier 113; Klosterreform 1541 340; Gudsforhold 113, 286, 333; Fortyskning 89; det holstenske Element 113, 284 f.; Strid mellem Bisp Jakob og Cisterciensermunkene 108, 113; Klosterets Aarbog 113, 143 ff. — B. I 443; II 146 f.
- Ryde, Johannes, Sognepræst i Vonsild (Tyrstrup H.), III 303 f.
- Rygen I 346, 374, 403 f.
- Rylskov, Husby H., I 429, 434; IV 133.
- Ryslinge Folkehøjskole, Fyn, V 352.
- Ræder, Jacob, Major, IV 358.
- Rævall se Revshale.
- Rødding, Frøs H., IV 293; V 342 f., 457. — Højskolen IV 293 f., 467 ff.; V 5, 60 f., 65, 336. — Højskolen B. IV 295; Karle-

- holder 1869—70 B. V 61; Pigeholdet 1876 B. V 127.
- Røddinggaard, Domænegods i Frøs H., III 413.
- Røde Kro, Hviding H., I 231; V 444, 464; B. I 361.
- Rødenæs Kirke, Viding H., I 434.
- Rømø, Ø i Vesterhavet, I 4, 43, 132; II 41, 98, 346, 355, 437; III 98.
- Rønhave, Gods i Als Sønder-H., III 321.
- Rønnekamp, Christian, Stænderdeputeret, Advokat i Flensborg, IV 190, 265, 338, 361; P. 211.
- Rønnov, holstenskdansk Adelslægt, II 65.
- Rønnov, Clavs, kgl. Marsk, II 99 f., 173.
- Rønshovedgaard, Lundtoff-Vis H., V 422.
- Rørdam, Holger Frederik, Kirkehistoriker, Præst i Satrup (Saturp H.), senere Kongens Lyngby (Sjælland), IV 452, 472; P. 453.
- Rørik, Konge ved Ejderen, I 243 f.
- Røst, adeligt Gods i Kappel H., II 102; III 416, 428.
- S
- Sabroe, Axel, Boghandler, Udgiver af „Modersmaalet“, V 176.
- Sabroe, Theodor, Bogtrykker, Udgiver af „Haderslev Avis“, V 67, 74, 113.
- Sach, August, Historiker, Lærer ved Gymnasiet i Haderslev, V 399; P. 399.
- Sachow, Nicolaus, Domprovst i Slesvig By, II 76.
- Sachsen, Kurfyrstendømme, III 187, 199, 204, 207.
- Sachserne, germansk Folk, I 161 ff., 184 f., 189 ff., 196, 206 f., 226 ff., 280, 346, 488. — Angelsachserne se England.
- Sadowa, Tjekkosllovakiet, V 21.
- Saint-Germain, Joseph, Greve, Alkymist og Eventyrer, III 399.
- Sakse, Historieskriver, I 188, 206, 266, 328, 348, 358, 368, 372, 387 f.; II 145. — (Citater fra Sakse er ikke medtaget her.)
- Sakstorp, adelig Hovedgaard, Ekernefærde H., B. II 280.
- Saldern, Caspar von, gottorpsk-russisk Statsmand, III 318 f., 390 ff.
- Salicath, Carl, Advokat i Haderslev, V 74, 94, 112, 143.
- Salling, Søren Hansen, Forstander fra Lustrupholm Højskole ved Ribe, V 188.
- Samsø, Ø i Kattegat, II 12.
- Samwer, Karl, slesvig-holstensk Advokat, Politiker og Forfatter, IV 311, 324, 368, 507, 510; P. 325.
- San Tomaso Kirke, ved Bergamo i Italien, I 433.
- Sandbjerg, Hovedgaard i Nybøl H., II 388; V 63. — Højskolen 63 f.
- Sandbjerg Skov, Nybøl H., V 435.
- Sandhagen, C. H., hertugelig General-superintendent, III 295.
- Sandvig, B. C., Sekretær i Selskabet for Fædrelandets Historie, III 376.
- St. Alban I 337.
- St. Anna, Jomfru Marias Moder, II 122, 302, 308 f.
- St. Antonius II 308.
- St. Hjælper II 303, 309.
- St. Jakob I 452.
- St. Jost II 302.
- St. Jørgen II 122, 302, 309.
- St. Jørgensby se Flensborg, *Topografiske Forhold*, Forstæder.
- St. Lambert II 302.
- St. Laurentius I 337, 450; II 308.
- St. Leonhard II 302.
- St. Martin II 308.
- St. Mikael II 122.
- St. Nikolaj I 337.
- St. Petersborg se Leningrad.
- St. Poul I 450.
- St. Rochus II 302.
- St. Sebastian II 302.
- St. Villads I 432.
- St. Villehad II 302.
- Sarauw, Friedrich Heinrich Wilhelm, Borgmester i Burg paa Femern; hans Underskrift, Facsimile IV 103.
- Sarepta, ved Astrakan i Rusland, III 341.
- Saturp Herred III 406, 411.
- Satrupholm, adeligt Gods, Satrup H., II 111; III 406, 410 f.
- Sax, Peter, nordfrisisk Krønikeskriver, III 82, 88, 133; Side af hans Nordstrandskrønike, Facsimile 83; Titelblad til hans Beskrivelse af Ejdersted, Facsimile 135.
- Saxesen, Christian, Regimentskvartermester, III 416.
- Saxo se Sakse.
- Scavenius, Jacob Brønnum, til Gjorslev, Etatsraad, I 84; IV 119 f.
- Schack, Hans, Greve, Feltherre, III 308.
- Schack, Hans, Lensgreve til Schackenberg, V 366, 380, 391; P. 366.
- Schack, Hans Egede, Forfatter, Politiker, IV 374 f.
- Schack, Otto Didrik (o. 1734), Lensgreve til Schackenberg, I 198.
- Schack, Otto Didrik, Lensgreve til Schackenberg, V 261, 294, 302 f.; P. 260.
- Schack-Rathlou, Joachim Otto, Statsmand, III 398.
- Schack-Staffeldt, Adolph Wilhelm, se Staffeldt, Adolph Wilhelm Schack von.
- Schackenberg (tidl. Møgeltønderhus), Hovedgaard og Grevskab, II 17 f., 22, 44, 56, 98, 138, 355; III 308, 428 f.; V 435; B II 281; III 307.
- Scharffenberg, Henning, Ridder, jydsk Stormand, II 57 f.
- Schauenborg, Grevskab, I 399.
- Scheel(e), Ludvig Nicolaus von, Statsmand; Amtmand paa Gottorp IV 205; Regeringspræsident paa Gottorp 328, 330; Stænderdeputeret 205; Kommissarius ved

- Stænderforsamlingen 330, 332 ff. — Hans politiske Stilling 330; hans Politik 337; hans Styre 337; Forslag om Omdannelse af Fællesregeringen paa Gottorp 255; Indberetning om en officiel Stændermiddag 210; om Forholdene i Hertugdømmerne (1841) 256, (1846) 336 f., (1847) 337 f.; Rejse til Nordslesvig (1847) 337 f.; om Revolutionsplaner 339; Stilling til Martsbevægelsen 352. — Forhold til Christian VIII 330, 332, 337 f.; til Christian August 205, 330, 333, 338; til Carl Moltke 336. — P. 257, 331.
- Scheel-Plessen, Carl Theodor August v., Greve, Embedsmand og slesvig-holstensk Politiker; Departementschef i Bestyrelseskommissionen IV 382; Overpræsident i Hertugdømmerne V 53; Valgkommissær 27. — Arbejder for Hertugdømmernes Forening med Preussen IV 510; V 11; om Embedsmændene efter 1864 V 7; Stilling til Optanterne 51; den nordslesvigske Deputations Henvendelse til ham 96; P. IV 509; V 53.
- Scheele, Ludvig Nicolaus, se Scheel, Ludvig Nicolaus.
- Scheelsbjerg, Hütten H., I 26, 32.
- Schiller, Johann Christoph Friedrich v., tysk Digter, III 399, 474, 476.
- Schimmelmänn, Heinrich Carl, Greve, Skatmester, III 399.
- Schimmelmänn, Heinrich Ernst, Greve, Finans-, Udenrigs- og Statsminister; Deputeret i Kommercekollegiet III 399; Finansminister 399; IV 84, 86; Finansstyre III 446 f.; IV 86; Stilling til Holstens Indlemmelse (1806) 53 f.; til Forfatnings-spørgsmaalet 160; til August Hennings III 400; gaar af som Udenrigsminister IV 168.
- Schinkel, holstensk Adelslæggt, II 101.
- Schiøtz, Th., Lærer ved Rødding Højskole, IV 467 f.
- Schlaikjer, Erik, sønderjydske Forfatter, V 248, 400; P. 249.
- Schleiden, Rudolf, Kommitteret i Generaltoldkammeret, senere Diplomat og Politiker, IV 257.
- Schleisner, Axel, Kemiker, V 35, 38.
- Schlitz, Friherre von, se Görtz, Georg Heinrich.
- Schmettau, S. L. von, Amtmand i Aabenraa og Løgumkloster Amter, III 398, 403 ff.
- Schmid, Andreas Christian Johannes, Dr. juris, Professor ved Kiels Universitet, Medlem af den slesvigske Stænderforsamling, IV 440, 444 f.
- Schmidt, Gaardejer i Bro (Augustenborg H.), IV 310.
- Schmidt, H. P., Stænderdeputeret, Raadmand i Flensborg, IV 346, 344, 360, 436 f., 440, 482.
- Schmidt, Hans Tjellesen, cand. theol., V 62.
- Schmidt, J. H., Lærer i Snogbæk, senere Direktør for „Nordslesvigsk Kreditforening“ og Ejer af Vojensgaard, V 208, 228, 246, 349; P. 208.
- Schmidt, J. P., Dyrslæge i Haderslev, Oldsagssamler, V 399.
- Schmidt, Johannes, Politiker, Præst i Vodder (Hviding H.), V 248, 250, 283, 403 ff.; P. 249.
- Schmidt, M. T., Købmand i Kiel, Medlem af den provisoriske Regering, IV 345 ff., 358 f.; P. 359.
- Schmidt, Niels, Forstander for Tønder Seminarium, senere Præst i Svenstrup (Als Nørre-H.), og Provst for Sønderborg Provsti, V 321, 376 f.; P. 321.
- Schmidt, Niels Jessen, Provst i Rødding, V 405.
- Schmidt-Vindeby, Peter Chr., Godsejer, IV 494 f.
- Schmilau, Lauenborg, I 346.
- Schneekloth, Adam, Landmand fra Probstei i Holsten, III 436.
- Schneider, Karl, Gehejmerraad i det preussiske Kultusministerium, V 171.
- Schouw, Joakim Frederik, Professor, Politiker, IV 228, 278, 298, 315.
- Schow, Bendix Frantz Ludvig, Borgmester i Aabenraa, IV 102, 107, 133, 135, 164 f.; hans Underskrift, Facsimile 103.
- Schow, Georg, Borgmester i Aabenraa, IV 222 f., 338, 352, 386 f., 410; P. 224.
- Schrader, Johan Herman, Provst i Tønder, III 366, 370; V 364, 397; P. III 365.
- Schrader, L. A. G., Professor i Kiel, III 419.
- Schrader, L. F. G., Borgmester og Politimester i Haderslev, IV 200, 219, 227, 253, 390.
- Schrøder, Vilhelm, Domherre i Haderslev, hertugelig Kansler, II 272.
- Schubert, Hans v., Professor i Kirkehistorie i Kiel, V 399.
- Schuldorp, Markvard, luthersk Præst ved Domkirken i Slesvig, II 326.
- Schumacher, Claus, Præst i Stepping og Frørup (Tyrstrup H.), III 366 f.
- Schumacher, G. F., Rektor ved Slesvig Domscole, III 460 ff., 467, 476, 483.
- Schwartz, Josua, kgl. Generalsuperintendent over hele Slesvig, III 293 ff.; P. 297.
- Schwensen, Chr. A., Præst i Hørup (Als Sønder-H.), V 329.
- Schwensen, Claus, Købmand i Flensborg, IV 352.
- Schwerin, By og Borg, I 404.
- Schwerin, Grevskabet, I 401.
- Schülp (tidl. Skulleby), Holsten, I 366.
- Schütt, Jan Jelles, Stænderdeputeret, Borgmester i Frederiksstad, IV 204, 350; P. 204.
- Schütze, Joh. Friedr., holstensk Forfatter, Kancellisekretær, IV 117.
- Schütze, Wilhelm, Bogtrykker og Redaktør i Haderslev, V 200, 219.

- Schönfeldt, Peter Samuel, Redaktør i Itzehoe, IV 190.
- Scoter I 190.
- See, Henrik von der, Biskop i Slesvig, II 71, 110, 270, 283; hans Segl B. 70.
- Seem, Hviding H., I 440. — Kirken 432. — Klosteret 440, 452.
- Seest, Tyrstrup H., I 486 f.
- Seest Mølleaa I 486.
- Segeberg (tidl. Alberg), Slot og By i Holsten; (1129—30) I 356, 358; (1143) 366; (1200) 396; (1202) 398; (1224—27) 404 f.; (1334) II 34; (1469—70) 178, 180; (Segeberg-Forhandlingerne 1480) 190; (1509) 210; (1522—23) 221, 233; (vgl. Statholders Residens) 370.
- Sehested, Ekernførde H.; Kampen 1813 IV 87 f.
- Sehested, holstensk Adelsslægt, II 65, 101, 403.
- Sehested, Christian, Gehejmeraad, Oversekretær i Tyske Kancelli, III 213, 218 f.
- Sehested, Hannibal, Statsmand, Rigsraad, III 253.
- Sehested, Sigfred, holstensk Ridder, II 101.
- Sehested(t), Sivard, Ridder, II 298.
- Sejdelin, H. Chr. P., Udgiver af „Diplomatium Flensburgense“, IV 473.
- Selmer, E. W., norsk Sprogforsker, I 107.
- Semnoner, germansk Folk, I 146, 161.
- Seneberg, H., Ejer af Bladet „Lyna“, IV 218.
- Seneberg, Jens, Trykker i Haderslev, III 456.
- Sick, K., Overlærer i Odense, IV 315; P. 316.
- Sidney, Robert, engelsk Gesandt, III 38 f.
- Sidonius Apollinaris, Gajus Silius, romersk Forfatter, I 164 f.
- Siebs, Th., Udgiver af Ordliste fra Helgoland, I 107.
- Siemsen, V. G. v., Chef for det borgerlige Korps i Ribe, IV 372.
- Siena Universitetet, Italien, II 404, 456; III 61, 130.
- Sievers, Heinrich, Skoledirektør i Flensburg og Dialektforsker, I 100.
- Sigfred, Konge, I 249.
- Sigfred, Greve af Orlamünde, I 388.
- Sigismund, tysk Kejser, II 63, 70, 72 ff., 76, 79, 81 f.; hans Dom af 28. Juni 1424 B. 76.
- Sigrid, Sven Estridsøns Datter, g. m. Gudskalk, Abodritterfyrste, I 346.
- Sigtryg, Konge, Gnuvas Søn, I 250, 264 ff.
- Siguloner, germansk Folk (i Sønderjylland), I 148 f., 161.
- Sigurd Jorsalfarer, Konge i Norge, I 347.
- Sild, Ø i Vesterhavet. — Beliggenhed I 4, 43; Navnet 149; Plateauforhold 4, 12, 43; Inddigning III 82; Sandflugtens Hærværk IV 2. — Bosættelsen I 132, 136, 298; Megalitikulturen 118; Vikingefund 298, 318. — Befolkningen I 149, 318, 320; Beklædning II 418 ff.; Sprog I 53; III 313, 388; Paa-virkning fra Holland 87 f. — Retslige Stilling: i Claus Limbek d. Yngres Besiddelse II 71; kongerigsk Enklave 87, 98; hylder Holstenerne som Overherre 151; Delingen 1544 346; Afstemningslinien V 276, 284. — Retsforhold II 275. — Styrelsen IV 4. — Kirker I 433. — Badetrafik V 465. — B. I 46, 115; II 419; IV 13, 40.
- Sillende, Dele af Sønderjylland, I 148.
- Silund se Sild.
- Silva Danica se Dänischwold.
- Simon, Biskop i Paderborn, II 7.
- Simon, Greve af Tecklenburg, I 394.
- Simonis, Menno, se Menno Simons.
- Simonsen, Martin, Gaardejer i Flovt (Haderslev H.), Sekretær i Vælgerforeningen, V 254; P. 255.
- Sinknecht, Peter, Præst i Haderslev, III 118, 120.
- Sivard, Biskop i Slesvig, I 351.
- Siverts, Stallerlægt i Nordfrisland, II 416.
- Skaane I 205, 429.
- Skakko, Greve af Ditmarsken, I 396.
- Skalnask, Amrum, I 300; Stensætninger B. 302.
- Skamlingsbanken, Tyrstrup H., I 29, 31; IV 282, 286, 302 ff.; B. I 29; IV 284 f.
- Skanderborg, Nørrejylland, II 33, 39.
- Skandia I 164.
- Skandør, Sverige, II 25.
- Skarde, Hirdmand, I 279.
- Skarpenberg, Henning, se Scharffenberg.
- Skast, Tønder og Højer H., I 432.
- Ska u, Jens, Sognefoged i Sommersted (Gram H.), IV 283.
- Skau, Laurids, sønderjydsk Politiker; Medlem af Notabelforsamlingen 1851 IV 420; Medlem af den slesvigske Stænderforsamling (1853—54) 441, 444 f.; (1855) 448 f.; (1856) 477; (1860) 484; (1863) 495; Medlem af Rigsraadet 438; Sekretær, senere Formand i „den slesvigske Forening“ 290, 320; Formand for „Haderslev Amts Landboforening“ 404; Amtsforvalter over Haderslev Vesteramt 464, 477. — Skaus eller Flors Taler IV 284 ff.; Tale i Gram Slotshave 286; Tale ved „slesvig-holstensk Folkefest“ i Aabenraa (1843) 289; Audiens hos Christian VIII 292, 305; „Opsigelsesbrev“ til Christian VIII 301 f.; Retssag mod ham 305; om „den slesvigske Forenings“ „Protokolekstrakt“ (1844) 302; under Oprøret 1848 358, 362 f.; ønsker de ménsvorne Embedsmænd fjernet 392; hans Forslag om Ophævelse af Bødesessionerne for Lejermaal 449; om Lavstvangens Ophævelse 476; om Oprettelse af nye Kaadnersteder samt af Inderste- og Lejehuse 476; Stilling til Sprog-sagen 481; til Forfatningsspørgsmaalet 492, 505; til Patentet af 9. Jan. 1861 (om Kon-

- firmationsundervisning) 489 f. (Note); til Kirken 477; til „Klosterpolitikerne“ 471. — Forhold til Christian VIII IV 292, 301 f., 305; til Flor 284 ff.; til Frederik VII 358; til Hans Krüger 354, 477 f., 492; V 99; til Joh. Fred. Lorenzen IV 483; til L. N. Scheele 338; til Chr. L. E. v. Stemann 496; til Tillisch 392. — Personlighed IV 283 ff., 468, 477 f.; Død 504; V 27; Begravelse 332; Brev fra L. S., Facsimile IV 304—5; P. 283, 284—85, 479.
- Skau, Peder P., Gaardejer i Bukshave (Tyrstrup H.); Provsinslanddagsmand V 53, 150, 164; Rigsdagskandidatur 163; Medlem af Salmebogskommissionen 366, 368; Redaktør af „Sønderjydske Aarbøger“ 198; Foredragsholder 176; Tale i „Sønderjydsk Samfund“ 27 f.; Leder af Sønderjydernes Rejse til Møn 178 f.; paa Aabenraa-Mødet 1881 150. — Politiske Stilling 164; Stilling til Edsspørgsmaalet 148 f., 154, 160, 164; til Skoleinstruksen 1888 184 f.; til „de 47's“ Adresse 25; Forhold til Junggreen 154; Krüger 148, 150; Hans Lassen 160; Skrumsager 164. — Personlighed 74; P. 73, 160.
- Skelbæk, Vandløb, V 276 f., 280.
- Skeldegaard, Gods i Lundtoft-Vis H. II 186; Voldstedet B. 187.
- Skelskør, Sjælland, II 12.
- Skern Aa, Nørrejylland, I 486.
- Skjalm, kgl. Drost († 1292), II 22.
- Skjalm Hvide, sjællandsk Stormand, I 344 ff.
- Skibelund Efterskole, Malt Sogn, (Malt H.), V 170, 189, 352; B. 119.
- Skjelgaard, Nybøl H., III 411.
- Skinkel, Adelsslægt, II 56.
- Skinkel, Hartvig, Adelsmand, II 177.
- Skinkelsborg, adeligt Gods i Tyrstrup H., II 56.
- Skjoldunger, dansk Kongeæt, I 205.
- Skobøl, Husum Nørre-H., I 6. — Kirken II 116.
- Skodborg Aa se Kongeaa.
- Skodborg Bro, Frøs H., I 487.
- Skodborg Kirke, Frøs H., I 425; B. 435.
- Skodborghus, tidl. kgl. Slot, nu Voldsted i Malt H., I 487.
- Skodbølgaard, Sundeved, III 412.
- Skovby, Gram H., I 458; B. 459.
- Skovlyst, Malt H. i Nørrejylland, I 7.
- Skovlyst, Skovridergaard i Ordrup ved Kbhvn., IV 152; B. 153.
- Skovrøy, P. A., exam. jur., Redaktør af „Vestslesvigs Tidende“, V 177, 352; P. 199, 260, 351.
- Skram, dansk Adelsslægt, II 102 f., 277.
- Skram, Anders Joonsøn, sønderjydsk Adelsmand, II 277.
- Skrave, Frøs H., V 192.
- Skrumsager, Ane Marie, f. Klop-penborg, g. m. J. N. H. Skrumsager, V 184.
- Skrumsager, Jørgen N. H., Politiker, Gaardejer i Københoved (Frøs H.); Formand for Vælgerforeningen V 238; Foredragsholder 176; Arbejde med Bogsamlinger 65; hans preussiske Borgerret 221; om Forholdene o. 1890 191; Forhold til Redaktør Jessen 234; til Gustav Johannsens Rigsdagskandidatur 164; til P. Skau 164. P. 239.
- Skrydstrup, Gram H., III 444.
- Skræppenborg, Peter Larsen, se Larsen (Skræppenborg), Peter.
- Skulleby se Schülpl.
- Skærbæk, Hviding H., V 206, 343, 419. — Bank 457.
- Skærrev, Rise H., I 120.
- Slabbenhagen se Dänisshagen.
- Slaver I 165.
- Slesvig By (jvfr. Hedeby, Slias-wich og Slistorp): *Tilblivelse og Navn* I 245 ff., 336, 462 f.
- Topografiske Forhold:* Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Byanlæg og Terrain I 336 f.; Bjerget 337; Holmen 249, 337, 465 f.; Holm Nor 248, 465; Kalvedammen 465 f.; Pibedammen 466; Königswiesen (Kongens Enge) 248, 468; Maageøen 354, 359, 386; Broen til Maageøen 386, 465; Byens Udvidelse med Nystaden: 465 f.; med Lollfuss og Frederiksberg III 287. — Byporte: Kongens Port (Nørreport) 465 f., 470; Hertugens Port 449, 465, 470; Stenporten 465; Gader: Algade 466; Filsofsgangen 386; Kongens Stræde 466, 471; Michaelisgade I 82; III 312; Plessensgade I 386; Stadtweg 466; Gadebelysning III 454; Brolægning og Renholdelse 360; Torvet I 472 f.; Hestetorvet I 82; III 312; Galgepladsen I 471. — Borge og Slotte: Kongsgaarden I 362, 466; Juriansborg (Jørgensborg) 354, 359, 386, 465 f.; II 66 ff.; Gottorp se Gottorp Slot. — Raadhus (bygget o. 1400) II 289; (bygget 1794) III 452. — Kirker: Domkirken (St. Peters Kirke) I 337 f., 384 f., 425 ff., 428, 432, 465 f., 484; II 14, 18, 118 f., 122, 302 ff., 334; Graabrødreklosterkirken I 450; St. Clemens Kirke 465; St. Drottens Kirke 465 f.; St. Jakobs Kirke 452, 465; St. Johannesklostrets Kirke 465; St. Marie Kirke 242, 248 f., 335, 465; St. Michaels Kirke 351, 432 f., 452; St. Nikolaj Kirke 465 f.; St. Olafs Kirke 465; St. Peters Kirke se Domkirken. — Klostre: Benediktineronneklostret II 111 f.; Graabrødreklostret (Franciskanerklostret) I 450 f.; II 312; St. Hans Kloster IV 5; St. Johannes Kloster I 451 f., 466; II 119, 333, 340; III 251, 331, 336; St. Johannes Nonnekloster II 286, 390; St. Michaels Kloster I 337, 440 f.; (flyttes til Guldhalm) 441 ff.; II 112; Sortebrødreklostret (Dominikanerklostret) I 448 f. — Bispegaarden I 466; Domkirke-Teglgaarden III 352, 360. — Domsolen (Latinskolen) II 307; III 129, 374, 468. — Hospitaler og Fattighuse: Frimurerhospitalet III 454; Hel-

ligaandshuset (-hospitalet) II 115, 308; III 454; St. Jørgensgaard II 308; Marinehospitalet III 454; Sindssygeanstalten IV 135, 195. — Andre Institutioner og Bygninger: Døvstummeinstituttet IV 135; Knudsbrødre-nes Gildehus I 466; Teatret III 476. — Havnen (Skibsbroen) I 245 f., 465; III 355. — Befæstningsværker 248, 336, 352 ff., 465 f.; se tillige om Borge og Slotte ovenfor.

Indbyggere: Antal II 430; III, 439 f.; 452; IV 14, 400.

*Statsretlige, forfatningsmæssige og rets-
lige Forhold samt Privilegier:* Statsretlige Stilling: (974—982) I 276 f., 279; (1131—34) 359 ff.; (1156) 369; II 13; (o. 1350) 41; (o. 1417) 66 ff.; (o. 1420) 70; (1428) 80; (Delingen 1490) 199 f.; (Delingen 1544) 346. — By- og Stadslove: den ældre slesvigske Stadsret (ca. 1200) I 354; 464, 466 ff., 470 ff.; II 129, 133; plattysk Oversættelse og Bearbejdelse (ca. 1400) II 133; den yngre Stadsret I 468; II 132; kgl. Forordn. (af 1611) III 90; (af 1808) IV 50. — Retsforhold: egen Jurisdiktion I 467; II 132; Gildernes retslige Betydning I 470; sørets-
retlige Regler for Slien 473; Kongens Ombudsmand (exactor, villicus) 470 ff.; Hertugens Ombudsmand (villicus) 470; Politimester IV 50; Retstilstanden II 292. Domstole: Bytingen (placitum) I 470 f.; II 132, 422; Raadstueretten (Magistraten) 422 f.; III 90; Landsherrens Domstol II 424; Landretten 424. Dommere: Ombudsmanden I 470 f.; Oldermænd (seniores) 470 f.; Appel II 424. — Privilegier: kgl. Friheder I 467 f.; biskoppelige Privilegier (1356) II 132; Handelsprivilegier III 352; Markedsprivilegier (1261) II 133; Skatteprivilegier 132; Slipprivilegier (1480) 292, 430; III 94; Toldprivilegier II 133.

Bystyrelse I 470; II 289 f.; III 90 f., 286 f.; IV 50; et vist kommunalt Selvstyre I 470; II 290; III 90; Landsherrens Indflydelse (gennem Ombudsmanden) I 470 ff.; (gennem Byfogden) II 290; III 90; (gennem Amtmanden) III 90; 286 f.; IV 50. — Forsamlinger: Magistraten II 422 f.; III 91 f.; IV 197, 349 f.; Byraadet II 290; III 90; Borgerudvalg II 290; III 90; Deputeretsforsamling IV 197. — Embedsmænd: Amtmand III 90, 286 f.; Borgmestre I 470; II 130, 289; III 454; IV 50; Byfoged II 290; III 90; Førsteborgmester III 454; IV 50; Oldermænd (seniores) I 470 f.; Overdirektør IV 50; Politimester 50; Præsident III 286 f.; Raadmænd (consules) I 470. — Byens Finanstyre III 91 f., 287; IV 50, 95; indre Stridigheder III 91 f., 287; Petition ang. de deputeredes Valg IV 197; Oprøret 1848 349 f.

Administrationscentrum: Forvaltningscentrum paa Gottorp II 269, 271 ff.; III 258; Administrationens Centrum (de offentlige

Institutioners Sæde) i Sønderjylland III 452; IV 15; Statholderens Residens III 399, 452, 454; Generalsuperintendentens Residens 452; Fællesregeringen paa Gottorp IV 173, 195 f., 254 f.; Sæde for den preussisk-østrigske Civilregering V 4; Provinsregeringens Sæde 52. Se for øvrigt *Sagregisteret* under *Forvaltning*.

Garnisonsby III 452.

Næringsveje: Fiskeri I 473; II 292, 430; III 94. — Haandværk I 352, 471; II 134 f.; III 94. — Handel I 245 ff., 250, 352, 463 ff., 471 ff.; II 128, 292, 435; III 352, 355, 452; (Markedet) I 246, 466; II 133. — Industri III 347, 444 f., 452; IV 78. — Søfart I 245 f., 471 ff.; II 435; III 355.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: Byens Finanser III 91 f., 287; IV 50, (Gæld) 95; Laane- og Sparekasse (opr. 1815) IV 134; Møntprægningssted I 247, 338 f. — Økonomiske Forhold I 245 ff., 338, 370, 463 f.; II 128, 138, 187, 292; III 106, 289 f., 352, 452; IV 50, 184; (Krigsskader) III 359 f.

Afgifter: Byskat II 290; Landeskatter 132, 291; Afgifter og Skatter til Kongen I 412, 414, 471 f.; Afgifter til Hertugen 414; til Biskoppen I 384, 414; II 132; Afgift af Møntprägning I 384, 414; Arvkøb (Lagkøb) I 468 f.; II 132; Toldafgifter I 471 f. — Register (1495) II 291; m. H. t. Skatte- og Toldprivilegier se ovenfor under *Privilegier*.

Religiøse og kirkelige Forhold: Missions-
Centrum I 274; Synode (1063 el. 1065) 333; Strid om Bispevalg 363 f., 382; Domkapitlet tysk præget II 89; Prælaterne opkræver Stadenpenge 292; Præsteskabet 10, 12, 14; Munkeordener I 440 ff.; om Kirker og Klostre se ovenfor under *Topografiske Forhold*; Reformationen II 322, 326, 334; Kirkeliv IV 457.

Undervisningsvæsenet: Plan om Oprettelse af et Universitet III 361; Domskolen II 307; III 129, 302, 374, 484; IV 458; Latinskolen (Gymnasiet) II 428, 454 f.; III 468; Borgerskolevæsenet III 302.

Sproglige Forhold: Folkesproget I 77, 80, 82; II 300, 468; III 146, 388; Angelbo-
Dansk I 82; III 312; Hale-Danskere (Steert-
Dänen) III 312; Højtysk (Litteratursprog) 312.

Nationale og politiske Forhold: Nationale Forhold I 478; II 89, 136. — Politiske Forhold: Petition til Kongen ang. en Forfatning (1816—17) IV 102; Sangerfesten (1844) 309; Christian VIII's Besøg (1846) 328; Oprøret 1848 346, 349 f., 384; politisk Stemning: (1852) 427; (før 1864) 458; (Jan. 1864) 498 f.

Kultur- og Aandsliv samt Oplysning: Hertughoffet som Kulturcentrum III 136 ff.,

- 152, 292, 307 f., 379; Kunstammeret paa Gottorp 307, 379; Rustkammeret paa Gottorp 379; Biblioteket paa Gottorp 379; paa Raadhuset 474; Ulrich Petersens historiske Samlinger 306; Aviser og Tidsskrifter: Schleswigsches Wochenblatt 378, 473 f.; Schleswigsche wöchentliche Unterhaltungen 473 f.; Schleswiger Nachrichten 474.
- Sammenslutninger:* Gilder I 474; II 298; III 98; Hétslag I 352, 362, 474; Hellig Knuds Gilde 474; Marianer-Broderskabet II 298; Gildernes reislige Betydning I 470. — Haandværkerlav I 471; II 134 f.
- Forsamlinger, Møder, kgl. Besøg, Fester:* Landdag (1545) II 346 f.; Forhandlingsmøder (1042) I 327, 331; (1052 el. 1053) 330; (1420) II 69; (1480) 292. — Kronprinsparrets Indtog 1721 III 219; Arvehyl-lingen 1721 219 ff.; Kronprins Frederiks Bryllup 1790 452; Christian VIII's Besøg (1846) IV 328. — Slesvig-holstensk Maske-rade (1844) 307 f.; Sangerfest (1844) 309.
- Belejringer, Kampe, Indtagelse:* (974) I 276 f.; (982) 279; (1066) 335 f.; (ca. 1112) 347 f.; (1131—32) 360 f.; (1156—57) 369; (1252) II 12; (1272) 18; (1416) 66; (1417) 66 f.; (1426) 78; (23. April 1848) IV 353, 355, 358.
- Andre historiske Begivenheder og Forbold:* Jarlen Hovis Styre I 243 f.; Jarlen Elivs Styre 347; Knud Lavards Forhold til Slesvigs Borgere 351 f.; Erik Plovpenning's Tilfangetagelse og Drab II 7 f.
- Kort og Billeder:* Kort I 228 f., 353, 359, 464 f.; II 462; III 136. — Billeder: Udsigt over Holm og Slien I 241; Udsigt fra Kongshøj 369; Udsigt fra Jørgensborg mod Slesvig II 7; Udsigt over Byen IV 16; Udsigt over Gottorp og Slesvig 51. — Voldstedet af det ældste Guderup I 383; Gottorp II 345; III 155, 221; IV 255; Slotskirken III 123; Hertugstolen i Gottorp Slotskapel 3; hertugelige Bedestole i Slotskapellet 140 f.; den gottorpske Himmelglobus 306; Hyl-lingen paa Gottorp 1721 223; Bjelkeske Palæ 261; Raadhuset 455; Domkirken (St. Peters Kirke) I 339, 385, 387; II 19, 119, 293; Domkapitlets Segl 112; det slesvigske Officiats Segl 285; Runestenen i Domkirken I 297; Frederik I's Sarkofag i Domkirken II 246; Godske Ahlefeldts Gravsten i Domkirken 337; St. Michaels Kirke I 430 f., 433; St. Johannes Kloster 451; Graabrødreklostret II 114; Lunth-Huset 299; Sindssygeanstalten IV 136; Stænderbygningen 179; Gottorpstenen I 267. — Side af den ældre slesvigske Stadsret I 469; Byens Segl II 129; Brudstykke af Byens Petition af 1817, Facsimile, IV 104; Knudsgilde-seglet I 475.
- Slesvig-Holsten-Beck, Sidelinie af det sønderborgske Hus, III 321.
- Slesvig-holstenske Kanal se Sag-
registret under Kanaler.
- Slewart, Gert, Reformator, luthersk Præ-
dikant, evangelisk Visitator for Tønder, II
322, 336, 338, 451.
- Sliaswich I 246 ff., 336. — Se tillige
Slesvig By.
- Slien, Fjord, I 129 ff., 272, 292, 430, 464;
II 7; III 94; V 284; Kort I 353; B. I 355;
II 3; III 95.
- Sliestorp I 227, 229, 245 f. — Se tillige
Slesvig By.
- Slis Herred I 216.
- Slogs Herred I 216; IV 91.
- Smedeby, Nørre-, Vis H., I 31; V 444.
- Smedebæk, Aa, I 13; K. I 13.
- Smidt, J., Tandlæge i Haderslev, V 244.
- Smidt, Johan, Borgmester i Bremen, IV
158.
- Smith, Adam, skotsk Socialøkonom, III
400, 440.
- Sneedorff, Frederik, Professor i Hi-
storie, I 83.
- Snorre Sturlasson, islandsk Høvding,
Skjald og Historieskriver, I 347.
- Soest, By i Westphalen, I 463.
- Sofie, g. m. Valdemar den Store, I 384, 388.
- Sofie af Meklenborg, g. m. Frederik II;
politiske Syn II 376; overtager Formynder-
regeringen 378 f.; Forhold til Hertug Johan
Adolf af Gottorp III 3, 51; til Henrik
Rantzau II 380 f. P. II 379.
- Sofie, Valdemar Sejrs Datter, g. m. Mark-
greve Johan I af Brandenburg, II 6.
- Sofie Amalie af Brunsvig-Lyneborg, g. m.
Frederik III, III 26.
- Sofie Magdalene af Kulmbach-Bayreuth,
g. m. Christian VI, III 219.
- Solf, Wilhelm, tysk Udenrigsminister, V
272 f., 275.
- Solvig, adelig Gaard, Slogs H., B. II 281,
401.
- Sommer, Mogens, Lærer i Haderslev,
IV 462; V 331.
- Sommersted, Gram H., I 370.
- Sommersted Hede, Gram H., II 22.
- Sonnin, E. G., hamburgsk Arkitekt, III 380.
- Sophie se Sofie.
- Sorger Skanse, Landskabet Stapelholm,
III 188.
- Sorte Plov, jydsk Hirdmand, I 363.
- Sorterup, Aage, Bibliotekar, V 199.
- Sothmann, Matthias Nicolaus,
Præst i Mildsted ved Husum, IV 118.
- Spandau, Brandenburg, II 37.
- Spandet, Hviding H., I 8. — Kirken 432.
- Spanien II 420, 438; III 93 f., 103, 105 f.;
IV 18, 66 f.
- Spanierne IV 66.
- Sparlund, Frigaard i Haderslev H., II 278.
- Speglin, Johannes, Cistercienserabbed,
II 309 f.
- Spener, Philipp Jakob, Pietismens
Fader, III 295.

- Sperling, Paul, Rektor i Flensborg, II 455.
- Spies, J. O. Fr., Regeringspræsident; Sekretær i Tyske Kancelli IV 30; Medlem af det slesvig-holstenske Kancelli 59; Kansler ved Overretten paa Gottorp 128, 195; Medlem af „de erfarne Mænds“ Forsamling 172; Præsident for Fællesregeringen paa Gottorp 195. — Betænkning ang. Sprogreformen (1810) 60 ff.; Stilling til det danske Sprog i Slesvig 178; til en Omdannelse af Fællesregeringen paa Gottorp 254 f.; Forhold til Landgrev Carl af Hessen 196; til Prof. Chr. Paulsen 178.
- Spriet, Adelslægt, II 102.
- Sponneck, M. S. W., Greve, Stiftamtmand i Ribe, IV 356.
- Sponneck, Wilhelm, Rigsgreve, Finans- og Statsmand, IV 420, 424.
- Staal, H. J., Møller i Torning (Tyrstrup H.), IV 282.
- Stabel, Sønder-, Landskaber Stapelholm, I 436, 486.
- Stablo, lothringsk Kloster, I 331.
- Stade, Tyskland, I 476.
- Staffeldt, Adolph Wilhelm Schack von, Forfatter, Amtmand paa Gottorp, IV 89 f., 128 f.; P. 91.
- Stangenberg, dansk Adelslægt i Sønderjylland, II 103.
- Stapelholm, Landskab; middelalderligt Nybyggerland I 77, 485 f.; II 155; Inddigning II 416; nederlandsk Koloni III 86; Landbrug 277; økonomiske Forhold 334; plattysk Folkesprog 388. — Sluttes sig til Grev Gerhard (1472) II 184; Arvedelingen 1490 199; Ditmarskernes Plyndring 1500 206; Stemningen (1852) IV 427, (Jan. 1864) 499. — De gottorpske Skanser III 30, 172; J. A. Boltens topografiske Værk 475. — Folkedragter B. II 421.
- Stapelholm Skanse III 30, 172.
- Starup Kirke, Haderslev H., I 424.
- Stauning, Thorvald, Statsminister, V 244.
- Stavener, Anders Thomsen, Gaardejer fra Haved (Hviding H.), IV 373.
- Staverskov, dansk Adelslægt i Sønderjylland, II 103.
- Steenholdt, Thies, Stænderdeputeret, Gaardejer i Rabsted (Slogs H.); valgt til Stænderdeputeret (1834) IV 204; (genvalgt 1841) 264; (genvalgt 1847) 336, 338; i Stændersalen 262; Medlem af „den forenede Stænderforsamling“ (1848) 360 f.; Medlem af den grundlovgivende Forsamling i Kiel (1848) 366. — Slesvig-holstensksindet 250; Stilling til Sprogreskriptet 1840 259, 262; til Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund 361.
- Steensvang, Peter Hansen, Bodsprædikant, IV 115 f.; Titelblad til hans „Glædens Kilde“, Facsimile 116.
- Stefan, Biskop i Ribe, I 444.
- Stefan, Abbed i St. Geneviève-Klosteret, I 389 f.
- Steffens, Momme Heseler, Herredsfoged i Nordborg Amt, Stænderdeputeret, IV 264, 312, 336.
- Steffensen, Hans Christian, Generalauditør, Politiker, V 6.
- Steffensen, Nis, Gaardejer, Kasserer i „den slesviske Forening“, IV 290.
- Stegeborg, Møn, II 6.
- Steinbeck, Johan, Kniplingshandler i Tønder, III 285 f.
- Steinburg, Slot og Fogedi i Holsten, II 208.
- Steindorff, Magnus Friedr., Dr. i Slesvig By, IV 349 f.
- Steinmann, G. F. M. v., Overpræsident i Slesvig-Holsten; hans Styre som Overpræsident V 208 f.; Stilling til Danskundervisningen 348; til Skoleforordningen af 1888 171, 209; til Udvisningerne 169; til Optanterne 190; til „Tysk Centralforening for det nordlige Slesvig“ 200, 209; P. 209.
- Steksvig, Krop og Meggerdorf H., I 354.
- Stellau, Holsten, I 396.
- Stemann, C. L. v., Deputeret i Tyske Kancelli, senere Amtmand i Haderslev, III 391, 433 f.
- Stemann, Chr. L. E. v., Præsident for Appellationsretten for Slesvig, IV 410 (Note), 433, 473, 496.
- Stemann, Otto Joh., Amtmand i Aabenraa Amt, IV 57 f., 91.
- Stemann, Poul Christian, Gehejme-statsminister; Forhold til Frederik VI IV 251; til Christian VIII 251, 254; til Th. A. J. Regenburg 408 f.; Stilling til Forfatningsspørgsmaalet 168, 172; til Arvefølgespørgsmaalet 326; til Forbedringer i Statsforvaltningen 254 f.; til dansk Sprog i Stænderforsamlingen 297 f.; gaar af som Statsminister 409; Personlighed 408.
- Stenbock, Magnus, svensk General, III 203 ff.
- Stenderup, Nybøl H., V 343; Kort III 274.
- Stenodde, Amrum, I 298.
- Stensbæk Plantage, Hviding H., V 434; B. IV 3.
- Stensig Mose, Nybøl H., I 17.
- Stephan se Stefan.
- Stettin, Tyskland, II 238.
- Stig Andersson, kgl. Marsk, II 21.
- Stig Nielsson, Gardian i Flensborg, II 326.
- Stock, Nicolaus, Raadsherre hos Kejser Sigismund, II 79.
- Stockfleth, William Walker von, Amtmand i Haderslev Amt, IV 407, 462.
- Stockholm III 192, 355.
- Stolberg, tysk Adelslægt, IV 14.
- Stolberg, Christian, Rigsgreve, Digter, IV 14.
- Stolberg, Louise, se Reventlow, Frederikke Louise.

- Stolliggaard, Rise H., II 277.
- Storm, Joh. Cas., Stænderdeputeret, Advokat i Husum, IV 190, 203, 208, 274, 459.
- Storm, Theodor, Digter, Advokat, senere Landfoged i Husum, IV 137, 458 ff., 473, 500; V 314, 316; P. V 315.
- Stormarn, Grevskab, II 346; III 254; forenes med Holsten til et Hertugdømme II 186.
- Straarup, Domænegods i Tyrstrup H., III 413.
- Strackerjan, Karl Eginhard, Redaktør af „Schleswiger Grenzpost“, V 219, 228.
- Stralsund, Tyskland, II 46, 82.
- Strand, nordfrisisk Marskandskab, I 103.
- Stranderød, Lundtoft H., V 443.
- Strandiger, Otto Lorenzen, Adjunkt ved Mariekirken i Flensborg, III 296.
- Strasbourg Universitetet, Frankrig, III 61, 130.
- Straten, thor, Patricierfamilie i Flensborg, III 348; IV 15.
- Straten, Johan Jacob thor, Førsteborgmester i Flensborg, IV 47 ff., 66.
- Straten, Josias thor, (død efter 1803), Justitsraad, senere Etatsraad, Borgmester i Flensborg, Ejer af Krusaa Kobbermølle, III 443 f.
- Straten, Josias thor, den foregaaendes Søn, Ejer af Krusaa Kobbermølle, IV 117, 148 f.
- Strela se Dänholm.
- Strodtmann, Adolph Heinr., Provst i Haderslev, IV 134.
- Struensee, Adam, Generalsuperintendent i Slesvig og Holsten III 365, 462; Tilhænger af den ortodokse Retning 462; Stilling til Herrnhuterne 365, 369; til Dansk i Skolerne 387, 480; Fader til Statsmanden J. F. Struensee 398; Død 404, 462; P. 365.
- Struensee, Johann Friedrich, Greve, Statsmand, III 398, 400, 402 f.
- Strukstrup Herred I 216.
- Strukum, Landskabet Bredsted, I 6.
- Stryke, H. C., gottorpsk Kommissær ved Landdagen, III 245.
- Stubbe, Bispeborg, senere adeligt Gods, Ekerfjørde H., II 56, 58, 65, 68, 110, 284.
- Stubbum, Hovedgaard i Tyrstrup H., II 277.
- Stubbæk, Lundtoft H., I 456.
- Stuhr, Peter Clausen, Købmand i Flensborg, III 451; IV 20.
- Sture, dansk Adelslægt paa Als, II 104, 277, 399.
- Sture, Bertha, se Ahlefeldt, Bertha.
- Sture, Catharina, g. m. Hans Blome, II 399.
- Sture (den Ældre), Sten, Rigsforstander i Sverige, II 183.
- Sture, Thomas, sønderjyds Adelsmand, Amtmand i Sønderborg Amt, II 394; hans Gravsten med Portræt B. 395.
- Sturmarie I 345.
- Stursbøl Plantage, Gram H., V 434.
- Stöcken, Chr. von, kgl. Generalsuperintendent, III 294 f., 300; P. 295.
- Suadiciani, C. F., Livlæge hos Landgrev Carl af Hessen og Fysikus i Slesvig, IV 135.
- Suadiciani, Victor Andreas, Bysekretær i Aabenraa, IV 387 f.
- Suardoner (Suariner), germansk Folk, I 146.
- Suariner se Suardoner.
- Suenson, Magnus Nicolay, Kaptajn, IV 352.
- Sundeved, Halvø; Bebyggelsesforhold I 76; Kronens Besiddelser II 48; Udskiftning III 428; nationale Forhold IV 322; Kirke- og Skolesprog III 383 ff.; det kirkelige Liv IV 466; V 343; Forhandlinger om Tilbagegivelse V 91; Udvandringens Ophør 165; Rigsdagsvalget 1886 163.
- Sune Ebbesøn, Skjalm Hvides Sønnesøn, sjællandsk Stormand, I 378.
- Svansø, Halvø; Overfladeforhold I 31; Bebyggelsesforhold I 76, 484 f.; Kronens Besiddelser 484 f.; holstenske Adelsmænd faar Indpas II 101; Storgodsernes Udbredelse 400; III 57; IV 4; Stordrift paa Godserne III 57; Livegenskabet II 406; III 272, 338, 415, 417; IV 10; Fællesskabets Ophævelse III 428; Sprogforhold I 77; II 155, 472; Valdemar Atterdags Krigstog II 42.
- Svaver, germansk Folk, I 149 f., 188 f.
- Svavsted, Flække ved Trenen; Bynavnets Oprindelse I 149; Næringslivet III 351; sproglige Forhold I 103. — Kirken I 433; Borgen II 32, 34, 56, 58, 68, 110.
- Svavsted Amt II 441 f.; III 4, 23, 29, 33 f., 36, 158, 160, 173, 176 f.
- Svear I 164.
- Svebiske Ocean se Østersøen.
- Sveistrup, Hans, Præst i Rødding og Skrave, senere i Vejen, V 45, 61, 138, 334, 336 ff.; P. 139.
- Sveistrup, Poul Sv., cand. jur., Socialstatistiker, Politiker, V 205.
- Sven se Svend.
- Svenborg se Svendborg.
- Svend Tveskæg, Konge, I 277 ff., 282, 336.
- Svend Estridsøn, Konge. — Jarl i Danmark I 328, 344; bliver Konge 329; Forhold til Magnus Olavsøn 328 f.; til Harald Haardraade 329 f.; til Kejser Henrik III 329 f.; til Kejser Henrik IV 340; til Ærkebiskop Adalbert af Bremen 330, 332 f., 340; til Gudskalk 329; til Sachserne 340 f.; til Venderne 336. — Mødet i Slesvig (1052 —53) 330; i Merseburg (1053) 330; i Bardowik (1071) 340. — Forhold til Kirken 330, 332 ff.; Ægteskab 330.
- Svend Grade, Konge; befæster Viborg I 352; bliver Konge 364; hans Herredømme i Sønderjylland 364; gør Slesvig By til en egen Jurisdiktion 467; hans Privilegier til Ribe Bispestol (c. 1151) 418; Korstog til Vendland 364; Hærgningstog til Wagrien

- 366; aflægger Lensed til Frederik Barbarossa 368, 376; maa forlade Landet 368; Indfald i Sønderjylland 369 f.; faar Skaane 371; Forhold til Knud Magnussøn 364 ff., 370 f., til Valdemar (I) 364, 368, 370 f.; til Grev Adolf II af Holsten 365 ff.; til Henrik Løve 368 f.; Død 372.
- Svend, Bisp i Aarhus, II 30, 35.
- Svend Aggesøn, I 188, 266, 359, 364, 388; II 145.
- Svend Mogensøn, Præst i Flensborg, II 326.
- Svendborg, Fyn, II 6, 12.
- Svendsen, Nicolai, Redaktør af „Hejmdal“, senere af „Modersmaalet-Dannevirke“, V 195.
- Svensson, Adolf, Redaktør af „Dybbøl-Posten“, V 233, 238, 282; P. 233.
- Sverige: Birka I 247 f., 250, 271; (o. 1261) II 15 f.; (o. 1330) 33 f.; (o. 1360) 43 ff.; (o. 1390) 52 f.; (1439) 88; (1448) 91; (1470—71) 183; (1560—67) 352; (1643—45) III 22 ff.; (1657—60) 30-37; (1660 ff.) 155 f., 158 f.; (1674) 170 f.; (1679) 174; (1692—98) 183, 185 ff., 190 ff.; (1700) 194 ff.; (1700—21) 199-212; (o. 1750) 316; (1810) IV 74; (1813—14) 87 f.; (1849—50) 379, 386 ff.; (1850) 393; m. H. t. Handel se Sagregistret under Handel, *Omsætning m. Monarkiets andre Lande og Udlandet*. B. IV 512.
- Süderstapel se Stabel, Sønder.
- Südfall, Ø i Vesterhavet, Landskabet Pelworm, II 154.
- Sydow, O. F. v., svensk Landshøvding, V 294; P. 295.
- Süs(s)el, Holsten, I 479.
- Sysselhøj, Ølsby Sogn i Strukstrup H., I 218.
- Søborg, Nordsjælland, I 382, 399; II 20, 22.
- Søbygaard, tidligere Gods paa Ærø, III 411.
- Søderup, Rise H., I 414.
- Søgaard, adeligt Gods, Lundtoft H., II 102, 203, 400 f., 462; B. 281.
- Sønderaa V 277; B. I 127.
- Sønderborg: *Anlæggelse*: Borgby I 462; Tidspunkt I 462; II 138.
- Topografiske Forhold*: Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Slottet I 462; (1289) II 22; (Forlig 1306) 23; (Møde 1325) 28; (o. 1330) 34; (1340) 37 f.; (1358) 42, 101; (1373) 48; (Hoffet) 101; (o. 1467) 177; (o. 1470) 178, 180, 186; (1490) 198 ff., 202; (1522—23) 221; (Christian II's Fangenskab) 246; (1667) III 165; (1764) 321; (Istandsættelse) 379; (danske Fanger 1914) V 260. — St. Jørgensgaard II 308; Hans Ahlmanns Gaard IV 21; Fagforeningsbygning V 474. — „Frederik VII's Bro“ IV 401; Jernbanen V 465.
- Indbyggere*: Antal III 454 f.; IV 14 f., 182, 399; V 326. — Boliger II 429; IV 21.
- Forfatnings- og Retsforhold samt Privilegier*: Statsretlige Stilling: (1490) II 199 f.; (1624) III 12; (1667) 164 ff. — Stadslove: kgl. Reskr. af 1710 III 286; Reformen 1857 IV 494. — Retsvæsenet II 424; III 287. — Handelsprivilegier III 280.
- Bystyrelse* III 286 ff.; IV 494.
- Næringsveje*: Handel II 296; III 280, 355, 358, 449; IV 21. — Industri III 456; V 443 f. — Søfart III 290, 355, 456; IV 20 f., 183; Skibstal III 355, 357, 450; IV 20; V 462.
- Økonomiske Forhold*: (o. 1540) II 296; (o. 1806) IV 21; (o. 1835) 183; (o. 1850) 401.
- Afgifter*: (1510: Øl til Flaaden) II 291; Beskatningsformer III 288.
- Kirkevæsen*: under den kgl. Superintendent III 166; det kirkelige Liv IV 466; m. H. t. Kirkesprog se nedenfor under *Sprogforhold*.
- Skolevæsen*: Rektorskole II 454; Latin-skole III 468; Skoleregulativ (1803) 470; dansk „Døtreskole“ V 59; m. H. t. Skolesprog se nedenfor *Sprogforhold*.
- Sprogforhold* II 300; dansk Folkesprog III 388; IV 335 Note; Kirkesprog 414; V 326; Skolesprog 326.
- Nationale og kulturelle Forhold* IV 319 f., 466; V 76 f., 326; dansk Bogsamling V 65; Sønderborgbladet IV 222, 225, 294.
- Sammenslutninger*: Skipperlav III 290; den tyske Borgerforening V 168 f.; Fagforeninger V 474.
- Politiske Forhold*: Petition til Kongen om en Forfatning (1816—17) IV 102; Oprøret 1848 354; Krigen 1870 V 101 f.; H. P. Hansens Valgtale (1910) 241; Stilling til En-Bloc-Afstemning (1918) 276; Afstemningsresultater 1920 296; Genforeningen 302.
- Belejring, Besættelse*: (1523) II 230; (1667) III 165.
- Kort og Billeder*: Kort III 165. — Billeder: Udsigt over Byen III 285; IV 21; Udsigt over Allsund IV 267; Sønderborg Slot II 245; III 41; Rum i Sønderborg Slot II 81; Skipperlavets „Jonas-Banner“ III 291; fængslede Sønderjyder under Transport 1914 V 261.
- Sønderborg, Hertugdømme, III 12, 163 ff.
- Sønderborg Amt: Arvedelingen 1564 II 353; Amtets Indskrænkning III 327; nationale Forhold IV 466; V 76 ff.; Stemningen i Jan. 1864 IV 498. — Sønderborg Amts Votum i Grænsespørgsmaalet 1918, Facsimile V 277.

Sønderborg Provsti V 326.
 Sønderborgske Hus III 321.
 Sønderkov, Als Sønder-H., I 120.
 Sønder vold(e), tidligere Borg, Hviding H., II 46, 102.
 Sørensen, Maren, Sygeplejerske, V 355.
 Sørensen, Nicolai, Bogbinder i Aabenraa, IV 386; V 121; P. IV 387.
 Sørensen, Niels, Borgmester i Haderslev, III 483; IV 77.
 Sørensen, Rik., Løjtnant, Redaktør af „Freja“ i Aabenraa, V 121.
 Sørensen, S., cand. theol., Leder af Realskole i Haderslev, V 126.
 Sørup Kirke, Ny H., I 425 ff., 434; B. 426 f., 435.

T

Taabdrup, tidligere Domæne, Gram H., III 411.
 Taasinge I 428; II 30, 44.
 Tacitus, romersk Historiker, I 145 ff., 151 f., 162, 224.
 Tanaros, keltisk Gud, I 223.
 Taphede, Nørrejylland, II 34.
 Taps Kirke, Tyrstrup H., I 425.
 Tardieu, André, fransk Politiker og Publicist, V 284, 290.
 Tast, Herman, Reformator i Husum, II 315 f., 333, 336, 338, 451; P. 316.
 Tastebjerg, Lundtoft H., I 31.
 Tating Kirke, Landskabet Ejdersted, II 117.
 Tauber, Louise, Grundlægger af dansk Pigeskole i Haderslev, V 58, 169, 333; P. 333.
 Tausøn, Hans, se Hans Tausøn.
 Tesdorpf (Tesdorpf), Edward, Godejer paa Falster, IV 151, 403.
 Tessin (den Yngre), Nikodemus, svensk Arkitekt, III 308.
 Tete Feddersen, Staller i Ejdersted, II 184.
 Tetens, Boye, Ejderstedfoged, II 205.
 Tetens, Volquart, Foged paa Nordstrand, II 205.
 Teting, Nicolaus (fra Husum), Læge i Flensborg, III 123 ff.
 Teutoner, germansk Folk, I 149, 159.
 Thaarup, Th. (i Teksten fejlagtig trykt: Fr.), Forfatter, III 483.
 Thaulow, Gustav Ferdinand, Professor i Kiel, V 358.
 Theodorik, Biskop i Slesvig, II 110.
 Thienen, Cai v., til Binebæk (Ekernførde H.), III 272.
 Thiermann, A., fhv. Kaptajn, Amtsforstander i Rødding, V 206.
 Thieser, Herm. Wilh. Marcus, Præst i Tolk (Strukstrup H.), IV 363.
 Thiess, Johann Otto, teol. Professor i Kiel, III 461.
 Thiess, Wilh., Præst i Arnæs, IV 169, 186; P. 171.
 Thietmar (Dietmar), Biskop af Merseburg, I 275, 278; Brudstykke af hans Krønike B. 276.
 Thillerup, C. K., Bogtrykker, Udgiver af „Flensburger Anzeiger“, V 68.
 Thjodolfr Arnorsson se Tjodolv Arnorsson.
 Thionville, Frankrig, I 239.
 Thomas Alsing, hertugelig Drost, II 99.
 Thomas Jepsøn, Sognepræst i Ullerup (Nybøl H.), II 302.
 Thomas Knudsen, luthersk Præst, Herredsprovst i Hygum, II 328, 332.
 Thomesøn, Hans, Salmédigter, II 456.
 Thomsen, Catharina, se Behr, Catharina de.
 Thomsen, Christian, Raadmand i Tønder, P. III 92.
 Thomsen, Edv., Landmaaler, Lærer ved Rødding Højskole, IV 467 f.
 Thomsen, Gustav Constantin, Borgmester i Husum, IV 382.
 Thomsen, Hinrich, Gaardejer i Roost, Sekretær og Kasserer i „Sønderjydske Skoleforening“, V 188; P. 189.
 Thomsen, Karsten, sønderjydske Maal-digter, Kromand i Frøslev, I 95; IV 473; V 322 f., 353; Mindedigt over H. A. Krüger, Facsimile V 323.
 Thomsen, Kr. Refslund, cand. polit., Redaktør, Leder af „Nordslesvigske Arbejdssekretariat“, V 240, 294; P. 241.
 Thomsen, Peter, Borgmester i Tønning, IV 107; hans Underskrift, Facsimile 103.
 Thomsen, Rasmus, Frimenighedspræst i Haderslev, V 342; P. 341.
 Thomsen, Samuel, Slotspræst i Graasten, III 386.
 Thomsen, Thomas, Stænderdeputeret, Sognefoged i Skodborg, IV 239, 261.
 Thomsen-Oldenswort, Adolph Theodor, slesvig-holstensk Politiker; Medlem af Stænderforsamlingen IV 476 ff., 484, 486 f.; Medlem af Rigsraadet 447; Udtræden af Rigsraadet 482; Amtmand i Husum Amt 500. — Ridderskabets og Godejernes Ordfører 450; Stilling til Sprogsagen 481; Angreb paa det slesvigske Ministeriums Styrelse 482; foranlediger politisk Møde i Ekernførde (1860) 486; P. 478.
 Thor se Tor.
 thor Straten se Straten.
 Thor kil se Torkil.
 Thorleik se Torleik.
 Thorsen, Peder Kristian, Sprogforsker, I 56, 93 f.; P. 95.
 Thorulv se Torulv.
 Thrige, Søren Bloch, Rektor i Haderslev, IV 464; V 71 f.
 Thymmo, holstensk Stormand, I 396.
 Thyre Danebod, g. m. Gorm den Gamle, I 266 ff., 378.
 Thyra, Christian IX's Datter, g. m. Hertug Ernst August af Cumberland, V 136.
 Thüringske Rige I 163.

- Tiberius, romersk Kejser, I 161.
- Tiedemann, Heinrich, slesvig-holstensk Politiker, Landinspektør paa Johannesberg i Meggerkoog; Medlem af Stænderforsamlingen IV 265, 274; af den forenede Stænderforsamling 1848 361; Stilling til Sprogspørgsmaalet i Stænderforsamlingen 274; Medlem af den slesvig-holstenske Forening 306 f.; Stifter og Leder af Centralkomité i Slesvig 384. — Slesvig-holstensk Liberal 265, 269; Taler paa Mødet i Sønder Brarup (1843) 286; paa Mødet i Bredsted (1844) 308; Stilling til Slesvigs Deling 361; til revolutionær Modstand 384; Laurids Skaus Angreb paa ham 289; „Festmaal-tid“ til Ære for ham 288. — Leder af den slesvig-holstenske økonomiske Agitation 295; Stilling til den tyske „Zollverein“ 270; Plan om en slesvig-holstensk „Landesbank“ 295 f.; Oprettelse af Bankierforretning 316. P. 265.
- Tiedje, Johannes, tysk religiøs Forfatter og tysk-slesvigsk Politiker, V 250, 252, 296, 383, 403, 405; P. 249.
- Tiel, Nederlandene, I 477.
- Tielen, Landskabet Stapelholm, II 206; B. 205.
- Tielenborg, tidligere Borg i Landskabet Stapelholm, II 177, 186, 199, 206.
- Tile Petersøn, flensborgsk Købmand, II 211, 230.
- Tillisch, Frederik Ferdinand, Statsmand; Medlem af Bestyrelseskommissionen IV 379, 382, 385; overordentlig dansk Regeringskommissær 392 ff., 407 ff., 418 ff.; Minister for Slesvig 415, 422; hans Styre af Slesvig 418 f., 422 f.; hans Valg til Stænderforsamlingen forkastes (1853) 440. — Stilling til Embedsmændene 382, 392 f., 410; til Sprogskriperne 411 ff.; til de slesvig-holstenske Papirpenge 382; Forhold til Eulenburg 390; til Regenburg 408 f., 428. — Æresborger i Flensborg 436. — Personlighed 379; P. 380.
- Tilly, Johan Tserclaes, Greve af, Feltherre, III 14.
- Timme, sønderjyds Adelsmand, II 107.
- Timmermann, Peter, Gaardejer i Skærbæk (Hviding H.), V 222.
- Tinglev, Slogs H., V 464.
- Tingstedgaard, Brusk H., I 218.
- Tinnum, Sild, IV 171.
- Tinnumborg, Ringvold paa Sild, I 306.
- Tjodolv Arnorsson, islandsk Skjald, I 327.
- Tir, nord. Krigsgud, I 222 f.
- Tisbjerg, Als Nørre-H., I 222.
- Tiset, Frøs H., I 222.
- Tislund, Nørre-Rangstrup H., I 216, 218, 222.
- Tislund, Sjælland, I 222.
- Tissø, Sjælland, I 222.
- Tisvilde, Sjælland, I 222.
- Tivfgo, Møntpræger i Slesvig By, I 339.
- Todsén, J. Chr., Købmand i Tønder, IV 308.
- Todsén, Peter, til Mejerholm (Kær H.), Stænderdeputeret, IV 204, 250, 338.
- Tofte, Hans Mikkelsen, Lærer, Leder af Aagaard Landbrugsskole, V 62, 126, 170; P. 62 f.
- Toftlund, Nørre-Rangstrup H., I 13, 216; V 200.
- Toftlund Bakkeø, Nørre-Rangstrup H., I 12.
- Toke, Jarl, I 282.
- Tolderlund, Eduard Actoni, Forpagter, Aarup v. Aabenraa, V 150.
- Tolderlund, J. F., Præst i Starup-Grarup (Haderslev H.), IV 462.
- Tollesbjerg, Als Nørre-H., I 220.
- Tomasson, Thordur, Præst, V 199.
- Tonnesen, Hans, Præst i Hopttrup (Haderslev H.), Indre-Missions Formand i Nord-slesvig, V 252 f., 337, 391 ff., 396 f., 403 ff.; P. 251, 393.
- Tonnesen, Johannes, Præst i Flensborg, V 252, 382, 405, 407.
- Tonnesen, Tonnes, Gaardejer i Rødding, V 377.
- Topsøe, V., Præst i Hejls (Tyrstrup H.), V 365.
- Tor, nord. Gud, I 223.
- Tord Jepsøn, anset Flensborger, II 211 f.
- Torkilden Høje, Rigs-Jarl, I 344.
- Torleik Fagre, Skjald, I 327 f., 330.
- Tornumgaard, adelig Gaard, senere kgl. Forpagtergaard, Frøs H., III 413.
- Torp Plantager, Ensted S., Lundtoft H., V 434.
- Torsbjerg, Sønder Brarup Sogn, Slis H., I 223; IV 472, 495.
- Torsbjerg Mose, Slis H., I 168, 223; B. 176; Oldtidsfund B. 168 ff.
- Torsmai, Als Nørre-H., I 223.
- Torsmose, Egen Sogn, Als Nørre-H., I 223.
- Torstensson, Lennart, svensk General, III 22.
- Torulv, Svend Tveskægs Hirdmand, I 279.
- Tosbjerg, Hviding H., I 223.
- Tove, Fyrst Mistivois Datter, g. m. Harald Blaatand, I 275.
- Tovskov, Borg, Gram H., II 277.
- Tranekær Slot, Langeland, II 41 f., 52.
- Trap, Jens Peter, Kabinetssekretær, topografisk Udgiver, IV 473.
- Tratziger, Adam, gottorpsk Kansler, I 465; II 350, 357, 359, 368, 392, 402; Brev fra A. T. af 17. April 1568, Facsimile II 369.
- Trave, Flod i Nordtyskland, I 387, 464.
- Travemünde, Forstad til Lybæk, Tyskland, I 396, 398; II 24.
- Travendal, Holsten, III 197.
- Treja Herred IV 90.
- Treja, Sogn, Treja H., IV 351.
- Trelstrup, Sogn, Landskabet Bredsted, I 104, 433.

- Trene, Biflod til Ejder, I 12, 32, 229, 245.
 Tribur, Tyskland, I 333.
 Trindbjerg, Rise H., I 31.
 Trittau, Holsten, II 208.
 Troels Pedersøn, Rettertingskansler, II 99.
 Troensegaard-Hansen, A., dansk Søndmandspræst i Newcastle, V 264.
 Tros, Christian (Christiern), sønderjydske Ridder, II 99.
 Trugils, Ærkedegn i Slesvig By, I 420.
 Trælbanke se Trælborg.
 Trælborg (Trælbanke), Ringvold i Højer H., I 308.
 Trælleborg, Ringvold ved Slagelse, I 308.
 Tränckner, Chr., Forfatter, Lærer, V 404.
 Trøjborg, tidligere Borg i Tønder H.; købes af Dronning Margrethe II 56; Ribebispens Pant 98, 107; Arvedelingen 1490 200 f.; kongerigsk Enklave 355; Rantzauk Besiddelse 400, 409 f.; Ruin 460; Borgens Grundplan 462; B. 280, 401.
 Tscherning, Anton Frederik, Oberst, Politiker, IV 342 f.
 Tschirschky, Heinrich Leonhard von, tysk Udenrigsminister, V 229.
 Tschirschnitz, A. F. T. v., Landraad i Sønderborg, V 212, 214; P. 215.
 Tundering, Niels, sønderjydske Ridder, II 99.
 Tuve, Biskop i Ribe, I 416, 419 f., 447 f.
 Tuxen, L. R., Præst i Tumby (Strukstrup H.), I 100; IV 472.
 Tved Skov, ved Møgeltønder, III 100.
 Twesten, August, teologisk Professor i Kiel, IV 100, 116.
 Tübingen Universitet, Tyskland, III 130.
 Tyge, Biskop i Aarhus (o. 1285), I 460; II 17, 108.
 Tyge, Biskop i Slesvig (o. 1238), I 454.
 Tyge Bøste, Ridder, II 8.
 Tymme, danskfødt Biskop i Hildesheim, I 331.
 Tyr se Tir.
 Tyre se Thyre Danebod.
 Tyrstrup Herrid I 215.
 Tyrstrup Kirke, Tyrstrup H., I 425; V 302.
 Tyrstrupgaard, tidl. kgl. Domænegaard i Tyrstrup H., II 277; III 411, 459.
 Tyskland, III 93, 357 f., 448 f.; IV 311, 482, 486, 490.
 Tønder, P., Gaardejer i Birkelev (Hviding H.), V 272.
 Tønder: *Anlæggelse og Navn*: Broby I 458 f.; Beliggenhed II 154; III 107; Navnet („Lilletønder“) I 460; II 138.
Topografiske Forhold: Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Slot (Borg) I 462; II 37 f., 42, 48, 51, 55, 59, 65 f., 68, 70 f., 297, 428, 460; III 379. — Kristkirken III 98; Mariekirken I 450. — Graabrødreklostret (Franciskanerklostret) I 450; II 312. — Helligaandshuset II 308. — Jernbanen V 464:
Indbyggere: Antal II 430; III 97, 290, 456; IV 14 f., 399; Indvandring IV 150, 182. — Boliger: („Staven“-Huset) II 297; (17.—18. Aarh.) III 380.
Forfatnings- og Retsforhold samt Privilegier: Statsretlige Stilling II 197; Delingen (1490) 199, (1544) 346, (1581) 356. — By- og Stadslove: (lybske) Stadsret II 128 f., 134. — Retsforhold II 297, 362, 422 f.; III 266; IV 50 f. — Privilegier II 132 f., 297 f.
Bystyrelse II 297, 422 f.; III 90 ff., 287 f., 359; IV 95, 470.
Næringsveje: Agerbrug II 297; III 456. — Haandværk II 297; III 456. — Handel II 133, 138, 297, 430, 435, 437; III 93, 98, 348, 356 ff., 449, 456; IV 22; V 452. — Industri III 107, 285, 445. — Søfart og Fiskeri II 416, 435; III 356, 456.
Pengevæsen og økonomiske Forhold: Kredssparekasse V 455. — Byens Finanser IV 95. — Økonomiske Forhold II 128; III 108, 404, 456; IV 183, 401.
Kirkelige Forhold II 354; Reformationen 322 ff., 327 f.; Pietismen III 365; Kirkesproget 382.
Skolevæsen II 455; III 470; V 59; Skolelærerseminariet III 456, 468 f.; IV 9.
Sproglige Forhold II 300, 470; III 382, 388; IV 335 Note, 470 f.; Sprogreskriptionerne 1851 415, 470.
Nationale og politiske Forhold: Nationale Forhold II 160; IV 289, 320, 354, 470 f. — Politiske Forhold: Petition til Kongen om Forfatning (1816—17) IV 105; Oprøret 1848—50 354, 356, 384; Stemningen 1852 427; Krigen 1864 504 f.; Stilling til Afstemningsgrænsen (1918) V 276; Afstemningsresultatet 1920 296.
Kultur- og Aandsliv V 320 f.
Sammenslutninger og Møder: Frederiksgården III 456; Borgervæbningen IV 354. — Gilder III 98. — Dansk Folkeforening i Tønder Kreds V 140. — Slesvig-holstenske Møde (1843) IV 289.
Kampe, Oprør, Bestættelser: (1629) III 17; (1848—50) IV 354, 356, 384; (1864) 504 f.
Stormflod (1634) III 84. — *Ildebrand* (1725) 359.
Legater og milde Stiftelser III 456.
Kort og Billeder: Kort II 433. — Billeder: Udsigt mod Byen IV 24; Uldgade III 379; Gavlhuss paa Torvet II 265; Seminariet IV 455; Lukas Preuss' Epitafium III 99; Borgervaabner i Kirken 101; Tønderknipling 351; Kosakvinteren IV 89.

Tønder Amt: overdrages Hertug Adolf (1581) II 356, 361; Udvidelse III 406; Udskiftning 343 f.; Sprogforhold 481; Stemningen (1852) IV 427; (Jan. 1864) 499; Beskrivelse III 475.

Tønder Marsk I 44 f.

Tønder Nørreamt IV 322; V 82.

Tønder Provsti IV 415.

Tønning: *Tilblivelse og Beliggenhed* II 138, 430; III 78.

Topografiske Forhold: Kort og Billeder se nedenfor *Kort og Billeder*. — Slotter II 460; III 379; Fæstningen III 172 f., 188; Kirken (St. Laurentiuskirken) I 433; III 194; Havnen IV 398; Jernbanen V 464.

Indbyggere: Antal III 457.

Retsforhold: Stadsretten (1590) II 422; Politivæsenet IV 46.

Bystyrelse II 422; III 90; Overdirektør IV 46.

Næringsveje: Handel III 88, 98, 282, 354, 356 ff., 446 f., 449; IV 11, 69, 180; V 450. — Industri III 347. — Søfart III 93, 356 f.; Kaperskibe IV 72.

Pengevæsen og økonomiske Forhold: Spare- og Laanekasse IV 134; økonomiske Forhold III 290 f., 356, 359.

Sproglige Forhold III 388.

Politiske Forhold: Petition til Kongen om en Forfatning (1816—17) IV 105; Oprørret 1848 350, 384; Afstemningslinien V 285.

Belejringer, Kampe o. lign.: Krigen 1658 —60 III 34 ff.; den store nordiske Krig 194 ff., 203 ff., 207 ff.; Krigsskader 359.

Kort og Billeder: Kort III 35, 195. — Billeder: Marskegn IV 3; Udsigt over Byen ca. 1580 II 431; Minde-Medaillier fra 1700 III 197; fra 1714 211.

Tørning Len: Retslige Stilling: overladt Hertug Christian (III) II 240; Delingen (1544) 346, (1581) 361. — Hertug Christians Styrelse af Lenet II 242, 244, 319, 323; Retsforhold III 34; kirkelige Forhold II 323, 328, 354, 356, 440, 471; III 110; Embedsbesættelser IV 32; Bispetiende II 242; Tiende 319.

Tørning Slot, Herresæde, senere kgl. Domæne i Gram H., II 37 f., 47, 71, 102, 104, 203; III 411. — Voldsteder B II 47, 73; Søjlebase B. 203.

Tørninglens Provsti V 334.

Tørslef, Lærer i Tønder, V 59.

Tøstrup, Gods i Slis H., III 416, 478.

Tøstrup Landbrugsskole, Slis H., IV 330.

U

Ubbe Esbjørnsøn, Jarl, g. m. Kong Niels' Datter, I 345, 357 f.

Ubbe Tordsøn I 454 f.

Ubjerg, Tønder H., I 104.

Uffe, Konge, I 189.

Uffe, Ærkebiskop i Lund, I 406, 454.

Uge, Lundtoft H., I 154.

Ugle Herred I 214.

Ulf se Ulv.

Ulfeld, Adelsslægt, II 103.

Ulfeld, Korfits, Statsmand, III 46.

Ulfhild se Ulvhild.

Ulkebøl Kirke, Als Sønder-H., II 302.

Ullerup, Nybøl H., V 432; B. IV 405.

Ulrik, Biskop i Slesvig, Frederik II's Søn, II 442; III 3 f.

Ulrik, Hertug af Meklenborg (o. 1412), II 60.

Ulrik, Hertug af Meklenborg (o. 1588), II 376.

Ulsnæs Kirke, Slis H., I 428; B. 428.

Ulv, Rigs-Jarl, I 344.

Ulvhild, Magnus Olavsøn den Godes Søster, I 327.

Unni, Ærkebiskop i Hamborg-Bremen, I 271.

Unwan, Ærkebiskop i Hamborg-Bremen, I 282, 284, 326, 330 f.

Urne, Jens, Ridder, II 112.

Urne, Keril, I 454; hans Gravsten B. 455.

Urne, Matthias, Herremand, I 454.

Urnehoved Ting, Rise H., I 388 f.; II 171, 232, 267; B. I 389.

Usedom, Ø ved Pommerns Kyst, I 356.

Uslar, Raphael Posé Perfecto v., Landraad i Aabenraa, V 219.

Utenhof, Wolfgang v., Statsmand; her- rugelig, senere kgl. Kansler II 222, 258, 272 f.; Lensmand paa Hindsgavl 252. —

Hans „Helstatspolitik“ 239 f., 244 f., 247 ff., 258 ff., 263 f.; Modstander af pro-lybsk

Politik 252; Forhandlingerne med Neder- landene 252, 256; Stilling til Christian II's

Politik 222; til Christian III og hans Poli- tik 244 f., 248 f., 258; til Garantier vedr.

Kirkens Tiende 242. — Brev af 5. Juni 1525, Facsimile 241; hans Segl B. 261.

Utlad se Nordfrisland, *Omraade*.

Utrecht, Nederlandene, I 477. — Universi- tetet III 129.

V (W)

Wacker, Emil, Præst i Rinkenæs (Lund- toft H.), senere Leder af Diakonissestiftel- sen i Flensborg, V 326, 332, 389 f., 393, 396; P. 331.

Vagn Niels søn, Rettertingskansler, II 99.

Wagrer, i det østlige Holsten, I 356.

Wagrien, det østlige Holsten, I 366, 372 f., 375, 400 f., 479.

Waitz, Georg, tysk Professor i Kiel, IV 137, 296 f., 311, 328; P. 297.

Wakenitz, Flod i Nordtyskland, I 464.

Val, Biskop i Ribe, I 331.

Wala, Abbed i Ny Korvei, I 238.

Valdemar den Store, Konge; bliver Hertug i Sønderjylland I 364; Andel i Bor- gerkrigen 370; faar Jylland ved Delingen

- 1157 371; Konge i hele Riget 372; aflægger Lensed til Frederik Barbarossa (1162) 374, 390; Forhold til Venderne 372 ff., 387; Kirkepolitik 382 f. — Bygger Teglstensmuren ved Danevirke I 376 ff.; udnævner Christoffer til Hertug i Sønderjylland 375; Besøg i Slesvig By 385 f., 388; Stilling til Møntretten i Slesvig By II 96; skænker Gods til Løgum Kloster I 445. — Stilling til Absalon I 383; Grev Adolf II I 366, 372 f.; Pave Alexander III I 382 f.; Prins Buris I 408; Ærkebiskop Eskil 382 f., 385 f.; Biskop Frederik i Slesvig 383 f.; Kejser Frederik Barbarossa 373 f., 387 f., 390; Henrik Løve 372 ff., 386 f.; Kong Knud 368; Biskop Okke i Slesvig 382; Kong Svend 364, 368, 370; Biskop Valdemar i Slesvig 389 f.; Pave Victor IV I 382. — Blypladen fra hans Grav B. I 377.
- V a l d e m a r S e j r**, Konge; Hertug i Sønderjylland I 390; Forhold til Biskop Valdemar 390 ff., 442; erobrer det meste af Holsten 396 f. — Bliver Konge I 398; erobrer Resten af Holsten og Lauenborg 398 ff.; overlader Nordalbingen til Albert af Orlamünde 400; Stilling til Striden om Kejserkronen 400 ff.; Otto IV afstaar alt Land Nord for Elben 400; Frederik II's Afstaelsesbrev (1214) 402; II 13; tages til Fange paa Lyø (1223) I 402 ff.; afstaar alt Land fra Elben op til Ejderen og Levensaa 404 f.; Slaget ved Bornhøved 405; blivende Resultater af hans holstenske Politik 436, 483; om Sønderjyllands statsretlige Stilling 408. — Forhold til Adolf III I 391 ff., 395 f.; til Adolf IV I 404 ff.; til Albert af Orlamünde I 400 f., 403; til Frederik II I 202 f.; II 13; til Henrik af Schwerin I 401 ff.; til Otto IV I 400 f.; til sine Sønner I 406; II 3 f., 13; til Guldhalm Kloster I 443; til Ditmarsken 396, 399 f., 405; til Lybæk 396, 398 f., 404, 406, 464. — Ægteskaber I 397, 406; Død II 3. — Hans Jordebog B. I 312 —13; hans Kongelev og Patrimonium i Sønderjylland B. 413; hans Segl B. 398, 403.
- V a l d e m a r**, Konge 1326—1330, se **V a l d e m a r E r i k s ø n**, Hertug af Sønderjylland (1313—1364).
- V a l d e m a r A t t e r d a g**, Konge; Ungdom II 34 f.; Ophold i Greifswald 34 f.; bliver Konge i Danmark 36 ff.; kaares paa Viborg Ting 38; faar det nordlige Nørrejylland som Medgift 37; erhverver Fyn 40, 44; Langeland 41, 44 f.; søger at sikre Kronen Sønderjylland 48 f.; Stilling til Friserne 39 ff., 43, 48, 51, 150; Forsoningsbrevet 1354 41; Haandfæstningen (1360) 43. — Forlig i Spandau og Lybæk 36 ff.; Strid med Hertug Valdemar og de holstenske Grever (1351) 41; Forlig med Hertug Valdemar 41; Forbund mellem de holstenske Grever, Hertug Valdemar og den nørrejydske Adel (1357) 42; Udsoning med Hertug Valdemar og de holstenske Grever (1360) 43; Forlig med de holstenske Grever (1365) 44; Forbund mellem Hansestæderne og Kongens Fjender (1367) 45 f.; Stralsundfreden 46; Forlig med Hertug Henrik og de holstenske Grever (1372—73) 47. — Stilling til Grev Adolf 44; Benedikt Ahlefeldt 41; Grev Claus 36 ff., 40 ff.; Erland Kalv 47 f.; Hertug Henrik 47 f.; Jern-Henrik 36 ff., 40 ff.; Limbek'erne 46 f.; Claus Limbek 40 f.; Richardis 48; Hertug Valdemar Eriksøn 35 ff., 40 ff.; Valdemar Sappi 42 f., 45 f. — Indsætter Henning Podebusk til Hovedsmand i Danmark (1368) 45; udenlands 45, 47; Stilling til Slesvig Bispestol 97; Tilfangetagelsen af Elisabeth 43 f.; Ægteskab 35 ff.; Død 49.
- V a l d e m a r A b e l s ø n** († 1257), Hertug af Sønderjylland I 408; II 12; tages til Fange af Ærkebiskoppen af Køl'n 11; Død 12.
- V a l d e m a r E r i k s ø n** († 1312), Hertug af Sønderjylland; Arveret II 18; Erik Klipping hans Formyndet 18 f.; forlenes med Sønderjylland (1283) 19 f.; Strid med Erik Klipping om Als og Krongodset i Sønderjylland 20 f.; fradømmes Lenet 20, 97; Fange paa Sjøborg 20; Forlig med Erik Klipping og forlenes atter med Sønderjylland 20. — Erik Mænveds Formyndet 21 f.; Stilling til Mordet paa Erik Klipping 21; slutter sig til de fredløse 22; udsønes med Erik Mænved 22 ff.; Forlig paa Hindsgavl (1295) 22. — Ret til at slaa Mønt 20; Ret til at oppebære Ledingspenge 20; hans Tjenestepligt 24, 94; møder paa Danehofferne 94; giver Haderslev en Stadsret 417; Stilling til Slesvig Bispestol 97; til Krongodset i det frisiske „Utland" 149; Død 24. Hans Segl B. 21.
- V a l d e m a r E r i k s ø n**, Hertug af Sønderjylland (1313—1364); Strid om Formynderskabet for ham II 27 f.; Konge i Danmark (1326—30) 28, 32; faar Hertugdømmet tilbage 32 f.; overtager Styret i sit Len 34; Forlig med Grev Gerhard (1339) 35; afstaar Hertugdømmet til Grev Gerhard som Pant 35 f.; Forlig i Lybæk med Valdemar Atterdag og de holstenske Grever 37 f.; faar Nørrejylland i Pant 38; Indløsning af Landskaber i Hertugdømmet 38, 41; tages til Fange af de holstenske Grever 39; Strid med Valdemar Atterdag (1351) 41; (1357—60) 42 f.; mod Friserne 42; pantsætter Ekernførde og Dänischwold 101; pantsætter betydeligt Jordegods 101. — Stilling til Valdemar Atterdag 37 ff., 41 ff.; Grev Gerhard 27 f., 32 ff.; Greverne Jern-Henrik og Claus 37 ff.; Biskop Jakob Splitaf 33. — Constitutio Valdemariana 28 f.; møder paa Danehofferne 94; Død 44. Hans Segl B. 29.
- V a l d e m a r**, Valdemar Sejrs Søn, I 402, 406; II 3.
- V a l d e m a r**, Markgreve af Brandenburg, II 24.
- V a l d e m a r K n u d s ø n**, Biskop i Slesvig, I 384, 390, 418, 424, 441 f., 445; vælges

- til Ærkebiskop i Bremen 392; overtager Styret i Sønderjylland 390; Strid med Hertug Valdemar (Sejr) 392 f.; hans Oprør og Fangenskab 392 f.; hans Indfald i Holsten 404. — Forhold til Hertug Valdemar 390 ff.; til Grev Adolf 91 ff.; til Domprovst Burkhard i Bremen 401; til Ditmarskerne 391. — Personlighed 389 f.
- Valdemar Sappi**, kgl. Staller i Nordfrisland, II 42 ff., 103, 150; hans Segl B. 43.
- Valdemarstoft**, Lundtoft-Vis H., V 60.
- Valentiner, Chr. Aug.**, Præst i Flensborg, flensborgsk Historiskriver, IV 148.
- Valentiner, Chr. Aug.**, Leder af Tønder Seminarium, senere Sognepræst i Gammel-Haderslev, V 320, 365, 370; P. 321.
- Valentiner, Wilhelm**, Dr. med. i Flensborg, IV 381 f.
- Vallekilde Folkehøjskole**, Sjælland, V 352.
- Wallenstein, Albrecht Eusebius Wenzel von**, kejserlig Generalissimus, III 14, 16 ff.
- Wallmoden, Ludwig Georg Thedel v.**, Greve, russisk og østrigsk General, IV 87.
- Valois, Alfred de**, fransk Konsul i Kiel, V 6, 23, 27.
- Valsbøl, Vis H.**, III 350.
- Walstorp, Otto**, Lensmand i Flensborg, II 184.
- Wandal, Peder**, Præst i Magstrup (Gram H.), Forfatter, III 116, 131 f.
- Vandaler**, germansk Folk, I 164.
- Vandlinggaard, Frigaard** i Haderslev H., II 277.
- Wardenburg, August**, Borgmester i Husum, senere Herredsfoged i Rise og Sønder-Rangstrup H., IV 258; hans Underskrift Facsimile 103.
- Warendorp, Henrik**, Biskop i Slesvig, II 108; hans Segl B. 109.
- Vargaard**, tidligere kgl. Gaard i Tyrstrup H., III 413.
- Variner**, germansk Folk, I 146.
- Varner**, germansk Folk, I 165.
- Warnstedt, Karl Ludwig v.**, Amtmand, Chef for 2. og 3. Departement under Bestyrelseskommissionen for Slesvig, IV 382.
- Varnæs, Lundtoft-Vis H.**, II 101; III 275 ff.
- Varnæs Tykskov, Lundtoft-Vis H.**, V 435.
- Varvid, Syssel**, I 486.
- Wasmer, H. v.**, Etatsraad, kgl. Kommissær, III 244.
- Weber, R. v.**, Hofjægermester, Godsejer, Stænderdeputeret, IV 440 f., 443, 445 f.
- Wedderkop, Magnus v.**, gottorpsk Statsmand; Herkomst III 183 f.; tidligste Virksomhed 175; gottorpsk Forhandler med kgl. Kommissærer (1680) 175; (1687—89) 180 f.; Leder af gottorpsk Politik (Gehejmeraadspræsident) 183 f., 190, 192, 258; Medlem af den gottorpske Formynderregering 200 f.; Stilling til den indfødte Adel 258; Forhold til Enke-Hertuginde Hedevig Sofia 202; til Görtz 200 f., 242, 259; i Fængsel 202, 209; Beslaglæggelse af hans Formue 242; Ophold i Hamborg 202, 210; udnævnes til kgl. Gehejmeraad 209; Død 210; P. 177.
- Vedel, Anders Sørensen**, Historiker, I 348; II 145.
- Vedel, Emil**, Medlem af Appellationsretten i Flensborg, senere Departementschef i det slesvigske Ministerium, IV 429.
- Wedel, Nissenius Pedersen**, Præst i Døstrup (Lø Herred), III 366.
- Vedel, Peter**, Udenrigsministeriets Direktør; Leder af dansk Udenrigspolitik V 18, 135; Stilling til Bluhme 18; til Grev Frijs 18; til de Nationalliberale 18; til Krigen 1870—71 103; til Afstemningsomraade og Garantifordringer (ang. § 5) 90 f., 135 f., 137; til Massepetition ang. § 5's Opfyldelse 94; til Krügers Interpellation i den tyske Rigsdag 109 f.; til Initiativet vedr. § 5's Opfyldelse 135; til Retsspørgsmaalet vedr. § 5 137 f.; P. 19.
- Wedel, Søren**, Præst i Døstrup (Lø Herred), III 366.
- Wedell-Wedellsborg, W. F.**, Baron, Amtmand i Flensborg Amt, IV 430.
- Vedelsbæk, Aa**, I 32.
- Vedelspang**, tidligere Borg i Strukstrup H., II 65 f.; Vedelspangsten B. I 265.
- Vedsted, Sogn, Hviding H.**, I 120; B. 121.
- Vedsted, Vester, Hviding H.**, V 189. — Kirken I 432.
- Wegener, Caspar Frederik**, Historiker, IV 212, 408, 414, 416.
- Wegener, Johan**, Forstander for Rødding Højskole, IV 304; P. 307.
- Weiland, Johs.**, Præst i Skodborg (Frøs H.), V 362, 373.
- Welanao se Münsterdorf.**
- Welcker, Karl Theodor**, Professor i Kiel, IV 100 f.
- Vellingk, Maurits**, svensk Baron, General, Guvernør i Sveriges tyske Besiddelser, III 192, 204.
- Venantius Fortunatus**, italiensk Digter, I 207.
- Venden: Vendertog** til Sønderjylland I 327 f., 335 f., 347 f.; til Holsten 345; til Danmark 326 ff., 346 ff., 372 ff., 376; Danskerne Tog til Venden 327, 373 f., 376, 386.
- Venedey, Jacob**, republikansk Rhinlænder, IV 383 f.
- Vennervald, K.**, Bogtrykker, Udgiver af „Flensborg Avis“, V 69.
- Wensin, Godske**, († 1639), gottorpsk Raad, III 25.
- Wentz, Johan**, Magister, Superintendent i Haderslev og Tørning Amter, II 324, 328 f., 336, 339.
- Vercellæ (Vercelli)** I 159.
- Werlauff, Erich Christian**, Histori-

- ker, Biblioteksmand, I 84, 90; IV 120; P. 121.
- Vermund, Konge, I 189.
- Werner, Andreas, Gaardejer i Brebelholt (Slis H.), IV 441, 476.
- Verona, Norditalien, I 278.
- Verrier, Paul, fransk Professor, V 264, 267, 285, 288; P. 265.
- West, A. P., Flensborglærer, Forstander for Landbohøjskolen i Vonsbæk, Udgiver af „Haderslev Avis“, V 63, 126, 151, 176; P. 64.
- Westensee, Buske, holstensk Adelsmand, II 102 f.
- Vestergaard, Frigaard, Haderslev H., II 278.
- Vesterhavet I 4.
- Westerholt, Reinhold, luthersk Præst i Slesvig, evangelisk Visitorator for Gottorp, II 326, 328, 336, 338.
- Vestermarken II 298.
- Vestgoter I 163.
- Vestindien IV 95, 150, 184, 402.
- Vestromerske Rige I 164.
- Wethje, F. A., Stænderdeputeret, Proprietær fra Obdrup (Satrup H.), IV 205, 207.
- Vibe, D., Amtmand over Gottorp Amt, III 206.
- Vibe, Michael, Gehejmraad, Amtmand i Svavsted Amt, III 178, 219.
- Viborg, Nørrejylland, I 388; II 223, 228.
- Vicelin, østholstensk Missionær, I 351, 356 f.
- Wichern, Johann Hinrich, den tyske indre Missions Fader, V 385.
- Victor IV (Octavianus), Pave, I 382 f.
- Vidaa I 12, 32, 102; II 397; V 277.
- Widag, holstensk Stormand, I 396.
- Widensee, Eberhard, Doktor, Hofpræst hos Hertug Christian (III), senere Superintendent i Goslar, II 323 ff., 328 f., 331 ff., 336.
- Widsith I 150, 166, 206 f.
- Widukind, sachsisk Historiker, I 263, 272 f.; Brudstykke af hans Sachserkrønike B. 263.
- Wieglesdor se Danevirke.
- Wielandt, J. F. R., Møller i Gram, V 148.
- Wien IV 509.
- Vieregg, Carl Hinrich v., Amtmand i Haderslev Amt, III 343.
- Viglek, Konge, I 189.
- Winsted, J. A., cand. pharm., Grundlægger af og Forstander paa Aagaards Landbrugsskole, V 61 f., 82; P. 62.
- Viktor IV se Victor.
- Wilckens, Aug., Professor, slesvigsk Maler, V 400.
- Wildenradt, Margrethe, se Krabbe.
- Wilder, Jacob, Stændermedlem, Kæmmerer i Landkirchen, IV 263.
- Wilhelm den Tykke, Hertug af Lyneborg (o. 1202), I 397.
- Wilhelm, Hertug af Lyneborg (o. 1428), II 80 f.
- Wilhelm I, tysk Kejser og Konge af Preussen; Stilling til Prins Friedrich af Augustenborg IV 507; erhverver de tre Hertugdømmer sammen med Kejseren af Østrig 509; gaar ind paa Bismarcks Anneksionsplaner V 9; Forhold til Bismarck 20 f.; „de 47's“ Adresse til ham 25; direkte Appel til ham (1869) 43 f.; Stilling til det nordslesvigske Spørgsmaal 91, 104, 108, 111, 135, 145. — Besøg i Flensborg 1864 IV 506; i Sønderborg (1868) V 78; Død V 183. — Monument for ham V 184. — Satiriske Billeder V 87, 95, 121; P. 22.
- Wilhelm II, tysk Kejser, V 183 f., 228 ff.
- Vilhelm af Æbeltoft, Abbed, I 442 f.
- Vilhelmine, Frederik VI's Datter, g. m. Prins Frederik (VII), IV 230, 329.
- Willemoës, C. A., Redaktør af „Flensburger Anzeiger“ V 68; overtager „Vestslesvigsk Tidende“ 69, 83; Stilling til politiske Organisationsplaner 83 f., 140 f.; til Skoleinstruksen af 1871 117; i Fængsel 102, 121. — „Flensburger Anzeiger“, Facsimile, 71; P. 70.
- Willerik, Biskop af Bremen, I 238.
- Wilmowski, Kurt v., Friherre, Overpræsident i Slesvig og Holsten, V 219, 230, 237; P. 221.
- Wilson, Woodrow, Præsident i De forenede Stater, V 271 f., 275, 290.
- Wilster Marsk, Holsten, II 206.
- Wimpffen, Carl Wilhelm Anton v., Friherre, Herredsfoged i Vis Herred, I 84; IV 217, 229, 235; P. 217.
- Vinberg, Villum, flensborgsk Købmand, II 211.
- Vinck, Cornelius, Hollænder, gottorpsk Gesandt, III 103.
- Vindeby, adeligt Gods i Ekernefærde H., II 232.
- Vindemark, Kappel H., III 267.
- Windthorst, Ludwig, tysk Statsmand, Centrumets Fører, V 134.
- Winther, Jørgen, Magister, II 336.
- Vis Herred I 214, 412, 460; IV 338.
- Visborg Slot, Gotland, II 87.
- Wisch, v. d., holstensk Adelslægt, II 65, 100 ff., 372.
- Wisch, Claus v. d., II 177, 234.
- Wisch, Clement v. d., til Hanerau, II 234.
- Wisch, Ditlev v. d., II 277.
- Wisch, Helrik v. d., Biskop i Slesvig (1474—88), II 283, 308; hans Segl B. 284.
- Wisch, Henneke v. d., II 177.
- Wisch, Jørgen v. d., Høvedsmand paa Segeberg, II 233.
- Wisch, Wulf v. d., II 177.
- Wisch-Pogwisch, v. d., slesvig-holstensk Adelslægt, II 399 f.
- Wismar, Meklenborg-Schwerin, II 186.
- With, Georg Chr., Lektor (senere Professor) ved Veterinærskolen, IV 226.

- With, J. P., Herredsfoged i Bjerger-Hatting Herreder, IV 292 f.
- Withlæg I 189.
- Witt (With?), Advokat i Kiel, IV 161.
- Wittenberg, Tyskland, II 314. — Universitetet II 314, 404, 452, 456; III 116, 129 f.
- Wittenburg, Borg i Meklenborg, I 396, 401.
- Wittensee, Hütten H., I 20, 32.
- Vitzen, Fikke van, Høvedsmand i Slesvig, II 68.
- Wodan se Odin.
- Vodder Kirke, Hviding H., I 432.
- Vodrup, tidl. Domnægods paa Ærø, III 409.
- Vogn, Abbed ved Løgum Kloster, I 445.
- Vognshøj, Lø H., I 31.
- Vojens, Gram H., III 413; V 228, 389.
- Wolf, Clavs, se Wulf.
- Wolf, Hinrich, Præst i Varnæs (Lundtoft H.), V 380.
- Wolf, Zacharias, Generalmajor, Kommandant i Tønning, I 381; III 205, 209.
- Wolff, C. P., Gaardejer i Gammelgab (Nybøl H.), V 201, 203, 453 f.; P. 205.
- Wolff, H. I. H. de, Købmand i Haderslev, IV 248.
- Wolffhagen, F. H., Amtmand i Flensborg Amt IV 430, 434; Minister for Slesvig 430, 476, 483 f., 489; Medlem af Rigsraadet 447; Stilling til Sprogskripterne 434, 476; Forslag om Tiltale mod ham 487 f.; P. 431.
- Volkmar, J. C., Lokalhistoriker, III 397, 436, 475.
- Wollertsen, G., til Freienwillen (Husby H.), Stænderdeputeret, IV 313.
- Vollerwiek Kirke, Landskabet Ejdersted, I 434.
- Volquardsen, Konrektor i Haderslev, Redaktør af „Lyna“, IV 294.
- Volrad, Greve af Dannenberg, I 402.
- Voltaire, François Marie Arouet de, fransk Forfatter og Filosof, III 400, 402.
- Vonsbæk, Haderslev H., I 223. — Dansk Seminarium IV 339; „Landbohøjskole“ V 63.
- Wonsfleth, Adelsslægt, II 102.
- Vonsild, Tyrstrup H., I 215, 223; III 303.
- Vonsmose, Gaard i Haderslev H., I 223.
- Vordingborg, Sjælland, II 86.
- Worm, Ole, Læge, Oldgranser, I 196 f.
- Worms, Tyskland, II 248.
- Worsaae, Anton Heinrich Havemann, Apoteker i Aabenraa, V 76, 92, 143.
- Vortigern, britisk Konge, I 190.
- Voss, Johann Heinrich, tysk Digter og Filolog, III 402, 474, 482; IV 117.
- Vosse, Hans, Borger i Lybæk, II 211.
- Wöwern, Johan v., gottorpsk Gehejmeraad, Filolog, III 8, 108 f., 137.
- Vraagaard, tidligere Gods i Slogs Herred, II 277.
- Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst, Greve, preussisk Generalfeltmarskal, IV 366, 500.
- Wrangel, Helmuth, svensk General, III 24, 87.
- Vratislav, Pommerfyrste, I 356.
- Wulf, Hertug af Champagne, I 207.
- Wulf, Claus, Biskop i Slesvig, II 71, 111, 166 f., 283; hans Segl B. 71.
- Wulf, Henneke, Holstener, II 184.
- Wulf, Johan, Domherre ved Domkapitlet (Kollegiatkapitlet) i Haderslev, II 323.
- Wulf, Johannes, Provst, II 310.
- Wulff, Hans Andreas, Møller i Nebel Mølle (Brusk H., Vejle Amt), Stænderdeputeret i Viborg, IV 292 f.
- Wulff, Jens, Kniplingshandler i Brede (Lø H.), IV 125, 140 f., 151 f., 282, 339, 357; P. 125.
- Wulfstan, sachsisk eller frisisk Købmand, I 251.
- Wullenweber, Jørgen, Borgmester i Lybæk, II 251 f.
- Wurmb, holstensk Præst, V 377.
- Wyk, Før, I 102; IV 292; Christian VIII's Ankomst til Wyk B. IV 293.
- Wulfke, Georg Nic., Læge paa Sild, IV 170 f., 190.
- Würzburg, Tyskland, IV 310.
- Wäger, F. C., Byraadsmedlem i Haderslev, V 200.
- Wøhrden Kirke, Holsten, II 204.

Z

- Zachow, Klaus, Domprovst i Slesvig, II 110 f.
- Zahle, Ministeriet, V 300.
- Zahrtmann, Christian Christoffer, Marineminister, IV 392.
- Zahrtmann, Kristian, Kunstmaler, V 402.
- Zastrow, Alfons v., Landraad, V 57.
- Zedlitz-Neukirch, Konstantin v., Friherre, Civilkommissær i Sønderjylland, IV 500 ff.; V 4, 8, 10, 25, 319; P. V 5.
- Zerlang, J. R., Præst i Holbøl, senere i Gram, V 372, 384, 403 f.; P. 371.
- Zinzendorf, Nikolaus Ludwig, Greve, Brødreminighedens Stifter, III 361, 365, 370.
- Zoega, Christian, Præst i Haderslev, III 302.
- Zoega, Poul, Præst i Vilstrup (Haderslev H.), III 301 f.
- Zwentopolk, Abodriterfyrste, I 355.
- Zwinike, Abodriterfyrste, I 355 f.

Æ

- Æbeltoft, Nørrejylland, I 466.
- Ægidius, B. C., Præst i Varnæs (Lundtoft H.), III 300; V 364.

- Ærø: Beliggenhed I 4; statsretlige Stilling (1287) II 21; (1326) 30; (1365) 44; (1409—10) 58 f.; (o. 1435) 85, 87 f., 98; (1490) 199; (1544) 346, 370; (1624) III 12, 199; (1749—50) 322; (1864) IV 509. Retsforhold III 265, 311, 331, 381, 479; Immediatkommissionen 1848—49 IV 369. Næringsveje: Handel II 295 f., 432; Antal Handelsskibe III 450; V 462. Afgifter: Tiende II 166; Bøndernes Afgifter III 434. Kirkeforhold II 116, 283, 356, 440, 443, 471; III 110; IV 431; V 328; Sprogforhold II 471; III 311, 381. Politiske Forhold: under Krigen 1848—50 IV 358, 369, 378 f.; Stændervalg (1847) 336; (1853) 440; (1854) 448. Kampe: (1409—10) II 58, (1427) 78.
- Ø
- Ø, Gods i Kappel H., III 416 f.
 Øland, svensk Ø i Østersøen, I 205, 375.
 Øm Kloster, Nørrejylland, II 6, 17, 108.
 Ørbyhage, Haderslev H., V 444.
 Ørsberg, Kappel H., tysk Højskole, IV 294 Note.
 Ørsted, Anders Sandøe, Retslærd, Statsmand; Medlem af Statsraadet IV 268; Konseilspræsident (1853—54) 438, 446; Forhold til Forfatningsspørgsmaalet 168, 172, 174 f., 438; til Arvefølgespørgsmaalet 324 ff.; til Administrationsreformer 252; til dansk Skolesprog i Sønderjylland 334; til Slesvigholstenerne 288, 331. P. 324.
 Örtzen, Jasper von, se Oertzen, Jasper von.
 Øsby, Haderslev H.; Kirken I 424; II 111, 120. — Bulbygget Gaard B. II 409.
 Øsel, Ø i Riga-Bugten, II 352.
 Öst, Nicolaus, se Oest, Nicolaus.
 Østena, Flod, V 285.
 Østerby, Hütten H., I 6, 485.
 Østergaard, Vilhelm, Forfatter, V 243.
 Østerholm, Domænegods i Als Nørre-H., III 175, 409 f.
 Østersøen I 4, 206, 463. — Ancylussøen 33, 111; Litorinahavet 34, 113 f.; det svebiske Ocean 152; nordisk-baltisk Kulturfællesskab 114, 118, 134 ff. — Kort over Østersøomraadet i Fastlandstiden I 112.
 Østgoter I 164.
 Østrig IV 365, 424 f., 476, 500; V 3, 5, 16, 20 ff., 88, 96, 136 f.
 Østrig-Ungarn V 146.

SAGREGISTER

A

- Aabenraa-Konventionen 1872 se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Optantspørgsmaalet*.
- Aabenraa-Resolutionen 1918 V 276 ff.
- Aabne Brev af 1846 se Statsret, *Arvefølge og Arveret*.
- Aandsliv og Litteratur (jvf. Videnskaber) II 143 ff., 456 ff.; III 38 f., 124 f., 129 ff., 291 ff., 304 ff., 374 ff., 400 f., 474 f.; IV 22 ff., 99 f., 110 ff., 137 f., 458 ff., 473 f.; V 307 ff., 322 ff., 352 ff., 398 ff.
- Gottorpske Hof som Kulturcentrum II 269; III 38 f., 136 f., 292; Universitetet i Kiel som Kulturcentrum se Undervisningsvæsen, *Universiteter*; Breitenburgs kulturelle Betydning III 457 ff.; Haderslevs kulturelle Betydning II 307, 325; IV 22 ff. — Litterær Forbindelse med Kongeriget (København) III 375 ff.; aandelig Forbindelse med Tyskland III 137 f., 304; IV 99 f., 110 ff., 138; V 398 ff.; Aandsliv og tysk Idealisme V 401 f.; Paavirkning af fransk Aandsliv III 403 f. — Humanisme og Renaissance II 457 ff.; III 137 f.; Oplysningen III 400 f.; Liberalisme IV 111; Kirkeliv se Kirke, *Liv og Lære*. — Sønderjylland uden selvstændigt Aandspræg IV 138; Frisisk Aandskultur I 104 ff.; II 422; III 123 ff., 132 ff.
- Sønderjydske Digting II 145 ff., 456; III 124 f., 131 f., 300, 474; IV 117 f., 137, 458 ff., 473 f.; V 314 f., 322 ff., 364, 399 f. — Digting paa Folkemaal I 94 f.; V 322 ff., 352, 372; dansk Digting i Sønderjylland V 352 f., 473 f.; nedertysk Digting III 121, 124 f., 132; IV 118; højtysk Litteratur III 137 f.; IV 458 ff.; V 314 ff., 364, 399 f.; Digting paa Frisisk I 104 ff.; II 422. — Salmedigting se Kirke, *Liv og Lære*; Sønderjylland som Digtingens Genstand IV 474. — Sønderjydske Verdenskrigs-litteratur V 406 f.
- Enkelte Digterværker og Sangbøger*: Folkeviser II 145 ff.; (Visen „Dansk Konge-tal“) 148 f.; Latinsk Klagesang fra 1329 II 31 f.; Anna Ovena Hoyers „De Denische Dörp-Pape“ III 121, 124 f.; „Schleswig-Holstein meerumschlungen“ IV 309, 328, 410, 430. — Salmebøger se Kirke, *Liv og Lære*; Lohmanns „Dansk Sangbog“ V 72, 176; Den blaa Sangbog V 72, 176, 352; Sangbog for Børn V 186; Liederbuch für Schleswig-Holstein V 398; tysk Skolesang-bog V 171.
- Accise se Toldvæsen, *Forskellige Arter Told*.
- Adel (S): slesvig-holstenske Rid-derskab I 77 f., 368, 453 ff.; II 21, 51, 72, 89 f., 98 ff., 104 ff., 116, 156 ff., 163 ff., 167 ff., 174 ff., 188 ff., 192 ff., 196, 199 ff., 204 ff., 213 ff., 217 ff., 222 ff., 236 ff., 240, 248-64, 266 ff., 274, 276 ff., 287 f., 292, 334, 346 ff., 352, 357 ff., 368 ff., 372, 374 ff., 378, 380 ff., 386, 389 ff., 397 ff., 402 ff., 410, 416 f., 430, 432, 438, 445, 456 ff., 467, 473 f.; III 3-10, 18 ff., 24 ff., 28, 30 ff., 37, 41 ff., 45 f., 48 ff., 55 ff., 98, 106, 108, 111, 158, 160, 162, 178 f., 202, 226 ff., 232 ff., 237, 241 ff., 247 ff., 277 f., 322 ff., 327, 330, 336, 391 f., 421, 428 f., 481, 487; IV 12 ff., 39, 45, 68 ff., 74 ff., 94 ff., 100 f., 107 ff., 140 ff., 144, 151, 165 ff., 170, 173, 183, 206 ff., 256, 268, 326, 328, 342, 421 f., 450, 488, 510; V 11, 335, 361.
- Adelens Antal* I 453; II 399 f.
- Adelens Bestanddele og Standsbetegnel-ser*: Herremænd I 454, 456; II 98 ff., 399; Hird se Hird; Højadel II 99, 276 ff., 399 f.; IV 12; Lavadel II 89, 99, 104, 276 ff., 399; IV 12; meliores I 454, 456; Ridderkabet II 278, 399 f.; IV 12, 14; Ridderstand II 21; Styresmænd se Leding; svorne Mænd II 98. — Nationale Bestanddele: holstenske Adelsmænd trænger ind i Sønderjylland I 76 ff.; II 51, 89, 101 ff., 276 f., 399 f.; (som Lensmænd paa sønderjydske Borge og som Amtmænd) II 51, 89, 274; Højadelen udgøres efterhaanden af Medlemmer af det holstenske Ridder-skab II 278, 399 f.; den danske Adel bliver Lavadel II 89, 104, 276 f.; den danske Adel

fortrænges II 89, 101 ff., 399 f., 468; danske Adelslægter i Sønderjylland II 103 f., 277 f.; Forholdet mellem holstensk og indfødt sønderjydske Adel II 101 ff., 258 ff., 274, 276 ff., 399.

Adelen som Stand: Almindelig Karakteristik II 403 ff.; III 59 ff.; Ridderskabets Kærne II 278, 399 f.; holstensk Karakter II 101 ff., 276 f.; III 251; IV 12, 14; Krigerstand II 98 f., 403; III 56; Tradition og Selvbevidsthed I 454 ff.; Uddannelse og Studierejser se *Adelskultur*; Æresfølelse II 404; Rangs- og Standsfølelse II 405; III 58, 60, 251 f.; IV 39; værner sine Stænderrettigheder II 403; III 247 f.; IV 39, 107 f.; fordauende (fortværende) Deputation (1775) III 392; IV 12; se desuden *Forretligheder og Pligter* samt *Politik og politisk Indflydelse*; reaktionær indstillet III 247; IV 39; Splittelse inden for Ridderskabet II 378; IV 39, 108, 167; V 11; se tillige *Politik og politisk Indflydelse*; sociale Stilling II 274, 276 ff., 390, 399 f., 406, 474; III 57 ff., 250 ff.; IV 12, 14; Forhold til andre Stænder II 104 ff., 157 f., 428; III 60 ff.; se desuden *Politik og politisk Indflydelse*. — Tilknytning til Adelen i Holsten II 104 ff.; III 251; IV 12, 14; Landdagen reelt en Fællesrepræsentation for Hertugdømmernes Ridderskab II 268 f.; Ridderskabets „Raad“ II 171 f., 266 f., 390; Ridderdage (Ridderskabets egne Forsamlinger) III 251; Møder og Generalforsamlinger IV 12, 97; Landsyndikus (knyttet til Ridderdagene) III 251; slesvig-holstenske Ridderskabs „nexus socialis“ III 324 f.; IV 101, 167, 422; Ridderskabets Jomfruklostre III 251, 324; IV 422. — Nobilitering II 277 f.; Naturalisation III 251.

Forretligheder og Pligter: Privilegierne af 1422 II 72, 168; Ribe-Privilegiebrevet 1460 II 167 ff., 196, 201, 240, 266 ff., 273 f., 279; III 9 f.; „Forbedringen“ i Kiel 1460 II 171 f., 266 ff.; Privilegiebrevet af 1524 II 240, 266 ff., 274, 279 ff.; Privilegieordningen af 1545 II 346 f.; Haderslev-recessen 1614 III 6, 19; Privilegiebekræftelse (1533) II 251, 334; (1564) 353; (1593) 381; (1616) III 9 f.; (1648) 28; (1661) 158, 228 f.; (1671) 234; (1684) 179; (1712) 249 ff.; (1731) 324 f.; (1746) 325; (1773) 392; (1816) IV 101; Fyrsterne undlader Privilegiebekræftelse III 237, 247; Ridderskabets Ansøgninger om Privilegiebekræftelse 1721 og 1722 III 322 ff.; Mageskiftetraktaterne 1767 og 1773 III 391 f.; fordauende (fortværende) Deputation (1775) se *Adelen som Stand*; Privilegiespørgsmaalet efter 1800 IV 39, 96 ff., 101, 166. — Politiske Rettigheder se *Forfatning og Fyrstemagt, Forfatningslove, Privilegier*, samt *Rigs- og Landsforsamlinger*, 2. Landsforsamlinger: *Landdagen*. — Dømmes af Rid-

der- og Mandskab II 268; III 6, 18; Ridderskabets Ret til aarlig at faa sine Sager paa dømt paa Landstinget (Urnehoved) II 171; Kriminaljurisdiktionen over Adelen III 6, 18; Eksempion II 279 ff., 348, 353, 389, 392 f., 396; Adelens civile Retssager henlægges til Landretten III 6; Landretten som Ridderskabets Domstol II 389, 382; m. H. t. Landretten se *Retsvæsen, Domstole*; ligger under Fyrsternes Fællesdom II 219 f.; Personalkredit, der kun medførte „Indlager“ III 60; IV 144. — Eneret til Len II 240, 274; Ridderskabets Eneret til Direktørstillingen i Tyske Kancelli III 392; Raader og Amtmænd kun tages af den indfødte Adel II 348, 353, 393 f., 467; III 4 ff., 19, 28; ingen fremmede Raader, med Undt. af Kansleren, maa sidde i Retten II 378; Eneret eller Fortrinset til Embeder II 274; III 6, 19, 247 f., 252, 325, 327; Valg af Adelsklostrenes Embedsmænd III 244. — Skattebevillingsret se *Rigs- og Landsforsamlinger*, 2. Landsforsamlinger: *Landdagen*; Skattefrihed II 98 f., 279; Skattefrihed for Hovmarkerne III 48; Skattepligt i Købstæder I 468; Frihed for Brug af Stempelpapir III 248, 330; Frihed for Skoleafgifter IV 488; Toldfrihed II 170, 279, 348, 353, 393, 402; III 232, 241, 325; IV 12, 209, 256. — „Dat hoegeste Gericht“ over de undergivne Bønder II 353; Hals- og Haandsret II 158, 279, 281 f., 353, 393, 406; Patrimonialjurisdiktion IV 45, 244; Birkeret II 281 f., 400, 406; III 55, 325; Ret til Retsbøder af sine undergivne (Sagefald) II 157, 279; Patronatsret II 116, 445; III 111, 325, 481, 487; V 335, 361; Jagtret II 386; III 241, 244; IV 361, 488; Slijunkernes Krav paa Fiskeret II 292, 430. — Ret til Køb og Salg af verdsligt (adeligt) og gejstligt Gods og Ejendom II 348, 353; III 4; til at oprette Testamenter og Donationer III 234, 247 f., 322 f.; til Salg af Landbrugsprodukter III 58; til Bevilling af Næringsdrift paa sine Godser IV 151; Pligt til at reparere Veje og Broer paa sine Godser III 241, 243 f.; Aftægtspligt III 421. — Pligt til personlig Krigstjeneste II 72, 98, 168, 240; til at stille Folk til Landeværnet III 325; til Rostjeneste II 386; III 20; jvf. *Hær væsen, Herrens Bestanddele*.

Økonomiske Stilling I 453 f.; II 98 ff., 156, 158, 276 ff., 399 ff., 402 f., 406, 410, 432, 438, 474; III 6, 50 f., 57 ff., 98, 106, 108, 162, 233 f., 241 ff., 250, 252, 277 f., 324, 336, 428 f.; IV 12, 14, 68 ff., 74 ff., 94 ff., 101, 107 ff., 140 ff., 144, 183, 450. — Godsbesiddelsesforhold I 453 f.; II 98 ff., 276 ff., 400 ff.; III 57 ff., 277 f.; Allodialgods III 6, 162; Fideikommissgodser III 278; Godsernes Antal IV 12; Godssamling ved Mageskifte og Køb II 278, 400 ff.; Tilegnelse af Almindingskove II 156, 158; Gods og Kapital paa faa adelige Hænder II

399 f., 402 f.; III 60; Godsernes Udbytte III 6. — Stordrift II 278, 400 ff., 406 f., 432, 434; III 57 ff.; Udskiftning og Udparcellering III 336, 428 f.; IV 142; Mejerigaarde IV 12. — Adelsens Deltagelse i Storhandelen II 402, 438; III 58, 98; dens Pengefretninger (Udlaan, Kapitalanbringelse) II 402 f.; 420; III 50 f., 57; IV 68, 75. — Økonomisk Opgang og Nedgang II 400 ff.; III 57 ff.; IV 74 f., 95 f.; Skatte-tryk III 241 ff., 278; IV 74 f., 142, 144, 450; Skatterestancer IV 74 f., 95 f., 101, 142, 144, 183; Trusel med Skatteenægtelse IV 107 f. — Arvedeling III 59, 277 f.; Konkurs og Fallitter III 60, 242, 277, 324; IV 69 f., 74 f., 144; Godssalg III 277, 324; IV 14, 96; Prisstigning paa Godser III 252, 277; IV 14, 96; Prisdald paa Godser III 242, 324; IV 69 f., 75 f.; Købekontrakter forelægges Overretten paa Gottorp IV 14; Adelsgoods kan erhverves af borgerlige III 252. — Svindlerperioden i Beg. af 19. Aarh. IV 96; Oprettelse af Kreditforening for Godejerstanden IV 76; af Panteforening IV 107; Rigsbankhæftelsen IV 108 f., 144.

Adelens (det slesvig-holstenske Ridderskabs) Politikk og politiske Indflydelse: I 453; II 72, 99, 163 ff., 171 f., 174 ff., 177 f., 188 ff., 192 ff., 199 ff., 207 ff., 213 ff., 217 ff., 222 ff., 236 ff., 248-264, 266 f., 287 f., 348, 357 ff., 368 ff., 372, 374 ff., 380, 382, 390 f., 403, 474; III 3-10, 18 ff., 24 ff., 28, 30 ff., 37, 41 ff., 45 f., 49, 55 f., 160, 178 f., 202, 226 ff., 230 ff., 234 ff., 241 ff., 322 ff., 392; IV 39, 96 ff., 100, 107 f., 109, 165 ff., 170, 173, 206 ff., 326, 342, 421 f., 510; V 11. — Politiske Rettigheder og politisk Virksomhed i Landdagen se *Forfatning* og *Fyrste magt*, *Forfatningslove*, *Privilegier*, samt *Rigs- og Landsforsamlinger*, 2. *Landsforsamlinger: Landdagen*; Stæder og Slotte holdes til Ridderskabets Haand ved Kongens Død II 170; det ridderskabelige „Raad“ II 171 f., 266 f., 348, 390; Ridderskabet staar direkte under Fællesregeringen II 199 f., 346, 389. — Adelsforbundet af 1469 II 177 f., 188 ff.; Ridderskabets Forhold til Christian I II 174 ff., 188 ff.; til Dronning Dorothea II 192 ff. — Neutralitetspolitik 1509 og flg. Aar II 207 ff.; støtter Hertug Frederiks finansielle Krav II 214, 216; støtter Hertug Frederik over for Christian II II 217 ff., 222 ff.; Forhold til Hertug Frederiks Planer II 236 ff.; Interessesmedsætning mellem Ridderskab og Prælater II 287 f. — Holstenernes Helstatspolitik II 248-264; Brud mellem Christian III og Ridderskabets Ledere II 348, 369 f.; politisk Magtforøgelse ved store Laan til Kongen II 403. — Ridderskabets Forhold til Frederik II II 372; til Christian IV II 377 f.; III 4 ff., 10, 18 ff., 24 f., 41 ff., 49, 55 f.; til Frederik III III 26 f., 30, 46, 230 ff.;

til Christian V III 178 f., 234 ff.; til Gottorperne II 357 ff., 376 ff., 382; III 4-10, 31 ff., 42, 45, 228 ff., 237. — Ridderskabets Magtforøgelse 1588—93 II 374 ff.; Ridderskabet Grundpillen i Fællesstyrelsen II 390; Splittelse indenfor Ridderskabet II 380; Ridderskabets politiske Magtstilling brydes II 474; III 4-10 31 ff., 55 f., 235 ff., 241 ff.; Magtens Tyngdepunkt forskubbes til Kongeriget III 56; imod Fællesregeringens Ophævelse III 32, 160, 202, 226; Ridderskabets Bøn om Landdagens Indkaldelse og om Fællesregeringens Bevarelse (1708) III 237 ff.; Ridderskabets Stilling til ekstraordinær Udskrivning (1711—12) III 242 ff.; Ridderskabets Bønsskrifter 1721, 1723 og 1724 om Bekræftelse af Privilegier III 322 ff. — Ridderskabets politiske Indstilling i Beg. af 19. Aarh. IV 39, 72; Klageskrift over den økonomiske Tilstand (1815) IV 96 f.; Forfatningskrav IV 96 ff.; Dahlmanns teoretiske Begrundelse af Slesvig-Holstenismen IV 100; Ridderskabets Krav om Skattebevillingsret og Trusel med Skatteenægtelse IV 107 f.; Appel til den tyske Forbundsdag i Forfatningsspørgsmaalet IV 109; Stilling til Forfatningsspørgsmaalet 1830—31 IV 166 ff., 170, 173; Ridderskabets Stænderrepræsentanter (1834) IV 206 f.; Ridderskabet foretrækker Personalunion IV 326; Stilling til Forfatningen af 28. Jan. 1848 IV 342; under Krigen 1864 IV 510; Ridderskabets Sprængning V 11.

Adelen i Forvaltning og Retspleje II 397 f.; III 4 ff., 19, 44 ff., 55 ff., 327, 392; IV 268, 328. — Uddannelse til Embedsmænd II 404; m. H. t. Adelen (Ridderskabets) Eneret el. Fortrinsret til Embeder (som Raader, Lensmænd, Amtmænd og lignende) se *Adelens Forrettigheder og Pligter*; Ridderskabets Eneret til Direktørstillingen i Tyske Kancelli III 392; Flertallet af Adelsmændene foretrækker kgl. Tjeneste for gottorpsk III 56; Forholdet mellem holstensk og sønderjydsk Adel i Lokalforvaltningen II 274.

Adelskultur II 378, 403 ff., 457 ff.; III 45, 56 f., 59 ff.; IV 14. — Standens almindelige Karaktertræk II 404 f.; III 59 f.; Uddannelse og Studierejser II 403 f., 456; III 59, 61; Lærdom II 457 ff.; III 61; Verdensmandsuddannelse III 61; Religiositet II 405; IV 39; Moral II 404 f.; III 60; Dueller II 404; III 45, 60; Ridderskabets Mangel paa Justits inden for sine egne Rækker II 404; III 61; adeliges Voldsgærninger mod Borgere II 378; Luksus og Fester III 45, 56, 59 f.; Ægteskab III 60; Adelsfruen III 61; Brudens Medgift III 59; Enkens Livgeding III 59.

Advokater se *Retsvæsen*, *Proces*.
Affaldsdynger se *Køkkenmøddinger*.

- Afgifter se Skattevæsen, *Enkelte Skatter og Afgifter*.
- Aflad, Afladshandel se Kirke, *Liv og Lære*.
- Afstemningsspørgsmaal et 1918—1920 se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Genfor­ eningskravet og Genforeningen*.
- Agende se Kirke, *Liv og Lære*.
- Al se Geologi, *Dannelser*.
- Allerødtid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
- Allodialgods se Adel, *Økonomiske Stilling*.
- Alminding I 413 f., 481 f., 484; II 156, 158.
- Amnesti se Retsvæsen, *Strafferet*.
- Ancylustid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
- Anerbensitte se Bondestand, *Selv­ ejerbønder*.
- Arbejdere se Bondestand, *Land­ arbejdere*; Borgerstand, *Sociale For­ hold* samt Haandværk og Industri.
- Arbejdsspørgsmaalet i 19. og 20. Aarh. IV 407; V 205, 225, 240 f., 472 ff., 478. — Sociale Forhold paa Landet IV 407; V 472 f., 478. — Socialpolitik IV 483, 488; V 473 ff.; Socialforsikring V 475 ff.; offentlig Arbejdsanvisning V 477 f. — Nordslesvigske Arbejdersekretariat V 240, 477. — Fagforeninger V 474 f.; Strejker V 474; Arbejdernes kooperative Byggefø­ tagender V 475. — Vælgerforeningens „social-politiske Kursus“ V 240 f.; Social­ demokratiet se Forfatning og Fyr­ stemagt, *Politiske Partier*.
- Arvefølge og Arveret se Statsret.
- Arvehylding se Statsret, *Valg og Hylding*.
- Arveretsforhold se Retsvæsen, *Civilret*.
- Assignater se Pengevæsen.
- Asylret se Kirke, *Klostervæsen*.
- Aviser og Tidsskrifter III 343, 375, 378, 417, 452, 473 ff.; IV 20, 24 f., 32 f., 39, 73, 102, 113 f., 118, 120, 133, 137, 161, 164, 169 f., 197, 200, 217 ff., 222 ff., 238, 246 ff., 250, 253, 258, 269 f., 278, 281, 294 f., 311 ff., 327 f., 337, 359, 381, 434, 436, 464, 468, 472, 504; V 10, 28, 63 f., 66 ff., 78, 82 f., 92, 98, 102, 106, 121 ff., 139, 141 ff., 174, 176 ff., 182, 186, 194 f., 198, 217 ff., 223, 228, 233 ff., 251, 253 f., 261 f., 280, 312, 331, 343, 352, 358 f., 365 f., 369, 377 ff., 388 f., 393 f., 399, 403, 406.
- Avislæsning III 473; Pressen o. 1800 IV 24 f.; den slesvig-holstenske Presse IV 247 f., 294 f., 311; den af Hertug Christian August understøttede Presse IV 294 f.; den danske Presse (1837—48) IV 217 ff., 294; (1852—54) 434; (1864) 504; (1865—70) V 66 ff.; (1871—78) 121 ff., 141 f.; (1878—88) 176 ff.; (1888—1914) 194 f., 217 ff., 254; (1914—18) 261 f.; Pressesager se *Trykkefrihed*.
- Enkelte A. og T.*: Aabenraa Avis V 194; Aarhus Stiftstidende IV 224; Altonaer Mercur (Hertugdømmernes Berlingske Tidende) III 473; IV 224, 258; Apenrader Wochenblatt IV 164, 169, 200; Augsburgere All­ gemeine Zeitung IV 312; Börsenhalle IV 312; Christliche Welt se Die christliche Welt; Dagbladet IV 434; V 98; Dannevirke IV 200, 218 ff., 247, 253, 258, 327, 434, 464, 468, 504; V 63 f., 68, 106, 121 f., 139, 141 f., 176, 178, 182, 194, 218, 331, 365; Det gamle Dannevirke V 219; Den jydsk Fama (Haderslev) III 378; Den nordslesvigske Kirkesag V 343; Det gamle Budskab V 253; Die christliche Welt V 378 f.; Dybbølposten V 67, 78, 92, 102, 122, 141 f., 174, 195, 235; Dänische Biblio­ tec III 375; Elias V 389; Fama se Den jyd­ ske Fama; Flensborg Avis V 69, 82, 122, 142, 177 f., 186, 194 f., 223, 233, 280; Flensborg Avis, Mindste Udgave V 194; Flensburger Adresse - Contours - Nachrichten III 474; Flensburger Anzeiger V 68 f.; se derefter Flensborg Avis; Flensburger Wo­ chenblatt für Jedermann III 452, 474; Flensburger Zeitung IV 436; V 194; Folke­ bladet V 176; Freja (Aabenraa) IV 222 ff., 504; V 28, 64, 66, 121 f., 141, 176; Fædre­ landet IV 224, 278, 434; V 98; Grenz­ marken-Korrespondenz V 251; Grønsevag­ ten V 280; Haderslev Avis (grundlagt af Sabroe) V 67 f.; se derefter Dannevirke; Haderslev Avis (grundlagt af A. P. West) V 176; Haderslevsk Maanedsskrift til al­ meennyttige Kundskabers Udbredelse IV 24; Hamburger Correspondent III 473; Ham­ burger Neue Zeitung IV 312; Heimdal V 177, 194 f., 218, 234; Historisk Tidsskrift IV 472; Illustreret Børneblad for Nordsles­ vig V 186; Intelligensbladene (Flensborg) IV 20; Itzehoe Wochenblatt IV 114, 224, 248, 294, 328, 337; Kieler Beyträge IV 118; Kieler Blätter IV 102, 113, 133; (Neue Kieler Blätter) IV 311; Kieler Correspon­ denzblatt IV 161, 169 f., 224, 246 f.; Kieler Wochenblatt IV 39; Kirchen- und Schul­ blatt V 377, 394, 403; Kropfer kirchlicher Anzeiger V 388; Leipziger Allgemeine Zei­ tung IV 312; Lyna (Haderslev) III 474; IV 24, 197, 218, 225, 247, 250, 269 f., 294; Modersmaalet V 176, 217 f.; Neue evange­ lische Kirchenzeitung V 359; Neue Kieler Blätter se Kieler Blätter, Neue Provincialber­ ichte se Provincialberichte; Nordslesvigske Søndagsblad V 142, 352, 366; Nordsles­ vigske Tidende IV 504; Nordslesvigske Kirkesag se Den nordslesvigske Kirkesag; Oeconomisk Magazin se Oeconomisk Maga­ zin; Ostsee-Telegraph IV 381; Provincial­ berichte (Kiel) III 417, 475; IV 33; (Neue Provincialberichte) IV 32, 114, 120, 133, 137; Ribe Stiftstidende IV 224; Schles­ wiger Grenzpost (Haderslev) V 228; Schles-

wiger Nachrichten III 474; Schleswig-holsteinische Blätter IV 238; Schleswig-holsteinische Provincialberichte se Provincialberichte; Schleswig-holsteinische Zeitung IV 359; Schleswig-holsteinisches Kirchenblatt V 358 f., 369, 403; Schleswigsche Grenzpost (danske Udgave) V 262; Schleswigsche wöchentliche Unterhaltungen II 473 f.; Schleswigsches Wochenblatt zur Unterhaltung und Aufklärung III 378, 473 f.; Sendebudet for Danskholsten (Haderslev) IV 25; Slesvigske Provindsialefterretninger IV 472; Slesvig-holstensk Kirkeblad se Schleswig-holsteinisches Kirchenblatt; Sprogforeningens Almanak V 352; Staatsbürgerliches Magazin IV 133; Sædekornet V 393, 406; Sønderborgbladet IV 222, 225, 294; Sønderjydske Aarbøger IV 472; V 198, 312; (Det kgl. privilegerede) Ugeblad for Aabenraa se Freja; Vestslesvigs Tidende (Løggumkloster) V 177 f.; Vestslesvigs Tidende (Møgeltønder) V 28, 66, 69, 83, 121, 141, 143; Wochenblätter (Haderslev) IV 25; Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte V 399; Zeitung für Literatur und Kunst in den dänischen Staaten (Kiel, 1807 ff.) IV 73; Oconomisk Magazin III 343.

B

Badeanstalter se Fattig- og Sundhedsvæsen, *Sundhedsvæsen og Sygepleje*.

Bandlysning se Kirke, *Liv og Lære*.
Banker se Pengevæsen, *Banker og Sparekasser*.

Baptister se Kirke, *Fremmede Trosbændere*.

Befolkning: *Befolkningslementer*: opr. Befolkningslementer I 34 f., 37, 39, 122 ff., 143, 189 f., 206 f. — Opr. Nationaliteter: Ambroner I 149, 159, 316 f., 319; Angler 146 ff., 150, 152 f., 161, 188 ff., 206 f., 224, 317 f.; Avioner 146, 148, 152; Eudoser (Eudusier) 146 ff., 152; Eutier (Euthioner, Jyder) 148, 153, 157, 191 ff., 317, 319; Siguloner 148 f., 161; Svaver 149 f., 189, 317 f.

Ind- og Udvandring: Indvandring i forhistorisk Tid I 37, 111 f., 120, 123, (af Daner) 207; (Bosættelsen paa Vesterhavsoerne) 132; Indvandring af Friser I 101 ff., 314 ff., 479; af sachsiske Kolonister I 76, 482 ff.; af Holstenerne I 76 f.; II 51, 89, 101 ff., 276 f.; IV 8; tysk Indvandring I 77, 477 f.; II 136; III 458 ff.; IV 407; V 206 ff., 414; Indvandring af Nederlændere III 78 ff., 86, 125 f.; af fremmede Kolonister paa Hederne III 340 ff.; fra Kongeriget IV 150; V 166. — Udvandring (til Britannien) I 189 ff., 207; (i 19. Aarh.) IV 407; af Værnepligtige V 47 ff., 102, 111 f., 115, 165 ff., 190, 205 f., 413 f., 418.

Befolkningsstatistik III 439 f., 454 ff.; IV 5 ff., 14 f., 180 ff., 398 f.; V 413 ff. — Folketal III 439 f., 454 ff.; IV 5, 29, 176, 180, 398 f.; V 413 f.; Købstædernes Indbyggertal I 478; II 137 ff., 155, 294; III 97, 289 f., 439 f., 454 ff.; IV 14 f., 399 f.; Ægteskaber V 414; Fødsler V 414; Dødsfald V 413 f.; Indvandring IV 407; V 414; Udvandring V 413 f.; Befolkningsstilvækstens Fordeling IV 182; Forholdet mellem fødte og døde IV 5; V 414; mellem levende og dødfødte IV 5; mellem Mænd og Kvinder IV 5 f., 15, 180 f.; V 414; mellem gifte og ugifte IV 6, 15, 182; mellem By- og Landbefolkning III 439 f.; IV 5, 180, 399 f.; mellem Befolkningsklasser paa Landet III 440; IV 9 f.; Aldersfordeling V 414 f.; Erhvervsfordeling IV 15; V 415; Velstandsforhold og Levestandard IV 182 ff.; V 478; Afstammingsforhold IV 6 ff.; Udbredelse se Sprog, *Talesprog (Folkesprog)*; Kriminalistik IV 5.

Kulturepoker: Ældre Stenalder I 112 ff.; (Mullerupkulturen (Samlere og Fangere)) I 112 ff.; (Ertbøllekulturen) I 114 ff.; (nordisk-baltisk Kulturfællesskab) I 114, 118, 134 ff.; yngre Stenalder 116 ff.; (Landbrugets Fremkomst) I 116; (Megalitkulturen (Dysser, Jættestuer, Hellekister)) I 116 ff., 124, 316; (Enkeltgravkulturen) I 120 ff.; ældre Bronzealder I 124, 134 ff., 316; yngre Bronzealder I 136 f., 316; før-romerske Jernalder I 137 ff., 142 ff., 316 f.; (Hallstatt-Kulturen) I 137 f.; (La Tène-Kulturen) I 138; romerske Jernalder I 139 ff., 142 ff., 151 ff., 317; Folkevandringstiden I 159 ff., 317 ff.; Vikingetiden I 226 ff.

Samfundstyper: Familie I 124; Æt I 124; Flok I 123; Stamme I 123 f.; Bygd I 118 ff., 124 ff., 133 f., 208; Territorial-samfund I 124 f.; Tjod I 134, 142 ff., 151 ff., 206 f.; Folk I 206 f.

Nationalitet se Nationalitetsforhold.

Sprog se Sprog.

Bolig: I Hedeby I 256 f.; frisiske Værfter I 317 ff., 479; Bulhuse I 487; II 128, 434; III 72; Bindingsværksbygninger II 128, 429, 434; III 72; Stenhuse II 128, 429; grundmurede Gaarde og Huse III 72; (med Tegltag) 359; det kvadratiske „Hauberg“ III 79. — Plattyske (nedersachsiske) Bondegaard II 156; III 70 ff.; Geestens Bondegaard II 418; Marskgaarden II 418; den danske Bondegaard III 72 ff.; IV 12; Gaarde i Varnæs (o. 1710) III 276; Bøndergaarde i Slutningen af 18. Aarh. III 478; Adolphske Gaard i Nolde IV 11 f. — Købstadbygninger II 128, 135 f., 429; III 72, 359, 380; IV 21 f.; Hans Ahlmanns Gaard i Sønderborg IV 21 f. — Diele III 70; Pisel III 72 f., 478; Stor- og Lillestue III 478.

Føde II 420; III 472 f.

- Klædedragt* I 170, 176, 185; II 418; III 70, 74, 445, 471 f.; IV 12, 196.
- Brugsgenstande og Redskaber* fra forhistorisk Tid: Benod I 112 f.; Bæger I 260; Bøjlenaal I 161, 182, 256, 298 f., 302 ff.; Daase I 158; Fad I 257; Hammer I 257; Harpunspids I 113; Harve I 175; Kam I 256, 260, 298; Kar I 118, B. 135, B. 139, B. 141; 174, B. 181; 257; Kniv I 177, 257, 298; Mejsel I 257; Naal I 138 f., 256; Pren I 257; Ridetøj I 260; Rive I 175; Seletøj I 175, 181; Si I 160; Skaal I 158, 181, 257, 260; Skrin I 260; Smedeværktøj I 256; Stigbøjler I 298; Toiletteredskaber I 135, 184; Tænger I 257; Vævestol I 257; Økse I 37, 112, 114, 116, 121, 124, 158, 171, 177, B. 298; Øskenring I 138. — Materiale: Ben I 112, 114, 298; Bronze I 160, 175, 181, 186, 256, 260; Fedtsten I 257; Flint I 44, 112, 114, 118; Glas I 260; Horn I 112, 114; Jern I 171, 177, 260, 298; Ler I 118, 174, 257; Læder I 175, 181; Søl I 260; Træ I 158, 260.
- Begravelsesmaader*: Baadkammergrav (ved Hedeby) I 258 ff.; Dyse se Megalitgrave; Enkelgrav I 120 ff.; Hellekiste se Megalitgrave; Jættestue se Megalitgrave; Megalitgrave I 116 ff., 124; Rammegrav I 124; romerske Jernalders Begravelsesmaader I 140; Skibssætninger I 300 ff.; Stensætninger I 299 f.; Trækiste (i Gravplads ved Hedeby) I 257 f.; Tuegrav I 138; Urnemark I 137.
- Befæstningsvæsen se Hærvæsen.
Begravelsesmaader se Befolkning.
- Benaadning se Retsvæsen, *Strafferet*.
- Biblioteker*: Biblioteket paa Breitenburg II 460; paa Gottorp III 379; i St. Nicolai Kirke i Flensborg II 430; Sognekirkebiblioteker II 456. — Folkebiblioteker III 474; IV 226 f., 269, 281, 456; V 64 f., 173 f., 198 f.; Komiteen til Oprettelse af danske Folkebiblioteker i Slesvig IV 456; V 64 f. — De danske „Læseindretninger“ IV 265; Bogsamlingen paa „Margrethes Minde“ V 198.
- Biennium, det kielske, se Undervisningsvæsen, *Universiteter*.
- Bindeloven se Landbrug, *Ejendoms- og Besiddelsesforhold*.
- Birkeret se Adel, *Forrettigbeder*, og Retsvæsen, *Domstole*.
- Biskopsgave se Kirke, *Klostervæsen*.
- Blodhævn se Retsvæsen, *I Almindelighed*.
- Blokade se Søfart.
- Blot se Gudsdyrkelse (hedensk).
- Bol I 484.
- Bolig se Befolkning.
- Bondestand (jvf. Landbrug og Landsby) I 325, 453 ff., 486; II 156 ff., 177, 232, 278 ff., 286, 388, 393 f., 400 ff., 406 ff., 418 ff., 422, 436; III 4 f., 48, 54, 58, 61 ff., 65 f., 74 ff., 78, 98 ff., 248 f., 251, 263 f., 266 ff., 270 ff., 276 ff., 333 ff., 339 ff., 352 f., 407 f., 411 ff., 421 ff., 425, 429 ff., 438 ff.; IV 9 ff., 40, 69 f., 74 f., 94, 96, 134, 140 ff., 144 f., 168 ff., 172, 174, 185 f., 188 f., 263, 339, 356, 361, 397 ff., 403 ff., 407, 476, 483, 488; V 74 f., 205 ff., 246, 305 f., 354 f., 472 ff., 478.
- Selvejerbønder (bondones)* I 453 f.; II 157, 159, 278, 407 ff.; III 64, 68 f., 270 f., 336; IV 9 f., 12, 142, 144 f.; V 205 f., 355. — Ejere af Bauernhufen IV 10; af Freihufen (Frigaarde) II 278, 410; III 263 f.; IV 10; af Junkergaarde II 401; af Parcelsteder III 407 ff.; IV 142; af Rente-gaarde V 246; Storbønder III 69; IV 12; „kalkunske“ Bønder IV 12. — Selvejes Udbredelse II 408; III 68 f., 75, 271, 336; V 206. — Sameje II 408 f.; III 65 f., 69; Deling mellem Besiddere III 65 f.; Arvegang II 408; III 66, 431 f.; die Anerbensitie II 408; III 431 f. — Fortrin for Fæstebønder III 69, 271; deres Stilling II 408. — Nordfrisland: Bønder, Hausleute II 418.
- Fæstebønder* I 453 f.; II 157, 159, 278 ff., 406 ff.; III 61, 63 f., 69, 270 ff., 336 f., 430 ff.; IV 9 f., 142, 144; Landboer (coloni) I 453 f.; II 157, 159, 286; Kronens Fæstere III 270, 431; IV 10; Lansten (Nordfrisland) II 418. — Arvefæstere II 407, 409; III 271, 337, 417, 430 ff.; IV 9 f., 145; (Arvegangsregler) III 430 ff.; Fæstere paa Livstid II 406 f.; III 271, 338; „Wirthe bis weiter“ II 406; Ejere af Bygninger III 337; Samfæste III 66, 69. — Fæstes Udbredelse III 68 f., 270 f., 336; Fæsteaffønsning III 411, 430, 432 ff.; V 417 f., 420. — Bryder (villici) I 454; II 286; Forpagtere III 337 f.; IV 96.
- Landarbejdere*: Bolsmand III 69; Daglejere II 420; IV 10, 134; V 473; Gaardsæder (inquilini) I 453 f.; Husmænd II 388, 411; III 69, 264; V 355; Inderster III 338, 408, 411, 413, 421, 423, 425, 429, 440; IV 10, 476; Indsidder se Inderster; Kaadnere III 276 f., 408, 411, 416, 421, 423, 425, 429, 440; IV 9 f., 476; Landarbejdere IV 339, 407; V 205, 246, 472 ff.; Tyende (familia) I 453; II 420; IV 10, 37; V 472 ff.; (Tyendeforordning 1840) IV 244, 256.
- Ydelser til Jorddrotten*: Forpagtningsafgift IV 96; Fæsteafgift II 400; Gerningspenge III 48, 271; Hoveri II 177, 401, 406 ff., 410; III 58, 61 f., 74 f., 271, 337 f., 412, 416, 421 f., 433; IV 96, 356, 483, 488; (Affønsning) III 48, 54, 271; IV 96, 263; (ubestemt Hoveri ugyldigt 1805) III 421 f.; (Marskbondens Frihed for Hoveri) II 418; Jagthoveri IV 209, 244; Indersters Afgifter IV 361; Indfæstning II 407; III 69, 74; IV 10; Kanon III 408 ff.; IV 96, 142, 144; Landgilde I 453; II 177, 316; III 48, 74,

335; Naturalydelse II 410; IV 10; Tjenestepenge III 48; Ægt II 408, 410; III 48, 74, 271, 337; IV 10. — Selvejerbønder samme Afgifter og Tjenester som Fæstere III 430; Regler for Nyansættelse af Afgifter III 432 ff.

Retstilling II 157 f., 160, 279 ff., 406 ff.; III 4 f., 58, 61 ff., 69 f., 248 f., 251, 271 ff., 337 f., 412, 414 ff.; IV 10. — Livegenskab II 157 f., 406; III 58, 62 ff., 248 f., 251, 271 ff., 337 f., 412, (dets Ophævelse) 414 ff.; IV 10; Stavnsbaand II 406; Løskøb III 338; Salg og Bytte af Bønder III 338; Krav om Fyrsternes Udleveringspligt af adelige Bønder III 4, 62 f.; Ægteskab III 338.

Sociale Forhold I 453 f.; II 156 f., 159, 406 ff.; (Nordfrisland) II 418, 420; III 62 ff., 68 f.; IV 9, 11, 142, 185, 407; V 205, 354 ff., 472 ff. — Storbønder i Nordfrisland II 418; Storbondeslægter III 69; IV 185 f.; Storbønder i Haderslev Omegn V 74 f.; Landarbejderne IV 407; V 472 ff.; Arbejdsforholdene forbedres for Tyende og Daglejere V 473 f.; ringe Klasseforskel V 478.

Økonomiske Forhold I 453; II 156 f., 406 ff., 410 f., 418 ff., 436; III 69 f., 74 ff., 78, 98 ff., 266 ff., 278, 333 ff., 339 ff., 352 f.; IV 69 f., 74 f., 94, 140 ff., 397 f., 403 ff.; V 415 ff., 472 ff., 478. — Femern II 420; Nordfrisland II 418 f.; Skipper- og Bondehandel II 418, 436; III 78, 98 ff., 352 f.; Virkninger af Krig: (17. Aarh.) III 74 ff., 266 ff.; (nord. Krig) 333 f.; (1807 ff.) IV 74; Salgspriser paa Gaarde III 74, 278; IV 75; Skattetryk III 74, 269 f., 278; IV 74, 141 f.; Skatterestancer III 76, 278; IV 74, 142 f.; Gæld IV 74; Konkurser IV 74, 144 f.; gaa fra Gaardene IV 144 f.; Overgang fra Selveje til Forpagtning IV 144; Folkeløn V 472 ff.; ringe Forskel i Levestandarden V 478; se tillige *Haandværk og Industri*, *Landhaandværk og Hjemmeindustri*; m. H. t. Priser paa Landbrugsprodukter se *Landbrug*, *Husdyrbrug* og *Kulturplanter*; se desuden *Selskaber og Foreninger*, *Faglige og økonomiske*.

Politisk og national Indflydelse IV 40, 168 ff., 172, 174, 204 f., 207, 264 f., 281 ff., 404 f., 420, 439 f., 447 f., 471, 476 ff.; V 205, 305 f., 355; Bondeopbud 1523 II 232.

Bondekultur II 418 ff., 422; III 69; IV 11 f., 40, 188 f., 281; Selvstændighedstrang II 157, 159 f., 409 f.; III 407 f.

Borgerstand (jvf. *Købstæder*) I 456 ff., 463 ff.; II 127-139, 268, 288 ff., 389 ff., 398, 422-432, 456; III 89 f., 97 f., 106 ff., 129 f., 278 ff., 287 ff., 345 ff., 380, 389, 440 ff., 450 ff.; IV 14 ff., 18 ff., 24 ff., 37 ff., 46 ff., 77 f., 95, 101 ff., 138 f., 147 ff., 151, 161 f., 164 f., 170, 174, 183 ff., 188 ff., 192, 197 f., 203 f., 207, 239, 264 f.,

341 ff., 361, 400 ff., 420, 439 f., 447 f.; V 30 f., 53 f., 156 f., 162, 202 f., 205, 355, 437 ff., 472 ff.

Sociale Forhold I 456; II 130, 132, 134 f., 289 f., 398, 425 ff.; III 90 ff., 95 ff., 287 f., 451; IV 15, 18 ff., 38 f., 48, 151, 183, 185, 188 f., 197, 361; V 205, 355, 472 ff. — Forhold til de andre Stænder I 456; II 292, 398, 428; Standens Klasse- deling II 425 ff.; IV 18, 38 f.; *Patricier* II 130, 132, 289 f., 425; III 90 ff., 108, 451; IV 18, 20, 47 ff., 184 f., 197 f.; *Kapitalist- klasse* IV 151; *Købmænd* II 425 ff.; III 92 f., 96 f., 451; IV 47 ff.; *Smaahandelnde* II 428; *Haandværkere* II 425 ff.; *Svendeklassen* IV 39; *Lærlinge* V 441 f., 474; *Arbejdere* II 426; IV 18 f., 188 f., 361; V 205, 355, 473 ff.; *Tyende* II 426; IV 19; V 472 ff.; (Tyendeforordning 1840) IV 244, 256; *Strid mellem Klasserne* III 91 f., 287 f.; IV 39, 47 ff., 185, 197 f.; *Arbejdsforholdene forbedres for Arbejdere og Tyende* V 473 f.

Politisk Indflydelse (jvf. *Købstæder, Styrelse*) II 268, 288 f., 389 ff., 428; III 89 f.; IV 101 ff., 161 f., 164 f., 170, 172, 174, 185, 190, 192, 203 f., 207, 239, 264 f., 341 ff., 420, 439 f., 447 f.; V 30 f., 53 f., 156 f., 162, 202 f. — *Slesvigholstenismens Indpas* IV 24, 40, 101 ff., 161 f., 164 f.

Økonomiske Forhold I 456 f., 463 ff.; II 128, 132 f., 139, 292 ff., 426 ff., 430, 432; III 93 ff., 106 ff., 288 ff., 346 ff., 440 ff.; IV 15, 18, 26, 39, 77 f., 95, 147 ff., 183 ff., 400 ff.; V 437 ff. — *Skatterestancer* IV 147, 150 f., 183.

Borgerkultur II 429 f.; III 97 f., 130, 380; IV 20 ff.; *Borgersønnernes Skoleud- dannelse og Studierejser* II 430, 456; III 98, 129 f.; *Patriotisme og Kongetroskab* III 389; IV 25, 37, 104 f., 184, 239; *Luksus* II 429; III 97 f.

Borgervævning se *Hærvæsen*, *Enkelte Afdelinger*.

Bornholmere, d. v. s. Evangelisk-luthersk Missionsforening, se *Selskaber og Foreninger*, *Kirkelige og religiøse*.

Breviarier se *Kirke, Liv og Lære*.

Broncealder se *Befolkning*, *Kulturepoker*.

Brugsgenstande se *Befolkning*.

Brunkul se *Geologi*, *Dannelser*.

Brunkulstid se *Geologi*, *Geologiske Perioder*.

Brændevinsbrænding se *Haandværk og Industri*, *Enkelte Industriegrene*.

Brødre menigheden se *Kirke*, *Fremmede Trosbekendelser*, *Herrnhuter*.

Byfoged se *Købstæder*, *Styrelse*, *Embedsmænd*, og *Retsvæsen*, *Domstole*.

Bygd se *Befolkning*, *Samfundsformer*.

Byraad se *Købstæder*, *Styrelse*, og

Retsvæsen, *Domstole*, Byraad og Byting.

Bøndergaardene se Befolkning, *Bolig*.

Børn (uægte) se Retsvæsen, *Civilret*.

Børnehjem se Fattig- og Sundhedsvæsen, *Hospitaler, Stiftelser o. lign.*

Børneudsættelse I 313 f.

C

Censor se Kirke, *Kirkelig Forvaltning*.

Censur se Trykkefrihed.

Census se Valglove og Valgbestemmelser, *Valgret og Valgbar*.

Coloni se Bondestand, *Fæstebønder*.

Constitutio Valdemariana se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget.

D

Danehof se Retsvæsen, *Domstole* samt Rigs- og Landsforsamlinger.

Dannevirke-Bevægelsen se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Genforeningskrævet og Genforeningen*.

Davidjoriter se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.

Decimationspenge se Toldvæsen, *Forskellige Arter af Told*.

Delinger se Statsret, *Delinger*.

Delingstanken (1842—1864) se Statsret, *Delinger*.

„Den tapre Forbedring“ 1460 se Forfatning, *Forfatningslove*.

Den tyske Centralmagt se Person- og Stedregistret under Frankfurt.

Det nordslesvigske Spørgsmaal se Nordslesvigske Spørgsmaal.

Det tyske Forbund se Person- og Stedregistret under Frankfurt.

Diakonissestiftelse se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Hospitaler, Stiftelser o. lign.*

Digevæsen I 479 f., 482; II 149 f., 153, 363, 399, 414 ff., 418; III 77 f., 80 ff., 86 f., 277; IV 2, 146; V 427. — Digebygning (Digebygningskunst) I 479 f.; II 153; III 80; Sommerdiger I 480; II 153. — Inddigning (Inddigningsarbejder) II 154 f., 399, 414 ff.; III 78, 81 ff., 277; IV 146; V 427; Koge II 415 f.; III 78, 82, 87, 277, 327; IV 2, 5, 146. — DigeFred se Retsvæsen, *I Almindelighed*. — Dige Lovgivning II 414; Dige forvaltning II 414; III 77 f., 84, 86; Dige ligt II 414, 418; III 84; Laan til Digebygning IV 146; Halligfonden IV 146. — Jvf. Stormflod.

Digtning se Aandsliv og Litteratur.

Distrikter (fyrstelige og adelige) se Forvaltning, *Lokalforvaltning*.

Diurnaler se Kirke, *Liv og Lære*.

Djævelen, Djævlebesværgelse,

Djævletro se Kirke, *Liv og Lære*.

Domkapitler se Kirke, *Gejstlighed*.

Domænegarde og Domænegods se Landbrug, *Ejendoms- og Besiddelsesforhold*.

Duel se Adel, *Adelskultur*.

Dux se Forvaltning, *Provinsforvaltning*, 2. Embedsmænd, Jarl.

Dyreliv (jvf. Landbrug, *Husdyrbrug*, samt Jagt) I 6 ff., 14 ff., 35 ff., 39 f., 43, 111 ff., 134, 159, 487. — Bison I 40; Bjørn 37, 40; Blaamusling 11; Bæver 17, 37, 40; Daadyr 15, 17; Elefant 17; Elg 113; Elsdyr 17, 37, 40; Fiskeørn 40; Gejrfugl 40; Grævling 40; Havskildpadde 8; Havørn 40; Hipparion (Hest) 9; Hjertermusling 11; Hund 112 f.; Hval 8; Insekter 37; Kronhjort 17, 40; Los 40; Mammot 36; Moskusokse 36; Musling 8, 11, 14, 16, 34, 134; Odder 40; Raadyr 40; Rensdyr 36 f., 111 f.; Rype 36 f.; Ræv 40; Sandorm 43; Slikkrebs 43; Snegle 8, 11, 14, 16, 34, 43; Snehare 36 f.; Sumpskildpadde 39; Sæl 8; Tapes (Musling) 34; Tjuren 40; Ulv 36, 40; Urokse 17, 40, 113; Vildkat 40; Vildsvin 40; Ørn se Fiskeørn og Havørn; Østers 11, 34, 134. — Vildtbestanden (i Skoven) II 159.

Dysser se Befolkning, *Kulturepoker* samt *Begravelsesmaader*.

Dødsfald se Befolkning, *Befolkningsstatistik*.

E

Ed se Retsvæsen, *I Almindelighed*. Om Renselsesed (Kønsed, Tylvtered) se Retsvæsen, *Proces*.

Edsspørgsmaalet efter 1864 se Hærvæsen, *Værnepligt og Sessioner*, samt Rigs- og Landsforsamlinger, *Den preussiske Landdag*.

Ejderstatstanken se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget.

Eksempation se Adel, *Forrettigheder*; Kirke, *Gejstlighed*, Prælater; Retsvæsen, *Domstole*.

Eksorcisme se Kirke, *Liv og Lære*.

Embedsstand se Forvaltning, *Embedsstanden* og Købstæder, *Styrelse*, Embedsmænd.

Enkekasser se Forvaltning, *Embedsstanden*.

Enklaver se Kongerigske Enklaver.

Erhvervsfordeling se Befolkning, *Befolkningsstatistik*.

Erklæring af 6. Decbr. 1851 se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget.

Ertbøllekulturen se Befolkning, *Kulturepoker*.

F

Fagforeninger se Arbejder-spørgsmaalet i 19. og 20. Aarh. Familie se Befolkning, *Samfundsformer*.

Fastlandstid se Geologi, *Geologiske Perioder*.

Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje I 448; II 113 ff., 308, 424, 429, 448; III 296, 422, 452 ff.; IV 46, 72, 134 ff., 188 f., 209, 244, 256, 417 f., 476; V 318, 384 ff., 388 f., 391, 393 f., 477.

Fattigvæsen: Tiggeri II 424; IV 188; Stodderfogeder II 424; Fattigloven af 1808 III 422; IV 72, 134; Arbejdshuse 135, 188 f., 209, 256; Fattiganstalter IV 46; Fattigkolonier IV 134; Fattigkasser IV 189; Udkast til ny Fattiglov (1836) IV 209; (1838) 244; Fattigloven af 1841 IV 256; Herbergen zur Heimat V 477; Landarmenverband V 477; Ortsarmenverband V 477; Filantropi V 384 ff., 388 f., 391.

Sundhedsvæsen og Sygepleje: Munkeordener og Sygepleje I 448; II 113 ff.; Aktiebadeanstalten paa Før IV 135 f.; Badeanstalten „Frederikslust“ IV 135; Oprettelse af Kolonihaver IV 135; Jordermodervæsen IV 476; Vaccination IV 135.

Hospitaler, Stiftelser o. lign.: Børnehjem V 388, 391; Christians Plejehjem i Ekernfårde III 444, 454; IV 133; Diakonissestiftelsen (i Flensborg) V 318, 386, 388 ff., 393 f.; (i Krop) 388; Døvstummeinstituttet i Slesvig IV 135, 417 f.; Fattigstiftelser II 424; Forsørgelsesanstalt for Enker af Borgerstanden (Aabenraa) IV 135; Frimurerhospitalet i Slesvig III 454; Helligaands-hospitalet i Slesvig III 454; Helligaands-huse II 114 f., 308, 424; Hospitaler II 429, 448; Mariehospitalet i Slesvig III 452 f.; Nerveklinikken i Krop V 388; St. Gertrudshuse II 308; St. Jørgensgaard II 308, 424; Sindssygeanstalten (i Slesvig) IV 135, 417 f.; (i Krop) V 388; Vajsenhuser i Flensborg III 296.

Sygdomme: Blodgang III 76 f.; Farsot II 60; Kolera IV 170; Sorte Død II 40.

Fem-Herreds-Raad se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 2. Lokale Repræsentationer, Raadene i Nordfrisland, og Retsvæsen, *Domstole*.

Fideikommissgods se Adel, *Økonomiske Stilling*.

Filantropi se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Fattigvæsen*.

Finansvæsen I 408, 410-415, 417 f., 457, 468 ff., 476, 481 f., 484 ff.; II 4 f., 16, 20 f., 24 f., 94 ff., 132 f., 149 f., 157, 174 ff., 181-186, 189 ff., 197, 200, 207 f., 216, 236, 271 ff., 278, 287 f., 290 ff., 367, 372, 386, 393, 398 f., 402, 408, 410, 412, 418;

III 4, 6, 8, 13 f., 19 f., 25, 30, 42 f., 47-54, 57, 74, 87, 90, 158, 160, 163, 169, 176, 230 f., 235, 237, 240 f., 247 ff., 252 f., 258-265, 322 ff., 328 ff., 333 ff., 407 ff.; IV 14, 27 ff., 47 f., 66, 68, 76, 80 ff., 94, 107 ff., 141 ff., 148, 151, 208, 243 f., 254, 256, 295, 310, 313, 333 f., 359, 362, 364, 374, 382, 384, 401, 411, 441, 447 ff., 482 f., 487, 492 f.; V 468-472.

I. *Finansforhold indtil 1721:*

1. Middelalderen og indtil 1544: Kong Valdemars Jordebog I 213, 411 f., 414 f., 457, 481, 485; II 412. — Hertugen erhverver efterhaanden Kongens Indtægter I 411, 415; II 16, 24 f., 96 f.; Fyrstelens samlede Indtægter I 412; Herredssummer I 411 f., 415. — Bispelenes Indtægter I 417 f. — Finansforvaltning II 174, 182, 185 f., 190 ff., 271 ff. — Christian I's Finansforhold II 174 ff., 181 ff., 185 f., 189 ff., 197; Hertugdømmet Slesvig pantsættes til Dronning Dorothea II 191 f., 197; Kong Hans' og Hertug Frederiks Finansmellemværende II 200, 207 f., 216.

2. 1544—1721: Finansforvaltning II 398 ff.; III 42 f., 47 ff., 253, 258 ff.; den fælles Landkasse (Landekiste) i Kiel III 42 f., 49, 176; Oppebørsel III 259 f., 330. — Ordinære Indtægter III 47 f., 262 ff., overordentlige Indtægter III 48 f., 263; Udgifter III 49 ff., 260 ff.; Landenes Gæld II 346. — Møntvæsen III 52 ff., 262.

a. Kgl. Del: Finansvæsen III 47 ff., 260 ff. — Rentekammer III 48 f., 253; Rentemester II 398; III 47. — Christian IV's Finanser III 49 f.; Frederik III's 50. — Indtægter III 47 ff., 263 f.; Udgifter III 50, 262; Gæld III 50; Laan III 50, 57, 248; Skatterestancer III 263.

b. Gotorpske Del: Finansvæsen II 367; III 8, 47 ff., 176, 260 ff. — Kammerkollegiet III 258; Rentekammeret III 48 f., 264, 329; Rentemester III 47, 261 f. — Adolfs Finanser II 367; Johan Adolfs III 8; Frederik III's 50 ff.; Christian Albrechts 176, 261 f.; Frederik IV's og Formynderregeringens 262. — Indtægter III 47 ff., 262 ff.; Forhøjelse af „Verbittelsgeld“ III 264; Salg af hertugeligt Gods III 264; Udgifter III 51 f., 261 f.; Hofudgifter III 52, 262; Lønninger III 52, 261; Gæld III 50 f., 57, 261; Laan III 50 f., 57, 262; Skatterestancer III 264.

c. Hans den Ældres Del II 398 f.

d. Hans den Yngres Del II 386.

3. Enkelte Indtægter:

a. Kongens Indtægter: Arnegæld I 468; II 132; Arvkøb I 468; Forband I 418, 476; Friserskatten (fra Umland) I 481 f.; Fyrtøve-Marks-Bøder I 418; ved Gæsteri I 412, 464, 481; Inne I 468; Kongeleve se Krongods; Kornafgifter I 457; af Krongods I 408, 413 ff.; II 4 f., 20 f., 96 f.; (af Kongeleve) I 414, 481, 484 ff.; II 96 f.; Krongodslandgilde se Krongods; Kværssæde I

418, 468; II 94; Lagkøb se Arvkøb; Ledingsafgifter (Ledingspenge) I 410 f., 413, 415; II 4; Ledingsbøder I 411; Midsommeregæld I 468; af Møntregalet I 411, 413 f., 418, 468; II 96; af Patrimoniet I 414 f., 484; II 5, 97; Plovskatten I 418; fra Ribe I 412, 418; Sagefald I 468; af Saltsyderier paa de frisiske Øer I 414, 481; Skatter og andre Tynger I 418, 468 f., 481 f.; II 150; fra Slesvig By I 412, 414, 471; af Strømme I 414; II 292; Stud I 418, 468, 481; II 149; Told I 412, 457, 468, 470, 472, 476; Vennegave I 481 f.; II 149; Vragret I 411, 418; Ret til Ægt I 470; III 333.

b. Fyrstelenets (fra 1544 Fyrstelenenes) Indtægter: Amsindtægter (Amtsskatter) II 398; III 47 ff., 74; Arnegæld II 290; Arv(e)køb I 415; II 96, 132, 291; af de fyrstelige Avlsgaarde II 399, 408; III 48; Beder se Ekstraskatter; Brandskat II 236; Byskat II 290 f.; Decimationspenge III 241; Donativer III 231, 248 f., 264; Ejendoms-skatter III 48; Ekstraskatter se Skattevæsen, *Enkelte Skatter*; Fiskeriafgifter III 48, 263; Formueskat III 48; Forpagtningsafgifter III 263; „Foræringer“ II 412; III 87; „Frigaarde“-Skat III 263; Friskat II 278, 410; „Frøkenskat“ II 386; III 163, 169, 231; Gerningspenge III 48, 263; Gæsteri I 412, 415; II 96; „Halsløsen“ II 184; Havneafgifter I 415; af Hveriafløsning III 48; Inne I 415; II 96, 132; Jordebogsafgifter III 263 f.; Kontributioner III 19 f., 48, 237, 240, 247 ff., 252, 263, 322; Krigsskatter se Skattevæsen, *Enkelte Skatter*; af Krongods II 16, 20 f., 24 f., 96 f., 149, 288, 372, 402; Kværssæde II 94, 132; af fyrstelige Ladegaarde se Avlsgaarde; Landgildeindtægter III 48; Ledingspenge II 20; Madskat II 291; Magasinkornpenge III 263; Monopolindtægter III 265; Mølleafgift III 48; af Møntregalet II 20, 96; (Møntværdiforringelse) II 399; III 263, 330; Naturalieafgifter II 399, 410; af Patrimoniet II 5, 97; Plovskatten se Skattevæsen, *Enkelte Skatter*; Sagefald I 415; II 95 f., 274; af et Saltsyderi I 414; fra Slesvig By I 414; Stempelafgift III 230, 235, 247 f., 263 ff.; Stud I 415; II 96, 132; Tjenestpenge III 48; Toldafgifter I 412, 415; II 96, 133, 398; III 263; Torvegæld I 415; II 96, 133; af Vragretten II 96; af Ægtafløsning III 48; Æresgave (til Hans d. Ældre) II 418.

II. *Finansforhold 1721—1864*: Finansforhold 1721—1765 III 328 ff., 333 f.; Hofudgifter o. 1746 III 328; Skatterestancer III 333 f.; Statsgæld III 328 f.; Salg af Domæner III 330, 407 ff. — Finansforhold under Napoleonskrigene IV 66, 68, 80 ff., 94. — Statsbankerotten 1813 og dens Følger: Forordningen af 5. Jan. 1813 IV 80 ff.; Rigsbankhæftelsen IV 82 f., 108 f., 142 f.; Tvangslaan hos Kommunerne IV 83;

„Tolvmillionsagen“ IV 83, 109, 243 f.; Skatterestancer IV 74 f., 77, 95 f., 101, 141 ff., 150 f., 182; Regnskabsbetjentes Upaalidelighed IV 143; Hertugdømmerne „prægraveres“ IV 82 f., 295, 310. — Krav i Stænderforsamlingerne om en ansvarlig Finansminister IV 208; om en Finanskommission IV 208; om Hertugdømmernes finansielle Adskillelse fra Kongeriget IV 243 f., 313 f., 333 f. — Centralisering af Finansstyrelsen IV 254. — Trearskrigen: slesvig-holstensk Tvangslaan IV 382, 482, 487; Kommunegæld IV 441; Krigsskadeserstatning IV 441. — Centralkassen i Flensborg IV 429. — Finanslove IV 256, 362, 447 f.; Repartition af Fællesudgifterne IV 448 ff., 482, 487, 492 f.

Enkelte Statsindtægter: „allehaande Indtægter“ IV 28; Arveafgift IV 28; Benyttelsesskat se Grund- og Benyttelsesskat; Brændevinsafgift IV 411; Decimationsafgift III 330; Demathspenge se Land- og Demathspenge; Domæneindtægter IV 448, 482 f., 492 f.; Domænesalg III 330, 407 ff.; Ekstraskatter III 328 f.; IV 66; se desuden Krigsskatter; Formueskat IV 68; Forpagtningsafgifter III 329; IV 28; Fourageudskrivning (-penge) III 329; IV 28; Grundskat IV 374; Grund- og Benyttelsesskat IV 14, 66, 94, 107 f., 141, 411; Hesteskat III 328; Hoved- og Rangskat III 329; IV 28; Husskat IV 28; Hypotekskat IV 374; Indkomstskat IV 68, 76, 94; Indkvarteringspenge IV 68; Intrader IV 27 ff.; Jordebogsafgifter III 329; IV 28; Kanon III 408 ff.; IV 96, 142, 144; Kapitalskat IV 68; Kontributioner III 322 ff., 329; IV 28; Kopskat III 328 f., IV 359; Kornleverancer III 329; Krigsskatter (1848) IV 364; (1849) 374, 384; Kvartprocentskat IV 28, 68; Landskat IV 28; Land- og Demathspenge IV 28; Magasinkornpenge III 329; IV 28; Mittelschatz IV 47, 148; Møntregalet III 330; Næringskat III 328; IV 47 f., 151, 401; Pfligtgelder III 329; Rangskat se Hoved- og Rangskat; Rigsbankhæftelsen IV 80 ff., 108 f., 141 f., 144; Skat paa Karosser og Chaiser o. l. III 328; Skatkammerfond-Afgift IV 28; Skovindtægter IV 28; Sportler IV 28; Stempelafgift III 330; IV 28, 68; Ægtekørsel III 333.

III. *Finansforhold 1864—1920*: Det tyske Riges og Preussens Finanser V 468 ff.; Kredsenes Finanser V 471 f.; Kommunernes Finanser V 470 f. — Skatter og andre Afgifter V 468-472. — Der afstaaede Nord-slesvigs paahvilende Statsgæld V 290.

Fiskeri I 112 f., 116, 128, 448, 473; II 159, 208, 212, 292, 430, 432; III 87, 94, 290, 339, 356; IV 402; V 436. — Fiskeri ved Grønland III 290, 356; IV 402; i Limfjorden II 432; ved Norge II 432; ved Spitzbergen III 87, 339; paa Slien I 473; II 292, 430; III 94. — Hvalfangst ved

- Spitzbergen III 87, 339; Robbefangst ved Grønland III 290, 356; Sildefiskeri ved Dirmarsken II 208; ved Helgoland II 208, 212; ved Lybæk II 208; ved Marstrand II 432; paa Slien II 292. — Havfiskeri II 159; Ferskvandsfiskeri V 436; Fiskedamme II 159. — Kronens Ret til Slien I 473; Strid om Sliprivilegierne II 292, 430.
- Flaade** (jvf. *Leding*) III 330; IV 352 f., 366, 421. Under Krigen 1848—50 IV 352 f., 366.
- Flag og Nationalitetsmærker**: Dannebrog II 204; IV 352; den slesvig-holstenske Landsfane IV 289; Krav om et særligt slesvig-holstensk Flag IV 272; det rød-blaa-hvide slesvig-holstenske Flag IV 309 f., 316, 319, 352, 410, 500; (Forbud mod det) 310, 323; den sort-rød-gyldne Fane IV 315, 350; Interims-Flag for Slesvig (1849) IV 382; fælles Flag med Kongeriget IV 421. — Fælles rød-hvid Kokarde for Hæren IV 272; slesvig-holstenske Kokarde IV 352, 410; Skibsmærket „Dansk Ejendom“ IV 272 f.
- Flensborg-Bevægelsen** se *Nordslesvigske Spørgsmaal* efter 1864, *Genforeningskravet* og *Genforeningen*.
- Flint** se *Geologi, Dannelser*; *Redskaber* fra forhistorisk Tid.
- Floder** se *Geologi, Dannelser*.
- Fogderi** se *Forvaltning, Lokalforvaltning*, 1. *Forvaltningsomraader*.
- Folkeafstemning** se *Nationalitetsprincipper* og *Nordslesvigske Spørgsmaal* efter 1864, *Genforeningskravet* og *Genforeningen*.
- Folkefester** se *Møder* og *Folkefester*.
- Folkehøjskoler** se *Undervisningsvæsen*.
- Folkekarakter** i Nordslesvig se *Nationalitetsforhold, Den danske Vækkelse* og *Bevægelse*.
- Folketal** se *Befolkning, Befolkningsstatistik*.
- Folkevandringer** I 159 ff.
- Forban** se *Skattevæsen, Enkelte Skatter* og *Afgifter*.
- Forbedring, den tapre**, se „*Den tapre Forbedring*“.
- Forbrydelser** se *Retsvæsen, Strafferet*.
- Forbud mod Bøger** se *Trykkefrihed*.
- Foreningen af 5. Okt. 1898** se *Pengevæsen, Andre Pengeinstitutioner*.
- Foreninger** se *Selskaber* og *Foreninger*.
- Forfatning og Fyrstemagt** (jvf. *Rigsforsamlinger* og *Statsret*): Fyrstemagt (før 1721) I 407 ff.; II 163 ff., 262 ff., 265 ff., 348, 357 ff., 376 ff.; III 4 ff., 18 ff., 25, 37, 42, 44 ff., 54 ff., 78, 100 ff., 226 ff., 234 ff. — *Enevælden* III 252 f.; *Fyrsterne* undlader *Privilegiebekræftelse* III 237, 247; *Ridderskabets Ansøgninger* om *Privilegiebekræftelse* 1721 og 1722 III 322 ff.
- Forfatningslove*: Haandfæstning (1320) II 26; (1326) 28 f., 91, 170 f., 238; III 215 f.; IV 100, 102; (1360) 43.
- Privilegier*: Ribe-Privilegiebrevet 1460 II 167 ff., 196, 201, 238, 240, 262, 266 ff., 269, 273 f., 276, 279; III 9 f.; IV 235, 247, 324; „*Den tapre Forbedring*“ i Kiel 1460 II 171 f., 266 ff.; *Privilegiebrevet* af 1524 II 240, 266 ff., 274, 276, 279 ff.; *Privilegieordningen* af 1545 II 346 f.; *Haderslev-Recessen* 1614 III 6, 19; *Privilegiebekræftelse* (1533) II 251, 334; (1564) 353; (1593) 381; (1616) III 9 f.; (1648) 28; (1661) 158, 228 f.; (1671) 234; (1684) 179; (1712) 249 ff.; (1731) 324 f.; (1746) 325; (1773) 392; (1816) IV 101.
- Kongeloven* III 164, 166, 216 ff., 253, 394 f.; IV 100 f., 230, 232 f., 324 ff.; dens *Arvefølgereregler* se under *Statsret, Arvefølge*.
- Stænderforfatningen*: *Reskript* af 11. Jan. 1831 IV 167 f., 170; *Anordning* af 28. Maj 1831 IV 168 ff.; de „*erfarne Mænd*“s *Forsamling* IV 168 ff., 172 f.; *Forfatningskomiteen* IV 172; *Statsraadets Stilling* IV 172; *Forfatningen* af 15. Maj 1834 IV 173 ff.
- Forfatningsreskripter* af 28. Jan. 1848 IV 340 ff.; den slesvig-holstenske *Statsgrundlov* af 1848 IV 368 f., 384; *Grundloven* af 5. Juni 1849 IV 378; den slesvigske *Forfatning* af 15. Febr. 1854 IV 445 ff.
- Fællesforfatningen*: *Notabelprojektet* 1851 IV 419 ff.; *Kongens Erklæring* af 6. Decbr. 1851 IV 425 f.; *Januarkundgørelsen* 1852 IV 425 f., 481 f.; *Stænderforsamlingens Medvirken* ved *Fællesforfatningens Tilvejebringelse* IV 425 f., 475; *Fællesforfatningen* af 26. Juli 1854 IV 438; *Fællesforfatningen* af 2. Okt. 1855 IV 447 f., 475 f., 481 f., 487.
- Forfatningen* af 1863: *Hans Krügers Forslag* til en *Forfatning* for Danmark og Slesvig (1862, 1863) IV 490, 492; *Kundgørelsen* af 30. Marts 1863 IV 494; *Novemberforfatningen* af 1863 IV 489, 495, 497, 505.
- Forfatningsbestemmelser*: om *Hertugens Ed* paa *Forfatningen* IV 368; om *Hertugens Ukrænkelighed* og *Uansvarlighed* IV 368; om *Kongens (Hertugens) Værn* om *Landfreden* II 169, 171; om *Beslutning* om *Krig* II 168, 171, 267, 353; om *suspensivt Veto* IV 368; om *Indsættelse* af *Regeringskommission* II 172, 267; om *Statholders Indsættelse* II 348; om *Ministeransvarlighed* IV 368, 440; om *Embedsbesættelser* II 172, 348; III 6; om *Rigs- og Landsforsamlinger* (repræsentative *Forsamlinger*) se *Rigs- og Landsforsamlinger*; om *Skattebevilling* II 168, 267 f.; om *Normalbudget* IV 447; om *Petitionsret* IV 445 f.; om *Ad-*

skillelse af administrativ og dømmende Myndighed IV 368; om Offentlighed og Mundtlighed i Retspleje IV 368; om personlig Retssikkerhed II 168; om Forbud mod andre Fejder II 169; om Beskyttelse af Sprogene IV 340; Løfteparagraffer IV 368.

Fyrstemagtens Organer: 12-Mands-Raadet II 172, 267; Kommissionen af Statholder-Regenter og Raader II 234, 267; kgl. Gehejmeraad, Gehejmestatsraad III 254, 398; gottorpske Gehejmeraad III 200 ff., 258 f.; udvidet Statsraad IV 340. — Statholder, Gehejmeraader, Landraader se Forvaltning, *Provincsforvaltning*, Embedsmænd; preussisk Kultusminister se Forvaltning, *Centralforvaltning i Berlin*, Embedsmænd.

Forfatningsspørgsmaalet i det 19. Aarb.: Forfatningskravet rejstes af Ridderskabet (1815) IV 96 ff.; udstrækkes til Slesvig IV 101; sønderjydske Købstæders Forfatningspetitioner IV 101 ff.; Kancelliets Stilling IV 105 f.; Adresse om slesvigske Medlemmer i den holstenske Forfatningskommission IV 106 f.; Forbundsdagens Afgørelse i Forfatningsstriden (1823) IV 109. — Forfatningsspørgsmaalet i Litteraturen: (Dahlmann) IV 100 f., 109; (Falck) 113 f.; (Fr. H. Hegewisch) 114; (Lornsens) 152, 157, 162 f.; (Chr. Paulsen) 178; i Pressen IV 113 f., 133, 161, 169 f., 269. — Forfatningsspørgsmaalet 1830—34 IV 152-175; Krav om en fri Forfatning for Slesvig-Holsten IV 156, 192 f., 330, 342, 344; Forslag til en saadan: (Lornsens) IV 162 f.; (Hiort Lorenzens) 243 f.; (Gülichs) 262, 269, 314; (Christian Augusts) 333; Hiort Lorenzens Tilslutning til Ejderstatstanken 1840 IV 248 ff.; Krav om en fri Forfatning for Kongeriget og Slesvig IV 270, 342, 346; Forfatningsspørgsmaalet i Beg. af 1848 IV 340 ff.; den provisoriske Regerings Forfatningsmaal IV 360. — Forfatningsspørgsmaalet efter 1850 IV 419-426, 437 ff., 447, 475 f., 481 f., 494 f., 497; Bønsskrift om Ophævelse af Fællesforfatningen for Slesvigs Vedkommende (1859) IV 482; Hans Krügers Forslag om en Forfatning for Kongeriget og Slesvig IV 490, 492.

Politiske Partier: Det liberale slesvig-holstenske Parti: (Dannelse) IV 189 ff.; (Program) 162 ff., 192 ff., 325 f.; (Stilling til Arvefølgespørgsmaalet) 232 f.; (Stændervalgene) 203 ff., 264 f., 336; (i Stænderforsamlingen) 208 ff., 238 ff., 262 f., 272 f.; (i Flensborg) 253; (Partiets Sprængning 1840) 238 ff.; (Partiforhold o. 1842) 269 f.; (Stilling i 1848) 341 f.; (efter 1850) 446, 448, 450; nyt slesvig-holstensk Parti (fra 1857) IV 479 ff., 485 ff., 500; (efter 1864) V 12 f., 27 ff., 85; Landspartiet IV 326, 341 f.; Olshausens Parti IV 246 f., 341 ff.; det „nationale Parti“ (dannet Febr. 1865) V 11 f. — „Slesvigerne“ IV 239. — Det dan-

ske „Parti“ IV 248 ff., 260, 264, 269 f., 279, 282 ff., 440, 448, 477 f., 492; Forsøg paa at danne et dansk national-liberalt Parti IV 273; Klosterpolitikerne IV 471, 489, 505; V 12, 82; den danske „Vælgerforening for Nordslesvig“ (dannet 1888) se Selskaber og Foreninger, *Folkelige, nationale og politiske*. — Socialdemokratiet V 156, 162, 205, 225, 236, 259, 355, 474.

Forlig se Statsret, *Freds slutninger og Forlig*.

Forligsmøder se Statsret, *Freds slutninger og Forlig*.

Forlovelse (offentlig) se Retsvæsen, *Civilret*.

Formynderforordninger se Retsvæsen, *Civilret*.

Forprang se Handel.

Forsamlingsfrihed se Møder og Folkefester.

Forsamlingshuse se Møder og Folkefester.

Forsikringsvæsen se Pengevæsen, *Forsikringsvæsen*.

Fortdauende (fortwährende) Deputation se Adel, *Adelen som Stand*.

Forvaltning (jvf. Finansvæsen, Købstæder, *Styrelse*, Skattevæsen samt Toldvæsen) I 77 f., 212 ff., 410 ff., 422, 481; II 32, 40, 48, 56, 58 f., 71, 89 f., 95 ff., 116, 132, 136 f., 141, 149, 160, 169 ff., 176 ff., 182, 185 f., 188 ff., 199 ff., 217, 221, 234, 240, 244, 248 f., 257 f., 266 f., 269-276, 290, 320 ff., 340, 346 ff., 353, 363 f., 368, 370 ff., 377 f., 382 ff., 389 f., 393-399, 411 ff., 420, 424, 441, 443 f., 451, 467 ff., 473; III 4, 6, 8, 12, 19, 25 ff., 32 ff., 37, 43-54, 56, 77 f., 86, 112, 130, 138, 150, 156, 158 ff., 162, 164 ff., 168, 170, 175, 179, 185, 187 ff., 198 ff., 202, 210, 213, 218, 226 f., 235 ff., 252-265, 277 f., 309 ff., 319, 321, 325 ff., 342 f., 345 f., 358 f., 380 f., 391 ff., 397 ff., 404 f., 407, 410 ff., 432 ff., 452, 478 f.; IV 2, 4 f., 29 ff., 42, 46 ff., 52, 54 ff., 58 ff., 62, 83, 90 ff., 106, 116, 128 ff., 147 f., 154 ff., 168, 171, 173, 178, 190-202, 244, 254 ff., 268, 281, 292, 328, 334, 336 ff., 344, 341, 346, 348 f., 352, 354 ff., 358 ff., 363 f., 366 ff., 370 f., 376-390, 394, 407 ff., 417 ff., 421 ff., 428 ff., 434 ff., 446, 448, 452 f., 455, 464, 476, 482 ff., 489, 492 ff., 499 ff., 506; V 4, 6 ff., 44 ff., 52 ff., 56, 102, 113 ff., 119 ff., 125 ff., 147, 149 f., 168 f., 171 ff., 189 f., 200, 207-222, 228, 230, 237 f., 244 ff., 258 ff., 263, 268, 284, 294, 302, 316, 319, 352 ff., 359 ff., 363, 377, 381, 383, 398, 444 f. — Nationale Forhold inden for Forvaltning II 89, 258, 269 ff., 467 f.; III 43 ff., 213, 254 ff., 326 f., 391 f., 397 ff., 404; IV 30, 42, 54, 86, 268, 328, 358, 379, 430 f.; V 44.

A. Centralforvaltning:

I. i *København*: Embedsstandens Bestandde og Indflydelse II 398; III 45 f., 56; Forvaltningens Tyngdepunkt forskydes til *København* III 56; Enevældens Administration III 252 ff., 327 f.; Kollegieafdelingerne i Rendsborg flyttes til *København* IV 83; Krav om Reform i Centraladministrationen (Kollegial- eller Ministerialstyrelse under Debat) IV 196 f., 254 f.; Fællessager inden for Monarkiet IV 421, 425, 429, 448, 492 ff.; Nordslesvig lægges ind under dansk Centraladministration (1920) V 302.

1. Institutioner: Admiralitetskollegiet III 253; Danske Kancelli III 254, 398; IV 254; Fællesministerierne for Monarkiet IV 429; Generallandvæsenkollegiet III 410; Generaltoldkammeret III 326; IV 29; Kancelliet II 270 f., 363; Kommercekollegiet III 254, 278 f., 326, 345 f.; IV 29; Krigskollegiet III 253; Landvæsenkollegiet III 342 f.; Ministeriet for Hærtugdommer Slesvig IV 429, 482, 486; Rentekammeret III 48 f., 253, 326; IV 29; Slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli se Tyske Kancelli; Skatkammeret III 253; Statskollegiet III 254; Tyske Kancelli (senere Slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli) II 398; III 45, 47, 112, 150, 213, 253 f., 326, 328, 391 f., 404 f.; IV 29 f., 54, 59 f., 254, 257, 268, 328.

2. Embedsmænd: Deputerede i Tyske Kancelli III 391; IV 30; Direktør for det slesvigske Ministerium IV 484; Direktør for Tyske Kancelli III 392, 398, 404; Drost I 410; Kammermester II 271; Kancelliraader IV 29, 52; Kansler I 410; II 271; Kongens „tyske“ Kansler II 270 f., 273, 398; III 45 f.; Minister for det slesvigske Ministerium IV 425 f., 428, 434 ff., 446, 449, 476, 483 ff., 487, 489; Overprokurør i Tyske Kancelli III 391; IV 30; Oversekretær i Tyske Kancelli III 213, 391, 397; Præsident for slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli IV 59, 168, 268, 328; Rentemester II 398; III 47; Rigskansler III 254; *secretarius* se „den tyske Skriver“; Sekretærer i Tyske Kancelli III 45, 47, 213; IV 29 f.; „den tyske Skriver“ („tyske øverste Skriver“) II 270; Storkansler III 254.

II. i *Berlin*: Forvaltningens Fortyskning V 127 ff.

1. Institutioner: det preussiske Indenrigsministerium V 171, 222, 263; det preussiske Kultusministerium V 359, 361.

2. Embedsmænd: preussisk Finansminister V 207; preussisk Indenrigsminister V 96, 168, 190, 214 f., 229 f., 246, 261, 274; preussisk Kultusminister V 171, 184 f., 359 ff., 363, 377, 383; Ministerialraad, Gehejmeraad V 171.

B. *Provinsforvaltning*:

Administrativ Forbindelse mellem Sønderjylland og Holsten II 89 f., 169, 172, 176 ff., 199 ff., 234, 269 ff., 346 ff.; IV 30, 195 f.,

421 f.; V 52 f. — Fællesregeringen (Omfang og Udøvelse) II 199 ff., 221, 346 ff., 353, 382, 384, 389 f., 393, 411, 424; III 41 ff., 162, 198 f., 226 ff., 235 ff., 240 ff.; Spørgsmaal om dens Ophævelse III 32 ff., 42, 158, 160, 162, 187 ff., 202, 226; Bøn om dens Bevarelse III 238 ff.; dens Indstilling III 187, 202, 227 f., 235 ff.; dens Ophævelse IV 106. — Slesvig-Holsten en preussisk Provins V 52 f., 172.

1. Myndigheder og Institutioner: Hertugelige Kancelli (før 1460) I 410 f.; Kommission af „Statholder-Regenter og Raader“ II 234; Statholderregering II 258; den fælles Landkasse (Landekiste) i Kiel III 42 f., 49, 176. — Kgl. Del: Regeringskancelliet i Flensborg III 26 f., 46; Regeringskancelliet i Glückstadt III 46 f., 112, 179, 253 f., 256 f. — Gottorpske Del: Kancelliet II 272 f., 363, 398; III 43, 150, 258 f.; Kammerkollegiet III 48 f., 258; Krigskommissariatet III 259; Rentekammeret III 264, 329. — Hans d. Ældres Del: Kancelliet paa Hansborg (Haderslev) II 363, 398. — Efter Gottorps Inkorporation: Justitskancelliet paa Gottorp (1685—89) III 179, 256 f.; Overretten paa Gottorp (opr. 1713) III 210, 213, 257, 326; IV 30 f., 59; Slesvig-holsten-ske Kammer paa Gottorp (1735—46) III 326; Slesvig-holstenske Landkommission paa Gottorp (opr. 1768) III 410 ff., 432 ff.; Kollegieafdelingerne i Rendsborg (flyttes til *København*) IV 83; Fællesregeringen paa Gottorp (1834—48) IV 173, 195 f., 254 f., 268, 328, 352. — Den provisoriske Regering (1848) IV 344, 346 ff., 358 ff., 368 f., 380; Forvaltningskommission for Nordslesvig (1848) IV 356; Fællesregeringen (1848—49) IV 366 f., 369 ff., 376; Immediatkommissioner IV 369; Statholderskabet (1849—50) IV 377 ff., 390, 393, 410; „Landsforvaltningen“ (Bestyrelseskommission 1849—50) IV 378 ff., 382 ff., 394, 407, 410; Regeringskommissariatet under Tillisch IV 407 ff., 418 f., 422; Centralkassen i Flensborg IV 429. — Den preussisk-østrigske Civilregering (1864—65) IV 500 ff.; V 4, 8 ff., 319, 381; Landsregeringen paa Gottorp (1865) IV 4, 10; Statholderskabet (1865—66) V 9 ff. — Overpræsident i Kiel (opr. 1867) se nedenfor Embedsmænd: Overpræsident; Provinsialregeringen (opr. 1867) IV 52, 230; se desuden nedenfor Embedsmænd: Regeringspræsident; Gewerbeinspektoratet i Flensborg V 444 f.; Generalkommissionen i Hannover (Landeskulturamt) V 420; Landbrugskammeret i Kiel V 237 f., 246, 429 ff., 433. — Den internationale Kommission i Flensborg (1920) V 294 f., 302.

2. Embedsmænd: gottorpsk Administrator III 200 ff., 205 ff., 210; hertugelig *camerarius* (*kæmerner*) II 271; Civilkommisærer IV 500 ff.; V 4, 8 ff., 319, 381; hert. Drost I 410; II 90, 95, 99, 169 f., 172, 267,

269 f.; Dux se Jarl; Finansadministrator i Landene II 182, 185; gott. Gehejmæraader III 37, 44, 46, 200, 204, 209, 258 f.; gott. Gehejmæraadspræsident III 258; gott. Generalkrigskommissær III 56, 185; Hofmester: (hert.) II 248, 271 f., 348, 397; (gott.) 272, 398; gott. Hofraader III 46; Jarl (senere Hertug, Dux) I 220 f., 234 f., 243, 246, 343 ff., 348 ff., 364 f., 375, 386, 390, 406 f.; se herefter *Lensvæsen* samt *Statsret*, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 2. Lensforhold; gott. Kammermester II 272; gott. Kammerpræsident III 200, 258 f.; gott. Kancellipræsident III 200, 209; kgl. Kancellisekretær paa Gottorp II 272 f.; Kansler: (kgl.) III 47, 256; (hert.) I 410; II 95; (gott.) II 272, 368, 398; III 43; (paa Hansborg) II 364, 398; Krigskommissærer III 42; hert. Køgemester II 169; hert. Landmarskalk II 249, 272; Landraader II 353, 372, 390, 398; III 6, 44, 46, 241, 258; Landretsnotar III 42; hert. Marsk I 411; II 90, 169 f., 172, 267, 269, 271 f., 348; hert. Notar I 411; Ombudsmand se Jarl; Overlandevejsinspektør for Slesvig IV 52; Overlandinspektør III 410; Overpræsident for Fællesregeringen paa Gottorp IV 195 f.; Overpræsident i Provinsen Slesvig-Holsten V 52 f., 172; (Scheel-Plessen) V 27, 53, 96; (v. Böttcher) 127; (v. Steinmann) 169, 171, 190, 200, 208 f., 348; (v. Köller) 209-20, 224, 228; (v. Wilnowski) 219 f., 230, 237; (v. Dewitz) 237; (Detlev v. Bülow) 237 f., 261; (Fr. v. Moltke) 261, 268; Præsident for Fællesregeringen paa Gottorp IV 195 f., 328, 330, 336 ff.; Præsident for Overretten paa Gottorp III 213; Raader II 348, 378, 393; (kgl.) II 353, 372, 377; III 46 f.; (hert.) II 89, 95, 172, 217, 266 f.; (gott.) II 353, 368, 377 f., 398; III 44 ff.; („lærde“, borgerlige, oftest fremmede) II 368, 392, 398; III 4, 6, 19, 44 ff., 54, 56; overordentlig dansk Regeringskommissær IV 407 ff., 418 f., 422; gott. Regeringspræsident III 182 f., 200 f., 258 f.; Regeringspræsident paa Gottorp se Præsident for Fællesregeringen paa Gottorp; Regeringspræsident i Provinsen Slesvig-Holsten V 52, 190, 230, 247; (v. Ende) 113 f., 119; (v. Bitter) 119 ff., 125 f.; (v. Böttcher) 127; (v. Koszierowski) 219; Rentemester: (hert.) II 398; (gott.) III 47, 261 f.; hert. *secretarius* II 270; Sektionschefer i Fællesregeringen paa Gottorp IV 195 f.; hert. Skænk II 169; kgl. Statholdere II 234, 397; III 46 f., 254 f., 326, 354, 358 f.; IV 195, 328; (Frederik I's) II 234, 244, 320 ff.; (Christian III's) 258, 370; (Hans d. Ældres) 364; (Adolfs) 368; (Frederik II's) 353, 370 ff.; (Christian IV's) 378, 382; III 4, 25; (Frederik III's) 26, 156, 165, 168, 230 f., 233 f., 256; (Christian V's) 234 f., 256; (Frederik IV's) 220, 256; (1730—62) 326, 346, 350,

361; (1762—68) 326; (1768—1836) 399, 404, 452; IV 30, 195; (1842—46) 255, 328; (1865—66) V 9 ff.

C. Lokalforvaltning:

Forholdet mellem sønderjyds og holstensk Adel i Lokalforvaltningen II 274. — Forvaltning i Nordfrisland II 149, 411 ff.; III 77 f.; Digeforvaltning II 414; III 77 f., 84, 86; Lokalforvaltning paa Femern II 420; III 150, 407. — Reformen i Sønderjyllands lokale Administration IV 46 ff., 197 ff., 493 f.; Hertugdømmets „særlige“ Sager IV 421, 429, 448, 492 ff. — Lokalforvaltningens Fortyskning (Lov om Provins- og Kredsordningen) V 172 f.; Forholdet mellem Befolkning og de tyske Myndigheder V 115 f.; lokalt Selvstyre V 53 ff., 172 f.; Oprettelse af kommunale Repræsentationer V 54; Kommunalloven 1892 V 54, 172 f.; Demoralisation i den tyske Lokaladministration V 221 f. — Afvikling af tysk Styre 1920 V 294.

1. Forvaltningsområder: Amter II 363, 393 ff.; III 47 ff., 54, 327; V 53 f.; Amtsdistrikter V 172; Birker IV 4; Distrikter (fyrstelige og adelige) III 393; IV 4 f.; Fogderier IV 4; Herreder I 212 ff., 481; II 394, 411 f., 420; III 54, 327; IV 4; V 56; Herredsfogeddistrikter V 56, 128, 172; Koge (oktrojerede) III 277, 327; IV 2, 5; Kommuner IV 244; V 54, 172; Kredse III 54; V 53 f., 172; Len: (Pantelen) II 32, 44, 48, 56, 58 f., 71, 97 f., 186, 188 ff.; (Slotslen) II 273; (Haderslev og Tørning Len) II 244; (de Sønderborgske, Nordborgske og Lyksborgske Len) II 382 f.; III 12, 164 ff., 170, 175, 319 ff., 393 f.; Landskaber II 363, 393, 411 f.; III 47 f.; IV 4; Prælaternes Gods IV 5; Sogne I 422; II 116, 393 f.; III 54; Sysler I 3, 216 ff.

2. Lokale Repræsentationer: „Amtsfuldmægtige“ IV 90 f.; Amtsraad IV 493; V 54; „Befuldmægtigede“ (Nordfrisland) III 77; Haandværkskamre V 441; Handelskamre V 446; Herredsraad se Raadene i Nordfrisland; Kredsage V 54, 128, 172, 294; Landsforsamlingen i Ejdersted III 77; Landskabskollegiet paa Sild IV 171; Raadene i Nordfrisland II 275 f., 411 f.; III 77 f.; V 128; Sogneforstanderskaber V 128; Sogneting (Nordfrisland) III 77; Tolvmandskollegier (Nordfrisland) II 149.

3. Lokalebedsmænd (jvf. *Købstæder, Styrelse*, Embedsmænd): Amtmænd II 273 f., 290, 340, 394, 441, 443, 451, 467; III 4, 28, 54, 150, 257, 327; IV 30 f., 46 ff., 147 f., 382 f., 429 ff.; (Stiftamt-mænd) III 257; Amtsførstandere V 172, 259, 294; Amtsførvaltere (Landskrivere) III 327; IV 31; Amtslandsinspektør V 469; Amtsskrivere II 396, 444; III 55, 257; Bondefoged se Sognefoged; Borgskrivere II 290; Branddirektører V 56; Digeodmødere II 414; III 77; Digeembedsmænd III 86; Digefoged II 414; Digegever III 77 f.;

(Generaldigegreve) III 77; Digesvorne II 414; III 78; Dommere (Femern) II 420; Fabriksinspektører V 444; Fogeder II 71, 169 f., 273, 362 f., 394; (Herskabsfogeder) II 274; (Husfogeder) II 274; III 55, 327; IV 31; V 56; (Underfogeder) II 274; Generaldigegreve se Digegrever; Herredsfogeder II 132, 274, 394 f., 420; III 55; IV 31, 431, 435; V 56; (paa Femern) II 420; Herskabsfogeder se Fogeder; Husfogeder se Fogeder; Høvedsmænd II 172, 273; Kaststerkontrollør V 465; Kommuneforstandere V 54, 172; Kæmnerne (Femern) II 420; III 150; Landfoged se Staller; Landraader V 52, 55, 102, 149 f., 172, 190, 200, 210, 212, 214, 219, 244, 259, 294; Landskriver (Ejdersted) III 77; se desuden Amtsforaltere; Lensmænd II 169, 171 f., 240, 273, 363, 394; Ombudsmænd I 414; II 99; Overstaller se Staller; Penningmester (Nordfrisland) III 77; Raadmænd (Nordfrisland) II 275 f., 412 f.; III 77 f.; IV 171; Regnskabsmænd se Sognefogeder; Skrivere II 274; (Borgskriver) 290; Sognefogeder III 55; IV 11, 31; V 44; (i Nordfrisland) III 55; IV 171; (Bondefogeder) IV 31; (Regnskabsmænd) IV 31; (Synsmænd) IV 31; Staller (Landfoged) II 40, 141, 149, 275, 412 f.; III 77 f., 86; (Overstaller) III 327; Stiftamtmand se Amtmand; Synsmænd se Sognefogeder; „Syssemænd“ I 218; Tingskrivere II 394; V 56; Toldere II 274; Underfogeder se Fogeder.

D. *Embedsstanden* (jvf. *Købsteder, Styrelse*, Embedsmænd) II 95 f., 169, 171, 240, 270 ff., 274, 348, 353, 378, 394, 397 f.; III 4 ff., 8; 19, 28, 43 ff., 54 ff., 130, 218, 254-261, 325 ff., 330; IV 29 f., 42, 116, 128 ff., 154 ff., 190 ff., 254 f., 281, 292, 334, 338, 341, 348 f., 352, 354 ff., 363 f., 370 f., 382, 385, 394, 410 f., 429 ff., 452 f., 455, 464, 492, 499, 500-507, 509 f.; V 6 ff., 44 ff., 230, 237, 284, 316, 352 f., 398, 469.

Adelens Eneret til Embeder se Adel, *Forrettigheder og Pligter*; Krav om udelukkende verdslige Amtmænd II 274; Krav om Indfødsret II 169, 171, 240, 274, 348, 353, 378, 394; III 4 ff., 19, 28; udenlandske Embedsmænd II 270 f., 398; II 8, 19, 43 ff., 54, 56, 258, 327; borgerlige Embedsmænd II 270 ff., 398; III 6, 43 ff., 54 f., 130, 254, 258; IV 30, 42. — Dannelsen af en Embedsstand III 130; Enevældens Embedsstand III 330; Udnævnelse (Embedsbesættelse) II 172, 348; III 6, 327, 330; Køb af Embeder III 8; Afskedigelse II 172. — Løn II 394; III 260 f., 328, 330; V 469; Sportler og Gaver III 259 f.; Gratifikationer IV 194; Pensionering III 330; Enkekasser III 330. — Embedsstandens Bestikkelighed og Misbrug III 259 f.; IV 143; Kritik af Embedsstanden IV 116, 281, 292; Tidsaanden mod Embedsstanden IV 198. — Slesvig-holstensk Indstilling IV

154 ff., 190 ff., 281, 334, 338, 341; Stilling til Oprøret 1848—50 IV 348 f., 352, 355 f., 358, 370 f., 382, 385, 394, 410 f.; mellem Krigene IV 429 ff., 452 f., 455, 464, 492, 499; til Krigen 1864 IV 500 ff., 504 ff., 509 f. — Embedsstanden efter 1864 V 6 ff., 44 ff., 230, 237, 284, 316, 352 f., 398; Embeds- og Bestillingsmænd edsfæstes V 44 ff.

„Foræringer“ se Skattevæsen, *Enkelt Skatter og Afgifter*.

Fragtfart se Handel og Søfart.

Frakturstriden se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 2. Lensforhold.

Fredskonferencen 1919—1920 se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Genforeningskravet og Genforeningen*.

Fredsslutninger se Statsret.

Fremmedartikler se Kirke, *Love og Forordninger*.

Fribytterier se Søfart.

Frigaarde se Bondestand, *Selvejrbønder*.

Fyrstemagt se Forfatning.

Fysiokratisme se Handel.

Fællesregeringen se Forvaltning, *Provinsforvaltning*.

Fællessager inden for Monarkiet se Forvaltning, *Centralforvaltning i København*.

Fængsler se Retsvæsen, *Straffereet*.

Fængslinger efter 1864 (politiske) V 8, 102, 121 f., 218, 221, 258 ff.

Føde se Befolkning.

Fødsler se Befolkning, *Befolkningsstatistik*.

G

Garantitraktaterne 1714—1720 se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget.

Gardian se Kirke, *Klostervæsen*.

Gendøber se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.

Genforeningen se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Genforeningskravet og Genforeningen*.

Gensdarmeri se Hærvæsen, *Enkelt Afdelinger*.

Geologi I 3-48.

Geologiske Perioder: Kridttiden I 5 f.; Tertiærtiden eller Brunkulstiden 6 ff.; Istiderne (Glacialtiderne) 9 ff. (første Istid 10 f.; første Interglacialtid 11; anden Istid 12 ff.; anden Interglacialtid 14 ff.; tredje Istid 17 f.; Afsmelningstiden (Senglacialtiden) 28 ff.; Allerødtiden 37); Efteristiden (Skovtiden) 37 ff.; Fastlandstiden (Ancylustiden) 33 f.; Litorinatiden 34 f.

Dannelser: Aase I 24; Al 43; Bakkeøer 12 f.; Brunkul 7; Eemhavet 17; Flint 10; Flodsletter se Morænedannelser; Glimmer-

- ler se Morænedannelser, Moræneler; Glimmersand se Morænedannelser, Sand- og Grusaflejninger; Grus se Morænedannelser; Havaflejninger I 16; Hedeblader se Morænedannelser; Indsande I 30; Jordolie (Petroleum) I 6; Klitter (Sandflugt) I 14, 30, 45 f.; IV 2; Klæg se Marsk; Lav I 111; Lerdannelser se Morænedannelser, Moræneler; Lynghede IV 2 f.; Marsk I 16, 43 ff.; II 415; IV 2; Morænedannelser og Morænelandskaber I 10 ff., 14, 16, 18 ff.; (Moræneler) 7, 10, 16; (Sand- og Grusaflejninger) 7 f., 10, 16, 24 ff., 29 f.; (Randmorænelandskaber) 18 ff.; (Flodsletter og Hedeblader) 24 ff., 31; Mos 111; Mosedannelser 7, 11, 13 ff., 38 ff., 44 f.; Petroleum se Jordolie; Randmorænedannelser se Morænedannelser; Sandaflejninger se Morænedannelser; Slik se Marsk; Stensalt I 6; Søer 23 f.; Tundra 35 f., 111; Tunneldale 22 ff., 30; Tørvedannelser 7, 11, 35, 38 ff., 44 f.; (Darg) 45; Vandløb 32; vulkanske Dannelser 5.
- Gerningspenge se Bondestand, *Ydelsel til Jorddrotten*.
- Gidsler se Retsvæsen, I *Almindelighed*.
- Gilder I 352, 362, 466, 470, 473 ff.; II 14, 134, 289, 298 f., 302, 308 f.; III 98; IV 315, 328, 496. — Eriksgilder II 14; Fastelavngilder III 98; Gilder helligede Guds Moder II 298; Hétslag (i Slesvig) I 352, 362, 474; Kalandgilder II 134, 308 f.; Knudsgilder I 474 f.; II 134; (i Slesvig) I 474; (i Flensborg) II 134, 289, 298; III 98; Nikolajgilder i Flensborg II 298; III 98; Papegøjgilder i Flensborg III 98; Ribe-Gilder i Udlandet I 476 f.; Rosenkransselskaber II 298, 302; Skytægilder: (i Husum) III 98; (St. Johannes' Skytægilde, senere kaldet Knudsgildet, i Flensborg) IV 315, 328, 496. — Gilde-Skraa (Vedtægt) I 473 f.; II 134, 298; Knudsgildeskraaen fra Flensborg I 474; II 134; Oldermann I 470, 474; Gildernes retslige Betydning I 470, 473 f.; Gildernes Forhold til Magistraten I 470, 474; II 134, 289, 298. — Gildehuse II 134; (i Flensborg) II 289; (i Slesvig By) I 466; II 298.
- Girossystem se Pengevæsen, I *Almindelighed*.
- Glacialtid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
- Glas: Glasgenstande, bl. a. Perler og ornamenterede Glaspaster, fra Vikingetiden I 256, 298; Glasbøger (Hedeby, 10. Aarh.) I 260; Glas (med Malerier) anvendt til Kirkevinduer I 436 f.
- Gode se Gudsdyrkelse (hedensk).
- Godsejerstand III 418 f.; IV 12, 39, 74 ff., 95 f., 168; non recepti III 418; IV 39, 76, 107, 168.
- Grundtvigianisme se Kirke, *Liv og Lære*, og Nationalitetsforhold, *Den danske Vækkelse og Bevægelse*.
- Grænselinieproblemet se Nord-slesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Grænseliniespørgsmaalet*.
- Gudelige Forsamlinger se Kirke, *Liv og Lære*.
- Gudelære (hedensk) I 221-225.
- Gudsdom se Retsvæsen, *Proces*, Jernbyrd.
- Gudsdyrkelse (hedensk) I 151 f., 221 ff. — Blot I 313 f.; Gode, Thul, Præst I 151 f., 220 f.; Harg, Hov I 225; Menneskeofring I 152; Nerthusdyrkelsen I 251 f.; Offerhorn I 201; Offerstene med skaalformede Fordybninger I 222; Sejrsforing: Baadfunder fra Hjortespringkobbelt I 157 ff.; Offergaverne i Torsbjerg Mose I 168 ff.; i Nydam Mose I 176 ff.; Torshamre (og Amuletter) I 223; Vi, Stall, Offerplads I 152, 169, 225; (Herredshelligdom) I 213 ff.
- Guld: benyttet som Byttemiddel I 128 f., 132, 136; Oldtidsfund af Guld se Oldtidsfund.
- Guldhornene fra Gallehus se Oldtidsfund.
- Gældsfængsel se Retsvæsen, *Civilret*.
- Gæsteri se Finansvæsen, I *Finansforhold indtil 1721*, 3. Enkelte Indtægter.
- Gæstgiveri- og Hotelvirksomhed V 452 f.

H

- Haandfæstning se Forfatning.
- Haandværk og Industri I 124, 138, 140, 256, 434, 471, 480; II 128, 134 f., 137, 159, 298 f., 302, 424 ff., 430, 434, 436; III 80, 95 ff., 102 f., 107, 243, 278 ff., 283 ff., 289 ff., 309, 345 ff., 350 ff., 356, 440, 442 ff., 450, 454 ff., 458 f.; IV 11, 15, 18, 22, 39, 78, 95, 134, 148 ff., 151, 183 f., 209, 339, 361, 400 ff., 476; V 205, 352, 423, 437-445, 462, 474 ff. — Haandværk I 124, 256, 471; II 128, 137, 428, 430, 434; III 96, 243, 290 f., 352, 455; IV 15, 22, 134, 150; V 437 ff.; Kunsthaandværk II 428; III 96, 309; Landhaandværk III 98, 350 f.; IV 151; V 440; Haandværk kombineret med Handel V 439 f.; med Landbrug III 98, 445; IV 151; V 440; Forhold til Industri V 438 f.; Husflid III 445; IV 11, 95; V 440; Hjemmeindustri I 256; III 98, 350, 445 f.; IV 151; Industri III 96, 284 ff., 346 ff.; IV 15, 18, 22, 78, 95, 134, 209, 400 f.; V 437 ff., 443 ff.; Storindustri III 80, 96, 442 ff.; IV 148 f.; V 443 f. — Købstædernes Eneret til Haandværk og Industri II 424, 436; III 243, 283 f., 289, 350 f.; Merkantilisme III 102 f., 278 ff., 289, 346; Industrialisme, Industrialisering III 346 f., 440; IV 339; V 437 ff.; gode og daarlige Tider V 437 f. — Frimestre III 352; V 440; Svende III 352; IV 39; Lærlinge III 352; V 441 f.,

474; Militærets Haandværkere III 352; fremmede Haandværkere III 102 f.; Haandværkernes Antal III 96, 440; Haandværkernes sociale Stilling II 425 ff.; III 95 ff. — Haandværkernes faglige Dygtighed II 428; III 96; Haandværkerskoler V 442; Mesterprøve V 441 f.; Svendepøve V 441 f. — Fabrikanter III 347 f., 454; IV 78, 148 f.; (deres Antal 1803) III 440; Fabriksarbejdere IV 18, 78, 361, 401; V 205, 440, 474 ff. — Forordning af 1756 III 352; Gewerbeordnung af 1869 V 440 f.; Haandværkerlov af 1897 V 441; Haandværksskamre („Gewerbekamre“) V 441; Fabrikstilsyn V 444 f.

Haandværkerlav og Haandværkerforeninger: Haandværkerlav I 471; II 134 f., 298 f., 302, 428; III 95 f., 103, 290, 351 f.; V 440 f.; Lavsskraer II 134 f.; III 352; Lavsregler II 428; III 95, 351 f.; Lavenes Opgaver II 135, 298; faglig Korporationsaand II 135; III 96; Haandværkere uden for Lavene II 426; Lavene og Udlændinge III 103; midlertidig Ophævelse af Lavene III 95 f., 103; Lavstvangens Ophævelse (Næringsfrihed) IV 263, 319, 476; V 440 f.; Tvangslav og frie Lav V 441; Haandværkerforeninger i Nordslesvig V 441 f.

Enkelte Industrigræne: Bomuldsindustri IV 401; V 443; Broncestøbning (Hedeby) I 256; Brændevinsbrænding III 281, 289, 356, 450, 456; IV 15; V 443; Elektricitetsværker V 444; Fajanceindustri III 347, 444; IV 78; V 443; Farveri III 347; Garverier III 443; Gasværker V 444; Glasindustri I 256; II 434; IV 402; Grusværker V 444; Grynsmøller se Møller; Handskefabrikation IV 401; Jærnstøberier V 444; Kattuntrykeri III 444; Kirkeorgelfabrik V 444; Klokkestøberi III 96; Klædeindustri III 347; V 443; Kniplingsindustri III 107, 285 f., 347 f., 445 f.; IV 22; V 352; Kobbermøller se Møller; Krudtmøller se Møller; Lerkarindustri se Pottemageri; Linnedvæveri III 352, 444; Lærredindustri III 347; Maltbrygning se Ølbrygning; Manufakturindustri III 347, 444; IV 22; Margarinefabrikation V 443; Maskinindustri V 444; Messingmøller se Møller; Møbelindustri IV 78; Møller (Industrimøller) II 434; III 96; (Grynmøller) IV 78, 95; (Kobber- og Messingmøller) III 284, 347 f., 443; IV 15, 148 f., 183; (Kornmøller) I 448; IV 445; (Krudtmøller) III 96; (Oliemøller) III 285, 347, 443; IV 78, 95, 402; V 443; (Papirmøller se Papirindustri; Savmøller se Savskæreri); (Slibemølle) IV 402; (Stampemølle) III 347; Netfabrik V 443; Oliemøller se Møller; Papirindustri III 284, 347 f., 443; IV 78; V 443; Pottemageri (i Jernalderen) I 8, 138, 140; Puderfabrikation III 347, 443; Reberbaner IV 18; Saltkogning I 480; II 159, 434; III 96,

281, 446; Savskæreri III 96; V 443; Sejldugsfabrik III 443; Silkeindustri III 347; IV 22; Skibsbygning IV 18, 401; V 444, 462; Slibemøller se Møller; Spinderier III 459; Stampemølle se Møller; Stivelsesfabrikation III 443; Sukkerindustri III 348, 442 f.; IV 18, 78, 95, 184, 402; Sæbefabrikation III 96, 285, 348, 443; IV 18; V 443; Sølvmedearbejde (Hedeby) I 256; Teglværksindustri I 8, 434; III 96, 284 f., 347 ff., 444; IV 183; V 443; Tekstilindustri III 347, 350; IV 22; Tobaksindustri III 446, 459; IV 18, 78, 95, 401; V 443; Uldindustri III 445, 458; IV 401; Vandværker V 444; Væveri III 459; V 443; Øl- og Maltbrygning II 430, 434; III 356, 456, 458; V 423, 443.

Halligfonden se Digevæsen.

Hallstatt-Kulturen se Befolkning, *Kulturepokker*.

Hals- og Haandsret se Adel, *Forretigheder*; Kirke, *Gejstlighed*, Prælater; Retsvæsen, *Domstole*.

Handel (jvf. Søfart) I 117, 128 ff., 132 f., 136, 244 ff., 250, 311 ff., 457 ff., 463 ff., 471 ff., 476 f.; II 25, 72 f., 77, 128, 133, 137, 139, 158 f., 186, 210 ff., 216 f., 292 ff., 348, 353, 355 f., 392, 402 f., 410 f., 418, 420, 424 ff., 430 ff., 434 ff.; III 4, 58, 70, 74, 78, 88, 92 ff., 98-108, 243, 265, 270 f., 278-291, 334 f., 339, 345 ff., 352-358, 400, 435, 440 ff., 446-451, 455 ff.; IV 11, 15, 18, 20 ff., 26, 46, 48, 64 ff., 68 f., 74, 77 f., 95 f., 140 ff., 147, 150 ff., 180 f., 183 f., 270, 397 f., 400 ff., 437; V 416, 431, 443, 445-452, 462, 464, 473 f. — Handelsveje I 130, 136, 245, 311 ff., 429 f., 457 ff., 463 f., 476 f.; II 159, 296 f., 430, 432, 435, 439; III 78, 93 f., 103 f., 280, 282, 354 ff., 446 ff.; IV 18, 21, 69, 95, 398; V 449; Transithandel I 245, 463 f.; II 435, 439; III 282, 358, 446; IV 46, 69, 150, 398; V 449; Fragtfart V 447; Købstædernes Handel I 463; II 128, 133, 292 ff., 426 f., 430 ff.; III 92 ff., 279 ff., 352 ff., 447 ff.; IV 18, 20 ff., 69, 77 f., 95, 150 f., 180, 183 f., 398, 400 ff.; V 446 ff.; Markedet I 246; II 25, 292, 432; III 352 ff., 456; V 450 f.; Stadenpenge (paa Markedet) II 292; Messer II 432; Torvehandel I 463, 472 f.; II 292, 295 f.; Forprang III 58, 283, 354; Smughandel II 436; Landhandel III 352 ff., 455; Skipper- og Bondehandel II 436 ff.; III 70, 78, 98 ff., 282 f.; Adelens Storhandel II 402 f., 438; III 58, 98; Storkøbmand, Grossister, Redere II 425 ff.; IV 77 f.; V 446 ff.; flensborgske Handelshuses Filialer i København II 432; Landsbyens Høker V 447 f.; Høsekræmmere og Jydepottehandlere IV 37; Bissekræmmere III 354; Handelskompagnier III 104 f., 348; Interessentskab til Salg af Kolonialvarer og Tobak (1811) IV 78; Brugsforeningsbevægelsen V 448. — Handelsomsætning III 357 f., 448 f.; IV 26;

gode og daarlige Tider II 128, 139, 292 ff., 410, 418, 435, 438 f.; III 58, 88, 98, 106 ff., 447 ff.; IV 68 f., 78, 95, 150 f., 180, 402; V 446 f.; Handelskriser III 106 f.; IV 402; Købmandsstandens Indtægter IV 48. — Landsherrenes Handelspolitik II 438; III 100 ff., 278 ff.; Fyrsternes Interesse for deres egne Byer II 432, 438; III 104 f., 279 f., 282 f.; de kgl. Stæders Lettelser i Handelssamkvemmet med Danmark-Norge II 432, 438; III 104, 279 f.; Merkantilisme III 102 ff., 278 ff., 346, 400, 440 f.; Indkaldelse af fremmede Forretningsmænd III 102 f.; Hertug Frederik III's Handelsprojekter III 103 f.; Fysiokratisme III 400; Frihandel (sprincippet) III 98, 100, 440 ff.; IV 180, 397; m. H. t. Toldlove se *Toldvæsen*, *Toldtariffer*; Fastlandsspærringen IV 64 f. — Købmandsgilder (Broderskab) I 463 f., 476 f.; Nordsløvigske Handelsforening V 446; Handelskammeret i Flensborg V 446; Tillæg til Gewerbeordnung (1900) V 473 f.; Handelsmedhjælperstanden og Handelslæringer V 474.

Forordninger, Privilegier og Traktater I 463 f., 477; II 133, 392, 424, 436 ff.; III 58, 93, 98 ff., 104 f., 265, 278 ff., 283, 354. — Fællesforordning om Handel i Hertugdømmerne (1564) II 438; Forordning om Handelsfrihed i Tønder og Husum (1611) III 98; om Forbud mod Bonde- og Gæstehandel (1624) III 98 f.; Fælleskonstitutionen af 1711 III 243, 284, 350 f.; Forordning om Afskaffelse af Bissekræmmeres Handel (1737) III 354; Forordninger om Forbud mod Forprang III 58, 283, 354. — Handelsprivilegier I 463 f., 477; II 438; III 100; Frihandelsrettigheder i Ejdersted og paa Nordstrand II 437; Handelsmonopoler: Salt- og Tobaksmonopol III 265, 281; Købstædernes Eneret (Monopol) paa Handel II 392, 424, 436 ff.; III 58, 98, 282 f., 352 ff.; med Oplandet II 295, 297, 424; III 243, 352; Ret til Detailhandel II 133; Markedsprivilegier II 133, 424; III 354; Stabelret II 424, 438; Flensborgs, Haderslevs og (1684—89) Slesvigs Ligestilling i Rigerne med Kongeriget Undersaatter III 104 f., 280; Adelenes Handelsrettigheder II 348, 353; III 4, 58; Toldprivilegier se *Toldvæsen*, *Privilegier*. — Westphalske Byers Privilegier I 463 f.; Handelstraktat med Nederlandene (1740) III 358.

Omsætning med Monarkiets andre Lande og Udlandet: Handel med Altona III 356 f., 448; IV 95; V 448 f.; Amerika IV 18, 69, 77; Amsterdam se Nederlandene; Arkangelsk se Rusland; Birka se Sverige; Bremen III 94, 356; Danmark (Kongeriget) II 158, 430, 432, 434 f.; III 104, 278 ff., 282, 285, 354 f., 358; IV 18, 95; V 443, 448; (København) III 354 f., Danzig III 354, 357; Dorestad I 244 ff.; Emden

se Tyskland; England, Skotland, Irland I 117, 250; III 93, 355, 357; IV 18, 21, 46, 64, 95, 398; V 450; Finmarken se Norge; Frankrig I 117, 250; II 435, 438; III 282, 355, 357, 448; IV 18, 66; Gotland se Sverige; Grønland IV 95; Hamborg II 158, 430 f., 438 f.; III 94, 100, 282, 354, 356 ff., 445, 447 ff.; IV 95, 398; V 448, 451, 462, 464; Hansestæderne II 72 f., 128, 210 ff.; Holland se Nederlandene; Irland se England; Island II 438; III 355; IV 95; Italien II 420, 432; se tillige Middelhavslandene; Kola-Halvøen se Rusland; Kurland III 357 f., 448 f.; København se Danmark; Königsberg III 354, 357; Livland III 357 f., 448 f.; Lybæk II 158, 186, 210 ff., 438 f.; III 285, 355, 357 f., 445; V 464; Middelhavslandene II 435; Narva II 438; Nederlandene II 438; III 93, 103, 282, 348, 356 ff., 449, 456; IV 11, 21; (Amsterdam) III 356; (Utrecht) I 463; Norge II 432, 435; III 93, 285, 354 ff.; IV 18, 21, 69, 147; (Finmarken) II 355; Persien III 103 f.; Portugal III 94; Preussen III 357; Rhinegnene se Tyskland; Riga III 354 f.; Rusland I 463 f.; III 288 f., 354, 357 f., 448 f.; (Arkangelsk) II 438; (Kola-Halvøen) III 354; (St. Petersborg) III 354; Skotland se England; Spanien II 420, 438; III 93 f., 103, 105 f.; IV 18; se tillige Middelhavslandene; Stade (ved Elben) se Tyskland; Stockholm se Sverige; Stralsund III 93; Sverige II 432; III 354 f., 357, 448; IV 18, 21; (Birka) I 247 f., 250; (Gotland) I 312; III 355; (Stockholm) III 355; Tyskland III 93, 357 f., 448 f.; (Emden) II 430, 438; (Rhinegnene) V 450; (Stade ved Elben) I 476; (Sydtyskland) II 432; (tyske Industricentrer) V 450 f.; (Wedel ved Elben) II 435; (Westphalske Byer: Arnsberg Attendorf, Medebach, Soest) I 463 f., 477; III 285; Utrecht se Nederlandene; Wedel (ved Elben) se Tyskland; Westphalske Byer se Tyskland; Vestindien IV 95, 150, 184, 402; Wismar II 186.

Handelsforbud: Indførselsforbud III 346, 441 f.; IV 66; mod danske Svin V 431, 451; Udførselsforbud III 346, 442; IV 66; mod Korn II 438; III 104, 281; mod Stude (1628) III 98; Forbud mod Forprang III 58, 283, 354; mod Bonde- og Gæstehandel III 98 f. — Forbud mod Handel paa Hamborg III 354, 358; paa Kola-Halvøen III 354; paa Storbritannien IV 64. — Norsk Indførselsforbud mod Kornbrændevin IV 147; mod Korn IV 150.

Enkelt Handelsartikler: Bly II 297; Brikketter V 448; Brændevin III 289 f., 354 ff., 450; IV 18, 26; Byg se Korn; Bygningsartikler V 448; Faar V 449; Farver II 297; Fedevarer III 355 f.; IV 66; Fisk II 297, 432; (salter Fisk) III 355; (Sild) III 93; Fliser II 297; Flæsk III 355; IV 180; Foderstoffer V 447 ff.; Frugt IV 20; Hamp

- III 93; IV 151; Havre se Korn; Heste II 435; III 88, 100, 277, 282, 290, 356, 448; IV 150; V 449; (Hestepriiser) III 335; V 416; Honning III 356; Hornkvæg III 58, 277, 282, 448, 456; IV 22, 78, 150, 180, 437; V 449, 452; (slagtet) IV 398; (Kvægpriser) III 74, 106, 335; IV 141; V 416; (Stude) II 410, 436, 438; III 93, 98, 100, 282, 290, 356, 358, 456; IV 270; (Priser paa Stude) V 450; (Øksne) II 158, 210, 430 f., 435; III 100, 107 f.; Huder II 210; Humle II 211; III 94; Hvede se Korn; Hør III 93, 355; IV 151; Industri-varer III 93, 100; IV 66; Isenkram V 446; Jern II 297; III 355; IV 21 f.; Kaffe IV 18; Kalk II 297, 355 f.; Klæde I 473, 477; II 402, 438; III 93, 282; Kniplinger III 285 f., 348, 356, 455 f.; IV 26, 151 f.; Kolonialvarer II 297; V 446; Korn II 186, 210, 402, 434 f., 439; III 58, 88, 100, 282, 290, 355 f., 450, 456 f.; IV 18, 20, 22, 26, 66, 78, 150, 180; V 447 f.; (Byg) III 356; (Havre) III 356; (Hvede) II 420, 438; III 356; (Rug) III 355 f.; (Kornpriser) II 435; III 74, 106, 335, 435; IV 69, 74, 77, 94, 96, 134, 140 f., 180 f., 339, 397 f., 402; V 415; Krydderier III 93, 282; Kul V 446, 448; Kvæg se Hornkvæg; Kød IV 180; Landbrugsprodukter II 432, 435; (Priser paa Landbrugsprodukter) III 106, 270 f., 334 f., 435; IV 69, 74, 96, 140 ff., 180 f., 397 f., 403; V 416; Luksusartikler IV 66; Lægter se Træ; Lærded III 355; Malt se Øl; Manufakturvarer IV 66; V 446 f.; Mjød III 339; Mursten III 355 f.; Møllesten II 297; Nagler II 297; Olie (Oliekager) III 339; IV 180; Ost II 418, 435; III 88, 94, 100, 282, 355; Pelsværk I 464; Raps III 339, 356; IV 26; Rug se Korn; Salpeter II 211; Salt I 472, 476; II 211; III 93, 355; Sild se Fisk; Skind II 210; Smør II 210, 435; III 58, 100, 282, 339, 355 f.; IV 11, 78, 141, 150; V 447; (Smørpriser) III 106, 414, 435; IV 69, 74, 94, 141, 180 f., 398; V 434; Stude se Hornkvæg; Sukker IV 18; Svin II 435; V 451; Tagtegl se Teglsten; Talg II 210; Te IV 18; Teglsten II 297; IV 21, 26; (Tagtegl) II 297; Tjære II 210; III 355; Tobak III 282, 354; Træ (Tømmer) II 410, 432, 435 f.; III 93, 354 ff.; IV 21 f.; V 447 f.; (Lægter) II 297; Tøjer I 244; II 297; Tørv V 447 f.; Uld III 88, 356; IV 180; Vin I 477; II 211, 297; III 93, 290, 355; Voks II 210; III 356; Æg V 447; Øksne se Hornkvæg; Øl og Malt II 211, 297, 434; III 94, 290, 354, 356, 456.
- Havekunst se Kunst.
 Havnevæsen se Søfart.
 Hekseprocesser se Overtro og Trolddom.
 Hellekister se Befolkning, Kultur-epoker.
 Helligaandshuse se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Hospitaller, Stiftelser o. lign.*
 Herred se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.
 Herredsfoged se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 3. Lokalebedsmænd, og Retsvæsen, *Domstole*.
 Herredsting se Retsvæsen, *Domstole*.
 Herrnhuter se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.
 Hétslag se Gilder.
 Hjemløse se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Optantspørgsmaalet*.
 Hjemstavnsfølelse V 408.
 Hird I 279, 363, 368.
 Homagium (:) se Mandsed) se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs stausretlige Stilling*, 2. Lensforhold.
 Hospitaller og Sygehuse se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje.
 Hotelvirksomhed se Gæstgiveri- og Hotelvirksomhed.
 Hov (: Bol) I 484 ff.
 Hov se Gudsdyrkelse (hedensk).
 Hoveri se Bondestand, *Ydelser til Jorddroten*.
 Humanisme se Aandsliv og Litteratur.
 Husfred se Retsvæsen, I *Almindelighed*.
 Husundersøgelse V 102.
 Hylding se Statsret, *Valg og Hylding*.
 Hyre se Kirke, *Finansielle og økonomiske Forhold*.
 Hærvæsen (jvf. Hird og Leding) I 152 ff., 212 f., 229 ff., 251 ff., 262, 268 ff., 306 ff., 352 ff., 376 ff., 381, 386, 410, 465 ff.; II 12, 18, 20, 23 ff., 38, 52, 54, 64 f., 72, 85, 94 f., 98 f., 152, 157, 168, 204 ff., 209, 225 f., 230, 233, 240, 255, 273, 330, 352, 357, 359, 386, 389; III 13, 20, 22, 30, 41 ff., 50, 56, 162, 172 f., 176, 187 ff., 194 ff., 197 f., 203, 205 ff., 231, 269, 325, 330, 408, 419 f., 455 f.; IV 20, 63 f., 83 f., 87, 184, 256, 272, 277, 306, 310, 314, 346, 349 ff., 354 ff., 362, 364 f., 373 f., 379, 382, 410, 421, 436, 449, 499 f., 503; V 38, 47 ff., 52, 165 ff., 257 ff., 262 ff., 268 ff.
 Forsvaret under Fællesregeringen II 389; III 41 ff.; fælles „Defension“ og Unionshjælp II 255; III 13, 20, 22, 41, 176, 198, 231; Gottorps Ret til at holde Hær III 187 ff., 197. — Militære Rustninger 1807 ff. IV 63 f., 87; slesvig-holstensk Hær IV 357, 390, 503. — Mobilisering 1914 V 257 ff., nordslesvigske Soldater under Verdenskrigen V 262 ff., 268 f.; nordslesvigske Tab i Verdenskrigen V 262, 269 f.
 Organisation og Officerer: Forordninger 1737 og 1739 III 330; Landmilitærforordningen 1800 III 419 f.; Hærloven 1842 IV

256, 272, 277; Forslag til ny Værnepligtslov IV 314; Forslag til fælles Hærvesen for hele Monarkiet IV 421; den preussiske Værnepligtslov V 47; den tyske Rigsmilitærlov 1913 V 263. — Dansk Kommandosprog i Hæren III 456; Flag og Mærke se Flag og Nationalitetsmærker. — Officersskolen i Rendsborg IV 83 f.; Landkadetkorpset IV 84; Officerskorpset ved Oprørets Udbrud 1848 IV 349.

Værnepligt og Sessioner: Forslag til ny Værnepligtslov IV 314; preussisk Værnepligtslov V 38, 47. — Almindelig Værnepligt IV 306, 310, 362, 410; V 47; Værnepligtsalder V 47, 49, 269; Sessioner og Soldaterudskrivninger (1848—50) IV 364 f., 373 f., 379, 382; (efter 1864) V 47 ff., 165 f.; Fritagelse for Militærudskrivning III 408; V 167; Værnepligtstid V 47; personlig Tjenesteplygt (Mansdiens) II 255. — Værnepligtens Aftjening i Hertugdømmerne IV 314. — De værnepligtige og Optræksforholdene V 38, 47 ff., 102, 165 ff., 220; Kontrolforsamlinger V 49 f.; Edsnægterne V 49 f.; „de hjemløse“ V 263; Overenskomst mellem den danske og preussiske (tyske) Regering ang. de værnepligtige (1869) V 52; (1916) 263; nordslesvigske Soldaters Rømninger under Verdenskrigen V 268 f.

Hærens Bestanddele: Ledingshæren se Leding. — Adelsudbud II 18, 23 ff., 85, 94 f., 98, 157, 204 ff., 352, (jvf. Adel, Forrettigheder og Pligter); Rostjeneste se Adel, Forrettigheder og Pligter; Lensmændenes Tjenesteplygt II 273; Hertugens Tjenesteplygt se Statsret, Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling, 2. Lensforhold; Borgerstandens Krigstjeneste III 20; Bondestandens Krigstjeneste III 20. — Landmilits III 330; IV 356; Landeværn III 13, 419; IV 64; V 47; Landstorm IV 87, 350 f., 355, 357, 362. — Hvervede Tropper II 209, 225 f., 233, 352; III 13, 187 ff., 197 f., 203, 205 ff.; staaende Hær III 197 f., 203; IV 64. — Sønnerjyske Elementer i den danske Hær IV 365.

Enkelte Afdelinger: de „annekerede Batailloner“ IV 64; Artilleri II 230; Borgervæbninger: i Flensborg IV 20, 184, 354, 436; i Husum IV 350; i Slesvig By IV 346, 349; i Tønder IV 354 f.; Frikorps IV 63 f., 350; Gensdarmeri IV 410, 449; Jægerkorps IV 63; Kystmilits IV 64; Rytteri II 18, 23 ff., 85, 94 f., 157, 204 ff., 225, 255, 386; III 20, 188, 455 f.; nationalt Rytteri III 269.

Befæstningsvæsen: Bygdeborge (bl. a. „Markgrafenburg“ ved Haddeby Nor) I 152 f.; Grænsevirket „Ollemersdiger“ („Oldemorsdiger“) I 153 ff.; vestslesvigske Ringvolde (fra Vikingetiden) I 306 f. — Danevirke: Tilblivelse under Kong Gudfred I

229 ff., 268; Halvkredsvolden om Hedeby I 251 ff., 262; Dronning Tyres Kampestenmur I 268 ff.; Valdemar d. Stores Teglstensmur I 268, 376 ff.; Danevirkestillingen 1864 IV 499 f., 503. — Befæstningsværker ved Sliøbjet: Juriansborg I 386, 465 f.; Kil I 352; Margrethevold I 352 ff.; Slesvig By I 352, 467; II 23; Kort I 353. — Jordvirket „Mildeborg“ I 367; Erik af Pommerns Befæstningsanlæg II 64 f.; befæstede Borge I 381; II 18, 23, 64 f., 99, 152. — Christianspris III 20, 162; Frederiksort III 162; Gottorp III 172 f.; Holmer-Skanse III 188 ff., 194; Husum Skanse III 194; Sorger-Skanse III 188 ff.; Stapelholm Skanser III 30, 172 f.; Svavsted Skanse III 194; Tønning III 172 f., 194 ff., 203. — Tysk Forsvarsstilling i Nordslesvig (1914—1918) V 269.

Høvdning: Bronzealderhøvdnings Udrustning I 176.

I

Idealisme se Aandsliv og Litteratur.

Indfæstning se Bondestand, Ydelser til Jorddrovten.

Indfødsret: Indigenatsformular II 169, 240, 264; Embedsmænds Indfødsret se Forvaltning, D. Embedsstanden; Indfødsretsloven af 1776 III 398; Optræksforholdene se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864; Forordning om Naturalisationsansøgninger 1883 V 169; Kundgørelsen af 1888 V 190 f.; dansk Indfødsretslov af 1898 V 231, 263 f.; tysk Statsborgerlov af 1913 V 245; dansk Love af 1916 ang. Indfødsret V 263 f.

Indførselsforbud se Toldvæsen, Toldtariffer.

Indigenatsformular se Indfødsret.

Indlager se Retsvæsen, Civilret, Gældsfængsel.

Industri se Haandværk og Industri.

Indvandring se Befolkning, Ind- og Udvandring.

Inkorporation i det Tyske Forbund se Slesvig-Holstenismen.

Interdikt se Kirke, Liv og Lære.

Istid se Geologi, Geologiske Perioder.

J

Jagt (jvf. Dyreliv) I 112 ff., 116, 128; II 159, 372. — Jagtret II 386; III 162, 241, 244, 247; IV 200; Afskaffelse af Jagtregaleret IV 361; Jagthoveri IV 209, 244.

Januarkundgørelsen af 1852 se Statsret, Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling, 1. Forhold til Kongeriget.

- Jarl se Forvaltning, *Provinnsforvaltning*, 2. Embedsmænd.
- Jernalder se Befolkning, *Kulturepoker*.
- Jernbaner se Samfærdsel.
- Jernbyrd se Retsvæsen, *Proces*.
- Jernfondet (1903) se Pengevæsen, *Andre Pengeinstitutioner*.
- Jordemodervæsen se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Sundhedsvæsen og Sygepleje*.
- Jordolie (Petroleum) se Geologi, *Dannelser*.
- Junkergaarde se Bondestand, *Selvejebønder*.
- Jus armorum se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 2. Lensforhold.
- Jydepotteindustri se Haandværk og Industri, *Enkelte Industrigræne*, *Pottemageri*.
- Jydske Lov se Lovgivning.
- Jættestuer se Befolkning, *Kulturepoker* samt *Begravelsesmaader*.
- Jøder se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.
- Kaadner se Bondestand, *Landarbejdere*.
- Kanaler: Planer om en Nord-Østersøkanal II 435; IV 72 f., 78; Ejderkanalen (den slesvig-holstenske Kanal) III 446, 454, 457 f.; IV 69, 77, 150, 180; Kieler-Kanalen (Nord-Østersøkanalen) I 4; V 443 f.
- Kancellier se Forvaltning, *Centralforvaltning i København og Provinnsforvaltning*, samt Retsvæsen, *Domstole*.
- Kannik se Kirke, *Gejstlighed*, *Domkapitler*.
- Kanon se Bondestand, *Ydelser til Jordavrotten*.
- Kaperi se Søfart.
- Kapitalisme se Pengevæsen, *I Almindelighed*.
- Kathedraticum se Kirke, *Finansielle og økonomiske Forhold*.
- Katolikker (efter Reformationen) se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.
- Kieler-Omslag se Pengevæsen, *I Almindelighed*.
- Kielske Biennium se Undervisningsvæsen, *Universiteter*.
- Kirke I 80, 237-244, 248 f., 271 ff., 280-284, 326 f., 330-338, 351, 361 ff., 371, 382-386, 389-393, 416-452, 454 f., 472 (Note); II 10, 12-18, 56 ff., 89, 96 ff., 106-127, 139, 142, 149, 167, 170, 172, 200 f., 207, 219 f., 222, 236, 240, 242 ff., 279-288, 292, 301-342, 346-352, 354 ff., 368, 378, 388 ff., 392 ff., 411, 424, 440-453, 456 f., 467 f., 471 ff.; III 7 f., 10, 23, 25, 29, 33 f., 38, 51, 86, 103, 108-127, 130 ff., 137, 140-146, 148 ff., 158, 160, 166, 173, 179, 218, 220, 222, 224, 228, 241 f., 244, 257, 291-306, 310 ff., 324 ff., 331, 336, 363-372, 381-387, 393 f., 404 ff., 459-467, 480 ff., 487, 489; IV 11, 31-36, 56 ff., 114 ff., 134 f., 169, 172, 176 ff., 186 ff., 206, 239, 241 f., 261, 263 f., 281, 314, 333, 356 f., 363 f., 370, 374, 385 f., 391, 394, 409 ff., 429, 431 ff., 450 ff., 454 ff., 460-467, 470 f., 489, 500 f., 505, 510; V 13, 47, 75, 124 f., 184 ff., 192, 224, 251 ff., 307 ff., 316 ff., 325-347, 358-398, 403 ff., 408, 420 f., 489.
- Kirkelige Forhold i Almindelighed:*
1. Kristendommens Indførelse: Ansgars Missionsvirksomhed I 237 ff.; Danerne kristnes I 271 ff.; de første danske Bispedømmer I 272; Missionsarbejdet standses næsten I 280 f.
 2. Kirkelige Forhold før Reformationen: Pavemagtens Indflydelse I 238 f., 272, 332 f., 382 f., 392, 418, 421, 442 f.; II 15, 17, 108, 110 f., 207, 283 f., 310 f.; Pavebullen af 948 om Bispedømmers Oprettelse I 272; Pavernes Indflydelse paa Bispestolernes Besættelse I 382, 421; II 108, 110 f., 283 f.; pavelig Stadfæstelse af Slesvig Bispestols Privilegium af 1187 I 418; Pavens Indgreb i Striden mellem St. Michaels- og Guldholmmunkene I 442 f.; pavelig Kommisær II 310; pavelig Legat I 238 f., 272, 333, 392; II 207; pavelig Nuntius II 15, 110. — De danske Kongers Stilling til Hamborg-Bremens Ærkestol I 382 ff., 330 ff.; Ærkebiskop Jakob Erlandsøn støtter Holstenerne og Erik Abelsøn II 13 ff.; Kongernes og Hertugernes Forhold til Bispestolene i Slesvig og Ribe I 416 ff.; II 15 f., 34, 54, 106 ff. — Første egentlige Kirkebygningsperiode I 334 ff.; Nybygning af Kirker I 422 f.
 3. Reformationens Indførelse: Tanken om kirkelig Reformation opstaar II 287 f.; Reformationen vinder Indpas II 314 ff.; kirkeligt Kaos II 322 f.; Indgreb i Kirkens Tienderrettigheder II 319; Klostrene under Reformationen II 326 ff.; (Klosterreformen 1541) 340; Lutherske Prædikanter og Præster under Reformationen II 315 f., 322 ff., 328-341; Præsteskolene i Haderslev II 325; de lutherske Menigheder II 336 ff. — Frederik I's Holdning II 316 ff., 326 f., 329, 331, 333; Hertug (Kong) Christian (III)'s Holdning II 316, 319 ff., 331 ff.; Biskop Godske Ahlefeldts Holdning II 316, 320 ff., 334 ff.; Overenskomst mellem Hertug Christian og Biskop Godske Ahlefeldt 1533 II 334 ff.; Privilegiebekræftelsen 1533 II 334 f., 339; Landdagen (i Rendsborg 1525) II 317 ff.; (i Kiel 1526) 319 f.; (i Rendsborg 1540) 339; (i Rendsborg 1542) 341 f.; Koncilierne i Odense og Haderslev 1537 II 336; Synoden paa Gottorp 1538 II 338; Kirkeordinanserne af 1528 og 1542 se *Kirkelig Lovgivning*. — Kirkelig Selvstændighed II 440.
 4. Kirkelige Forhold efter Reformationen: Kalvinsk Kirkepolitik III 7 f., 10, 108 f.; ortodoks Kirkepolitik III 109 ff.; Tolerance-

politik III 119; Ortodoksi, Pietisme og Rationalisme se under *Liv og Lære*; Kirken under Oprøret 1848—50 IV 363 f., 385 f.; danske Frimenigheder efter 1864 se under *Liv og Lære*; Tyskhedens Ukirkelighed V 383. — Nordslesvigsk Kirkefond V 343; Udvalg for kristelig Virksomhed i Nordslesvig V 192, 343.

Kirkeret og Kirkeforfatning: Før Reformationen: under Hamborg-Bremens Bispestol I 239 f., 271 f., 282, 284, 326 f., 330 ff.; Bestræbelserne for et nordisk (dansk) Ærkebispedømmes Oprettelse I 332 ff.; under Ærkebispens i Lund II 243, 440; Bispedømmet Slesvigs statsretlige Stilling II 242 f., 349; Kongens umiddelbare Lenshøjhed over Bisper og Herreklostre I 417 f.; II 97, 106; Kongens Indflydelse paa Bispevalg I 331, 363 f., 416 f.; Synodestatutter (1496) II 311, 314. — Se tillige *Forvaltning*, *Bispedømmer*.

Efter Reformationen: Kirkeordinanserne af 1528 og 1542 se *Kirkelig Lovgivning*: Christian IV's Reces af 1629 III 111; Danske Lov (i Haderslev Provsti) III 331; Biskop Callisen stemt for en Kirkeforfatning IV 187 f.; Kirkens Stilling efter 1864 V 358 f.; dansk Kirkeret bevares efter 1864 paa Als samt i Tørninglen Provsti og Enklaverne V 328, 334; Kirke- og Synodalordningen for Slesvig-Holsten (1876—78) V 359 ff. — Landsherrens kirkelige Myndighed (som kirkeligt Overhoved) II 331, 441 ff.; III 108 f., 293; V 359 ff. — M. H. r. Gejstligheden se *Gejstlighed*. — Menighedens Deltagelse i Præstevalg III 112 ff., 117, 372; Ret til Valg af Menighedsrepræsentanter III 112; V 361; Optanter og Optantbørn ikke Stemmeret V 378; Udtredelse og Udelukkelse af Landskirken V 344 f. — Kirkelige Repræsentationer se *Kirkelige Repræsentationer og Møder*. — Se desuden *Kirkelig Lovgivning*, *Love* og *Forordninger*.

Visse Landsdeles kirkeretlige Stilling: Als under Fyns Stift I 416, 422; II 283, 356, 388, 440, 443; III 110, 166, 382; Hans d. Yngres Krav paa kirkelig Overhøjhed over Als II 356; Sønderborg og Kegnæs under Slesvigs kgl. Superintendent III 166; Als selvstændigt Stift i Forbindelse med Ærø IV 431; V 328; lægges 1864 ind under Slesvig Stift V 328; bevarer dansk Kirkeret efter 1864 V 328. — Enklaverne II 283; V 334. — Femern II 283, 354 f. — Sundeved med Ryd Klosters Distrikt II 443. — Tørninglen II 354, 356, 440; III 110; V 334. — Ærø II 283, 356, 440, 443; III 110; selvstændigt Stift i Forbindelse med Als IV 431; V 328.

Kirkelig Lovgivning: Lovgivningsmyndighed II 442 f., 447; III 111 f.; V 359 ff.

Love og Forordninger: Synodalstatutter (1496) II 311, 314. — Kirkeordinansen (af 1528) II 324 f., 329 ff.; (af 1542) 336—342, 378, 440, 442 ff.; Fremmedartiklerne

af 1569 II 449; Christian IV's Reces af 1629 III 111; Fællesforordningen af 9. April 1636 om hver en Generalsuperintendent og Oprettelse af fælles Generalkonsistorium III 111; Danske Lov (i Haderslev Provsti) III 331; Kirke- og Synodalordningen for Slesvig-Holsten (1876—78) V 359 ff.; Kirkelov om Indførelsen af en ny Gudstjenesteordning (1892) V 368 f. — Kirkelige Sprogforordninger: Sprogreskriptet af 1810 IV 56 ff.; Patent af 9. Jan. 1861 IV 489. — Forordninger ang. Præstevalg (1634) III 113; (1638) 114; (1736) 372; ang. Præstestændens Forbedring (1646) III 115; ang. Eksamen for teologiske Kandidater (1736) III 372, 460 f. — Forordninger ang. Kirketugt (to af 1623) III 111; (1636) 112; (1641) 112; ang. „beedigede Censorer“ (1646) III 112. — Kirkelov om Betingelser for Velsignelsen af et Ægteskab (1880) V 360. — Helligdagslove II 329; III 368. — Forordning om gudelige Forsamlinger (1741) III 368 f. — Forordninger ang. Katekismuseksamination (1623) III 122; ang. Konfirmationens Indførelse (1646) 122; (1736) 369; ang. Konfirmationsundervisning (1733) 369; Patent ang. Konfirmationshandlingens Sprog (1861) V 489. — Kirkelov om frivillig Indførelse af „Evangelisk-luthersk Salmebog for dansk-talende Menigheder“ (1890) V 367.

Kirkelige Repræsentationer og Møder: Synode i Slesvig 1063 el. 1065 I 333; Provstesyndere (o. 1200) I 421; det danske Provincialkoncilium 1425 II 110. — Koncilier i Odense og Haderslev 1537 II 336; Synode paa Gottorp 1538 II 338; Paabud om aarlige Synoder (1646) III 111; Synoder III 117, 294, 299, 372; Biskop Callisens Tanke om raadgivende Synoder IV 187 f. — Fællessynoden (i Rendsborg) V 346, 359, 361 f., 364, 366 f., 382; (1891) 375 ff., 383; (1893 f.) 379 f.; (1909) 403 f.; (1912) 404; (1915) 408; (1918) 408; Provinssynoden V 184; overordentlig Provinsialsynode 1871 V 359; Provstisyndere V 185 f., 361, 366 f., 377, 379; Kirkeforstanderskaber V 185, 361, 368; Kirkekolegier V 361, 381. — Præstekonventer IV 187; V 360. — Kirkemøder (1857) IV 471.

Kirkelig Forvaltning I 333 f., 416, 420 ff.; II 116, 283, 335, 339 f., 354, 356, 388, 411, 440-445, 450 f.; III 34, 109 ff., 121 f., 150, 166, 327, 382, 467; IV 11, 409 ff., 429, 431; V 185, 328, 334, 359 ff., 368, 378, 383, 406. — Bispedømmer (Slesvig, Ribe og Fyn) I 416; (Als-Ærø) IV 431; V 328; Bispedømmernes Omraader I 416; (Kort) 421; II 283, 354, 356, 388, 443; III 34, 110, 166, 382; V 328, 334; Provstier I 420, 422; V 328, 334; Antal Sogne og Kirker I 422; II 116, 283; Præbender I 420; II 335.

Kgl. Centralforvaltning III 111 f.; Tyske Kancelli III 112, 254; Regeringskancelliet i Glückstadt III 112; Bestyrelsen af sønderjydsk Kirke-, Skole- og Undervisningsvæsenet under Regeringskommisæreren IV 409 ff.; Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig (3. Dept.) IV 429; Kultusministeriet (Kultusministeren) i Berlin V 184 f., 359 ff., 377, 383. — Kirkeraad (i Superintendentens Sted) III 109; Konsistoriet i Kiel V 185, 359 ff., 383, 406. — Domkapitler se under *Gejstlighed*: Provstiudvalg V 361; Kirkeforstanderskaber V 185, 361, 368.

Embedsmænd: gejstlige Embedsmænd se *Gejstlighed*. — Kultusministeren i Berlin V 361, 383; Regensburg Chef for Bestyrelsen af sønderjydsk Kirke-, Skole- og Undervisningsvæsen IV 409 ff. — Amtmænd II 340, 441, 443, 451; III 112 ff.; Amtsskrivere II 444; beedigede Censorer III 112; Helligdagsfoder (Wrøgere) II 444; Kirkeskrivere III 327; Kirkeværger (Kirkesvorne, Kirkejurater) II 411, 444; III 112, 150, 303; Seksmænd IV 11; Ældste (Sognebefuldmægtigede) II 444; III 112; V 361, 378, 383.

Slesvig Bispedømme første organiserede danske Bispedømme I 333 f.; kirkeligt Selvsyre II 444 f., 450; III 112 f.; IV 11; V 359 ff.; Statens Bureaucrati og Regimente i Kirken V 363; Kirkevisitationer I 421; II 339 f., 354, 388, 440; III 111 f., 121 f.; (Generalvisitation) V 362, 378; (Specialvisitation) V 362; (Skolevisitation) III 467; Visitationberetninger se *Liv og Lære*; Kirkebøger III 142.

Kirkens finansielle og økonomiske Forhold I 334, 384, 414, 417 f., 423 f.; II 56, 96, 107, 112 ff., 116, 142, 149, 170, 200 f., 236, 242, 279, 283-288, 316 ff., 330 f., 333 f., 340 f., 354, 388, 418, 447 f.; III 23, 29, 33 f., 51, 158, 160, 173, 300; IV 263; V 420 f. — Kirkens økonomiske Kaar II 284 ff., 447 f.; Indtægter af Kirkegods II 285 f., 333 f., 340, 448; af Bispegods I 384, 417; II 284 ff., 440 ff.; III 23, 29, 33 f., 158, 173; (Salg og Pantsættelser af Bispegods) II 284; (Ribe Bispestol af Trøjborg i Pant) II 56, 107, 200 f.; af Kapitelsgods II 285 f., 447 f.; III 29, 33 f., 158, 160, 173; af Klostergods II 112 ff., 285 ff.; Kirker faar Indtægter af kgl. Gods I 334; Bispestolen i Slesvig faar Halvdelen af Møntindtægten i Slesvig By I 384, 414; II 96; Bispestolen i Ribe faar Halvdelen af Møntindtægten i Ribe I 418; Ribe Bispestol overdrages Halvdelen af Kronens Indtægter i Ribe I 418; Bøder II 286; private Gaver I 423; Toldindtægter II 286; Toldfrihed m. H. t. eget Forbrug II 170; Skattefrihed I 418; II 279; Ribe Bispestols Landboere (coloni) fritaget for Kværseede og Stud til Kronen I 418; Slesvig Bispestols Bryder og Landboere fritaget for enhver kongelig Tyngte I 418; II 286. — Kirkelige

Afgifter: Begravelsesaftgift III 300; Biskops-gave II 112; Bispespenge se *Kathedraticum*; Hyre II 317 f.; *Kathedraticum* II 285, 316 f., 330; Kirkeskat V 470; Landgilde II 316; Landgilde fra de nordfrisiske Omraader (terrarium) II 149, 286; Offer II 317; Plovskat I 418; Prokuration II 330; Sagesfald I 424; II 112, 286; Sjølegaver II 142; Skriftepenge II 317 f.; Stadspege II 292; Tiende I 424; II 116, 149, 242, 316 ff., 330 f., 333, 354, 388, 488; V 420 f.; (Bispetiende) I 424; II 112, 116, 242, 285 f., 319, 448; (Degnetiende) V 420 f.; (Kirketiende) I 424; II 116, 354; IV 263; V 420 f.; (Kongetiende) I 424; (Præstetiende) I 424; II 116, 388; V 420 f.; Friserens (Marskbøndernes) Tiendefrihed II 149, 418; de tre Ejerstedherreder Tønning, Geting og Holmbo fritaget for Bispetiende I 424; Aflysning af Tiende II 448; V 420 f.; Tiendekassernes Opløsning IV 263. — Kirkens Afgifter til Kurien og Kardinal Johannes de Castro II 283 f.; Bevilling af „Beder“ II 287 f.; III 51; Ekstraskat paa 50 % af Kirkens Indtægter (1525) II 236.

Kirkeligt Retsvæsen: Eksempation fra Herredstingene II 280 ff., 286; Hans den Ældre og Grænserne for den gejstlige Jurisdiktion II 354 f.; Benediktinerklostret paa Holmen ved Slesvig egen Jurisdiktion II 112; Prælaternes Hals- og Haandsret II 281 f. — Kirkelige Domstole: det slesvigske Domkapitel som Konsistorium II 442; fælles Generalkonsistorium III 111; Overkonsistoriet paa Gottorp III 257, 393; IV 32, 59.

Gejstlighed I 78, 272, 280 ff., 331, 337, 351, 361 ff., 371, 382 f., 389 ff., 416 ff., 420, 422 f., 436, 440 f., 472 (Note); II 10, 12, 14 ff., 34, 54, 89, 97, 99, 106-116, 124, 139, 149, 170, 200, 219 f., 240, 242 ff., 268, 279-288, 304-312, 314-326, 328-341, 346, 350, 352, 354, 389 f., 392 ff., 424, 440-448, 451 ff., 472; III 108-122, 128, 131, 140 f., 143 f., 146, 148, 150, 179, 218, 220, 222, 224, 228, 257, 291-297, 300-306, 325 ff., 331, 364-368, 372, 382, 393 f., 404 ff., 460-466, 480 f., 487; IV 11, 31-36, 134 f., 169, 172, 186 f., 206, 239, 261, 314, 356 f., 363 f., 370, 374, 385 f., 394, 431 ff.; V 124 f., 185 f., 318 ff., 326-347, 359-398, 403 ff. — Uddannelse II 306 f., 452; III 114 ff., 291 ff., 300, 460 f.; V 369 f.; Valg af Universiteter III 118 ff., 143 f.; aandelige Niveau II 451 ff.; III 304 ff.; Embedsbesættelser se *Biskopper*, *Generalsuperintendenter*, *Den lavere Gejstlighed* og *Kirkelige Forhold i Almindelighed*, *Kirkelige Forhold før Reformationen*. — Moral II 310 ff.; III 120 ff., 301 f.; Brud med Cølibat II 317. — Nationale Forhold, II 12, 14, 89, 108 ff., 283 ff.; III 140 f., 304; IV 33 ff., 363 f., 370,

385 f.; V 185 f., 319 ff., 336 ff., 371 ff.; den øverste Gejstlighed tysk (holstensk) II 89, 108 ff., 283 ff., 451; III 140 f., 304; se desuden Den lavere Gejstlighed. — Politisk Indflydelse II 285, 390; IV 169, 172, 206, 239; V 373 f.; under Oprøret 1848—50 IV 363 f., 370, 385 f., 394. — Hylding paa Gottorp 1684 III 179; Arvehylding paa Gottorp 1721 III 218, 220, 222, 224. — Privilegier: Christoffer II's Haandfæstning 1320 II 26; Ribprivilegiebrevet 1460 II 167, 170, 172, 268, 279; Privilegierne (1524) II 240, 279 f.; (1533) 251, 334; (1545) 346 f.; Skattefrihed I 418; II 279; Toldfrihed I 472 (Note); II 170, 279.

Biskopper: Bispedømmer oprettes I 272; Kongen som Overbiskop III 110; V 359 f.; Bispevalg I 331, 363; II 108 f., 283 f.; Regler for Bispevalg: (kanoniske) I 363, 416; (nye Bestemmelser 1542) II 341, 393, 441 f.; Pavens Indflydelse paa Bispevalg se *Kirkelige Forhold i Almindelighed*, Kirkelige Forhold før Reformationen; Ærkestolens (Hamborg-Bremens) Indflydelse I 331; Kongens Indflydelse I 331, 363 f., 416 f.; II 108, 110, 283, 341; Domkapitlernes Indflydelse I 416; II 108, 110, 283 f., 341, 393, 441 f.; Superintendenternes Indflydelse II 341; Præsters og Borgeres Indflydelse I 363 f., 416; personlige Kvalifikationer for at blive valgt til Biskop II 341; gejstlige Biskopper forsvinder II 346, 350, 352, 441 f. — Krumstav og Mitra I 436. — Kronens (Kongens) Lensmand I 417 f.; II 97, 106; Troskabsed til Kongen II 341; Slesvigbispens Stilling til Hertugen I 417; II 97; Ribebisperne støtter Kongen II 106. — Bispernes Privilegier I 417 f.; II 107, 286; Ret til at „tage Mænd“ I 417 f.; II 99; Skattefrihed I 418. — Bispernes Pligter I 417. — Biskoppens Medvirken ved Præsteordination II 440; Visitationer se *Forvaltning* samt *Liv og Lære*. — Bispernes Indtægter se *Finansielle og økonomiske Forhold*, Bispegods, Bispetiende, Bispepenge, Biskopsgave, Møntindtægt, Halvdelen af Kronens Indtægter i Ribe. — Politisk Indflydelse II 268, 390. — Biskop som Tyran II 108, 113. — Slesvigbiskopper I 272, 280 ff., 331, 337, 351, 361 ff., 382 f., 389 ff., 417 f.; II 15 f., 34, 54, 107 ff., 242 ff., 283 f., 316 f., 319 ff., 328 f., 331, 334 f., 340; (efter Reformationen) 346, 350, 352, 440 f.; IV 432 f.; Slesvigbiskoppens Stilling efter Reformationen II 341, 390, 440 ff.; Koadjutor II 441; Fyrstebiskopper II 346, 350, 352, 441 f. — Ribebiskopper I 272, 282, 331, 371, 416 ff.; II 106 f., 244, 283, 324, 331; (efter Reformationen) III 117. — Biskoppen over Als-Ærø IV 431; V 328 f.

Generalsuperintendenter og Superintendenter: Superintendent eller Visitor (fra 1528) II 332; fire Visitorer eller Superintendenter (fra 1538) II 338 ff.; Generalprovst for den gottorpske Landsdel II 442 f.;

Superintendent for hele Slesvig Stift II 442; Superintendent for den gottorpske Landsdel II 442; Ansættelse af to Generalsuperintendenter (en kgl. og en gottorpsk) 1636 III 111; kgl. Generalsuperintendent III 111 f., 117 f., 128, 131, 146, 148, 150, 220, 222, 293 f., 296; gottorpske Generalsuperintendenter III 111, 117, 119, 121 f., 128, 131, 150, 228, 292, 294 f.; Forholdet mellem Generalsuperintendenterne III 293 ff.; Generalsuperintendenter for hele Slesvig Stift (1684—89) III 293; (fra 1713) III 257, 326 f., 364 f., 393 f., 404, 462 ff.; IV 31, 363, 385 f., 431 ff.; V 318 f., 359, 361 ff.; (hans Sæde flyttes til Kiel) V 363. — Kongens Udnævnelse af Generalsuperintendenter V 361; dansk Bispeordination (1684) III 294. — Instruks for Superintendenter (1540) II 340; Generalsuperintendenternes og Superintendenternes Medvirking ved Præsteeksamen V 370; ved Præsteansættelse III 114, 300; ved Præsteafsættelse II 340; Visitationer se *Forvaltning* samt *Liv og Lære*.

Prælater: Domprovst I 420; Ærkedegn I 420, 422; II 335, 354; III 382; Kantor I 420, 422; II 111, 335; Abbeder for Ryd og Løgum Kloster II 113; verdslige „Prælater“ II 390. — Staar under Fællesregeringen II 200, 346, 389; kan kun stilles for Fyrsterne Fællesdomstol II 219 f.; staar jurisdiktionelt under Fyrsterne og Landdagen (Landretsdagen, Landretten) II 389, 392. — Prælaterne holstensk- eller tysksindede II 89, 111, 283 ff. — Politisk Indflydelse II 285, 390, 392 f.; Interessesmodsætninger mellem Prælater og Ridderskab II 287 f. — Privilegier: retslige Stilling II 240; Eksempation II 280 ff.; Hals- og Haandsret II 279, 281 f.; Skattebevillingsret II 268; III 241 ff.; Ret til Stadepenge II 292; Toldfrihed II 279. — Prælatsstol II 124, B. 125.

Domkapitler: Domkapitlet i Slesvig I 78, 420, 440 f.; II 89, 111, 284, 286, 307; (efter Reformationen) 335, 341, 390, 441 f.; III 331, 405 f.; Kollegiatkapitlet i Haderslev I 78; II 111, 115, 139, 286, 307; Domkapitlet i Ribe I 416, 420, 422, 440; II 286, 354. — Oprettelse og Organisation I 416, 420, 441; II 111; Domprovst, Ærkedegn, Kantor se Prælater; Kanniker I 420, 422, 440; II 111; Domkapitelsgods I 420; II 111, 285 f., 441; Præbender I 420; II 111, 335. — Indflydelse paa Bispevalg se Biskopper; Kaldsret til Præsteembeder se under Den lavere Gejstlighed. — Domstol i gejstlige Sager II 442; Forandringer i det slesvigske Domkapitelsamt III 331, 405 f. — Kapitlerne i Slesvig og Haderslev for-tyskes I 78; II 89, 111, 284.

Den lavere Gejstlighed: Præster I 422; II 116, 306 f., 310, 314 ff., 322 ff., 328-341, 444 ff.; III 112 ff., 296 f., 300 ff., 366 ff., 465 f., 480 f.; IV 134, 314, 363 f., 370, 385 f.; V 320 ff., 336 ff., 369 ff. —

Præsteeksamination II 331 f., 445; III 114 f., 300; teologisk Eksamen ved Overkonsistoriet paa Gottorp III 460 f.; IV 32, 314; lige Adgang for Kandidater fra Københavns og Kiøls Universiteter IV 261; Ansættelse af ulærde Sognepræster II 317. — Betingelser for Ansættelse som Præst (1669) III 292; (1695) 300; Prøveprædiken II 445; V 361. — Præstevalg II 149, 393 f., 444 f.; III 112 f., 300, 372; IV 11; V 361. — Patronats- og Kaldsret: Kongens II 115; III 113 f.; IV 32, 35; Hertugens II 115 f., 334 f.; III 113 f.; Biskoppernes II 115; Domkapitlernes II 115; Konsistoriets V 361; Klostrenes I 443; II 115, 334; Adelsens se Adel, *Forretligheder*; Bygherrerens I 423; Magistraters og Byraads II 116, 424; III 113. — Amtmandens og Provstens Deltagelse i Præstevalg III 112 ff.; Landsherrens Bekræftelse af Kaldelsen II 445. — Afsættelse af Præster II 334, 340. — Præsted II 331; III 108, 118; Præsterne og Edsaffæggelsen til den preussiske Konge efter 1864 V 44 ff., 328 f., 334, 342; Præstedragt V 344, 392; Præstenavnet V 344. — Pligt til at ægte Præstenken II 446; Præstekaldenes Arvelighed II 446; III 114, 144. — Sognepræsternes Hjemmehørigheid II 451 f., 472; III 144; V 370. — Danske Præster IV 35 f., 363 f., 374, 385 f.; V 328 ff., 372 f., 377, 381 f.; tyske Præster IV 33 f., 363, 385; (tyske politiserende Præster) V 373 f.; Præsternes og Kirkens Fortyskning V 185 f.; nordslesvigske Præstestand en Klasse for sig V 371 f.; Præsternes Skolepolitik efter 1888 V 375 ff., 403 f.; Forbud mod kongerigske Præsters Gæstprædikener V 124 f., 338. — Købstadpræster II 451; III 141 f.; Landsbypræster II 451 f.; III 144. — Lutherske Prædikanter og Præster under Reformationen II 315 f., 322 ff., 328-341; Oplysningstidens (Rationalismens) Præster III 465 f.; IV 33 ff.; Præsternes sociale Virksomhed IV 134 f.; V 372, 384 ff. — Kalandgilder se *Gilder*; Præstekonventer se *Kirkelige Repræsentationer og Møder*. — Præstegaarde V 403. — Degne II 330 f., 340; Diakoner III 296, 301, 303, 382; Klerke II 310; Provster II 330 ff., 443, 448, 451; III 111 ff., 294; IV 432; V 361; Generalprovst se Generalsuperintendenter og Superintendenter; Amtsprovster II 443 f.; 451; Herredsprovster II 332, 444; III 111 f.; Kongens Udnævnelse af Provster V 361; Provstvisitationer II 332, 448; V 362; Provstvisnyoder se *Kirkelige Repræsentationer*; Vikarer II 111, 115, 304, 306.

Liv og Lære (jvf. *Selskaber og Foreninger*, *Kirkelige og religiøse*): Adlers Agende se *Agende*; Aflad II 333; Afladshandel II 309 f.; Aftensang se *Gudstjeneste*; *Agende* II 314; III 299 f., 464; V 368; (Adlers *Agende*) III 463 f.; IV 115; V 317, 368; (Ritualfrihed) V 317, 368 f.; Almisser II 312; Alter I 438, 440;

II 123, 304 ff.; (Antemensale) I 438; II 123; Alterbog se *Agende*; Alterkalk II 122, 323; Altertavle I 438; II 123 f., 303; Andagtsbøger II 314; (Diurnaler, Bønnebøger) II 314; Antemensale se *Alter*; Apostle I 438; II 122, 302, 308; Augsburgske Konfession III 109; V 394; Banden og Sværgen III 112; V 388; Bandlysning I 382; II 14, 106, 108, 317 f., 334; Barmhertighedsgerninger I 448; II 308; V 385 f., 388 f., 391; Bededag se *Bods- og Bededag*; Bedetimer (latinske) III 310; Begravelse V 346; Bibel (og Evangelium) II 314, 329 f.; V 318; Bods- og Bededag III 336; Bornholmerne V 395; Breviarier II 306, 314; Bønnebøger se *Andagtsbøger*; Ceremonier: (papistiske afskaffes) II 329 f., 340; (reformerte ved Gudstjenesten) III 109; Daab I 237, 242; II 330; III 464; V 368 f.; (Døbefont) I 429, 434; II 122; Dansk som Kirkesprog se *Sprog*, *Kirkesprog*; Dejer se *Moral*; Disciplinærstraffe III 112; Diurnaler se *Andagtsbøger*; Djævelen II 330; Djævelbesværgelse I 441; II 330; III 372; Djævletro III 302, 306; Døbefont se *Daab*; Eksorcisme se *Djævelbesværgelse*; Evangelium se *Bibel*; Fadervor III 464; Fastens Berettigelse II 324; forargeligt Levned se *Moral*; Fremmedartikler II 449; Frimenigheder (danske efter 1864) V 13, 75, 124, 186, 307, 338 ff., 344 ff., 403 f., 406; Frisisk som Kirkesprog se *Sprog*, *Kirkesprog*; Fromesse se *Gudstjeneste*; Fromhed I 238, 436; IV 186, 188; se tillige *Pietisme*; Froprædiken se *Gudstjeneste*; Gravstene II 125; Grundtvigianisme IV 465 ff.; V 75, 326, 331, 335 ff., 363, 394 f.; gudelige Forsamlinger III 368 f., 466; V 388, 394 ff.; se tillige *Lægprædikanter*; Gudsdom I 273; II 10; Gudstjeneste II 329 f., 334 f., 448, 468; III 111, 381 ff.; V 360 f., 368 f., 381 ff., 403; (Aftensang) V 319 f., 332; (Fromesse, Froprædiken) II 468; III 382; V 319, 332; (Højmesse) II 468; III 381 f.; V 320, 325 f., 330 ff., 368; (Visitationsgudstjeneste) III 112; (Pligt at overvære Gudstjenesten) II 450 f.; III 112; Hekseri og Trolddom se *Overtro og Trolddom*; Helgenbilleder I 438; II 122 ff., 302 f., 309; Helgendyrkelse I 436 f.; II 122 ff., 301 ff., 308 f., 329, 335; (Maria) I 438; II 122, 302, 306, 308; (St. Anna) II 122, 302, 308 f.; (St. Hjalper) II 303 f., 309; (St. Jørgen) II 302 f., 309; Helligdage II 329; (Afskaffelse) II 329; (Overholdelse) II 450 f.; III 112; Herrnhutisme se *Fremmede Trosbekendelser*, *Herrnhuter*; Højmesse se *Gudstjeneste*; Indre-Mission V 47, 224, 251 ff., 318, 328, 335 ff.; 359, 363, 374, 381, 383-398, 405 f., 408; Interdikt II 14; Jærtegn II 10, 14; Katekisation III 122, 146, 297, 300, 480 ff.; IV 186; Katekismus III 294, 461, 480; (Luthers lille K.) II 122; (Pontoppidans Forklaring) 369 f.; Kirker (jvf. *Kunst*, *Bygningskunst*): (bygges)

I 242, 244, 248 f., 334 f., 337 f., 422 ff.; II 116 ff.; (deres Antal) I 422; II 116; Kirkebesøg IV 186, 451 f., 489; Kirkebod (offentlig) III 112; Kirkebøn (for Statsoverhovedet) III 222; IV 363, 385, 500 f.; V 46; Kirkeindvielse II 333; Kirkeklokker II 125; (Klokkeringning) V 346, 404; Kirkeliv II 322 f., 332 f., 450 f.; III 122 f., 465 ff.; IV 186, 450 ff., 456 f., 460 ff., 489; V 336 ff., 384 ff.; Kirkelære se Teologi; Kirkesprog se Sprog, *Kirkesprog*; Kirketugt I 351; II 450; III 111 f., Klokkeringning se Kirkeklokker; Klostertugt I 441; II 310 ff.; Knudsmesser se Messe; Kommunion se Nadverens Sakramente; Konfirmation III 122, 298 ff., 489; Konkordieformlen se Teologi; Korallbog V 368; Kordreng II 322; Krucifiks I 438, 440; II 122, 124 f., 302; Krumstav I 436; Kryptokalinisme III 108, 117, 126; Kætteri (Vranglære) II 331 ff., 449; III 119, 124, 293, 295 ff.; Latin se Sprog, *Kirkesprog*; Legende II 314; Litani II 330; Liturgi V 368 f.; Lægfolkets kirkelige Oplæring III 122; Lægfolkets religiøse og moralske Standpunkt III 122 f., 300 ff.; Lægprædikanter V 385, 389, 394; den rette Lære se Teologi; Materialisme III 123; Menighedssang II 448; Messe: (kattolsk) II 301 f., 308, 329; (Knudsmesser) 348; (Messens Ændring) 334 f.; (evangelisk) II 328; 448, 468; Messebøger II 314; (højtydsk) III 137; Messedragt V 317; Messehagel II 329; Missale se Messebog; Mission I 237 ff., 271 ff., 280 f.; V 386 f., 390; Mitra I 436; Monstrans II 323; Moral (Gejstlighed og Munkes) I 441; II 310 ff.; III 120 f., 125, 301 ff.; (Dejer) II 310; Nadverens Sakramente II 317 f., 326, 329; III 111, 386, 466; IV 186; (Forsømmelse af Altergang) II 450; III 111; Oplysnings-tiden IV 33 ff.; se tillige Rationalisme (III og IV); Ortodoksi (luthersk) II 449 f.; III 109 ff., 117 ff., 131, 293 ff.; Papisme II 340, 449; Passionsrelief I 438; Pietisme III 293 ff., 363 ff.; IV 432; V 317, 338, 342, 384; Pilgrim I 440; II 125; Postiller II 314, 330; IV 116, 465; V 387; Primsigning I 242; Processioner II 308; Prædiken II 114, 329 f., 448, 468; III 116 f., 123, 381 ff., 480 f.; (Modvilje mod tysk Prædiken) III 148; almindeligt Præstedømme III 124; Rationalisme III 460 ff.; IV 114 ff., 186; V 317, 328 f., 395; se tillige Oplysnings-tiden; Relikvieskrin I 438 f.; Rettroenhed (luthersk) se Ortodoksi; Ritual se Agende; Rosenkranse II 302; Rosenkranselskaber II 298, 302; Røgeleskar I 441; Salmebøger II 325, 456; III 294, 300, 304, 311, 370 ff., 461, 466 f.; IV 115, 187; V 317, 328 ff., 336, 364 ff., 369; Salmer II 316, 325, 456, 468; III 132, 294, 370 ff., 461; V 318, 364 ff.; Sektvæsen II 449; III 123 ff., 296 f., 368 f.; V 395; Separatisme III 368 f.; IV 462; Sjølægaver II 333; Sjølemesser II 301 f., 304 f., 328 f., 333;

Sjælesorg II 114; Skrifte II 329; Skriftepenge II 317 f.; Sværgeren se Banden; Sværmeri II 333; III 125 f.; Synkretisme III 293; Tekstrækker III 464 f.; Teologi II 326, 449 f., 456 f.; III 117 f., 120, 130 f., 293 ff., 460 ff.; IV 116 f.; V 362, 384 f., 388, 396; (den rette Lære) III 117 f., 293 ff.; (Konkordieformlen) II 449 f., 452; III 118; (Sakramentlæren) II 326; V 396; (Trosbekendelse) III 109; V 368, 394; Tidebøger II 314; Tidebønner II 301, 308, 335; Tidesang II 328; Trosbekendelse se Teologi; Velsignelsesønske III 464; Vigilier II 306, 328; Visitsberetninger III 122, 387; IV 186, 450 ff.; Visitsgudstjeneste se Gudstjeneste; Vokskærter II 322; Vranglærdom se Kætteri; Vækkelse IV 114 ff.; V 388 f., 395.

Klostervæsen I 337, 440-452, 454 ff.; II 89, 97, 111 ff., 116, 119, 200, 285 f., 310 ff., 326 ff., 333 f., 340, 390; III 244, 324. — Leshøjhed over Herrekloster II 97; Værnebrev for Kloster II 113; Franciskanernes Provinsialminister II 311 f.; Franciskanernes Vikar for Provinsen Dacia II 312; Abbeder II 113, 285; Gardian II 312 f., 326; Klosterprovst II 112; Priorisse II 112; Provisor II 313; Munke ved Domkirkerne (Kapitlerne) I 440. — Klosterens nationale Betydning II 113 f., 285, 312; det danske Element i Klosterne II 89, 312. — Klosterliv I 441 f., 448; II 310 f.; Observansens Indførelse II 311 ff.; Klosterreform II 311 ff., 340; Reformationens Indpas II 326 ff. — Klostergods II 112 ff., 285 ff.; Klosterindtægter I 442 ff.; II 112 ff., 285 f.; Skattefrihedsprivilegium II 112 f.; Toldfrihed II 112; Sagefald II 112; Biskopsgave II 112; Bispens Gæsteri II 112; egen Jurisdiktion II 112; Patronatsret I 443; II 115, 334; Asylret II 115.

Munkeordener: Antonitter II 114; Benediktinere I 337, 440 ff.; II 111 f.; (Cisterciensere) I 440 ff.; II 112 f.; (Cluniacsere) I 440 ff.; Dominikanere (Sortebrødre) I 448 ff.; II 114, 313, 328, 333; Franciskanere (Graabrødre) I 448, 450 ff.; II 114, 119, 310 ff., 326 ff., 333; (Konventualer) II 311 f.; (Observer) II 311 ff.; den hollandske Kongregation II 313; Marianer II 311; Minoritter se Franciskanere; Tiggermunke se Dominikanere og Franciskanere.

Kloster: Antonitterklostret i Maarkær II 113 f.; Benediktinerklostret (Guldholm) I 441 ff.; II 112; (i Løgum) I 444 ff., 454 ff.; II 112, 116, 333, 340; (i Ryd) I 443 f.; II 113, 116, 333, 340; (i Seem) I 440, 444, 452; (ved Slesvig) I 337, 440 ff., 452; Benediktinernonneklostret (paa Holmen ved Slesvig) I 452; II 111 f., 333; III 324; (i Ribe) I 452; Dominikanerklostret (Sortebrødre) (i Haderslev) I 449; II 114, 328; (i Ribe) I 448; II 114; (i Slesvig) I 448; II 112, 114, 328; Feldkloster se Benediktinerklostrene i Løgum og Ryd samt

- Benediktinernonneklostret paa Holmen ved Slesvig; Franciskanerklostret (Graabrødre-klostret) (i Flensborg) II 114, 311, 326; (i Husum) II 311, 327; (i Ribe) I 450; II 114; (i Slesvig) I 450 f.; II 114, 310 ff., 326; (i Tønder) I 450; II 114, 312, 327 f.; adelige Jomfruklostre II 390; III 244, 324.
- Fremmede Trosbekendelser* II 449; III 86, 103, 125 ff., 297 f., 372. — Fremmedartiklerne II 449; Fristeder for fremmede Religionsbekendere („Kætterasylerne“ i Altona og Frederiksstad) III 126, 296 ff.; Religionsfrihed III 86, 103; Tolerance III 119, 126, 298. — Baptister se Gendøbere; Brødre-menigheden se Herrnhuter; Davidjoriter III 126 f.; Gendøbere (Baptister) II 449; IV 462; Herrnhuter (Brødre-menigheden) III 368 f., 459 f., 465 f.; IV 281, 333, 432, 462; V 317, 338; Jøder III 103, 297 f., 354, 455; IV 73, 173, 476; Katolikker III 86, 103, 126, 297 f., 372; Kryptokalvinister se *Liv og Lære*, Kryptokalvinisme; Kvækere III 298; Mennonitter III 103, 126, 372; Reformerte III 86, 126, 297 f., 372; Remonstranter III 103, 126; Socianere III 298; m. H. t. Kættre og Sværmere se *Liv og Lære*, Kættteri og Sværmeri.
- Kirkeforstanderskab se Kirke, *Kirkelige Repræsentationer og Møder*.
- Kirkefred se Retsvæsen, *I Almindelighed*.
- Klassicisme se Kunst.
- Klima I 7 ff., 14 ff., 36 ff., 111 ff.; IV 69.
- Klitter se Geologi, *Dannelser*.
- Klosterpolitikerne se Forfatning, *Politiske Partier*.
- Klostre se Kirke, *Klostervæsen*.
- Klædedragt se Befolkning, *Klædedragt*.
- Knés (vendisk Ord for Konge) I 346, 356.
- Koge se Digevæsen samt Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.
- Kolonihaver se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Sundhedsvæsen og Sygepleje*.
- Kolonisation: sachsiske Kolonister til Landet mellem Sli og Ejder I 76, 482 ff.; nederlandsk Kolonisation III 79 f., 86, 125 f.; Kolonisation af Hederne III 340 ff.
- Kommissioner: Slesvig-holstenske Landkommission (nedst 1768) se Forvaltning, *Provinsialforvaltning*, 1. Institutioner; Lovkommissioner (1806 og 1840) se Lovgivning; Kommission til Hertugdømmernes Genbesættelse (1814) IV 89 ff.; den holstenske Forfatningskommission (nedst 1816) IV 101, 106 f.; Forvaltningskommission for Nordslesvig (1848) IV 356; Immediatkommissioner (1848) IV 369; den internationale Kommission (1919—1920) V 294, 300 ff.
- Kommune se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.
- Kommunitetsstipendium se Undervisningsvæsen, *Universiteter*.
- Kompagnier III 104 f., 348.
- Koncilium se Kirke, *Kirkelige Repræsentationer og Møder*.
- Kong Valdemars Jordebog se Skattevæsen, *Skatteansættelse og Skatteopkrævning*.
- Kongefred se Retsvæsen, *I Almindelighed*.
- Kongelevlisten se Skattevæsen, *Skatteansættelse og Skatteopkrævning*, Kong Valdemars Jordebog.
- Kongerigske Enklaver se Retsvæsen, *I Almindelighed*, og Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs Omraade*.
- Kongetroskab og Patriotisme III 389 f., 483 f.; IV 25, 37 ff., 63 f., 87, 104 f., 111, 114, 239, 281 ff.; gottorpsk Uvilje mod den danske Konge i 18. Aarh. IV 39 f.
- Konkordieformlen se Kirke, *Liv og Lære*, Teologi.
- Konsistorium se Kirke, *Kirkelig Forvaltning*; *Kirkeligt Retsvæsen*; *Gejstlighed*, Den lavere Gejstlighed.
- Konsumtion se Toldvæsen, *Forskellige Arter af Told*.
- Kontributioner se Skattevæsen, *Enkelte Skatter og Afgifter*.
- Konventer se Kirke, *Kirkelige Repræsentationer og Møder*.
- Konventualer se Kirke, *Klostervæsen*, Munkeordener (Franciskanere).
- Kornpriser se Handel, *Enkelte Handelsartikler*, Korn.
- Korstog I 364.
- Kosmetik I 313 f.
- Kreditvæsen se Pengevæsen, *I Almindelighed og Andre Pengeinstitutioner (Kreditanstalter)*.
- Kreds se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.
- Kridttid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
- Kriminalstatistik se Befolkning, *Befolkningsstatistik*.
- „Krisen i Firserne“ se Landbrug, *Tidsforhold*.
- Kroning og Salving I 388, 398, 406; II 3, 9 f., 11, 14, 197, 382; IV 99.
- Krudt II 48.
- Kryptokalvinisme se Kirke, *Liv og Lære*.
- Kulturepoker se Befolkning.
- Kunst: Gottorp som Centrum for Kunst II 369; III 138 ff., 152, 292, 307 f.; det gottorpske Kunstkammer III 307, 379. — Kunst og Idealisme V 401 f.
- Stilarter*: „Nordiske Bronzer“ I 135; „Edelstensstil“ I 303; baandformet Dyrestil I 304; „Jellingestil“ I 305; romansk Stil (Rundbuestil) I 424 ff., 434 ff., 445 f., 448; II 116 ff.; Overgangstil I 445; II 116 ff.; gotisk Stil (Spidsbuestil) I 436, 445, 448; II 116 ff.; Sengotik II 119 f.; Renæssance-

stil II 369, 429, 460 ff.; III 79, 98; (gotisk Renaissance) III 307; Bondestil II 466 f.; Barokstil III 98, 138 f., 307 ff., 397 f., 478; Rokokostil III 379 f., 478; Klassicisme III 379, 477 f.; IV 137.

Ornamentik I 121 f., 135, 140, 176, 200 f., 260, 302 ff., 318 f., 335, 432, 452; II 462, 465 ff.; B. I 173, 204 f., 256, 301. — Snoreornamentik I 121 f.; Mæanderornamentik I 140; Guldhornene fra Gallehus I 200 f.; „germansk“ Ornamentik I 302 f.; Vikingetidens Ornamentik I 304 ff.; Palmétte-Række I 432, 452; tysk og nederlandsk Ornamentik II 465; Renæssancens Ornamentik II 465 f.

Billedkunst I 385, 425, 428 f., 432, 436 ff.; II 122 ff., 302 ff., 428, 463 ff.; III 79, 96, 138 ff., 309, 476; IV 138, 473, 490; V 400. — Skulptur I 385, 425, 428 f.; B. 435; II 123, 229, 235, 337, 395; III 145; Billed- og Træskærerkunst I 438; II 124 f., 302 ff., 465 ff.; III 79, 138 ff.; V 400; Billedhuggerkunst III 476; IV 473; V 400; Malerkunst I 436 ff.; II 122 ff., 463 ff.; III 139 f., 476; IV 138, 473, 490; V 354, 400.

Kunsthåndværk II 428; III 96, 309; nordfrisisk Skole II 466; nordvestslesvigsk Snedkerskole II 466 f.; Knipling se *Håndværk og Industri*, *Enkelte Industriegrene*.

Bygningskunst I 230, 232, 256 f., 268 ff., 317 ff., 334 f., 337 f., 376 ff., 381, 384 f., 422-440, 445 f., 448, 452, 479, 487; II 116-125, 128, 135 f., 156, 302 ff., 323, 418, 429, 434, 460 ff.; III 70 ff., 79, 98, 276, 308 f., 359, 379 f., 447 f.; IV 11 f., 21, 137.

Kirker I 334 f., 337 f., 384 f., 422 ff.; II 166 ff.; Trækirker I 334 f., 422 f.; Landsbykirker I 334 f., 422 ff.; II 116 f., 120 f.; Købstadkirker I 335, 337; II 117 ff.; Domkirker I 337 f., 384 f., 425 ff.; II 118 f. — Fraadstenskirkel I 424; Kampestenkirker I 424 f., 428; II 117; Kvaderstenkirker I 338, 425 f., 458; Teglstenskirkel I 434 ff.; II 116 f.; Tufstenskirker I 430 ff. — Basilika I 424; Rundkirke I 432; fritstaaende Kirke eller Klokketaarne I 428 f. — Kirkerne indre Udsmykning I 436 ff.; II 122 ff., 302 ff.; III 98; Altre I 438, 440; II 123, 304 ff.; Alterkalke II 122, 323; Altertavler I 438; II 123 f., 303; Antemensaler I 438; II 123; Døbefonte I 429, 434; II 122; Frise af Passionsrelieffer I 438; Glasmalerier I 436 f.; Gravstene II 125; Helgenbilleder I 438; II 122 ff., 302 f.; Kalkmalerier II 122; Kirkeklokker II 125; Krucifikser I 438, 440; II 122, 124 f., 302; Relikvieskrin I 438 ff. — Forbindelsen med dansk Kirkebygningskunst I 424 f.; fremmed Paavirkning; fransk I 438, 446; II 118, 123; nederlandsk I 438; tysk I 433, 438; II 118, 124; østfrisisk I 434.

Slotte og Herregaarde II 460 ff.; III 308 f., 379 f., 477 f. — I Renæssancestil II 362 f.; i Barokstil III 308 f., 379, 478; i Rokokostil III 379; i klassicistisk Stil III 477 f.; IV 137. — Festsal II 463; Diele II 463; indre Udsmykning II 463 f. — Bygmestre II 462 f.; IV 137.

Bøndergaarde og Købstadbygninger se *Befolkning, Bolig*.

Teknik (jvf. *Befolkning, Bolig*): Arkade I 446; Bindingsværk II 128, 429, 434; III 72; Blindinger II 117; Hvælvinger II 117 f., 120, 122; Kapitæler I 425, 432 f.; Kistemure I 379; Krydsværk af Træ I 232; „Munkeskifte“ (i Murværk) I 379; Pali-sadeværk I 232; Piller I 381, 432, 446; Portaler I 385, 425, 436; II 462; Sadel-tag II 121; „Sildebensmønster“ (i Murværk) I 269; Søjler I 385, 425; II 463; III 73 f.; Vinduer I 436, 448; II 116 ff.; III 74.

Bygningssemner: Egeplanker I 230, 232, 334; III 72; Fraadsten I 424; Granit I 452; III 73 f.; Kalksten I 448; Kampesten I 268 ff., 424 f.; II 117; Kvadersten I 425 ff., 458; Ler II 128; III 72; Mursten II 462; III 72; Mørtel I 269, 378 f.; Sandsten II 462; Teglsten I 376 ff., 434 f., 445; II 116, 128; III 72, 359; Tufsten I 430 ff., 452.

Havekunst III 476 f.; IV 139.

Musik III 136 f., 476; IV 496.

Skuespil III 451, 476; IV 20, 228 f.

Kvindens Stilling i Samfundet I 313 f.; V 124, 243.

Kvækere se *Kirke, Fremmede Trosbekendelser*.

Kværsædeafgift se *Leding*.

Købkontrakt se *Retsvæsen, Civilret*.

Købstæder (jvf. *Borgerstand*) I 382, 456-478, 481; II 89, 96, 128-143, 155, 268, 288-301, 389 ff., 398, 422-432, 436 ff., 468 ff.; III 16, 55, 58, 72, 78 ff., 86, 89-98, 102-108, 141 ff., 146 f., 243, 266, 279-291, 346-361, 380, 388, 403, 428, 439 ff., 450-460, 482 f.; IV 14-27, 31, 38 ff., 46-52, 77 f., 95, 101 ff., 138 f., 147 ff., 161 f., 164 f., 170, 172, 174, 182 ff., 188 ff., 192, 197-204, 207, 239, 244, 264 f., 286 ff., 315 ff., 335 f., 341 ff., 349 ff., 358 f., 361, 380-390, 399 ff., 405, 420, 431, 436 f., 439 f., 447 f., 462 ff., 493 f., 498 f., 506 f.; V 30 f., 53 ff., 57 ff., 74, 76 ff., 156 f., 162, 201 f., 205, 255, 276, 296 ff., 320 f., 325 f., 330 ff., 355, 381 f., 437 ff., 441 ff., 446 f., 449, 451 f., 462 ff., 472 ff.

Topografiske Forhold (jvf. de enkelte Købstæder i Person- og Stedregistret: *Anlæggelse samt Topografiske Forhold*): Anlæggelse og Grundplaner I 456-464; II 138 f., 296 f.; III 16, 79, 458 f.; Borgbyer I 450, 462; II 138; Brokøbinger (Brobyer)

I 458 ff.; Strandkøbing I 457; gottorpske Byprojekter III 102.

Ydre: Borge og Kirker se under de enkelte Købstæder i Person- og Stedregistret; Raadhuse II 289; III 452; Teater III 454; IV 20; Købstadbygninger I 128, 135 f., 429; III 72, 359, 380; IV 21 f.; Brønde II 128; III 451; Brolægning II 128; III 360, 451; IV 16; Gadebelysning II 128; III 361, 451, 454, 458; Renlighed II 128, 430; III 360, 458; Gade- og Folkeliv II 128; III 452; IV 16 f., 22, 138 f.; Ilds-vaader II 294; III 359.

Indbyggere (jvf. *Borgerstand*): Borgerbøger og Borgerprotokoller IV 149 f., 182, 400. — Antal I 478; II 137 ff., 155, 294; III 97, 289 f., 439 f., 454 ff.; IV 14 f., 399 f.; V 320, 325 f., 330; Indvandring I 477 f.; II 137, 299 f., 428; III 97; IV 150, 182, 399 ff.; nationale og sproglige Forhold I 477 f.; II 135 ff., 160, 258, 299 ff., 468 ff.; III 97, 141 f., 146 f., 388, 459 f., 482 f.; IV 15, 18 ff., 315 ff., 335, 349 ff., 380 ff., 386 ff., 400, 427, 436 f., 443 f., 462 ff., 498 f., 506 f.; V 30 f., 57 ff., 74, 76 ff., 157, 162, 201, 255, 275 ff., 296 ff., 320 f., 325 f., 330 f., 381 f.; se desuden under *Sprog*; Kulturpaavirkning fra Nederlandene II 428, 430; III 78 ff., 86; sociale Forhold se *Borgerstand*, *Sociale Forhold*; Adelen i Købstæderne II 428; politisk Indflydelse se *Styrelse* samt *Borgerstand*, *Politisk Indflydelse*.

Næringsveje og økonomiske Forhold: Købstaden en økonomisk Enhed II 424; Skillelinien mellem By og Land ikke uoverstigelig II 428; Erhvervsfordeling IV 15. — Næringsveje: Agerbrug I 456 f.; II 128, 297; III 94, 290 f., 428, 450, 455, 458; Fiskeri II 432; III 94; Haandværk og Industri I 471; II 137, 296 f., 428, 430, 432; III 95 f., 283 ff., 346 ff., 350 f., 442 ff., 454 ff.; IV 15, 18, 22, 78; V 437 f., 443 f.; Handel og Søfart I 463 ff., 471 ff.; II 128, 137 ff., 297, 426 f., 430, 432; III 93 f., 279 f., 354 ff., 454 ff.; IV 15, 18, 20 ff., 77 f., 150; V 446 f., 449, 451 f., 462 ff. — Økonomiske Forhold I 463 ff.; II 132 f., 292 f., 428 f.; III 106 ff., 279 ff., 288 ff., 350, 457; IV 18, 26, 77 f., 95, 102 ff., 147 f., 150 f., 183 f., 400 ff.; V 437 ff. — Købstædernes Gæld IV 95, 147.

Stadsretter, Privilegier og Forpligtelser (Byrder):

Stadsretter: „Skraa“ (Byvedtægt) I 456, 467; Stadsretter stadfæstes I 460, 477; II 96, 128 f.; paavirket fra Udlandet I 477; II 128 f.; deres Sprog I 466 ff., 478; II 89, 128 f.; de danske oversættes til Plattysk II 89.

Aabenraas „Skraa“ (fra c. 1265) I 456 f., 467; (fra 1335) II 129, 133 f.; Aabenraas plattyske Stadsret I 467; II 129; Flensborgs Stadsret: (den latinske) I 466 f.; II 129; (den danske) II 129 f., 133; (den plattyske) II 133, 142 f.; Haderslevs Stadsret

I 467; II 134, 142; Husums Stadsret II 432; Ribe Stadsret I 477; II 129; Slesvigs Stadsret: (den ældre) I 466 ff., 478, 481; II 129 f., 133; (den plattyske) II 133; Tønder Stadsret I 477; II 128 f., 134.

Privilegier I 467 f., 477; II 132 f., 289, 392, 424, 436 ff.; III 58, 98, 104 f., 243, 280, 282 ff., 289, 350 ff.; se desuden Stadsretter. — Frihedsbrev til Ribe I 477; biskoppelige Privilegier for Flensborg (1353) II 132; for Slesvig By (1356) II 132; Flensborgs Bekræftelsesbrev af 1514 II 289; Fælleskonstitutionen af 1711 III 243, 284, 350 f. — Møntret I 467; II 96, 137; Ret til Fægang I 456 f.; til Tre- og Fyrretvemarksbøder II 133; til Kaldelse af Præster og Latinskolelærere II 424. — Eneret til Haandværk se *Haandværk og Industri*; Monopol paa Handel se *Handel*, *Forordninger*, *Privilegier o. s. v.*; Flensborgs, Haderslevs og Slesvigs Handelsprivilegium i Rigerne III 104 f., 280; Skatteprivilegier se *Skatter*, *Skattefrihed*; Toldfrihed se *Told*, *Toldprivilegier*.

Forpligtelser (Byrder): Afgifter til Kongen I 412, 414, 418, 457, 464, 468 f., 470 ff., 476, 481 f.; II 132; til Fyrstelenets Indehaver I 414 f.; II 96, 132 f., 290 f.

Retsvæsen (jvf. *Stadsretter, Privilegier o. s. v.*) I 467, 470 ff.; II 128 f., 132 ff., 289 f., 422 f.; III 55, 90, 403; IV 46 ff., 431. — Egen Jurisdiktion I 467; II 129, 132, 289; Krav om Førstædernes Indlemmelse i Byjurisdiktionerne III 352; Appel til Landsherrens Domstol og Landretten II 424; ingen Borger maa stævnes uden for sin By II 132. — Byting, Raadstueret, Kæmneret samt Ombudsmænd, Byfoged, Kæmner se *Retsvæsen*, *Domstole*; Politimester se *Styrelse*, *Embedsmænd*. — Byraadets Dommermyndighed se *Retsvæsen*, *Domstole*, *Raadstueret*; Byfred II 132; Lagkøb, Arvekøb I 468 f.; Gildernes retslige Betydning I 470, 473 f.; Retsafgørelse mellem Byboer og Bonde I 471. — Torveregler (i Slesvig By) I 472 f.; søretslige Regler for Slien (Slesvig By) I 473. — Galgeplads I 471; III 403, 451.

Bystyrelse (jvf. *Stadsretter og Privilegier*) I 382, 470 ff.; II 129 ff., 289 ff., 294 ff., 422 ff., 429; III 55, 90 ff., 97, 286 ff., 358 ff., 451, 454, 456 ff.; IV 31, 46-52, 95, 147 f., 185, 197-202, 244, 350, 352, 380 ff., 387 f., 405, 431, 470, 493 f., 506; V 54 f., 325.

Landsherrens Indflydelse I 382, 470 ff.; II 130 ff., 290, 294 f., 424 ff.; III 90 f., 286 f., 358; IV 46 ff.; Dobbeltstilling til Fyrster og Fællesregering II 390 f.; Selvstyre I 470; II 129 f., 133 f., 289 f., 296, 424 ff.; III 90 f., 286 ff., 358 ff., 451; IV 46 ff., 197 f., 405; V 54 f.; Paavirkning fra Hansestæderne II 130. — Politiforordninger II 424, 426, 429; III 97; deres Efterlevelse II 429; Skattebevilling og Skatteligning II 290 f.,

425; III 91, 287 ff.; IV 47 f., 198, 201; Finansforvaltning II 130, 425; III 91, 287 f., 358 f.; IV 49 f., 77, 95, 201; Forordning om Byernes Regnskaber (1756) III 358 f.; Strid mellem Magistrat og Deputeretkollegium III 287; IV 47 ff., 198; Patriciatets Indflydelse II 289, 425; III 90 ff., 286 ff., 451; IV 47 f., 185, 197 f.; Utilfredshed med Byøvrigheden II 294 f., 425 f.; III 91 f., 286 f., 359; IV 47 f., 185, 197 ff., 380 ff. — Kgl. Reskript om Byembedsmænds kgl. Konfirmation (1710) III 286 f.; Møstings Reform af Styrelse og Politii IV 46 ff.; Virken for Reformer i Bystyrelsen IV 197 ff., 201 f., 493 f.; Forslag til en Kommunalordning for Købstæderne IV 244; Ordning af Bystyrelsen (1869) V 54 f.

Byforsamlinger: Allemandsting II 425 ff.; III 90. — Byraad I 470; II 130 ff., 289 f., 297, 424 ff.; III 90 ff., 286 f., 359; i 19. Aarh. IV 47 f., 185, 201; V 54 f.; Magistrat II 422 ff.; III 90 ff., 280, 286 ff., 358 f., 451; IV 46 ff., 197 ff., 201 f., 349 f., 352, 383; V 54 f.; Borgerrepræsentation (Borgerudvalg, Deputeretkollegium) II 290, 425; III 90 ff., 286 f., 359, 451; IV 47 ff., 49, 185, 197 ff., 201 f., 352, 280 f., 494.

Embedsmænd: Amtmand II 290, 425; III 90 f., 286 f., 358; IV 46 ff.; (som Præsident) III 286 f., 358, 458; IV 50, 147 f.; (som Overdirektør) IV 46 f., 50, 52; Borgmester (Senior, Prokonsul) I 470; II 130, 289 ff., 296 f., 425 f.; III 90 ff., 286, 451, 454, 456 f.; IV 31, 46 ff., 197 f., 200, 202, 352, 382 f., 388, 431; V 54; Byfoged II 130 f., 290, 296, 422 ff.; III 55, 90; IV 51 f.; Bysekretær III 286; IV 47, 49 ff.; Byskriver II 290, 424; Konsuler se Raadmænd; Kæmner (camerarius) II 130, 290, 424 f.; III 90 f.; Lensmand II 132; III 91; Oldermann (Senior) I 470 f.; II 130; Ombudsmand I 382, 386, 470 ff.; II 130; Overdirektør se Amtmand; Overpræsident IV 380 f., 431; Politimester IV 46 ff., 380 f.; V 56; Præsident se Amtmand; Raadmænd (Konsuler) I 470; II 130 f., 289 ff., 296; III 90, 92, 286, 288; IV 48; 197 f., 201; V 54; Senior se Borgmester og Oldermann. — Lavere Embedsmænd: Byhyrde II 290; Bøddel II 424; Stodderfoged II 424; Teglmester II 290. — Beskikkelse af Embedsmænd: Udnævnelse eller Konfirmation af Landsherren II 132, 290; III 286 f., 358 f.; IV 46, 48 ff., 197 f., 200, 202; Valg eller Selvsupplering II 130, 289 f., 424 ff.; III 90, 286, 359, 451; IV 47, 185, 197 f., 200 ff.; V 54. — Lønninger II 289 f.; Magistratspersoners Fordele m. H. t. Skat III 287 f.; IV 48.

Køkkenmøddinger I 34, 40, 114.

L

Landbrug (jvf. Bondestand og Landsby) I 116, 128, 244, 325, 445, 448, 453 f., 476, 478 ff.; II 98 ff., 128, 155-

160, 177, 276 ff., 372, 386 ff., 400 ff., 406 ff., 414, 418 ff., 432 ff., 435, 438 ff., 453; III 6, 48, 54, 57 ff., 61-77, 79, 94, 100, 106, 162, 233, 242, 252, 266-278, 290 f., 324, 326, 329, 333-345, 355, 407-439, 455, 458; IV 6, 9-14, 22, 68 ff., 74 ff., 94 ff., 107, 140-145, 151, 158, 180 f., 263, 339, 356, 397 f. 403-407, 425, 477, 483, 488; V 66, 102, 124, 151, 189, 191 ff. 206 ff., 216, 237 f., 246 ff., 415-434, 447 ff., 450 ff., 457 f., 460, 473.

Opdyrkningsforhold: Landbrugets Fremkomst I 116; typisk Landbrugsland II 155, 432; IV 6; V 415; Agerland (Areal) II 158 f., 433; III 66 f.; V 422 ff.; Udvidelse af dyrker Areal I 478 f.; II 158 f., 400; III 340 ff.; IV 96, 403; Inddigning III 277; Kolonisering af Hederne III 340 ff.; „øde“ Gaarde II 400; III 266 ff.; Landbrugsarealets Fordeling i Nordlesvig (1878—1920) V 423 f. — Købstædernes Landbrug II 128; III 94, 290 f., 428, 455, 458; IV 22.

Ejendoms- og Besiddelsesforhold: Besiddelsesforhold I 453 f.; II 98 ff., 157, 276 ff., 400 ff., 406; III 57 ff., 64 ff., 270 f., 277 ff., 336, 428 ff.; IV 12 f.; V 417 ff.; Kirkestuf III 425. — Inderste- eller Kaadnersteder III 435; V 418; tyske Domænegarde V 207 f., 420; tyske Rentegaarde V 246 f., 418, 420; se i øvrigt under Adel, *Økonomiske Stilling*, og *Bondestand*, *Selvejrbønder*, *Fæstebønder* og *Landarbejdere*. — Godsers Antal og Størrelse IV 12; Bøndergaardens Antal og Størrelse III 64 f., 276, 411; V 418 f.; Arrondering V 419; Udparcellering af større Gaarde III 336, 428; IV 142; af Domænegods III 407 ff.; Deling af Bøndergaarde III 434 f.; af Bol III 277; Nedlægelse af Bøndergaarde II 157, 278, 388, 400, 402, 406 f.; III 61, 270 f., 336; V 418; Gaardslagtere V 418; „øde“ Gaarde II 400; III 266 ff. — Gesetz betr. Ablösung der Reallasten (1873) V 418, 420; Besitzfestigungsgesetz („Bindeloven“ 1912) V 247, 421; dansk og tysk Jordpolitik V 246 ff., 419 ff.

Driftsmaader: Reformer i Landbrugsbedriften III 435 ff.; Mejeridrift se *Husdyrbrug*; Schæferi III 267; Staldfodring IV 11.

Stordrift: Storgodsdrift II 278, 372, 386 f., 400 ff., 406 f., 432, 434; III 57 f.; Mageskifte II 400, 402; III 343 f.: Kapitalismen i Landbruget II 401; IV 141; Storgodsamling II 372, 386 f., 400, 432; Krongodsernes Forøgelse II 401 f.; III 270 f.; Oprettelse af Ladegaarde II 402, 432; III 270; Hovmarkens Forøgelse II 400 ff., 406; Hovteri se *Bondestand*, *Ydelser til Jordvrounen*; Fæstegods II 400 f.

Fællesskab: Landsbyfællesskab (Dyrkningsfællesskab) II 156, 159 f., 400 f., 411, 414, 433, 453; III 67 f., 275, 343 f., 422 ff.; IV 11; Udkiftning (Udløsning af Fællesskabet) III 67 f., 275 ff., 342 ff., 428 ff.; Indhegning II 67 f., 274 f.; (Forordning

om Indhegning 1766) 422 ff.; private „Lykker“ III 275. — Frisernes Fællesbrug af Græs- og Dyrkningsarealet I 325.

Dyrkningsmaader: Alsædbrug II 433; IV 10; Græsmarksbrug II 418, 432 f.; III 58; Kobbelsbrug III 58, 67 f., 273 ff.; IV 10, 141; Trevangsbrug IV 10; „Vangeskifts-Marker“ III 339; Vekseldrift III 58, 274 f. — Brak IV 10, 151; V 423, 425 f.; Enghøj II 433 f.; III 344; Grøntfoderareal V 423; Kløverdyrkning III 436 f.; IV 11; Kornareal V 423; Rodfrugtareal V 423; Sædskifte III 428; V 425 f. — Ekstensiv Drift II 418; V 419, 422; intensiv Drift II 401, 418; III 414; V 423; Dræning IV 10, 403; V 426 f.; Gødning II 433 f.; III 339, 344; IV 151; (Kunstgødning) V 425, 427; Gødskning V 425; Inddigning III 277; Liebigske „Mineralteori“ IV 403; Mergling III 436 f.; IV 10, 95, 141, 151, 403; V 425 ff.

Udyrket Jord og dens Anvendelse: Almindingskov (til Græsning) II 156, 158; Eng II 433 f.; III 64, 66 f., 340; Græsgang III 58, 339; V 422 f., 426; Hede II 433; III 66 f., 340 f.; V 422; Kær III 67; V 422; Mose III 67, 340; Ornum II 156, 280; III 276, 425; Overdrev (fælles Græsgange) II 433; III 64, 66 f., 275, 423; (private „Lykker“) III 275.

Redskaber: Harve V 426; Maskiner V 426; Plov: (Hjulplov) II 156 f.; III 437; IV 10; (Svingplov og Valseplov) III 437 f.; IV 151; (Rudolf Sachs-Plov) V 426; Segl IV 10; Tromle V 426.

Husdyrbrug I 116, 128, 244, 445, 480; II 155 f., 158 f., 410, 418, 433 f., 438 f.; III 58, 79, 100, 106, 270, 273 f., 276 f., 329, 335 f., 339 f., 344, 414, 435; IV 11, 69, 74, 94, 96, 140 f., 151, 180 f., 397 f., 403, 405; V 66, 102, 124, 151, 191 ff., 416, 422, 428-434, 451 f.

Biavl III 339; Dyrskuer IV 151; V 66, 102, 124, 151, 191 ff.; Faareavl I 116, 244, 445; III 274, 276, 340; V 428; Gedehold I 116; V 428; Hesteavl II 155, 434; III 100, 274, 276 f., 340; IV 151, 405; V 428 f.; Stutterier II 438; Hingstekaaring V 430; Hestepriiser se *Handel, Enkelte Handelsartikler*; Hønsseavl V 428; Kontrolforeningsarbejde V 431; Kvægavl I 116; II 155, 158, 410, 418, 433 f.; III 58, 100, 273 f., 276 f., 339 f., 344; IV 11, 151, 405; V 428, 430 f., 452; (Antal Kreaturer 1773) III 435; Kvægracer I 116; IV 151, 405; V 430 f.; (Tyrekaaring) V 430; Kvægpest I 445; II 439; III 270, 329, 335 f., 435; Kvægpriser se *Handel, Enkelte Handelsartikler*; Mejeridrift II 418, 434; III 58, 79, 100, 273 f., 339 f.; IV 11 f., 141, 151, 405; V 422, 431 ff.; m. H. t. Ost og Smør se *Handel, Enkelte Handelsartikler*; Stambogføring V 431; Svineavl I 116; II 156, 158 f., 410, 434; III 100, 274, 276, 340; V 428, 431, 451; (Antal Svin) II 434.

Kulturplanter I 116; II 159, 420, 433 f.; III 67, 94, 100, 274 f., 339 f., 342, 436 ff.; IV 10 f., 69, 94 f., 142, 151, 158, 339, 398, 403, 425; V 422-426.

Blandsæd V 423 f.; Boghvede III 274, 339, 438; V 423 f., 426; Byg I 116; II 159, 433; III 274, 339, 438; IV 11; V 423 ff.; Bælgæd V 423 f.; Bønner III 339; V 426; Gulerødder V 424; Hamp III 339; IV 151; Havesager III 342; Havre II 159; III 274, 339, 438; IV 11; V 423 ff.; Humle III 94; Hvede I 116; II 420; III 274, 339, 438; IV 11; V 423 ff.; Hør III 339, 437; IV 151; Kartoffel III 342, 436 f.; V 424 f.; Kløver III 342, 436 f.; IV 11; Korn I 116; II 159, 420, 433 f.; III 100, 274, 339 f., 438; IV 11; V 422 ff.; (Kornpriser se *Handel, Enkelte Handelsartikler, Korn*); Raps III 339; Rodfrugter V 423 f.; Roer V 424 ff.; Rug II 159, 433; III 274, 339, 438; V 424 f.; Turnips V 424; Vikker III 339; Æbler III 339; Ærter III 339; V 426.

Høstudbytte: (stort) IV 69, 94, 398, 403; V 425; (ringe) IV 158, 339; Udbyttet i Fold II 159, 420, 433; III 67, 274 f., 339, 438; IV 10, 95 f., 142, 151, 403; V 425.

Tidsforhold: Konjunkturer (gode og dårlige Tider) II 158, 410 f., 418 f., 434 f., 438 f.; III 58 f., 100, 106, 266 ff., 333 ff., 435; IV 69 f., 74 ff., 94 ff., 140 ff., 180, 397 f.; V 415 ff.; Kriser IV 140 ff.; V 415 f.; Misvækst og Farsotter II 439 f.; III 270, 335 f., 435; IV 140, 158; Krigsdelæggelser III 266 f., 333. — Priser paa Landbrugsejendomme III 435; IV 69, 74 f.; V 415 ff.; Priser paa Landbrugsprodukter i Almindelighed, paa Korn, Heste og Kvæg se *Handel, Enkelte Handelsartikler*; Rentabilitet IV 142; V 416 f.; Gæld IV 74; V 417; Skatterestancer IV 74, 142 ff.; Fal-litter, Konkurser, Tvangssalg IV 69 f., 74, 140, 144; V 415; Udvandrerens „Udtræk“ V 415 ff. — Toldforanstaltninger I 476; III 233; IV 68, 94; V 415 f., 431, 448 f., 451; Knaphed paa Arbejdskraft IV 407; V 473.

Forvaltningsinstitutioner, Selskaber, Foreninger, Udstillinger: Kommercekollegiet (opr. 1735) III 326; Landvæsenkollegiet (opr. 1757) III 342 f.; General-Landvæsenkollegiet (opr. 1768) III 410; den slesvig-holstenske Landkommission paa Gottorp (opr. 1768) III 410 ff., 423 f., 432 ff. — Generalkommissionen i Hannover (fra 1919 kaldt: Landeskulturamt) V 420; den kgl. Specialkommission i Neumünster V 420; Landbrugskammeret i Kiel V 237 f., 246, 429 ff., 433; Rentebanken i Stettin V 420; Schleswig-holsteinische Landeskultur-Rentebank (opr. 1882) V 421, 427; Höfobank (opr. 1913) V 421. — M. H. t. private Selskaber og Foreninger af økonomisk og faglig Karakter se under *Pengevæsen, Andre Pengeinstitutioner* samt under *Selskaber og Foreninger, Faglige og*

- økonomiske*. — Udstillinger V 434; Dyrskuer se under *Husdyrbrug*.
- Landbrugsskoler se Undervisningsvæsen, *Folkehøjskoler og Landbrugsskoler*.
- Landdag se Rigs- og Landsforsamlinger, 2. Landsforsamlinger; i Egenskab af Landret se Retsvæsen, *Domstole*.
- Landdag, den forenede, se Rigs- og Landsforsamlinger, 2. Landsforsamlinger.
- Landdag, den preussiske, se Rigs- og Landsforsamlinger, 1. Rigsforsamlinger.
- Landeveje se Samfærdsel.
- Landgilde se Bondestand, *Ydelser til Jorddrotten*; Finansvæsen, 1. *Finansforhold indtil 1721*, og Kirke, *Finansielle og økonomiske Forhold*.
- Landret se Landdag, samt Retsvæsen, *Domstole*.
- Landsby: Landsbyernes Opstaaen og deres Navne se Sprog, *Stednavne*. — Landsby-medlemmerne udgør et Bylav II 160; kommunalt Selvstyre II 393 f., 411; IV 11; Bystævne II 411; Vider og Vedtægter IV 11. — Landsbyfællesskabet se Landbrug, *Driftsmaader*, Fællesskab; Forordninger om Ophævelse af Landsbymarkfællesskabet (1766 og 1770) III 422; Ophævelse af Fællesskabet mellem Landsbyer III 343, 426; Udskiftning se Landbrug, *Driftsmaader*, Fællesskab; Udflytning III 276 ff., 422 ff. — Nedlægning af Landsbyer II 157, 388, 400, 402.
- Landsforsamling, den grundlovgivende, se Rigs- og Landsforsamlinger, 2. Landsforsamlinger.
- Landskab se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.
- Landtab se Stormflod.
- Landvinning se Digevæsen, Indigning og Koge.
- La Tène-Kulturen se Befolkning, *Kulturepoker*.
- Lav se Haandværk og Industri, *Haandværkerlav*.
- Leding I 212 f., 279, 327, 345, 347, 410 f., 413, 415, 418, 453, 476; II 4, 18, 20, 94, 98, 157. — Ledingsudbud I 410, 453; II 94; Ledingspligt I 410; II 12, 20; Ledingsbøder I 410 f., 413; Ledingsafgift I 410 f., 413, 418, 476; Ledingspenge I 415; II 4, 20; Kværnsædeafgift I 418, 468; II 94, 132. Skipenet I 418; Styresmænd I 279; Ledingshæren forsvinder II 18, 94, 98.
- Lejde (frit) se Retsvæsen, *I Almindelighed*.
- Lensforhold til den tyske Kejser I 360, 368, 373 f., 407 f.
- Lensafhængighed se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 2. Lensforhold.
- Lensvæsen: Lensforhold vedr. Sønderjylland I 407 ff.; II 4 f., 74 ff., 93 f., 200 f., 356 ff., 382 ff.; se desuden Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 2. Lensforhold; Sønderjylland som Pantelen II 36 ff., 40 f., 191 f., 197 f.; Bispelelene I 417; Pantelen i Sønderjylland II 32, 44, 48, 56, 58 f., 71, 97 f., 186, 188 ff.; Slotslen II 273; Lensforhold vedr. adelige Godser III 235, 241, 243, 248; kun indfødte Mænd maa tildeles Len II 169, 171, 240; Lensmandens Tjenestepigt II 273.
- Lerdannelser se Geologi, *Dannelser*.
- Licenter se Toldvæsen, *Forskellige Arter af Told*.
- Litorinatid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
- Litteratur se Aandsliv.
- Livegenskab se Bondestand, *Retsstilling*.
- London-Protokollen 1850 se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget, samt *Arvefølge og Arveret*.
- London-Traktaten 1852 se Statsret, *Arvefølge og Arveret*.
- Lovgivning (jvf. Kirke, *Kirkelig Lovgivning*): Den danske Rigslovgivning gælder i Sønderjylland II 96, 139.
- Sjællandske Lov II 63; Jydske Lov (1241) I 103; II 75, 96, 139 ff., 169 f., 276, 360, 362, 392, 396, 420; III 55, 265, 331, 397; (plattysk Oversættelse) II 89, 139, 396; III 265, 331; Thord Degns Artikler (Supplement til Jydske Lov) II 139; Joachim Blüttings Kommentar (Glossa) III 265, 331; Femerns plattyske Landsret (1326) II 140; „Krone der rechten Warheit“ med „Beliebungen“ (Ejdersted) II 140, 276; „Siebenhardenbeliebung“ (Syvherrederne) II 140, 411; Ejdersteds „Røde Bog“ (1466) II 275; „Spadelandsrecht“ (1557) II 414; Koldingrecessen (1558) II 396, 406; „De fire frisiske Herreders Ret“ (1559) II 411; Nordstrands Landret (1572) II 411; Ejdersteds Landret (1572) II 367, 411 f.; revideret højtysk Udgave (1591) II 412; Landretsordenen af 1573 II 353, 392, 406; (revideret Udgave 1636) III 18, 55; Haderslevrecessen af 1614 III 6, 62; Reccessen af 1643 III 55; Christian V's Danske Lov (1683) III 265, 331; IV 55. — Kundgørelse om Tilvejebringelse af en Samling af den i Sønderjylland gældende Ret (1736) III 331; Udkast til en ny Straffelov (o. 1805) IV 53; Lovkommissioner: (1806) IV 55; (1840) 255 f. — Den borgerlige Lovbog (1900) V 460. — Stadsretter se *Købsteder*, *Stadsretter*; Kirkelig Lovgivning se Kirke, *Kirkelig Lovgivning*.
- Luksus II 429; III 45, 56, 59 f., 97 f., 472.

M

Maal og Vægt: Byskæppe (Heidscheffel) III 341; IV 10 (Note); Demath II 416;

- IV 10 (Note); Fjerding III 425; Heidscheffel se Byskæppe; Mark Guld III 423, 425; Otting III 340, 423, 425; Plov II 286 (Note); III 423, 425; IV 14; Tønde III 411 (Note); IV 10 (Note). — Kornmaal, Alen, Vægt III 247, 249, 322; Ensartethed m. H. t. Maal og Vægt (1768—69) III 447; Vægt og Lodder I 256.
- Mageskiftetraktaterne** 1767 og 1773 se Statsret, *Fredsslutninger og Forlig*.
- Magistrat** se Købstæder, *Styrelse*, Byforsamlinger, og Retsvæsen, *Domstole*, Raadstueretten.
- Marianer** se Kirke, *Klostervæsen*, Munkeordener.
- Mark** (Grænseegn) I 276 f., 481, 483 f.
- Marsk** se Geologi, *Dannelser*.
- Matrikler** se Skattevæsen, *Skatteansættelse o. s. v.*
- Megalitkulturen** se Befolkning, *Kulturepoker*.
- Mejeridrift** se Landbrug, *Husdyrbrug*.
- Mennonitter** se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.
- Merkantilisme** se Haandværk og Industri samt Handel.
- Miles** (Kongens Mand) I 373, 390.
- Ministeransvarlighed** se Forfatning, *Forfatningslove*, Forfatningsbestemmelser.
- Morænedannelser** se Geologi, *Dannelser*.
- Mosedannelser** se Geologi, *Dannelser*.
- Mullerup-Kulturen** se Befolkning, *Kulturepoker*.
- Munkeordener** se Kirke, *Klostervæsen*.
- Museer**: Kunstkammeret paa Gottorp III 307, 379; Rustkammeret paa Gottorp III 379; Oldsagssamlingen i Flensborg IV 472; i Kiel IV 188, 472; Museer i Byerne V 399. — Forordning af 1811 om Sikring af antikvariske Monumenter IV 136. — Oldsagsselskaber se Selskaber og Foreninger, *Kunst, Musik, Videnskab og Oplysning*.
- Musik** se Kunst.
- Mæcener**: Henrik Rantzau II 458 f.; Landgrev Carl af Hessen III 476; Chr. Andr. Christensen i Flensborg IV 139.
- Møder og Folkefester**: Forsamlingsfrihed IV 359, 487 f.; V 56; Forbud mod offentlige Møder og Folkefester IV 245, 328; V 120, 216; Opløsning af Møder V 216; Paabud om tysk Sprog ved offentlige Møder (1908) V 243 f. — Forsamlingshuse V 192, 216, 227, 244, 254.
- Danske Møder og Folkefester*: Askov Højskole (1907) V 238 f.; Eremitagen (1861) IV 490; Flensborg (Nordmarkforsamling 1913) V 251; Haderslev (Landmandsforsamling 1859) IV 474; (1866) V 26; Kasino i København (1848) IV 342 f., 346; Kolding (Vinteren 1843—44) IV 292 f.; Københoved (1860-erne) V 65; Mandbjerg Skov (1852) IV 467; Rødding Højskole V 65; Skamlingsbanken (1843) IV 282, 286, 288; (1844) 301 ff.; (1846) 328. — Møde af Sognefogeder i Agerskov Kro (1848) IV 354; af slesvigske Stænderdeputerede og Suppleanter (Flensborg 1861) IV 489 f.; af tidligere danske Stænderdeputerede (Aabenraa 1865) V 12 f.; (Flensborg 1865) V 13; de 47's Møde i Hamborg (1865) V 25; Valgmandsmøde i Aabenraa (1881) V 150 f.; „Foraarsmøder“ V 200; Forhandlingsmøde paa Askov (Jan. 1919) V 280. — Politiske og folkeoplysende Møder V 65, 192.
- Slesvig-holstenske og tyske Møder og Folkefester*: Aabenraa (1843) IV 288 f.; Augustenborg (1845) IV 310; Bredsted (1844) IV 308; Bøgehoved (ved Haderslev, 1864) IV 509; V 26; Ekernförde (1845) IV 309 f.; (1860) 486; Erlev Banke (1844) IV 310; Haddeby Kro (1843) IV 288; Haderslev (1866) V 26; Itzehoe (1844) IV 310; Kalø (ved Genner Bugt, 1893) V 200; Knivsbjerg V 200; Løgumkloster (1864) IV 509; Rendsborg (1844) IV 308; (1848) 346 f.; Slesvig By (1844) IV 307 ff.; Sønder Brarup (1843) IV 286 f.; (1844) 310; Toftlund (1890) V 200; Tønder (1843) IV 289; Würzburg (1844) IV 310. — Liedertafelfester IV 289, 309 f., 328, 490. — Møde af slesvig-holstenske Stænderdeputerede (Kiel 1848) IV 342; (Rendsborg 1848) 344; Købstadmøde (Städtetag) i Neumünster 1864 IV 510.
- Kirkelige og religiøse Møder og Fester*: Indre Missions Møde i Vojens (1868) V 389; dansk-tysk Gustav-Adolfest (1875) V 374.
- Møllevirksomhed** se Haandværk og Industri, *Enkeltindustriregne*.
- Møntvæsen** I 76, 167, 184, 247 f., 303 f., 310 ff., 338 ff., 384, 411 f., 415, 418, 456, 467; II 20, 53 f., 63, 96 f., 137, 172, 219, 386; III 52 ff., 106, 235, 247, 262, 322, 324, 330, 423, 425, 446; IV 26 f., 69, 82, 272, 316, 406; V 445. — Møntregale I 411, 467; II 20, 96, 137, 386; III 52, 330; Misbrug af Møntregale se *Møntberegning*, *Møntforringelse*; Møntsteder: Aabenraa II 96; Flensborg II 53 f., 96, 137; Slesvig I 312, 338 f., 467; II 96; fremmed Mønt gældende i Sønderjylland II 96, 172; Forvirring i Møntvæsen III 106; V 445; Ædelmetalernes Knaphed IV 69; fælles Skillelønt i Riget IV 272; slesvig-holstensk Mønt IV 316; Protest mod dansk Rigsmønt IV 406.
- Møntberegning* I 76, 312 f., 412, 415; III 52 ff.; IV 26, 82. — Mark I 76; Mark Guld I 76, 415, 456; III 423, 425; Mark Honning I 412; Mark Korn I 412; Mark

Sølv I 76, 412, 415. — Møntforringelse III 52, 54, 235, 330.

Enkeltte Mønter: Brakteater I 303 f.; (Halvbrakteater) I 312; Byzantinsk Mønt I 310 f.; Denar, romersk Mønt, I 184; Dorestadmønt og slesvigske Efterligning I 247 f.; Firepenninge (hanseatiske) II 96; Halvbrakteater se Brakteater; Hvid II 96; Krone III 324; Kufisk Mønt I 310 ff.; Kurantmønt III 324; Mark III 54; IV 26, 82; Mønt fra Knud d. Stores Tid I 338; fra Magnus d. Godes Tid I 338 f.; „Nældeblade“ (gottorpske) III 52 f.; Penning II 96; Rigsbankdaler IV 82; Rigsdaler III 52, 54; IV 69; Rigsdaler Banko (hamborgsk) III 446; Rigsdaler Kurant IV 26; „Rytterpenge“ (glückstadtse) III 52 f.; Skilling III 52 f.; IV 82; Skilling dansk III 52, 54; Skilling lybsk III 52, 54; Specie III 324, 446; Speciedaler III 53; IV 26, 69; Witten II 96. — Mønter afbildede I 247, 311, 313, 339 f.; II 97, 219; III 53.

Møntfund I 167, 184, 310 ff.

N

Nationalitetsforhold (jvf. Befolkning, *Befolkningselementer* og *Ind- og Udvandring* samt *Sprog*).

Friske Nationalitetsforhold I 101 ff., 314 ff., 479; II 421 f.; IV 351, 416. — Ejderskeller slettes folkeligt, ikke politisk I 482 ff.; II 155, 160; Tyskhedens Fremgang i Middelalderen I 482 ff.; II 89 f., 104, 135 ff., 155 f., 160, 266, 269, 299 ff., 366 ff. — Nationale Forhold paa Landet II 155 f., 160, 470 ff.; III 140, 312 f., 481 f.; IV 8, 320 ff., 350 f., 354 ff., 390, 426 ff., 454 ff., 466 f., 469 ff., 498 f.; V 24 ff., 74 ff., 142 f., 246 ff., 266 f., 275 ff., 317, 326; i Købstæderne se *Købstæder*, *Indbyggere*; inden for Adelen se *Adel*, *Bestanddele* og *Standbetegnelser*; inden for Gejstligheden se *Kirken*, *Gejstlighed*; inden for Forvaltningen se *Forvaltning*. — Dansk Sindelag (indtil c. 1815) II 12 ff., 30 ff., 113, 143 ff.; III 388 f., 483 f.; IV 25, 37 f., 63 f., 87; sønderjydsk Uafhængighedsfølelse IV 40, 102 ff.; vaagnende national Selvhævdelse IV 125 ff., 269; dansk Nationalfølelse se nedenfor *Dansk Vækkelse* og *Bevægelse*; tysk Nationalfølelse IV 54, 99 ff., 267; det nationale Brud 1842 IV 269-278, 280 f.; Slesvig-Holsternes Oprør 1848—1850 IV 341 ff. — Den nationale Stilling (jvf. Rigs- og Landsforsamlinger, Valg til disse): (o. 1845) IV 315-323; (1848) 352 ff.; (1850—63) 450 ff., 466; (1863—64) 497 ff.; (1920) V 295 ff. — Tyskhedens Fremtrængen efter 1864 (jvf. Rigs- og Landsforsamlinger, Valg til den tyske Rigsdag og den preussiske Landdag) V 143, 206 f., 248 ff., 374, 406;

Indre Mission og de nationale Forhold V 251 ff., 396 f., 405; Tiedjebevægelsen og Sprogandragendet V 403 ff.

Den danske Vækkelse og Bevægelse: Den ældste danske Vækkelse IV 25; Chr. Paulsens danske Vækkelse IV 121 ff.; den danske Bevægelse 1830—1842 IV 211-229, 240 ff., 258 ff.; P. Hiort Lorenzen taler Dansk i Stænderforsamlingen IV 274 ff., 280 f.; Kampen mod Patentet af 1844 IV 298 ff.; danske Slesvigere kontra tyske Slesvig-Holstenerne IV 278-314, 341 ff., 482 ff.; nordslesvigske Bønders nationale Virken IV 282 ff.; Haderslev et nationalt Centrum IV 464; V 74. — Grundtvigske Bevægelse IV 303 f., 465 ff.; V 75, 139, 336 ff.; Klosterpolitikken IV 471, 489, 505; V 12, 82. — Danske Stemninger efter Wien-Freden IV 510 f.; V 5 ff., 13; dansk Aktivitet efter 1864 V 6 ff., 13, 28 ff., 56, 74 ff., 115 ff., 142 f., 192 f., 254, 270-301; politisk-nationalt Arbejde V 27 ff., 83 f., 106 ff., 124, 129 ff., 140 f., 145 ff., 164 f., 192 ff., 200 ff., 214 ff., 223 ff., 232 ff., 239 ff., 254 ff., 265 f., 270-301; indre politiske Brydninger V 144 ff., 196 ff., 223, 225, 232 ff., 238 f., (Krisen 1910) 241 f., (1918—20) 278 ff., 291 ff.; den nationale Kamp om Jorden V 205 ff., 246 ff.; kulturelt Arbejde V 56 ff., 116 ff., 124 ff., 138, 141 f., 170, 173 ff., 183 ff., 192, 194 ff., 212 ff., 216 ff., 226, 253 f., 312 f., 325 ff., 336 ff., 348 ff., 372, 377, 381 f.; Danskheden og Indre-Mission V 251 ff., 388 ff., 405 f.; Forbindelse med Kongeriget V 34 ff., 70 ff., 94, 96, 98 ff., 109 f., 124 ff., 133 f., 138 ff., 178 ff., 197 ff., 212 ff., 238 f., 242, 273-304; sønderjydske Besøg i Kongeriget V 13, 178 ff. — Den nordslesvigske Folkekarakter V 408 ff.

Nationalitetsmærker se *Flag*.

Nationalitetsprincippet IV 375 f., 391 f.; V 19, 21 f., 270 ff.

Naturalisation se *Adel*, *Adelen* som *Stand*.

Neutralitetserklæringer se *Statsret*, *Fredsslutninger* og *Forlig*.

Nexus socialis se *Adel*, *Adelen* som *Stand*.

Niveauforandringer I 6 ff., 11, 17, 32 ff., 37, 39, 45.

Non-recepti se *Godsejerstand*.

Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864 V 6, 10 ff., 16-26, 30 f., 33-38, 42 f., 45, 47 ff., 51 f., 85-105, 108-115, 120 ff., 131-138, 144 ff., 158, 165 ff., 173, 190 ff., 196, 203-206, 209 ff., 217, 220 ff., 228-232, 234, 236 ff., 241 ff., 244 ff., 263 f., 266 ff., 270-304, 413 f., 418.

Den danske Regering: Stilling 1864—1866 V 17 ff.; Alliancetilbud til Preussen (1866) 20; Politik under Krigen 1870—1871 103 f.; Forhold til de nordslesvigske Deputerede 34 ff., 98, 100, 109, 132 ff. —

Stilling til Grænselinieproblemet (1864—1869) V 18 ff., 22, 85, 91; (1918—1920) 281 f., 284 f., 301. — Stilling til § 5 V 85 ff., 98, 100, 103 f., 109 ff., 133 ff., 242; til Garantierne V 88 ff. — Stilling til Optantspørgsmaalet V 51 f., 112 ff., 228 ff.; til Udvandringerne V 111 f. — Stilling til Genforeningsspørgsmaalet (1918—1920) V 273 f., 278, 281 f., 284 ff., 288 f., 291 ff., 300 ff.

Den tyske (preussiske) Regering: Stilling til Grænselinieproblemet V 6, 10 f., 19 ff., 36, 88 f., 91. — Stilling til § 5 V 21 f., 36, 85 ff., 91 f., 94, 104, 110 f., 123, 132 ff., 144, 272. — Forhold til Optanterne V 48, 51, 112, 114 f., 167 ff., 190, 222, 229 ff., 237; til Udvandringerne V 112 f. — Stilling til Nordslesvigs Tilbagegivelse (1915) V 267; (1918—1920) 272 ff., 289.

Grænseliniespørgsmaalet: 1864—1870 V 6, 10 ff., 18 ff., 22 ff., 30 f., 36, 85, 88 f., 91. — 1917—1920 V 267 f., 271 f.; Clausen-Linien V 275; Aabenraa-Resolutionen 1918 V 276 ff.; mellemslesvigsk Adresse om Afstemningen (1918) 278 f.; Krav om Danevirke-Grænsen V 280, 282, 291 f.; Tredje-Linien V 296; den danske Regerings Stilling se ovenfor *Den danske Regering*; Fredskonferencen og Afstemningszonerne V 285 ff., 292, 300 f.

Paragraf 5: Tilblivelse V 21 f. — Den danske Regerings Stilling til § 5 se ovenfor *Den danske Regering*; den tyske (preussiske) Regerings Stilling til § 5 se ovenfor *Den tyske (preussiske) Regering*; fransk Forespørgsel (1867) V 86 ff.; dansk-preussiske Forhandlinger (1867—1868) V 88 ff., 99. — Nordslesvigerne og § 5: (1866—1870) V 24 f., 29 ff., 33 ff., 42 f., 45, 49, 86, 91 ff., 96 ff.; (1870—79) 105, 108 ff., 131 ff., 144 ff.; Afstemningsplaner (1869) V 91 ff.; Massepetition og Deputation til Berlin (1869) V 94 ff.; paatænkt Henvendelse i Wien (1869) V 94, 96; tysk Adresse om §'ens Ophævelse (1872) V 108. — Krügers Fremdragelse af §'en i Rigsdagen V 36 f., 109 f., 132 ff.; hans Parisrejse V 96 ff.; hans Samtale med Bismarck (1873) V 110 f.; Hans Lassens Forslag i Landdagen om §'ens Opfyldelse V 131 f. — § 5's Ophævelse V 136 f., 144 ff., 173. — Retsspørgsmaalet vedr. § 5 V 88, 136 ff., 146 ff., 196, 203 f., 231 f., 234, 238, (Rubin-Affæren 1911) 242, (Dr. Solfs Udtalelse 1918) 272.

Optantspørgsmaalet: Wien-Fredens Art. 19 V 48, 97, 103, 111; Optantspørgsmaalet og de værnepligtige V 38, 47 ff., 102, 165 ff., 220; dansk-preussisk 1869 V 51 f.; Optantspørgsmaalet 1869—1872 V 102, 111 ff.; Aabenraakonventionen 1872 V 114, 167 f. — Optanternes Stilling og Kaar efter 1872 V 114 f., 165 ff., 190 ff., 209, 212,

222 ff.; Optantspørgsmaalet i Rigsdag og Landdag V 158, 191, 231; Bosættelsespatentet 1841 V 168; Forordning om Naturaliseringsansøgninger 1883 V 169, 191; Kundgørelse 1888 V 190 f., 209; Anordninger om Naturalisation 1902 V 222; Optanters Naturalisation V 169, 190 ff., 212, 220, 222, 229 ff., 241, 245; Optantmageri V 220 ff., 229 f.; Optantbørn V 114 f., 168 f., 212, 220, 222, 229 ff., 264; Optantkonventionen 1907 V 228 ff., 234, 236 ff.; „de hjemløse“ V 245 f., 263 f. — Udvandringer se Befolkning, *Ind- og Udvandring*; Udvisninger se Udvisning.

Genforeningskravet og Genforeningen: Nordslesvigerne Ønske om Genforening V 10, 16; Adresse til Napoleon III (1865) 6; Deputation til Berlin (1866) 24 f.; „de 47's Adresse (1866) 25 f. — Spørgsmaalet om Nordslesvigs fremtidige Stilling (1915—18) V 266 ff.; Krav om national Selvbestemmelsesret 270 ff.; Genforeningskravet i den tyske Rigsdag 271 ff.; nordslesvigske Foreningers Adresse 274 f.; Dr. Solfs Brev 275. — Afstemningsspørgsmaalet: fri Afstemning V 273; en-bloc-Afstemning 272, 276, 283; Aabenraa-Resolutionen 276 ff.; mellemslesvigsk Adresse 278 f.; Flensborg-Bevægelsen 279 ff., 291 ff.; Dannevirkebevægelsen 280, 282, 291 f.; Det tyske Udvalg for Hertugdømmet Slesvig 283 f.; sydslesvigsk Bevægelse 284; Grænselinier og Afstemningszoner se ovenfor *Grænseliniespørgsmaalet*. — Den danske Rigsdags Stilling V 274, 281, 289; den danske Regerings Stilling se ovenfor *Den danske Regering*. — Fredskonferencen og det slesvigske Spørgsmaal V 278, 281, 284 ff., 301 f.; den internationale Kommission 294, 300 ff. — Afstemningerne 1920: (10. Febr.) V 295 f.; (14. Marts) 296 ff.; Internationaliseringsplaner 300 f.; Overdragelsestraktaten 301 f.; Genforeningen 302 ff.

Næringsfrihed se Haandværk og Industri, *Haandværkerlav*.

O

- Observans se Kirke, *Klostervæsen*.
- Observeranter se Kirke, *Klostervæsen*, Munkeordener (Franciskanere).
- Oldtidsfund: fra Aastrup Teglværk ved Haderslev Fjord (Boplads) I 114; Gallehus ved Møgelvønder (Guldhornene) 196 ff.; Hedeby 256 ff.; Hjortspringkobbøl (Baadfund) 157 ff.; Nydam Mose: (Baade) 176 ff.; (Skattefund) 202 ff.; Torsbjerg Mose (Skattefund) 167 ff. — Fund fra Jernalderen I 167 ff., 302 ff.; fra Vikingetiden 298 ff. — Guldfund I 128 f., 132, 136 f., 215; Sølvfund 309 ff.; Møntfund se Møntvæsen, *Møntfund*.

Oldtidsfund uden for Sønderjylland: Kra-

- gehulfundet (Fyn) I 203 f.; Porskærfundet (ved Horsens) 204; Sjørødfundet (Skaane) 204.
- Oldermand se Gilder; Købstæder, Styrelse, Embedsmænd, og Retsvæsen, *Domstole*.
- Oplysningen se Aandsliv og Litteratur samt Kirke, *Liv og Lære*.
- Optantspørgsmaalet se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864, *Optantspørgsmaalet*.
- Ordensvæsen IV 73.
- Orfejde se Retsvæsen, I *Almindelighed*.
- Ortodoksi se Kirke, *Liv og Lære*.
- Overtro og Trolddom I 441; II 450; III 302, 471. Hekseprocesser III 302.

P

- Panteprotokol se Retsvæsen, *Civilret*.
- Paragraf V se Nordslesvigske Spørgsmaal efter 1864.
- Partier (politiske) se Forfatning, *Politiske Partier*.
- Patriciat se Borgerstand, *Sociale Forhold*, og Købstæder, *Styrelse*.
- Patrimonialjurisdiktion se Adel, *Forrettigbeder og Pligter*.
- Patriotisme se Kongetroskab og Patriotisme.
- Pengevæsen (jvf. Møntvæsen) II 219, 402 f., 420, 440; III 8, 50 f., 54, 57, 78, 242, 254, 330, 359, 446 f.; IV 18, 26 f., 68 f., 76 f., 79 ff., 94, 100, 106 ff., 134, 142 f., 272, 295 f., 298, 351, 359, 382, 397, 402, 405 f., 477, 479, 488; V 204, 206 ff., 218, 246 ff., 419 ff., 427, 445 f., 453-460, 462, 475 ff.
- I *Almindelighed*: Seddelpenge III 447; IV 26 f., 79 ff., 94, 100, V 445; slesvig-holstenske Kurantdalersedler IV 26 f., 82; Rigsbankdalersedler IV 82, 359; de „blaa Sedler“ IV 82 f., 100; slesvig-holstenske Papirspenge (1848—1849) IV 382; Assignatur IV 76, 94; Pengerepræsentativer (Veksler, Checks, Anvisninger) IV 445 f.; Girosystemet V 446. — Guldmøntfod V 445; Sølv møntfod III 447; Sølv mønt som eneste lovbestemte Betalingsmiddel IV 83; Seddelpengenes Indløselighed IV 79 f., 82; deres Kurs IV 26, 80, 82. — Pengenes Købeevne IV 69, 79, 82; Pengekrisen 1813 IV 79 ff.; 1857 IV 402, 406. — Kieler-Omslag II 219, 402; III 8, 50, 242, 254; IV 75, 82, 94, 106 f., 479; Obligationshandel IV 402; Kreditvæsen II 402 f., 420, 440; III 50 f.; IV 82, 108; se desuden nedenfor *Andre Pengeinstitutioner (Kreditanstalter)*; Rentefod II 402 f.; III 242; IV 75, 82, 94; Adelsens Pengeforretninger se Adel, *Økonomiske Stilling*. — Fra Natural- til Pengeøkonomi III 54; V

446; Udvikling af Kapitalisme II 402 f., 420; III 78; IV 18, 397.

Banker og Sparekasser: Banker III 330, 446 f.; IV 26, 79 f., 108 f., 272, 295 f., 298, 402; V 204, 206, 218, 246 f., 419, 453, 456 f. — Kurantbanken i København III 330; Speciebanken i Altona III 446 f.; IV 26, 75 f., 79 f.; Rigsbanken IV 80, 108 f.; Rigsbankhæftelsen IV 82 f., 108 f., 142 f.; Bankinstituttet i Altona IV 108 f.; Nationalbankens Filial i Flensborg IV 272, 295 f., 298, 402; Plan om en slesvig-holstensk „Landesbank“ i Flensborg IV 295 f.; om en slesvig-holstensk Privatbank IV 296; Den nordslesvigske Folkebank V 218, 456; Haderslev Bank V 456 f.; Sønderborg Bank V 204; Skærbæk Andels-Bank V 206, 419, 457; Deutsche Reichsbank V 456. — Spare- og Laanekasser IV 134, 351; V 204, 246, 453 ff.; Nordslesvigsk Sparekasseforening se *Selskaber og Foreninger, Faglige og økonomiske*.

Andre Pengeinstitutioner (Kreditanstalter): Laaneinstituttet i Altona IV 75 f., 79; Godsejernes Kreditforening (1811) IV 76, 107, 406; Den vest- og sønderjydske Kreditforening (1861) IV 406, 477; V 457; Rentebanken i Stettin V 420 f.; Landwirtschaftlicher Kreditverband für die Provinz Schleswig-Holstein (1882) V 248, 458; Schleswig-holsteinische Landeskultur-Rentebank (1882) V 421, 427; Schleswig-holsteinische Landschaft (1895) V 458; H. P. Hanssens Aktieselskab (1897) V 207; Foreningen af 5. Okt. 1898 V 207 f., 421; Jernfonder (1903) V 422; Nordslesvigsk Kreditforening (1909) V 246 f., 421 f.; Höfebank (1913) V 421; Preussische Central-Bodenkredit A. G. V 458; Dansk Arbejderforenings Kreditforening V 475. — Den tyske Hypotekbanklovgivning V 458.

Forsikringsvæsen: Reichsversicherungsordnung af 1911 V 475 ff.; Arbejdersekretariatet i Aabenraa V 477. — Alderdomsforsikring V 476 f.; Ansvarsforsikring V 460; Arbejdsløshedsforsikring V 475; Brandforsikringselskaber IV 405 f.; V 458 f.; Brandkasser III 359; IV 488; V 459; Efterladtes Forsikring V 476 f.; Funktionærforsikring V 477; Garantiforening i Flensborg IV 402; Gensidige Forsikringsanstalter V 459 f.; Haglskadeforsikring V 460; Hesteforsikring V 460; Invalideforsikring V 476 f.; Kreaturforsikring V 460; Landesversicherungsanstalt (Kiel) V 475, 477; Landwirtschaftlicher Haftpflichtversicherungsverein für die Provinz Schleswig-Holstein V 460; Livsforsikring V 460; Sejlskibsforsikring V 462; Stormforsikring V 460; Svineforsikring V 460; Sygeforsikring V 475 f.; Ulykkesforsikring V 476.

Personalunionstanken se *Statseret, Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget.

Pest se Fattig- og Sundhedsvæsen, Sygdomme; Kvægpest se Landbrug, Husdyrbrug.

Pietisme se Kirke, Liv og Lære.

Planteliv I 7, 11, 14 ff., 33, 35-45, 112 f., 169; II 159, 434.

Skovperioder: Birke-Fyrreperioden I 38 f.; den egentlige Fyrreperiode 39 f.; Egeblandingsskovens Fyrre 40 f., 113; Bøgeperioden 41 ff.

Enkelte Plantevækster (jvf. Landbrug, Kulturplanter): Aakande I 14, 16; Andelgræs I 43; Arktisk Flora I 15; Ask I 40; II 434; Asp I 37, 39; Avnbøg I 15, 41, 45; Birk I 11, 15, 37 ff., 112, 169; (Dværgbirk) 15, 35 f.; Brasenias se Aakande; Bændeltang I 43; Bøg I 41 ff., 45; II 434; Dværgbirk se Birk; Dulichium se Halvgræs; Dværgpil se Pil; Eg I 11, 15, 40 f., 113, 169; II 159, 434; El I 15, 38, 40, 112, 169; Elm I 15, 40; Enebær I 37; Fyr I 11, 15, 17, 33, 38 ff., 112 f., 169; (Kæmpefyr) 7; Gran I 11, 14 f., 42; Halvgræs (Dulichium) I 14, 16; Harrild I 43; Hassel I 15, 39, 112, 169; Hornnød (Trapanatans) I 15 f., 40; Hvidbirk se Birk; Kveller I 43; Kæmpefyr se Fyr; Laurbær I 7; Lind I 11, 15, 40; Lyng I 36, 39 f., 42 f.; Løn I 40; Pil I 38 f., 112; (Dværgpil) 15, 36; Revling I 36; Rypelyng I 15, 36; Røn I 39; Skovfyr se Fyr; Sphagnum se Tørvemos; Sumpcypres I 7; Tagrør I 38, 44; Trapanatans se Hornnød; Tørvemos I 38.

Plovfred se Retsvæsen, I Almindelighed.

Politiske Partier se Forfatning, Politiske Partier.

Postvæsen se Samfærdsel.

Pottemageri se Haandværk og Industri, Enkelte Industrigræne.

Pressefrihed se Trykkefrihed.

Priser paa enkelte Handelsartikler se Handel, Enkelte Handelsartikler.

Privilegiebreve se Forfatning, Forfatningslove.

Proklama se Retsvæsen, Civilret.

Prokuration se Kirke, Finansielle og økonomiske Forhold.

Provinsialminister se Kirke, Klostersvæsen.

Provinsialstænder se Rigs- og Landsforsamlinger, 2. Landsforsamlinger.

Provinslanddag, den slesvig-holstenske, se Rigs- og Landsforsamlinger, 2. Landsforsamlinger.

Præbende se Kirke, Gejstlighed, Domkapitler.

R

Raad, det ridderskabelige, se Adel, Politik og polit. Indflydelse.

Raadmand se Forvaltning, C. Lokal-

forvaltning, 3. Lokalebedsmænd; Købstæder, Styrelse, Embedsmænd, og Retsvæsen, Domstole.

Rationalisme se Kirke, Liv og Lære. Rav I 117 f., 121, 128, 136, 223.

Redskaber fra forhistorisk Tid se Befolkning, Brugsgenstande og Redskaber.

Reformerte se Kirke, Fremmede Trosbekendelser.

Regering, den provisoriske, se Forvaltning, B. Provinsforvaltning, 1. Myndigheder og Institutioner.

Religionsfrihed se Kirke, Fremmede Trosbekendelser.

Remonstranter se Kirke, Fremmede Trosbekendelser.

Renæssance se Aandsliv og Litteratur samt Kunst.

Retsvæsen I 77 f., 212-220, 235 ff., 246, 249 f., 273, 277, 280 f., 325 ff., 330, 346 ff., 350, 352, 358 ff., 362, 370, 386, 388 f., 393, 396, 404, 454 ff., 466-474, 477 f., 480 f.; II 4 ff., 11 ff., 15 f., 19 ff., 24 ff., 31 ff., 41 ff., 45 ff., 50 ff., 56, 62 f., 67, 69 f., 72 ff., 89 f., 95 f., 112, 128 ff., 132 ff., 139-143, 149, 152, 157 f., 160, 168 ff., 171, 184, 187 ff., 219 ff., 240, 246, 267 f., 273, 275 f., 279 ff., 286, 289 f., 297, 317, 330 f., 348, 353 ff., 360, 362 f., 366 f., 378, 386, 389, 392-396, 398, 400, 404, 406, 408-414, 420-425, 432, 442, 448, 467, 470 ff.; III 5 f., 14, 17 f., 24, 30, 34 ff., 46 f., 54 f., 60, 66, 89 f., 111, 143, 148 ff., 172 f., 179, 194 ff., 206 ff., 210, 213, 227 f., 233 f., 237, 246 ff., 253, 256 f., 265 f., 300, 322, 325 f., 331 ff., 338, 352, 372, 393 f., 397, 402 f., 405 f., 426, 430 ff., 451; IV 5, 11, 14, 30 ff., 45 ff., 53, 55, 59, 64, 70, 144, 171, 173 f., 189, 195, 244, 255 f., 277, 328, 344 ff., 350 ff., 362 ff., 368, 370 ff., 380 ff., 406, 410, 417, 430 f., 433 f., 449, 476, 488, 500 ff., 504; V 44, 52, 55 f., 102, 120 ff., 142, 195, 210, 214 f., 218, 220, 222, 245, 258 ff., 261 f., 360, 417, 455, 460, 476.

I Almindelighed: Retssikkerhedstilstand I 246, 325 ff., 328, 330, 346 ff., 350, 352, 358 ff., 386, 466 ff.; II 19, 24 ff., 31 f., 187 f.; III 14, 24, 30; IV 350 ff., 362 ff., 370 ff., 380 ff., 434, 500 ff.; V 210 ff., 258 ff.; indre Fejder I 235 ff., 239 ff., 249 f., 277, 347, 358 ff.; II 4 ff., 11 ff., 15 f., 22, 24 ff., 27 ff., 42 f., 45 ff., 50 ff., 184, 220 ff.; III 17 f., 34 ff., 172, 194 ff., 206 ff.; IV 344 ff.; Selvtægt og Lovløshed II 187; Forholdsregler mod adeliges Voldsgerninger mod Borgere II 378; Carl Moltkes Politistyre (1852—54) IV 434. — Byfred II 132; Digefred II 90; Husfred II 90; Kirkefred II 90; Kongefred I 467 f.; Orfejde II 90; Plovfred II 90; Torvefred II 90. — Blodhævn II 90, 152; Ed I 362, 388; Gidsler I 362, 370, 396, 404, 468; II 67; frit Lejde I 362, 468; Udlandings Retstilling I 468; II 132, 140.

Sædvaneret I 480; II 140, 392; Vider og Vedtægter IV 11; Indflydelse af ditmarsk Ret II 411; af gammel frisisk Ret II 411; af lybsk Ret I 477; II 424; af Romerretten II 367, 392, 396, 398, 404, 411 f.; III 5, 55, 265; af sachsisk Ret II 392, 396; af tysk Ret II 77; III 265, 331; IV 55. — Nordfrislands (Utlands) Retsforhold I 480 f.; II 140, 275 f., 411 f., 414; IV 171; Frisere under frisisk Lov I 103, 480 f.; under dansk Lov I 480. — Sørøtliche Regler for Slien I 473. — Sønderjyllands Retsvæsen uafhængigt af Konge, Rigsraad og Herredag II 168, 219, 240, 276.

Kirkeligt Retsvæsen se Kirke, *Kirkeligt Retsvæsen* (jvf. *Kirkelig Lovgivning*); Købstæders Retsvæsen se Købstæder, *Retsvæsen* (jvf. *Stadsretter*); Ridderkabets juridiske Stilling se Adel, *Forrettinger og Pligter*.

Indviklede Jurisdiktionsforhold i Sønderjylland II 139 ff., 275 f., 354 f., 411; III 55, 265 f., 331 f.; V 52; Strid om verdslig Jurisdiktion i „de kongerigske Enklaver“ II 355; Forbedringer og Simplificering af Jurisdiktionsforholdene III 332, 405 f.; Reform af det adelige Justitsvæsen (1806) IV 45; Forsøg paa Indførelse af ensartet Lov og Retspleje IV 53, 55, 255 f.; Adskillelse af administrativ og dømmende Myndighed IV 368; V 55; Overgang fra slesvigsk til preussisk Lov og Ret V 52, 55 f.

Domstole: Værneting II 56, 282, 422; ingen fremmede Raader, undt. Kansleren, maa sidde i Retten II 378; Dommerne kgl. Udnævnelse IV 45; Stilling som kgl. Embedsmænd IV 45; Kvalifikationer III 332; IV 45; fast Løn IV 45. — Studerede Jurister til Retsbetjentembeder III 332. — Appell II 96, 141, 240, 276, 297, 362, 386, 392, 396, 409, 424; III 55, 266, 332, 393; Offentlighed og Mundtlighed IV 368; V 55; Retssprog se Sprog.

Amtmandens Forligsmyndighed III 266, 332; Amtsdommer V 55 f.; Amtsretter II 396; III 55; V 55; (Overamtsretten) III 266; Appellationsretten i Flensborg se Overjustitskommissionen; Appellationsretten (fra 1879 Overlandsretten) i Kiel V 55; 222; Birketing II 396; III 55; Bisidder III 394; „Bonderetten“ i Landskabet Bredsted III 332; Borgretten for Lyksborg III 393 f.; Bygdeting I 215 f.; Byfoged II 132, 290, 422 ff.; III 55, 90; IV 51; Byraadets Dommermyndighed I 470 f.; Byting I 470 f.; II 132, 141, 289 f., 422, 424; III 90; Danehoffet II 20, 62 f., 141; Dommere paa Femern II 420; Fem-Herreds-Raadet (Nordstrand) II 275; Fjerdingting II 141; Flækkeret III 393 f.; Folkedommere (edvorne) V 55; Forligsinstitutioner III 332; IV 45, 292; gejstlig Jurisdiktion se Kirke, *Kirkeligt Retsvæsen*; Gerichtshalter se Justitiar; Herredag II 409; Herredsfoged II 140, 160, 394, 396, 408, 411, 471, 473;

III 55, 332; IV 31, 431; V 56; Herredsnævn se Nævninger; Herredsskriver III 148; Herredsting I 213 ff., 280 f.; II 275, 355, 363, 396, 406; III 55, 393 f.; Hertugens Retterting se Retterting; Hofretten (paa Gottorp) II 396; III 55; (paa Lyksborg) III 393; Jury se Nævninger; Justitiar (der Gerichtshalter) paa de adelige Godser IV 45; se desuden Rettertingskansler; Justitskancelliet paa Gottorp (1684—89) III 179, 256 f., 266; Kancellier (de fyrstelige) II 396; III 55; se desuden Justitskancelliet paa Gottorp og Regeringskancelliet i Glückstadt; Kirkestævne II 275; Kongens Retterting se Retterting; Kredsdommer V 55; Kredsretter (fra 1879: Landsretter) V 55, 214; den adelige Kriminalret III 6, 18; Kvartalsretten III 247, 249, 322, 325; Kæmner II 424; III 90; Kæmnerretten i Flensborg II 424; III 90; IV 48; Kønsnævn se *Proces*, Renselsesed; Landretten (Landretsdag, Landrecht) II 169, 269, 389, 392, 396, 404, 424, 467; III 6, 18, 55, 227 f., 237, 247, 249, (den slesvigiske Landret) 266, 322, 325; Landsherrens Domstol II 219 f., 396, 424; se desuden Retterting (Kongens og Hertugens); Landsretter se Kredsretter; Overlandsretten se Appellationsretten i Kiel; Landsting: (Viborg) II 56, 276; (Urnehoved) I 388 f.; II 96, 171, 267 f.; Magistraternes Dommermyndighed se Raadstueretter; Mededsmænd se *Proces*, Renselsesed; Meddomsmænd V 55; Nævninger II 362, 396, 411, 422, 471; III 55; IV 11; V 55; (i Marsken benævnt Raadmænd) IV 11; (Herredsnævn) II 140, 280, 396; (Ransnævn) II 140; III 265; IV 11; (Stokkenævn) II 140, 396; (Worthelnævn) II 20; (Nævninger udnævnt af Kongen) II 21; (af Godsejeren) III 55; Oldermænd I 470 f.; Ombudsmand I 470 f.; Overamtsretten se Amtsretter; Overappellationsretten i Kiel (opr. 1834) IV 173 f., 410; Overdomstolen i Lybæk II 297; Overforsikringsraadet for Preussen (Appeldomstol) V 476; Overforvaltningsretten i Berlin V 220, 222; Overjustitskommissionen (fra 1852 kaldt: Appellationsretten) i Flensborg IV 410, 417, 433; Overretten paa Gottorp (opr. 1713) III 210, 213, 257, 266, 326, 330; IV 30 ff., 45, 59, 195; Prisedomstole IV 70; Raadmænd: (i Utland) II 275, 412; III 77; (paa Sild) IV 171; (i Købstæderne) III 55; se desuden Raadstueretter; Raadmænd i Marsken se Nævninger; Raadstueretter II 422, 424; III 90; (Appel fra Tønder Raadstueret) II 297; III 266; Regeringskancelliet i Glückstadt III 46 f., 55, 253, 256, 266; Retsdage (Hans d. Ældres) II 362 f.; Retterting: (Kongens) II 96, 141, 276, 409 f., 424; (Hertugens) II 95 f., 141, 424; Rettertingskansler (Justitiar) II 96, 99, 141; Rigsforsikringsraadet (Appel-Domstol) V 476; Rigsraadets Dommermyndighed se Rigsraadet; Sandemænd II 140, 280, 362,

396, 406, 411, 422, 471, 473; III 55, 265, 394; IV 11; V 44, 55; Sogning II 141, 414; III 77; Staller II 275; Statholderens Dommermyndighed II 396; Sysseletting I 218; Syv-Herreds-Raadet II 141, 275; Tinghørere II 411; Tingmænd II 424; Tingskrivere II 394; V 56; Tre-Herreds-Retten (Marskherederne) II 275; III 332; IV 171; Tre-Lands-Raadet („de 36" i Landskabet Ejdersted) II 141, 275; Urnehoved Ting se Landsting; Viborg Landsting se Landsting; „Vierstädtengericht" i Holsten (Tønders Appeldomstol) II 297; III 266; „Vitiretten" (Ejdersted) IV 171; Voldgiftsdomstole (Voldgiftsmænd) II 62 f., 69 f., 72 ff.; Worthelnevsn se Nævninger.

Birkeret II 281 f., 400, 406; III 55, 325; Eksempion II 279 ff., 286, 348, 353, 389, 392 f., 396. Hals- og Haandsret II 158, 279, 281 f., 353, 393, 406.

Proces: Jernbyrd (Gudsdom) I 273. — Ed III 332; IV 476; Renselsesed (Tylvtered, Kønsed) I 217, 471; II 140, 448; III 55, 265, 332. — Vidnebevis III 265; IV 476; Herredsvidne I 77 f.; III 143, 148; Sognevidne II 448; III 148; Tingsvidne II 75, 396, 470, 473; III 55, 148. — Offentlighed og Mundtlighed IV 368; V 55. — Advokater III 266, 332; IV 45; Overrigsadvokat V 261. — Plan om en ny Procesordning IV 53.

Civilret II 142 f., 408; III 66, 265 f., 332 f., 403, 430 ff.; IV 406, 476; V 55, 214, 360, 460. — Den borgerlige Lovbog (1900) V 460.

Offentlig Forlovelse III 300; Ægteskab II 317, 331; III 338, 352, 372; tvungen borgerligt Ægteskab V 360; Ægteskab mellem for nært beslægtede forbudt II 366; III 403; uægte Børn III 403; Forældremyndighed V 214; Formynderforordning af 1742 III 332; af 1875 V 455. — Arveret II 142, 360; Førstefødselsarveret V 417; Broder udelukker Brodersøn II 360; Arvegang hos Selvejerbønder og Fæstere II 408; III 66, 430 ff.; Køb af Retten til at efterlade sig Arv (Arvekøb, Lagkøb) I 468; Frihed for Ridderkabet til at gøre Testamenter se Adel, Forrettigheder og Pligter; testamentariske Bestemmelser ang. Løvsøre og Sjelgaver II 142. — Obligationsretten III 265; Skødning II 142 f.; Skøde-, Skyld- og Panteprotokoler III 233 f., 246 f., 265 f., 333; IV 144, 460; adelige Proklamaer IV 144; Købekontrakter vedr. adelige Godser forelægges Overretten paa Gottorp IV 14; Forordning om Begrænsning af Reunionsprocesser (1774) III 426; Kontrakter vedr. Køb og Salg af Løvsøre og Varer sluttes ved Haandtag, Fæstepenge, Lidkøb II 143; Retsvirkninger af haandfast Pant IV 402; Vekslerforordning IV 488. — Haftpflichtgesetz (1871) V 460; Reichsversicherungsordnung (1911) V 475. — Forligskommissioner se Domstole, Forligsinstitutioner.

Gældsfængsel (Indlager) II 208; III 60; IV 144.

Strafferet I 471, 473 f.; II 140 ff., 152, 396; III 54 f., 265, 331 f., 402 f.; IV 53, 255 f., 277; V 55, 120 ff. — Forholdet mellem Straffene i Herred og Købstad I 471; Karl V's „Peinliche Gerichtsordnung" III 265, 331; Humane Reformer i Strafferetten III 402 f.; Udkast til en ny Straffelov IV 53; Kommission til Udarbejdelse af en ny Straffelov IV 255 f.; Forslag om ensartet Kriminallov for hele Monarkiet IV 277.

Forbrydelser: Afsyngelse af Schleswig-Holstein-Visen IV 430, 434; Barnefødsel uden for Ægteskab III 403; Blodskam II 326; Brud paa Hus-, Kirke- og Tingfred II 140; Drab I 471; II 140 ff.; III 89; Drabsforsøg I 471; II 140; Drottensvig se Højforræderi; Hemsokn (Hjemssøgelse) II 142; Hor se Ægteskabsbrud; Hærværk II 140 f.; Højforræderi I 347; IV 64; V 6, 215, 262; Injurier III 332; Landsforræderi se Højforræderi; Lejermaal IV 449; Majestætsfornærmelse IV 328; Presseforseelser V 121 ff., 195, 218; Ran I 471; II 140, 142; Snyderi I 471; Tyveri I 468 f., 471, 473; II 142; III 403; IV 5; Utugt II 330; Voldtægt I 471; II 142; III 89; IV 5; Ægteskabsbrud I 471; II 330 f.; III 403.

Straffe: Bøder I 471; II 141 f.; IV 476; V 122, 142; (40 Marks Bøde) II 142; (Sagefald) I 415, 424, 468; II 95 f., 112, 157, 274, 279, 286; Dødsstraf I 360, 362, 471; II 141 f.; III 403; IV 64; Formuetab I 347; II 141; Forvisning til en øde Ø I 473; Fredkøb II 141; Fredløshed II 141; III 54; 40 Marks Bøde se Bøder; Fængselsstraf (og Fængslinger) I 359, 362, 393; II 246; III 173; IV 504; V 102, 122, 195, 218, 245, 258 ff.; Fæstningsarrest IV 189; V 102; Gørsum (Tillæggsbøde til Mandebod) II 141 f.; Kagstrygning III 403; Landsforvisning I 360, 471; (afskaffes) III 332; (1851) IV 410; Mandebod (Ættebod) II 141 f., 152; Niddingsnavn I 474; Pryglestraf (Rottingslag) IV 430, 434; Rotting se Pryglestraf; Straffe for Tyveri I 473; III 403; Tab af Formue (Bodslod) se Formuetab; Tortur III 403, 451; Træhest III 403; Udvisning se Udvisning; Ættebod se Mandebod. — Fængsler (Straffeanstalter) I 359, 362, 386, 393; II 20, 22, 246; III 173, 332 f., 451; IV 46, 53; V 259 f.; Torturredskaber I 362, 393; III 403. — Amnesti og Benaadning III 54; IV 410.

Reunionsprocessers Begrænsning se Retsvæsen, Civilret.

Ribe-Privilegiebrevet 1460 se Forfatning, Forfatningslove, Privilegier.

Ridderdage se Adel, Adelen som Stand.

Ridderskabet, det slesvig-holstenske, se Adel.

Rigsbankhæftelsen se Skattevæsen, Enkelte Skatter og Afgifter.

Rigsdage se Rigs- og Landsforsamlinger.

Rigs- og Landsforsamlinger:

1. Rigsforsamlinger: *Danehoffet* (1276, 1282) II 19; (1284, 1285, 1286) 20, 94; (1287) 21; (1354) 41; (1360) 43; (1376) 51; (1413) 62 f. — Hertugens Pligt at overvære Danehoffet I 410, 417; II 94; Danehoffets vedtagne Love og Forordninger ogsaa Gyldighed for Sønderjylland II 139.

Rigsraadet (for hele Monarkiet): forfatningsmæssige Bestemmelser (1854) IV 438; (1855) 447; Valg (1855) IV 447, 475; Samlinger (1856) IV 475 f.; (1858) 476; (1862) 490; (1863) 495; Thomsen-Oldensworts og Hansen Grumbys Udræden IV 482.

Rigsraadet (for Kongeriget og Sønderjylland) IV 495; B. 511.

Nordtyske Forbunds grundlovgivende Rigsdag: Valg (Febr. 1867) V 27 f.; „Afstemningslinien 1867“ V 30 f., 82, 84 f., 95; Krügers og Ahlmanns Taktik V 33 f.

Nordtyske Forbunds Rigsdag: Valg (Aug. 1867) 39 f.

Den tyske Rigsdag: Valg (1871) V 106; (1881) 154 ff.; (1884) 160 ff.; (1886) 163 f.; (1890—98) 200 ff.; (1902) 224 f.; (1903) 224 f.; (1906) 234 f.; (1907) 236; (1912) 250 f., 253 ff. — Krüger i Rigsdagen V 108 ff.; (hans Interpellation 1877) 132 ff.; Hans Lassen og Gustav Johannsen i Rigsdagen V 158; Junggreen i Rigsdagen V 162 f.; Optrantspørgsmaalet V 158, 231; Gustav Johannsens Interpellation ang. Köller-Politikken V 215 f.; Jessen i Rigsdagen V 231 f.; H. P. Hanssens Stilling til Rigsforeningsloven (1908) V 243 f.; til Gymnastikforeningerne V 245; til Statsborgerloven (1913) V 245 f.; under Verdenskrigen V 263, 265 f.; hans Genforeningskrav V 271 f.

Den preussiske Landdag: Valg (1867) V 40 f.; Omvalg (1868) 42 f.; Valg (1869) 43; (1870) 106; (1871) 107; (1872) 107 f.; (1873) 108; (1874) 108, 129; (1875) 130; (1876) 131; (1879) 148 f.; (1881) 154 f.; (1882) 159 f.; (1888) 164; (1893) 203 f.; (1898) 204 f., 210; (1903) 225 f.; (1908) 239 f.; (1913) 250, 254 ff.; Landdagsmændene nægter at modtage Valget (1871) V 107; (1872) 108; (1874) 108, 129; nedlægger deres Mandat (1868—69) V 43; (1871) 107; (1872) 108; (1873) 108; (1876) 131. — Edsspørgsmaalet V 42 ff., 106 f., 129 ff., 146 ff., 152 ff., 158 ff., 164; Hans Lassen og Edsspørgsmaalet V 131, 158 f.; H. P. Hanssen og Edsspørgsmaalet V 196, 234. — Bismarcks Udtalelse om § 5 (1866) V 86; Forslag (Hans Lassens) om snarlig Oplydelse af § 5 (1876) V 131 f.; Skoleinstruksen (1888) V 185, 373; Optrantspørgsmaalet V 191; Interpellation ang. Köllers Udvis-

ninger V 214 f.; Nis Nissen og Gymnastikforeningerne V 245; Nis Nissen under Verdenskrigen V 266; Kloppenborg-Skrumsagers Krav om national Selvbestemmelsesret (1918) V 270 f.

2. Landsforsamlinger: *Landdagen (Stænderne)* (1482) II 196; (1483) 197; (1490) 274; (1511) 212; (1525) 236, 242, 288, 317 ff.; (1526) 242, 287 f., 319 f.; (Juni 1533) 250 f., 334; (Dec. 1533) 256 ff.; (1540) 339; (1542) 341 f.; (1544) 345 f.; (1545) 346 f.; (1564) 353; (1588) 376 ff.; (1590) 378; (1592) 380; (1593) 381; (1594) 381; (1610) III 4 ff., 42; (1614) 6; (1616) 9 f., 42; (1625) 13; (1626) 14; (1629—41) 18 f.; (1645—48) 24 f.; (1648) 28; (1649—53) 28 f.; (1657) 30; (1661) 228 f.; (1662) 231; (1663) 231; (1664) 231 f.; (1667) 233 f.; (1668) 232; (1669) 232 f.; (1671) 234; (1675) 172, 235; (1711—12) 244 ff. — Landdagens Udspring i Urnehoved Landsting I 388 f.; II 171, 267 f. — Sammensætning og Medlemstal II 268, 390 f.; III 228, 244 f.; reelt en Fællesrepræsentation for Landenes Ridderskab II 268, 391; III 55, 228; borgerlige Repræsentanter II 390 f.; III 89 f., 228; Ejdersted kræver Adgang til Landdagen III 78; Mødested II 268 f., 346 f.; Sammenkaldeshyppighed II 269, 346 f., 391; III 230 f., 245; sidste ordentlige Landdag (1675) III 172; Landdagen indkaldes ikke III 236 ff.; Ridderskabets Bøn om Landdagens Indkaldelse III 237 f., 241 ff., 322 ff.; IV 96 ff., 106. — Myndighedsomraade II 268, 389 ff.; III 18 ff., 228 ff.; Ret til Valg og Hylding af Landsherren II 266, 353, 391; III 9 f., 228 f.; til at samtykke i Krig II 168, 171, 353; Skattebevillingsretten og dens Udøvelse II 168, 268, 353, 392; III 18 ff., 28, 42, 49, 228, 230 ff., 234 ff., 241 ff., 247 f.; Skatteudskrivning uden Landdagens Medvirken III 235 ff.; Lovgivningsmyndighed III 6, 18 f.; dømmende Myndighed se Retsvæsen, *Domstole*, Landretsdag (Landretten); Ret til „Besværinger“ II 392; III 19, 230, 235; øvrige Privilegier II 392 f.; Stændermagtens Nedgang III 9 f., 19, 25, 37, 42 f., 55, 228 ff., 241 ff.; Forskel i Fyrsternes Holdning over for Stænderne III 172, 232 f., 235.

Provinsialstænderforsamlingen: m. H. t. Forfatningsgrundlaget se Forfatning og Fyrstemagt, *Forfatningslove*, Stænderforfatningen samt den slesvigske Forfatning af 15. Febr. 1854. — Stændervalg (1834) IV 203 ff.; (1841) 264 ff.; (1847) 335 f.; (1853) 440; (1854) 448; (1860) 489, 494; Stændersamlinger (1836) IV 208 ff.; (1838) 238 ff.; (1840) 260 ff.; (1842) 271 ff.; (1844) 312 ff.; (1846) 329 ff., 337; (1853) 438 ff.; (1855) 448 f.; (1856—57) 476 ff.; (1860) 484 f., 487 f.;

- (1863) 494 f.; Mandatnedlæggelser IV 301 f., 494 f.; Stændertidende IV 261, 263. — Sproget i Stænderforsamlingen IV 204, 263, 270, 274 ff., 313, 329 (Note); Krav om den slesvigske og den holstenske Stænderforsamlings Forening IV 167, 173, 178, 208, 243, 262, 272, 313; Forslag om Stænderkomiteer IV 269, 272, 277; Andragende om Stænderforsamlingens Forlæggelse fra Slesvig til Flensborg IV 291 f.
- Den forenede Landdag (Stænderforsamling) i 1848* IV 360 ff.
- Landsforsamlingen (den grundlovgivende Forsamling)* IV 361 f., 366 ff., 369 f., 374, 376 f., 380, 390.
- Den slesvig-holstenske Provsinslanddag* V 53, 128, 150, 152 f., 172.
3. Forfatningsmæssige Bestemmelser vedr. Rigs- og Landsforsamlingerne: Mødested IV 174; Sammenkaldeshyppighed II 269, 391; III 230 f., 245; IV 169, 440, 447; Sættelse II 268, 390 f.; III 55, 89 f., 228, 244 f.; IV 169, 172, 174, 368, 438, 447, 475, 495; kongevalgte Medlemmer IV 169, 172, 438, 447, 475, 495; Antal Kamre IV 368, 495; Præsidenten: (i Kraft af sin Stilling) II 268; (kgl. udnævnt) IV 447; (valgt) 172, 174; Forsamlingernes Myndighed: (raadgivende) IV 169, 174, 424 f.; (besluttende) II 168, 392; III 18 ff., 28, 42, 49, 228, 230 ff., 234 ff., 247 f.; IV 421, 424 f., 440; Majoritetens Beslutning IV 172; Beslutningsdygtighed IV 174; Lovgivningsinitiativ IV 169, 440, 447; Offentlighed IV 174, 208 ff.
- Rigsraad (før 1660): Stilling ved Kongevalg (1438—40) II 87 f.; (1448) 91; (1482) 193; (1513) 213; (1533) 247, 249 f., 252 f.; Stilling til Valg af Hertug i Hertugdømmerne (1460) II 164 ff.; (1482) 196; til Forleningssspørgsmaalet II 251; (1658) III 33 f., 37; til Unionen 1533 II 254, 256; til Ribe-Privilegiebrevet 1460 II 170, 174; til Ridderskabets Privilegier og Hylding (1482) II 193, 196; til Mæglingsforhandlingerne o. 1525 II 238; til Christian II 221, 234; til Christian III II 244, 250, 252 f.; til Kongens personlige Raadgivere III 46; til Lybækkerne II 251 f.; svækket ved Grevefejden II 262. — Som Domstol II 52, 56 f., 359.
- Rigsraad iflg. Forfatningerne af 1854, 1855 og 1863 se Rigs- og Landsforsamlinger, 1. Rigsforsamlinger.
- Rosenkransselskaber se Gilder.
- Rostjeneste se Adel, Forrettigheder og Pligter.
- Runer se Skrift.
- Runestene: Eriks Sten (fra Sliegnen) I 279; B. 278; Gortorpstenen 250, 265; B. 267; Hovslundstenen 296; B. 296; lille Jellingesten 268; B. 268; Skardes Sten (fra Sliegnen) 279; B. 279; Runesten i Slesvig Domkirke 296; B. 297; Vedelspangstenen 250, 265; B. 265.

S

- Sagefald se Adel, Forrettigheder; Finansvæsen, Finansforhold indtil 1721, Kongens og Fyrstelenets Indtægter; Kirke, Finansielle og økonomiske Forhold; Retsvæsen, Strafferet, Bøder.
- Salt se Finansvæsen, Finansforhold indtil 1721, Kongens og Fyrstelenets Indtægter; Geologi, Dannelser, Stensalt; Haandværk og Industri, Enkelte Industrigræne; Handel, Forordninger, Privilegier o. s. v. og Enkelte Handelsartikler; Skattevæsen, Enkelte Skatter.
- Sameje se Bondestand, Selvejerbønder.
- Samfundsformer se Befolkning.
- Samfærdsel: Jernbaner IV 188, 239, 306, 312 f., 316 f., 319, 398, 402; V 447, 449, 451; (Stats- og Amtsbaner) 447, 464 ff. — Kanaler se Kanaler. — Landeveje: Hærvejen I 458, 487 f.; III 75 f., 334; Oksevejene I 130, 154 f., 458 ff.; II 430, 432; V 449; alm. Landeveje I 128, 136, 154, 231, 388 f., 458 ff., 487 f.; V 460 f. Forordning om Vejvæsenet (1784) III 447; Möstings Vejplan IV 52; Plan om fælles Vejvæsen IV 256; Chaussébygning IV 317, 398, 476; Overlandvejsinspektør IV 52. Postvæsen V 467. — Samfærdselsmidler i gamle Dage (Diligencer, Fragtvogne og lignende) V 447, 467. — Skibsfart se Søfart.
- Sandflugt se Geologi, Dannelser, Klitter.
- St. Gertrudshuse se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, Hospitaler, Stiftelser o. lign.
- Segl I 406, 408 f. — *Billeder af Segl* tilhørende: Abel, Hertug (senere Konge) I 409; II 5; Adolf, Hertug, II 87; Adolf IV, Greve af Holsten, I 405; Ahlefeldt, Godske, II 253; Ahlefeldt, Hans, II 204; Albert, Greve af Orlamünde, I 399; Bokholt, Biskop, II 109; Brun, Niels, Biskop, II 109; Bøking Herred II 151; Christian I II 165, 191; Christian II II 214; Christian III II 251; Dorothea, Dronning, II 193; den sønderjydske Drost II 96; Due, Jens, Høvedsmand, II 64; Dürkop, Eggert, Biskop, II 284; Ejdersted Herred II 152; Elisabeth, Hertuginde, II 55; Erik Plovpenning, Konge, I 409; Erik Abelsøn, Hertug, II 15; Erik Valdemarsøn, Hertug, II 25; Eskil, Biskop, II 109; Flensborg Barbereres Lav II 298; Flensborg By II 129; Frederik I Barbarossa, Kejser, I 368; Frederik II, Kejser, I 401; Frederik, Hertug (Frederik I), II 194, 221; Frøjs Herred II 158; Før Vesterherred II 153; Før Østerherred II 153; Gerhard d. Store, Greve af Rendsborg, II 27; Gerhard, Greve af Holsten

(† 1404), II 53; Gerhard, Greve af Oldenburg, II 177; Gunner, Biskop, I 447; Gyresting, Morten Jenssøn, Ridder, II 83; Hans, Konge, II 195; Hellembert, Biskop, II 35; Helligaandsklostret i Flensborg II 116; Henrik I, tysk Konge, I 264; Henrik Valdemarsøn, Hertug, II 45; Henrik Gertsøn, Hertug, II 67; Horsbøl Herred II 151; Karl d. Store, Kejser, I 222; Knud d. Hellige, Konge, I 341; Knud VI, Konge, I 394; Knud Prizlavson I 409; Knudsgildet i Slesvig By I 475; Kollegiatkapitler i Haderslev II 113; Konrad II, Kejser, I 284; Konrad Konradsøn, Ærkedegn, II 166; Krummedige, Albert, Biskop, II 182; Krummedige, Erik, holstensk Ridder, II 57; Leve, Laurens, Staller, II 275; Limbek, Klaus, II 41; Lothar II, tysk Konge, I 357; Ludvig d. Fromme, Kejser, I 238; Mechtilde, dronning, II 13; Officiatet i Slesvig By II 285; Otto I, Kejser, I 273; Otto II, Kejser, II 275; Otto III, Kejser, I 280; Otto IV, Kejser, I 400; Payssen, Haye, Borgmester i Flensborg, II 295; Pogwisch, Ditlev, II 285; Pogwisch, Henning, II 189; Radulf, Biskop, I 441; Richardi, Hertuginde, II 48; Sappi, Valdemar, sønderjysk Ridder, II 43; See, Henrik v. d., Biskop, II 70; Skondelef, Johan, Biskop, II 53; Slesvig By II 129; Slesvig Domkapitel II 112; Souenbroder, Enewald, Domprovst, II 197; Utenhof, Wolfgang v., Kansler, II 261; Valdemar d. Store, Konge, I 409; Valdemar Sejr, Konge, I 398, 403, 409; Valdemar Erikssøn, Hertug († 1312), II 21; Valdemar Erikssøn, Hertug († 1364), II 29; Waren-dorp, Henrik, Biskop, II 109; Wisch, Henrik v., Biskop, II 284.

Seksmænd se Kirke, *Kirkelig Forvaltning*.

Sektvæsen se Kirke, *Liv og Lære*.

Selskaber og Foreninger: Forslag om Indførelse af Forenings- og Forsamlingsfrihed IV 487 f.; Indførelse af Forsamlings- og Foreningsfrihed V 56; Krænkelse af Foreningsretten V 124, 216, 226, 232; Foreninger stemples som politiske V 124, 216; Kvinders Udelukkelse V 124; danske Undersaaters Udelukkelse V 124; Opløsning af Foreninger V 124, 216; det dansk-nationale Foreningsliv i Sønderjylland (siden 80ernes Slutning) V 216 f.; (i Beg. af 20. Aarh.) 226 ff.; Rigsforeningsloven af 1908 V 243 f., 266; Forsamlingshuse se Møder og Folkefester.

Folkelige, nationale og politiske: Amtsforeninger V 140; Borgerforeninger IV 322, 342; (i Flensborg) IV 185, 315, 436, 496; V 276; (i Haderslev) IV 201, 464; (den tyske i Sønderborg) V 168 f.; Burschenschaft (Lokalafdeling) IV 112; Casinoklubben (i Flensborg) IV 381 f.; Cimbria IV 289; Dannevirkeforeningen (i København) IV 489; Dansk Folkeforening V 71 f.; (i Tønder Kreds) 140; (Foreningens „slesviske Udvalg“) 71 f.; Dansk Folke- og Væl-

gerforening V 84; Danske Samfund V 65; Enigheden (i Broager) V 124; (i Flensborg) V 80, 124; Forening af 5. Okt. 1898 V 207 f., 421; Forening for tysk Fredsarbejde i Nordmarken V 250, 402; Forening mod Slesvigs Deling V 26; Forening til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig (Sprogforeningen) V 174 ff., 186, 192, 216, 226 f., 241, 254, 350, 352, 355, 378; Forening til Værn om den tyske Ære i Nordslesvig V 251; Foreningen Dannebrog („F. D.“) V 60, 71, 124 f., 138, 198; Frederiksklubben (Aabenraa) IV 386; Fredsforeningen se Forening for tysk Fredsarbejde i Nordmarken; Germania (Flensborg) IV 382; Gymnastikforeninger V 227, 244 f.; Harmonien (i Haderslev) IV 464; V 94; (i Flensborg) IV 436; (i Kiel) IV 33, 106, 185; Hjælpeforeningen se Slesvigsk Hjælpeforening; Idrætsforeningen se Nordslesvigsk fælles Idrætsforening; Kampfgenossenvereine V 10; Landeværnet V 247 f., 422; Liedertafel se Sangforeninger (tyske); Læseselskaber III 474; IV 187, 226 ff.; Nordslesvigsk Kvindeforening V 355 f.; Optantunderstøttelsesforening V 124; Patriotiske Selskab se Schleswig-holsteinische patriotische Gesellschaft; S. S. V 118, 138, 187, 189; Samvirkende sønderjyske Foreninger V 180; Sangforeninger (danske) V 124; (tyske Liedertafel) IV 288 f., 309 f., 315, 322, 329; Schleswig-holsteinische patriotische Gesellschaft IV 33, 133; Selskab for dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig IV 266 ff.; Skydeselskaber V 124; Slesvig-holstensk patriotisk Forening IV 306 f., 322, 330, 337; Slesvigsk Forening IV 282, 290-294, 300 f., 304-307, 320, 328, 329 (Note); Slesvigsk Fællesforening IV 388 f.; Slesvigsk Hjælpeforening IV 302; Slesvigsk Troskabsforening se Slesvigsk Bevarelssamfund; Sognefogedforening (i Haderslev Amt) IV 306; Sprogforeningen se Forening til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig; Syvstjernen (danske Stænderrepræsentanter i Slesvig) IV 262 f., 265; (den københavnske) 290, 298 f., 302; Sønderjysk Centralforening V 180; Sønderjysk Samfund (i København) V 72, 180; To Løver V 180, 198; Tysk Centralforening for det nordlige Slesvig (den tyske Forening) V 200, 228, 232, 239, 248 ff., 283, 383, 399, 403 f.; Udvalget til Udbredelse af god dansk Læsning i Sønderjylland V 174; Ungdomsforeninger i Nordslesvig V 253 f.; Unionen (Nordborg) V 124; Vælgerforeningen for Nordslesvig; (Dannelse) V 84, 140 f., 164 f., 182; (Virksomhed, indre Forhold, Medlemstal indtil 1918) 184 ff., 189, 192 f., 213 f., 223 f., 226 f., 234, 236, 238 ff., 246 f., 254, 355, 383 f.; (1918—20) 271, 274 ff. (Aabenraa-Resolutionen 276 ff.), 282, 286, 291 ff. (Foreningens Reorganisation 293), 295, (Flensborg-Gruppens Internationaliseringsplaner) 300.

Faglige og økonomiske: Alsisk Landbo-

forening se Landboforeninger; Ansiedlungsverein für das westliche Nordschleswig se Nybyggerforening for det vestlige Nord-slesvig; Arbejdsgiverforbund V 476; Avlsfor-
 eninger V 430 f.; Berufsgenossenschaften se Arbejdsgiverforbund; Bezirksmeiereiverband Nordschleswig se Mejeriforeninger; Dansk Agerdyrkningsakademi i Lyksborg III 345; Dansk Arbejderforening se Fagforeninger; Deutsch-nationaler Handlungsgehilfenverband V 474; Fagforeninger V 474 f.; For-
 ening af 5. Okt. 1898 V 207 f., 421; For-
 ening af kongerigske Højskolelærere V 125; Forening af kongerigske Præster V 124 f.; Freie Meiereigenossenschaft se Mejeri-
 foreninger; Fælleslandboforeningen se Landbo-
 foreninger; Grundforbedringselskaber V 427; Haandværkerforeninger i Nordslesvig V 441 f.; Haandværkerlav se Haand-
 værk og Industri, *Haandværkerlav*; Haderslev Amts Landboforening se Landbo-
 foreninger; Handelsforeningen i Flensborg IV 315, 402; Haveselskabet for Jylland, Fyn og Slesvig IV 406; Heidekulturverein für Schleswig-Holstein V 434; Kredslan-
 doforeninger se Landboforeninger; Landbofo-
 reninger IV 404, 477; V 66, 124, 193, 427; (danske) V 429; (Fælleslandboforeningen for Nordslesvig) V 193, 429 f.; (Kredslan-
 doforeninger) V 429; (Landboforening for Als) IV 404; (for Flensborg og Omegn) V 66, 124, 216; (for Haderslev Amt) IV 404; (for Sundeved) IV 404; (Nordslesvigsk Landboforening) IV 404; V 66, 189; Land-
 wirtschaftlicher Generalverein i Kiel V 429; Landwirtschaftlicher Verein IV 151; Mejeri-
 foreninger: (Bezirksmeiereiverband Nord-
 sleswig eller Tysk Mejeriforening) V 433; (Freie Meiereigenossenschaft) V 433; (Mejeriforening for Nordslesvig) V 246, 433; Mergelselskaber el. Mergelforbund V 427; Museum (den slesvigske Advokatklub) IV 322; Nordslesvigsk Handelsforening V 446; Nordslesvigsk Landboforening se Land-
 boforeninger; Nordslesvigsk Præsteforening V 250, 252, 403 f.; Nordslesvigsk Spare-
 kasseforening V 457; Nybyggerforening for det vestlige Nordslesvig V 206, 419 f.; Pferdezuchtvereine se Verband schleswig-
 holsteinischer Pferdezuchtvereine; Præstefo-
 reningen se Nordslesvigsk Præsteforening; Slesvig-holstenisk Nybyggerselskab (Schles-
 wig-holsteinische Siedlungsgenossenschaft) V 246 f., 421; Slesvigsk Advokatklub se Mu-
 seum; Smørekspportforeninger V 434; Social-
 demokratisk Arbejderforening i Haderslev se Fagforeninger; Tysk Mejeriforening se Me-
 jeriforeninger; Waldgenossenschaft (Skov-
 andelsselskaber) V 434; Verband schleswig-
 holsteinischer Pferdezuchtvereine V 428; Verein für Handlungscommis V 474.

Sociale: Asylforeningen V 391; Filantro-
 piske Foreninger V 477; Kogeforeningen i
 Aabenraa IV 465; Komité for trængende

Slesvigeres Understøttelse V 72; Understøt-
 telsesforeninger V 124.

Kirkelige og religiøse: Det gamle Budskabs
 Indre-Mission V 405; Evangelisk-luthersk
 Missionsforening (Bornholmere) V 395; Forening for Indre-Mission i Nordslesvig
 (1868) V 47; Forening for ydre og indre
 Mission (med dansk Sprog) V 390; Fælles-
 forbund af kristelige Ungdomsforeninger i
 Nordslesvig V 252; Gemeinschaftsverein in
 Schleswig-Holstein V 385, 395; Gustav
 Adolf-Foreningen V 358; K. F. U. M. V
 252 f., 394, 405; Kirkelig Forening for
 Indre-Mission i Nordslesvig (1887) V
 391 ff.; Kirkelig Forening til Guds Riges
 Fremme i Slesvig V 389; Kirkeligt Samfund
 for Flensborg og Omegn V 382; Landes-
 verein für Innere Mission V 385; Slesvig-
 holstenisk Missionselskab V 386 f.; Verein
 für Innere Mission V 384 f.

Selskaber og Foreninger for Kunst, Musik, Videnskab og Oplysning: Athenæum (i Kø-
 benhavn) IV 156; Dansk historisk Forening
 IV 258; Danske Selskab for Fædrelandets
 Historie og Sprog III 374 f.; Enigheden
 (Flensborg) V 80, 124; „4 S.“ V 180, 182,
 198 f.; Foredragsforeninger V 124, 175 f.,
 189, 244; (Foredragsforeningen for Flens-
 borg og Omegn) V 244; Foreningen til
 Dannelse af et Oldsagsmuseum for Hertugdømmerne IV 188; Forening til det danske
 Sprogs Bevarelse i Nordslesvig (Sprogfo-
 reningen) se under *Folkelige, nationale og politiske*; Gesellschaft für schleswig-holstein-
 lauenburgische Geschichte IV 472; Høj-
 skoleforeningen for Als og Sundeved V 63; Komité for Oprettelsen af danske Folke-
 biblioteker i Slesvig IV 456; V 64 f.; Læse-
 selskaber III 474; IV 187; (Selskabet for
 dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig)
 226 ff.; Musikforeningen i Flensborg IV
 496; Oldsagsselskaber IV 188; Schleswig-
 Holstein-Lauenburgischer Verein für vater-
 ländische Geschichte IV 188; Selskabet for
 dansk Læsnings Udbredelse i Slesvig se
 Læseselskaber; Sprogforeningen se Forening
 til det danske Sprogs Bevarelse i Nord-
 slesvig; Sønderjyds Skoleforening V 188 f.,
 192, 226 f., 254, 355; Trykkefrihedsselska-
 ber IV 212; Udvalget til Udbredelse af god
 dansk Læsning i Sønderjylland V 174; Verein für Schleswig-Holsteinische Kirchen-
 geschichte V 399; Videnskabernes Selskab
 (i København) III 374.

Selvstændighedstanken se Stats-
 ret, *Slesvigs Selvstændighed*.

Seminarier se Undervisningsvæ-
 sen, *Universitetslignende og andre højere Lærestalter*.

Separatisme se Kirke, *Liv og Lære*.

Skandinavisme IV 236, 246.

Skattevæsen I 410-415, 418, 424, 457,
 467 ff., 476, 481 f.; II 4, 20, 66, 94, 96,
 98 f., 112 f., 116, 132 f., 149 f., 156 f., 182,

184, 197, 200 f., 236, 242, 268, 273, 278 f., 285 ff., 290 f., 316 ff., 330 f., 333 ff., 352, 354, 386, 388 f., 392 f., 398 f., 410, 412, 425, 448; III 4, 6, 13 f., 18 ff., 25, 30, 42, 47 ff., 51, 74, 76, 87, 90 f., 106, 158, 160, 162 f., 169, 230-237, 240 ff., 247 ff., 252, 262 ff., 287 ff., 322 ff., 328 ff., 333 f., 408 ff.; IV 10 (Note), 14, 26, 28, 47 f., 66, 68, 74 ff., 80 ff., 94 ff., 101, 107 ff., 141 ff., 148, 150 f., 182 f., 198, 201, 263, 364, 372 ff., 384, 401, 411, 445, 449; V 420 f., 446, 468-472.

Skattebevilling og Skatteudskrivning (jfr. *Købsteder*, *Styrelse*): Landstingets Skattebevillingsret II 268; Landdagens (Stændernes) II 392; Landdagens Deltagelse i Skattebevilling III 230 ff., 234 f., 241 ff.; Fællesregeringen og Skatteudskrivning II 200 f., 389; Skatteudskrivning uden Landdagens Medvirken II 393, 412; III 158, 230, 235 ff.; Fyrsternes „Jus Collectandi“ III 248 f.; Ridderskabet og Regeringens Skattepolitik (1802) IV 14. — Skatteforhøjelse IV 66; Skattenedsættelse III 76, 288 f., 329, 333; IV 94, 143.

Skattelove: Indkomstskattelov 1891 V 468; Kommunalabgabengesetz 1893 V 471; Kreis- und Provinzialabgabengesetz 1906 V 472.

Skattefrihed: Adelen se *Adel*, *Forrettheder*; Gejstlighedens se *Kirke*, *Gejstlighed*; Klostrenes II 112 f.; Købstædernes II 132, 291; Magistratspersoners II 291; III 287 f.

Skatteansættelse og Skatteopkrævning (jvf. *Købsteder*, *Styrelse*): Guld- og Sølvvurdering I 415; Skyldvurdering II 156; Skatteansættelse efter Bol III 264; efter Formue II 412; efter Jord II 412; efter Skattetønder Land IV 10 (Note); efter Plovantal III 48 f., 106, 160, 262 ff., 288 f., 329; IV 14, 66; Nordfrisernes Skatteansættelsesregler II 197. — Kong Valdemars Jordebog I 213, 411 f., 414 f., 457, 481, 485; II 412; (Kongelisten) I 415, 481; Registre (Skattemister) II 291; Matrikel af 1565 II 400; af 1597 II 400; af 1652 III 18, 48 f., 162, 262; Bonitering III 410; Forslag til ny Matrikulering IV 445, 449; Flurbuch V 469; Gebäudesteuerrolle V 470; Gemarkungskarte (Ejendomskort) V 469; Grundsteuermutterrolle V 469; Parzellkaster (Parcellfortegnelse) V 469. — Katasteramt V 469 f.; Overlandinspektør III 410; Amtslandinspektør V 469; Katasterkontrollør V 469. — Selvangivelsespligt (Deklarationspligt) V 468 f.; Oppebørsel III 259 f., 330; Skattenægtelse IV 107 f., 372 f.; Skatterestancer III 76, 263 f., 333 f.; IV 74 f., 77, 95 f., 101, 141 ff., 150 f., 182 f.; Udpantning III 334.

Enkelte Skatter og Afgifter: Direkte og indirekte Skatter V 468 ff.; progressive Skat-

ter V 468. — Amtsskatter II 398; III 47 ff., 74; Arnegæld I 468; II 132, 290; Arveafgift IV 28; Arvekøb I 415, 468; II 96, 132, 291; Beder se Ekstraskatter; Betriebssteuer V 471; Brandskat II 236; Brændevinsafgift IV 411; Bygningsskat V 468 ff.; Byskat II 290 f.; Donativer III 231, 248 f., 264; Ejendomsskatter III 48; Ekstraskatter II 96, 182, 200, 236, 287 f., 291, 393, 399, 412; III 4, 6, 13, 51, 74, 87, 90, 263 f., 328 f.; IV 66; se tillige „Foræringer“ og Krigsskatter; Ergänzungssteuer V 469; Ertragssteuern V 468 f., 471; Forban I 476; Forbrugsskatter V 468; Forlystelsesskat V 471; Formueskat III 48, 328; IV 47 f., 68; V 468 f.; „Foræringer“ II 412; III 87; Fouragepenge III 329; IV 28; „Frigaards“-Skat III 263; Friserskatten (fra Umland) I 481 f.; „Friskat“ II 278, 410; „Frøkenskat“ II 386; III 163, 169, 231; Gerningspenge III 48, 271; Gewerbesteuer se Næringssskat; Grundskat IV 374; V 468 f., 471; Grund- og Benyttelsesskat (1802) IV 14, 66, 94, 107 f., 141, 411; „Halsløsen“ II 184; Hesteskat III 328; Hovedskat (Kopskat) III 328 f.; IV 28, 359; Hundeskat V 471; Husskat IV 28; Hypotekskat IV 374; Indkomstskat IV 68, 76, 94; V 468 f.; Indkvarteringspenge IV 68; Inne I 415, 468; II 96, 132; Jordebogsafigifter III 263 f., 329; IV 28; Kanon III 408 ff.; IV 96, 142, 144; Kapitalskat IV 68; Kirkeskat V 470; Klaseskat V 468; Kommuneskatter IV 141; V 468 f., 471; Koncessionsafgifter V 472; Kontributioner III 19 f., 48, 160, 169, 173, 175 f., 178, 181 f., 199, 237, 240, 247 ff., 252, 263, 322 ff., 329; IV 26, 28; Kopskat se Hovedskat; Krongodslandgilde se *Finansvæsen*, I. *Finansforhold indtil 1721*, 3. Enkelte Indtægter; Krigsskatter II 66, 352; III 14, 74, 87, 263; IV 364, 374, 384; Kvartprocentsskat IV 28, 68; Kvær-sædaafgift se *Leding*; Lagkøb se *Arvkøb*; Landskat IV 28; Ledingspenge se *Leding*; Madskat II 291; Magasinkornpenge III 263, 329; IV 28; Maltsskat V 471; Midsommergæld I 468; Mittelschatz IV 47, 148; Næringssskat III 328; IV 47 f., 151, 401; V 446, 468 f., 471; Omsætningsskatter V 468, 472; Pflichtgelder III 329; Plovskat I 418; II 157, 197, 288; III 25, 30, 42, 48, 158, 160; Rangskat III 329; IV 28; Rigsbankhæftelsen IV 80 ff., 108 f., 141 f., 144; Saltskat II 150; Skat paa Karosser, Chaiser o. l. III 328; Skatkammerfond-Afgift IV 28; Skoleskat V 470; Stempelafgift III 230, 235, 247 f., 263 ff., 330; IV 28; Stud I 415, 418, 468, 481; II 96, 132, 149; Sølvskat II 150; Tiende se *Kirke*, *Finansielle og økonomiske Forhold*; Tjenestepenge III 48; Torvegæld (Torvørtug) I 415; II 96, 133; Vennegave (Wingift) I 481 f.; II 149; Verbittelsgeld III 264; Verkehrssteuern V 468; Værdistigningsskat V 471 f.; Ægt II 408, 410; III 48, 74, 271,

- 337; IV 10; Æresgave II 418; Ølskat V 471.
- Skibbrud I 473, 474.
- Skibsbygning se Søfart.
- Skibssætninger se Befolkning, *Begravelsesmaader*.
- Skipenet se Leding.
- Skolebogssagen V 242 f.
- Skolevæsen se Undervisningsvæsen.
- Skovbrug II 156, 158 f., 400, 434; III 66 f., 100, 414; IV 1 f.; V 434 ff. — Skovtræer II 159, 434; V 436; Skovareal II 434; III 66 f.; IV 1 f.; V 434 f.; Plantager V 434 f.; Rovdrift II 159; Skovrydning II 158 f., 400. — Statsskove III 414; V 435 f.; private Skove og Bønderskove V 435; Skovtilsynet V 435 f. — Træets (Tømmerets) Anvendelse II 156, 159, 434; III 100; Trækulsbrænding III 100; Oldenavl II 159.
- Skrift: Latinsk Skrift I 185; B. 227 f., 251, 263, 274, 276. — Runer 185 f., 198 ff., 215, 265, 268, 279, 296, 304, 454; B. 199, 217, 265, 267 f., 278 f., 296 f., 455.
- Skuespilkunst se Kunst.
- Skødeprotokol se Retsvæsen, *Civilret*.
- Slesvig-Holstenismen II 167 ff., 199 ff., 353, 389 f., 474; III 391 ff.; IV 24, 31 f., 37 ff., 83 ff., 100 ff., 106 f., 109, 113 f., 152, 156 ff., 161 ff., 167 f., 170, 173, 178, 189 ff., 208 ff., 229 ff., 238 ff., 243 f., 260 ff., 269 f., 272 ff., 280 f., 286 ff., 294 ff., 306 ff., 314 ff., 325 ff., 332 ff., 336 ff., 341-396, 426 f., 434, 439 ff., 445 f., 448, 450, 456, 460, 476 f., 479 ff., 485 ff., 497 ff., 502 ff., 506, 509 f.; V 4 f., 11 ff., 16 f., 28 ff., 85, 283 f., 314 ff. — Udspring i Ribe-Privilegiebrevet (1460) II 169, 171 f., 474; ny Basis i Mageskiftetraktaterne 1767 og 1773 III 391 f.; begyndende Slesvig-Holstenisme IV 24, 37 ff., 102 ff., 113; dens teoretiske Begrundelse af Dahlmann og Falck IV 100, 109, 113 f., 486. — Slesvig-holstenske Partier se Forfatning og Fyrstemat, *Politiske Partier*; de loyale Slesvig-Holstenere IV 296 f. — Slesvig-Holstenismens Program IV 152, 156 ff., 162 ff., 192 ff., 325 f., 359, 479 f.; Krav om en slesvig-holstensk Forfatning se Forfatning, *Forfatningsspørgsmaalet i det 19. Aarb.*; Krav om den slesvigiske og den holstenske Stænderforsamlings Forening se Rigs- og Landsforsamlinger, *Provincialsænderforsamlingen*; Stilling til Arvefølgespørgsmaalet IV 229 ff., 323, 479; Krav om Slesvigs Inkorporation i det tyske Forbund IV 245, 247 f., 272, 277, 311, 313, 333, 344 f., 359 ff., 486; (Protest herimod) 360 f., 370 ff.; Forslag om Haderslev Amts Indlemelse i Kongeriget IV 277, 280; Ny-Holstenismen IV 246 f. — Slesvig-holstensk Agitation IV 294 ff., 306 ff., 339; (efter Trearskrigen) 442, 456, 479, 482 f., 485 ff., 490 f., 497 ff., 501; (i Tyskland) 312, 326, 329, 339, 486 f.; Slesvig-holstenske Møder og Folkfester se Møder og Folkfester. — Slesvig-Holstenismens Udbredelse (o. 1845) IV 315 ff.; dens Stilling i Begyndelsen af 1848 IV 341 f. — Revolutionsplaner IV 339; deres Udførelse 344, 346 ff.; Rejsning eller Oprør IV 348 f.; Rendsborgmødet 18. Marts 1848 IV 344; Københavnsdeputationen IV 344, 346; Proklamationen af 24. Marts 1848 IV 346 ff.; den provisoriske Regering og Statholderskabet se Forvaltning, *B. Provisorsforvaltning*, 1. Myndigheder. — Slesvig-Holstenismen efter Trearskrigen IV 394 f., 442 f., 445 f., 448, 450, 456, 479 f., 482 f., 485 ff., 489 ff., 497 ff. — Slesvig-Holstenismen efter 1864 V 4 f., 11 ff., 16 f., 28 ff., 85, 283 f., 314 ff.
- Slijunker se Adel, *Adelens Forrettigheder og Pligter*.
- Smugleri se Toldvæsen.
- Smykker: Armbaand I 301; Brakteater 303 f., 312; Brystsmykker 176; Halsringe 139, (med Runeindskrift) 215; Kæder 299, 310; Naale 138 f., 256, 301; Perler 298; Ringe 299, 310; Spænder 176. — Smykker af Bronze I 176, 256, 301; af Glas 298; af Guld 176, 215; (romansk Guldsmykke fra 13. Aarh.) 488; af Rav 118; af Sølv 161, 176, 299, 310.
- Socialistisk Bevægelse (jvf. Arbejderspørgsmaalet i 19. og 20. Aarh.) V 162, 205, 225, 355, 474 f.; Socialdemokratiet se Forfatning og Fyrstemat, *Politiske Partier*.
- Socialpolitik se Arbejderspørgsmaalet i 19. og 20. Aarh.
- Socianere se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.
- Sogn se Forvaltning, *Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader, og Kirke, *Kirkeleg Forvaltning*.
- Sparekasser se Pengevæsen, *Banker og Sparekasser*.
- Sprog I 51-107, 134, 146 ff., 207-224, 285-295, 315 f., 320-325, 448, 456 ff., 460 f., 466 ff., 471, 478, 485, 487; II 89, 128 f., 136 f., 139 f., 143, 155 f., 160, 276, 300 f., 307 f., 329 f., 407 f., 448, 451 f., 454 ff., 467-474; III 89, 117, 138, 140-151, 155 f., 300 f., 304, 309 ff., 375, 380 ff., 387 f., 456, 469, 478-483; IV 8 f., 15, 18 ff., 24 f., 30, 55-62, 117 ff., 132, 176 ff., 209 f., 212 ff., 217, 226, 228 f., 240 ff., 247 f., 256 ff., 262 ff., 270, 274 ff., 282, 292, 297 ff., 302, 305, 313, 315 ff., 329 (Note), 333 ff., 338 f., 350, 359, 388 f., 391, 411-418, 433 ff., 440-446, 449, 451-458, 470 f., 476, 478 ff., 484-489, 498, 500 f., 505 f., 510; V 13, 54-59, 78 ff., 116 ff., 127 ff., 147, 163, 169 ff., 184 ff., 198, 209, 243, 266, 307 ff., 316-326, 328,

332 ff., 348 f., 352, 358, 373-384, 398 f., 403 f., 408 ff.

Sproghistorie, Sprogkort, Leksika: M. H. t. Sproget — >: de tre Folkesprog: Dansk, Tysk og Frisisk — gennem Tiderne henvises til Indholdsfortegnelsen i Bd. I, S. V f.; Sprogstudiet I 81-94, 99 ff., 107, 315 f.; II 456; III 131, 375 f.; IV 118 ff., 176 ff., 472 f.; sønderjydske Sprogprøver fra ca. 1750 I 87 ff. — Sprogkort I 81, 84 f., 105; IV 226, 228 f., 416, 418; V 198. — Schützes „Holsteinisches Idiotikon“ (plattysk Ordbog) IV 117; Chr. Molbechs Dialekt-Leksikon (1841) I 90; „Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch“ (1927 ff) I 100.

Sprogforhold: før 1500 I 76 ff.; ca. 1500 —ca. 1800 I 78 ff.; i 19. og 20. Aarh. I 80 f. — Dobbeltsprogethed III 148 ff., 309 ff., 388; IV 24 f., 30, 176 ff.; „det blandede Bælte“ IV 416, 442, 444, 451, 454, 457, 470, 478 f., 489, 501. — Sprogstrid o. 1700 III 312. — Sprogsagen (Sprogdrøftelser) i 19. Aarh. IV 212 ff., 240 ff., 487; i Stænderforsamlingen (1836) IV 209 f.; (1838) 242; (1840) 262 f.; (1842) 274 ff., 282; (1844) 313; (1846) 333; (1853—54) 441, 444 f.; (1855) 449; (1856—57) 478 ff.; (1860) 487; Petitioner og Adresser i Sprogsagen IV 241 f., 298 f., 313, 329 (Note), 442, 449, 478 f., 486; se desuden *Sprogforordninger*. — Tilsigtet Sprogskifte V 374 ff.

Talesprog (Folkesprog) paa Landet I 77 f.; II 470 ff.; III 147 f., 310 ff., 387 f., 481 f.; IV 8 f., 176, 414 ff., 442, 454 f.; i Købstæderne I 77 f., 80 f., 448; II 300 f., 468 ff.; III 146 ff., 388, 482 f.; IV 15, 18 ff., 315 ff., 335, 436 f.; V 78 f.; Forholdet mellem Dansk og Plattysk i Købstæderne I 77 f.; II 136 f., 160; Aarsager til tysk Sprog herskende Stilling i disse II 470 ff. — Folkesprogenes Grænser (Omraader) I 76 ff., 80 f., 102 ff.; II 156, 160, 472 f.; III 142, 147, 311 ff., 388, 481 f.; IV 8 f., 61, 176 f., 414 ff., 454 f. — De dannede og højere Klassers Talesprog I 77 f.; II 89; III 138, 304; IV 15, 18, 20, 258; V 308, 318. — Kun Tysk ved offentlige Møder (1908) V 243, 266.

Skriftsprog I 77 f., 100; II 129, 136 f., 300, 468, 470 ff.; III 147, 309, 380 f., 479; IV 55, 119.

Dansk I 76 ff., 80 f.; II 89, 129, 136 f., 143, 155 f., 300 f., 468 ff.; III 140 ff., 309 ff., 312 f., 375, 380 ff., 388, 456, 478 ff.; IV 8 f., 18 ff., 25, 30, 55 ff., 118 ff., 176 ff., 212 ff., 241 ff., 264, 270, 274 ff., 297 ff., 313, 315, 320, 350, 388 f., 391, 411 ff., 436, 442, 444, 451 ff., 470 f., 500, 505; V 13, 54, 57 ff., 80, 116 ff., 127 ff., 169 ff., 184 ff., 307 ff., 316 ff., 325 f., 328, 332 f., 348 f., 352, 358, 375 ff., 403 f., 409 f. — Angler-Dansk (Angeldansk) III 312 f., 481 f.;

„Hale-Danskere“ (Steert-Dänen) III 312 f.; Plattdansk eller Kartoffeldansk V 352. — Dansk Folkesprogs Omraade I 76 ff.; II 136 f.; III 312 f., 388; IV 8 f., 18 ff., 176 f.; V 307 f., 316 ff.; dansk Kommandosprog i Hæren III 456, 479; Dansk paa Døvtstummeinstituttet og Sindssygeanstalten i Slesvig IV 417 f. — Aarsager til det danske Sprogs Tilbagegang I 78 ff.; Interessen og Kampen for det danske Sprog IV 118 ff., 176 ff.

Frisisk I 80, 101 ff., 315 f., 320 ff.; II 471, 473; III 89, 146, 151, 311, 313, 388, 481; IV 416; V 320.

Hollandsk I 51.

Højtysk I 78, 80 f., 100 f.; II 300, 468 ff.; III 89, 138, 140 ff., 148, 150 f., 304, 309 ff., 380 ff., 482 f.; IV 8 f., 15, 18 ff., 30, 118 ff., 176 ff., 242, 258, 315, 319, 333, 335 (Note), 388 f., 391, 412 f., 418, 436 f., 442, 444, 456 f., 470, 500 f., 505, 510; V 13, 57 f., 116 ff., 127 ff., 169 ff., 307 ff., 316 ff., 325, 332 f., 348 f., 358, 375 ff., 382 ff., 403 f. — Højtysk som officielt Sprog se *Forvaltningsprog*; som Forretningssprog III 483 f.; fortrænger Plattysk I 78; III 138, 150 f., 310; de dannede og højere Klassers Sprog se under *Talesprog*.

Latin I 77, 466 ff., 471, 478; II 129, 136, 143, 329, 448, 454, 456 ff.; III 304, 310.

Plattysk (Nedertysk) I 77 f., 80, 98 ff.; II 89, 128 f., 136 f., 143, 155 f., 300 f., 456 f., 468 ff.; III 89, 138, 147 ff., 310, 312, 388, 481 ff.; IV 9, 117 f., 418; V 318, 320, 398. — Som officielt Sprog se *Forvaltningsprog*; som Handelssprog I 77 f.; fortrænges af Højtysk I 78; III 138, 150 f., 310; Interessen og Kampen for Plattysk IV 117 f.

Slavisk I 51.

Forvaltningsprog I 77 f.; II 89, 136 f., 160, 467 ff., 473; III 138, 150, 309 ff., 380 f., 478 f.; IV 30, 55 ff., 62, 178, 256 ff., 417, 500 f., 506; V 54 ff., 127 f., 147, 172. — Forvaltningsprog i Købstæderne I 77 f.; II 468; IV 20, 217; V 127, 172; Embedsmænd og Advokater skal beherske Dansk IV 62. — Dansk som officielt Sprog III 310 f.; IV 55 ff., 506; Plattysk som officielt Sprog I 77 f.; II 89, 136 f.; III 138; Højtysk som officielt Sprog I 78; III 138, 150 f., 309 f.; IV 500 f.; V 127 f. — Forordninger vedr. Forvaltningsprog se *Sprogforordninger*.

Retssprog I 77 f.; II 89, 128 f., 136 f., 139 f., 143, 276, 300, 467 f., 470 f., 473; III 140, 143, 148 f., 309 ff., 381, 479; IV 56 ff., 177, 212 f., 241 ff., 256 ff., 262 ff., 417; V 55, 128, 147, 163. — Latin i Love og Dokumenter I 77, 466 ff., 478; II 129, 136; Retssproget bliver Plattysk I 77, II 89, 128 f., 136 f., 139; Jydske Lov og danske Stadsretter oversættes til Plattysk II 89, 128 f. — Retssproget i Købstæderne II 136 f., 468; paa Landet (Herredstingene)

II 470 f., 473; III 143, 148 ff., 309 ff., 381.
— Forordninger vedr. Retssprog se *Sprogforordninger*.

Kirkesprog I 80; II 307 f., 329 f., 448, 451 f., 468, 471 ff.; III 117, 140 ff., 148 ff., 304, 310 ff., 381 ff., 480 f.; IV 57 ff., 176 ff., 241 f., 264, 333, 391, 411 ff., 451 f., 454 ff., 470 f., 500 f., 505, 510; V 13, 307 ff., 316 f., 319 ff., 325 f., 328, 332 f., 358, 376, 378 ff., 403 f. — Dansk I 80; II 307, 330, 448, 468, 471 f.; III 117, 141 ff., 148, 150, 304, 310 ff., 381 ff., 480 f.; IV 57 ff., 176 ff., 241, 264, 411 ff., 451 f., 500, 505; V 13, 307 f., 319 ff., 325 f., 328, 332 f., 358, 376, 378 ff.; Frisisk II 471, 473; III 311, 313; Latin II 329, 448; III 304, 310; Tysk I 80; II 448, 452, 468, 471 ff.; III 140 ff., 148, 150, 310 ff., 381 ff., 480 f.; IV 57, 177 f., 242, 333, 391, 412 f., 501, 505, 510; V 308, 319 ff., 325, 332 f., 358, 376, 378 ff., 403.

— Kirkesprog i Købstæderne II 468; III 141 f., 481; IV 176, 264; V 319; paa Landet II 471 f., III 144 ff.; IV 334 f.; V 307, 316 f., 320; Grænsen mellem dansk og tysk Kirkesprog I 80; II 471 f.; III 142, 144 ff., 387 f.; IV 415 f.; V 307. — Forordninger vedr. Kirkesprog se *Sprogforordninger*.

Skolesprog (Undervisningsprog) I 80 f.; II 307 f., 454 f., 468; III 146, 381, 383, 387, 469; IV 19, 57 ff., 132, 176 ff., 213, 241 f., 264, 319, 333 f., 338 f., 359, 391, 411 ff., 453, 456 ff., 470 f., 500 f., 505, 510; V 13, 57 ff., 116 ff., 128 f., 147, 169 ff., 209, 307 ff., 316 f., 320 f., 325 f., 332 f., 348, 373, 375 ff., 382 f., 399, 403 f., 408. — Skolesproget i Købstæderne II 454 f., 468; III 146, 381, 469; IV 19, 57 ff., 132, 176 ff., 264, 319, 338 f., 359, 414, 458, 470 f., 505; V 57 ff., 308 f., 320; paa Landet III 146, 387; IV 177 f., 213, 264, 334 f., 391, 510; V 13, 57, 116 ff., 308, 320 f., 333 f., 382 f. — Latin som Undervisningsprog II 454. — Forordninger vedr. Skolesprog se *Sprogforordninger*.

Sprogforordninger: Reskript af 1810 (om dansk Kirke-, Skole- og Retssprog) IV 56 ff., 119, 176 ff., 241, 338 f., 414 f.; af 1811 (om Opretelse af en Lærestol i dansk Sprog og Litteratur ved Kiøls Universitet) IV 60; af 1811 (om Embedskandidaters Beherskelse af det danske Sprog) IV 60; Sprogreskriptet af 1840 (om dansk Rets- og Øvrighedsprog) IV 247 f., 256 ff., 262 ff., 292, 298, 305; Reskript af 1842 (om Sproget i Stænderforsamlingen) IV 276 f., 297; Patent af 1844 (om Sproget i Stænderforsamlingen) IV 298 ff., 302, 305, 313; Sprogreskripterne af 1851 (om Kirke- og Skolesprog) IV 411 ff., 433 ff., 440 ff., 446, 453 ff., 471, 484, 486, 489, 498, 501; V 309; Patent af 1861 (Modificering af Sprogreskripterne) IV 471, 489; Skoleforordning (Instruks om Undervisningsprog) af 1871 V 116 ff.; af 1878 V 128 f., 147, 169 ff., 348; af 1888 V

171, 184 f., 209, 348, 373, 375 ff., 382, 399, 403; Lov om Forvaltningssproget (1876) V 127 f.

Stednavne i Sønderjylland I 76, 146 ff., 207 ff., 285 ff., 320 ff., 456 ff., 460 f., 485, 487; i Nordfrisland I 320 ff. — „Tjod“ og Tjodnavne I 134, 146 ff.; „Sysse!“ og Sysselevnavne I 216 ff.; „Herred“ og Herredsnavne I 212 ff.; Landsbynavne I 208 ff., 285 ff., 320 ff., 460 f., 485; Købstæders Navne I 456 ff. — Endelser: -by I 287 ff., 460, 485; -büttel 322, 324; -bøl(le) 293 ff., 320, 323 ff., 460, 485; -hamm 322 f., 325; -ing 322, 324; -inge 208; -lev 209 ff., 460; -mark(e) 291 ff.; -sted 208 f.; -toft(e) 289 ff.; -torp 211 f., 285 ff., 460, 485, 487; -um 320 ff., 325.

Stabelret se Handel, *Forordninger, Privilegier*.

Stadepenge se Handel.

Staller se Forvaltning, C. *Lokalforvaltning*, 3. Lokalebedsmænd, og Retsvæsen, *Domstole*.

Stamme se Befolkning, *Samsundsformer*.

Statholder se Forvaltning, B. *Provincsforvaltning*, 2. Embedsmænd, og Retsvæsen, *Domstole*.

Statholderskabet 1849—1850 se Forvaltning, B. *Provincsforvaltning*, 1. Myndigheder og Institutioner.

Statsgæld se Finansvæsen, I *Finansforhold indtil 1721*, 2. 1544—1721, og III *Finansforhold 1864—1920*.

Statsret: *Sønderjyllands officielle Navn*: benævnes første Gang „Hertugdømmet Slesvig“ II 36; saaledes i den følgende Tid II 52; III 396 f.

Hertugdømmet Slesvigs Omraade: Nordgrænsen I 476, 486 ff.; Haderslev II 85, 87 f.; de „kongerigske Enklaver“ II 44, 56, 98, 152; IV 509. — Sydgrænsen (Ejdergrænsen) I 129 ff., 189, 237, 284, 404 f., 482 ff.; Gottorp og Sydslesvig i Holstenernes Besiddelse II 32, 34, 48; Rendsborg kommer i Holstenernes Besiddelse II 16; Stubbes og Svavsteds Stilling II 32, 34, 58, 68, 110. — Helgoland under Hertugdømmet II 204; Nordfrislands („Utland“) Stilling I 481 f.; II 39 f., 51, 54, 98, 140. — Als II 12, 15 f., 20 ff., 24, 36, 48, 51, 58 f., 70, 98; Femern II 26, 28, 32, 44, 65 f., 69, 78, 86, 98; III 158, 169, 175, 181; Langeland II 21, 24 f., 30, 41 f., 44, 48, 52, 98; Sundeved II 48; Ærø II 21, 30, 44, 58 f., 85, 87 f., 98.

Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling: Skrifter om Statsret IV 84 ff., 100, 113 f., 152, 162 f., 176 ff., 233 ff.

1. Forhold til Kongeriget: Jarledømme I 343 ff., 364; Hertugdømme I 348 ff., 406 f.; II 88, 97; Hertugdømmet statsretlig en Del af Danmark, et dansk Len I 407 f.; II 52,

87 f., 163, 165 f.; IV 232; Delingslandene et Fælleslen, „et oldefædrene fra Danmarks Rige hidrørende nedarvet Fanelen“ (1579) II 359 f.; Kronens Lenshøjhed ophæves for den kongelige og gottorpske Del af Slesvig (1658) III 32 ff., 37; Constitutio Valdemariana (1326) II 28 f., 91 f., 170 f., 238; III 215 f.; IV 100, 102.

a. Hertugdømmet under Kronen (1173—87) I 386, 390; (1202—37) I 406, 409; (1250—53) II 10 ff.; (1257—59) 12 ff.; (1272—83) 18 f.; (1325—26) 27 ff.; (1375—86, dog besat af Holstenerne) 48 ff.; Lenet hjemfalder til Kronen (1459) II 166, 357; visse Landsdele under Kronen: Valdemar Atterdag sikrer sig den nordlige og vestlige Del II 48 f.; Dronning Margrethe genvinder store Dele II 55 ff.; Als II 12, 20, 48, 58 f.; de „kongerigske Enklaver“ II 44, 56, 98, 152; IV 509; Femern II 65 f., 69, 78; Haderslev II 85, 87 f.; Langeland II 25, 41 f., 44, 48, 52, 98; Nordfrisland („Utland“) I 481 f.; II 39 f., 51, 98, 140; Sundeved II 48; Ærø II 44, 58 f., 85, 87 f.; IV 509. — Strid om Svavsted Amt (det slesvigske Domkapitelsgods) II 441 f.; III 23, 29, 158, 160, 176 f.; i gottorpsk Besiddelse III 33 f.; i kgl. Besiddelse III 4, 36, 173, 177; det gottorpske Slesvig sekvestreret 1676—79 III 173 f.; inddraget 1684—89 III 177 f., 180 ff., 236; inkorporeres 1721 III 213—225 (Statsmændenes Betænkninger 213 ff.; Kongens Standpunkt 217 f.; Edsformularen og Patentet 218 f.; Arvehyldingen paa Gottorp 219 ff.; Forandring i Rigsvaabenet 224); IV 98, 100 f., 104, 106, 113 f., 176, 233 ff., 324, 326, 408, 489; det gottorpske Spørgsmaal efter 1721 III 314 ff., 390 ff.; det sønderborgske Hertugdømme inddrages (1667) III 164 ff.; Hertugdømmet Nordborg overtages af Kongen (1669) III 166; overdrages Hertug August (1680) III 170, 175, 319; erhverves af Kongen (1722—29) III 319 ff.; det lyksborgske Hertugdømme erhverves af Kongen (1779) III 322, 393 f.

b. Hertugdømmets Tilknytning til Kongeriget: Unionen med Danmark af 1466 II 174 f., 193; af 1533 II 253 ff., 381; III 34, 162, 174, 182, 188; Udvidelse af Unionsforpligtelsen (1623) III 13, 41; (1637) 20, 41; (1643) 22, 41; Garantitraktater ang. Danmarks Besiddelse af Hertugdømmet (1714—20) III 210 ff.; IV 235; London-Protokollen (1850) IV 393, 425; Kongens Erklæring 6. Dec. 1851 IV 425; Januar-kundgørelsen (1852) IV 425 f., 481 f.; London-Traktaten (1852) IV 438. — Ejderstatstanken IV 189, 246, 248 ff., 346, 391, 395; (faktisk realiseret økonomisk) 441; (Regeringens Ejderpolitik) 346, 421 ff., 492, 497, 508; Tanken om Personalunion IV 326, 377 f., 391, 499, 508; V 16. — Nordslesvigs Genforening med Danmark (1920) V 301 ff. — M. H. t. Hertugdømmet Slesvigs forfatningsmæssige og admini-

strative Tilknytning til Kongeriget se Forfatning og Forvaltning.

2. Lensforhold: Lensret I 407 ff.; II 4 f., 12 f., 62 f., 74 ff., 90 f., 356 ff.; Fanelen I 408 f.; II 12, 358 ff., 383; Fyrstelen I 407 ff.; II 4 f., 75; Mandslen II 358 f.; Pantelen II 36 ff., 40 f., 191 f., 197 f.; Arveforlening (1259) II 15; (1386) 52; IV 234; (1440) II 88; Fælles- og Samhaandsforlening II 358 ff., 383; III 32 f., 164, 168; IV 234; Secundogenitur I 408; Lensmandens *homagium* (Mandsed, Troskabsed, Lensed) I 406 ff., 411, 418; II 12, 54, 94; Lensed til Kongen og Riget II 357, 359. — Forlening (1115) I 348 f.; (o. 1150) 364 f.; (Slutn. af 1160'erne) 375; (1187) 390; (1232, 1237) 406; II 3 f.; (1253) 12; (1259) 14 f.; (1283) 19 f.; (1286) 20; (1312) 24; (1326) 28 f.; (1330) 32 f.; (1386) 52; (1396) 54; (1440) 88; (1580) 359 f., 382 f.; (1589) 378; (1616) III 9; (o. 1624) 12; (1663) 164, 168; Christian I og den lensherrelige Forlening (1460) IV 324; Kronens Lenshøjhed over det gottorpske Slesvig bekræftes (1629) III 17. — Lensstridigheder I 415; II 4 ff., 12 ff., 15 f., 19-25, 59-87, 350, 352, 356 ff.; Vaabenstilstand (1410) II 58; (1411) 58 f.; (1417) 68; (1420) 69; (1432) 84; Forhandlings- og Forligsmøder (1410—11) 58 f.; (1417—20) 68 f.; (1428—35) 80 ff.; (1544—79) II 356 ff.; (1658) III 31 ff.; (1670) 168 f.; Voldgift: Danehoffets Dom (1413) II 62 f.; stadfæstet af Kejser Sigismund (1415) 63; Uenighed om Voldgift (1421) II 69 f.; Kejser Sigismunds Mæglingsforsøg (1422) II 72 f.; Fyrst Henrik Rumpold skal fælde Dom (1423) II 72 f.; Kejser Sigismunds Dom (1424) 74 f.; Forlig (1244) II 5; (1250) 6; (1253) 12; (1259) 14 f.; (o. 1265) 16; (1286) 20; (1295) 22; (1297) 22 f.; (1310) 24; (1314, 1315, 1317, 1318) 25; (1386) 52; (1411) 58 f.; (1420) 69; (1423) 72 f.; (1435) 86 f.; (1439) 88; (1579) 359; (1658) III 33 f.; (1670) 168 f.; de sidste Forhandlinger om Forlening III 168 f., 322. — Slesvig Stift og Forleningen II 441. — Den gottorpske Dels Lensafhængighed (Suverænitet) III 29 f., 32 ff., 37, 155; IV 113; „*jus armorum*“ III 188 ff., 197; fuld Ret til at slutte Forbund III 197; Frakturstriden III 202, 227 f.; den kongelige Dels Lensafhængighed III 32 ff.; IV 113; Riget beholder sin hidtidige verdslige og gejstlige Jurisdiktion III 34.

Kongens (Lensherrens) Ret til at udbyde Leding i Hertugdømmet II 94; til at kræve Tjenestepligt af Hertugen se nedenfor Hertugens Pligt til Hærtjeneste; til at „tage Mænd“ (Hærmænd, Tjenestemænd) i Hertugdømmet I 411; II 5, 25, 95, 99; til Indtægten af Krongodset (Kongelevet) I 413 ff.; II 4 f., 20 f., 24 f.; til Indtægten af Patrimoniet (Fædrengodset) I 414 f.;

II 5; til Ledingsafgifter, Ledingspenge I 411, 413, 415; II 4, 20; til Kværssædeafgift I 418, 468; II 94; til Arnegæld I 468; til Arv I 468; til Møntindtægten I 411, 413, 415; II 4, 20; til Kværssædeindtægterne af Slesvig By I 414; til Told I 412; til Vrag I 411, 413.

Hertugens (Hertugernes) Ret til at udbyde Leding II 94; til at „tage Mænd“ inden for sit Hertugdømme I 411; II 5, 99; III 187 ff., 197; til saa at sige alle kgl. Skatter og Ydelser I 411 ff.; til Arve-køb I 415; II 96; til Gæsteri I 415; II 96, 200; til Havneafgifter I 415; til Inne I 415; II 96, 132; til Jagt II 200; til Kværssædeafgift II 94, 132; til Ledingspenge II 20; til Møntprägning II 20; til Sagefald I 415, 468; II 95 f.; til Indtægten af et Saltsyderi paa de frisiske Vesterhavsoer I 415; til $\frac{1}{4}$ af Slesvig Bys Afgifter I 414; til Stud I 415; II 96, 132; til Told I 415; II 96; til Torvegæld I 415; II 96; til Vrag II 96. — Strid om Retten til Krongods, Krongodslandgilde I 415; II 4 f., 20 f., 24 f.; til Patrimoniet I 415; II 5; til at „tage Mænd“ II 5, 25; om Ledingspenge I 415; II 4.

Hertugens (Hertugernes) Pligt til at yde Kongen Hærtjeneste I 410; II 12, 20, 23 ff., 38, 52, 54, 94 f., 168, 240, 357, 359; til at gøre Riget „Mandskab og Tjeneste“ II 95; til at gøre Kongen og Kronen „billig Tjeneste“ II 86 f.; til at overvære Danehoffet I 410; II 94; til at forestaa det daglige Styre af Lenet I 410; Lensforpligtelse over for Kongen og Riget II 357, 359.

3. Forhold til Holsten: Grev Gerhard forlenet med Sønderjylland (1326) II 28 ff.; faar Gottorp og Sydslesvig som Pant 32 f.; Formynder for Hertug Valdemar 32 ff.; faar hele Hertugdømmet som Pant 36; hele Hertugdømmet i Pant hos Grev Henrik (Jern-Henrik) II 37 ff.; besættes af Holstenerne II 50 f.; overdrages som arvelig Forlening til de holstenske Grever (1386) II 52; IV 234; til Grev Adolf (1440) II 88; „ewich tosamende ungedelt“ (evig udelt sammen) II 169, 201; IV 100, 324; „Hertugdømmerne er fast forbundne Stater“ IV 325; Slesvigs politiske Selvstændighed i Forbindelse med Holsten II 210 f., 213, 218, 220, 234, 240; Slesvigholstenismen se Slesvig-Holstenismen; m. H. t. forfatningsmæssig og administrativ Forbindelse se Forfatning og Forvaltning.

4. Statsretlig Stilling efter 1864: Freden i Wien (1864) IV 509, 511; V 3; statsretlig Stilling 1864—66 V 3 ff.; Gastein-Overenskomsten (1865) V 9; Pragfreden (1866) V 21 f.; Anneksions- eller Inkorporationspatentet (1867) V 26, 52, 86. — Nordslesvigs Genforening med Danmark (1920) V 301 ff.

Slesvigs Selvstændighed II 88, 97; IV 325, 376, 378, 390 f., 393 f., 424, 437.

Delinger: (1490) II 198 ff., 219 f., 266, 271 f.; (1544) II 266, 273, 345 ff., 474; (1564) II 353; III 12; (1581—82) II 360 f., 474; (1622—24) III 12; Hans og Frederik Sam-Hertuger (1482) II 196 f.; Hans d. Yngres og hans Arvingers statsretlige Stilling II 353, 360, 382 ff.; III 10 ff., 34, 163; Dronning Sophies Stræben efter Arvedeling II 381 f. — Forslag om Haderslev Amts Afstaaelse til Kongeriget (1842) IV 277; Delingstanken (før 1848) IV 189; (1848—49) 345, 359, 361, 365 f., 374 ff., 392 f.; (1850) 391 ff., 395; (1864) 507 ff.; (efter 1864) V 12 f., 16, 22, 26.

Arvefølge og Arveret: Hertugstillingen opr. ikke arvelig I 408; Hertugdømmet et Secundogenitur I 408; Spørgsmaalet om Lenets Arvelighed II 4 f., 12 f.; Arveretten anerkendes II 15, 18, 27, 40; Holstenernes Arveret til Lenet II 52, 74 ff., 86, 88; Arveretten til Lenet IV 234; efter Hertug Adolfs Død II 90, 92 ff., 163 ff., 171, 173; Kong Hans' Paastand paa Arveret II 196, 201; Arveretten efter Christian II II 242, 244; den fyrstelige Arverets Princip vinder Indpas II 249 ff., 261, 266, 376 ff., 391; III 3, 26; den familieretlige Arvedeling II 346, 352 f., 382, 391, 474; III 3; Arven efter Hans d. Ældre II 360 f.; Lenets Arvegang II 357 ff. — Førstefødselsret indføres i den gottorpske Linie (1608) III 4, 9 f., 42; Frederikke Amalies Arveafkald (1667) III 161; Bekræftelse af gamle Arvetraktater (1679) III 174; (1689) 182. — Arvefølgen i den kgl. Del: Arverestatut af 1650 (Førstefødselsret) III 26, 163; IV 324; Kongelovens Arvefølge III 164, 166, 216, 394 f.; IV 84 ff., 100 f., 230, 232 f., 324 ff. — Arvespørgsmaalet i 18. Aarh.: Adolf Frederiks Afkald paa det gottorpske Slesvig III 316; Mageskiftet med Gottorperne i Rusland (1767, 1773) III 318 f., 390 f.; Arvespørgsmaalet aktuelt III 394 ff. — Arvespørgsmaalet i 19. Aarh.: Frederik Christians Memorandum IV 84 ff., 230 f.; Dahlmanns og Falcks Opfattelse IV 100 f., 114; Hardenberg-Reventlows Opfattelse IV 165; Christian Augusts Opfattelse IV 230 ff.; Drøftelser vedr. Arvefølgen IV 233 ff., 270, 272; Regeringens Stilling IV 101, 232; Christian VIII's Virken for Arvefølgens Ordning IV 266; det „aabne Brev“ (1846) IV 323 ff. (selve Brevet 326; Protester fra Mandarvinger 329; Adresser for og imod 330 f.); London-Protokollen 1850 IV 393, 425; London-Traktaten 1852 IV 438; Tronfølgeoven 1853 IV 438; Overenskomsten med Christian August 30. Dec. 1852 IV 438; V 12; Augustenborgernes Stilling 1864—66 IV 497, 502, 510; V 4, 12. — Sønderborgske Liniers Arveret III 163, 395; IV 53, 84 ff., 165, 231 f., 329;

Gottorpernes Arveret IV 85. — Slesvig og Holsten forskellig Arvegang II 90; III 394 ff.; IV 84; „Hertugdømmerne beherskes alene af Mandsstammen“ IV 325.

Valg og Hylding: det frie Valg II 164, 167 f., 170, 172, 193, 195 f., 201, 346, 353, 357, 376 ff., 391; III 9 f., 42, 234; IV 324. — Hylding (1460) II 171; (1483) 197; (1513) 216, 266; (1533) 251, 346; (1564) 353; (1592) 380; Arvehylding (1590) II 378; (1616) III 9 f., 42; (1648) 28; (1661) 158, 228 f.; (1668) 165 f.; (1671) 234; (1684) 178 f.; (1721) 213 ff.; IV 233 f.; Landdagens Hyldingsret II 266; Hyldingspørgsmaalet efter 1675 III 186 f., 237 ff., 248, 251.

Freds slutninger og Forlig: (811) I 235; (825) 236; (848) 241; (1022) 282, 326; (1042) 327, 331; (1052—53) 330, 332; (1134) 360; (1157) 371; (1203) 399; (1224) 403; (1225) 404 f.; (1244) II 5; (1250) 6; (1253) 12; (1259) 14 f.; (o. 1265) 16; (1286) 20; (1295) 22; (1297) 22 f.; (1310) 24; (1314, 1315, 1317, 1318) 25; (1330) 32 f.; (1340) 35 f.; (1340) 37 f.; (1352) 41; (1360) 43; (1373) 47; (1386) 52; (1409) 57 f.; (1411) 58 f.; (1420) 69; (1423) 72 f.; (Vordingborg 1435) 86 f.; (1439) 88; (Ribe 1460) 166 ff.; (Forlig med Christian I's Brødre 1460) 171; (Kiel 1460) 171 f.; (Forlig med Pinnebergerne 1460) 173; (Unionen 1466) 174 f.; (Segebergkonkordatet 1470) 182 f.; (Gottorp 1480) 190; (1482) 196; (Delingen 1490) 198 ff.; (1513) 216; (Bordesholm 1522) 219 f.; (Unionen 1533) 253 ff.; (Delingen 1544) 345 ff.; (Delingen 1564) 353; (1576) 354 f.; (1579) 359; (Delinger 1581—82) 360 f.; (1629) III 17; (1645) 24; (1658) 33 f.; (1660) 36 f.; (Recessen af 1661) 159 f.; (Peræqvationsrecessen af 1663) 160; (Forliget i Glückstadt 1667) 161 f.; (Forliget mellem Kongen og Pløn 1670) 169 f.; (Rendsborg-Traktaten 1675) 172 ff.; (Freds slutningerne 1679) 174; (Altona-Forliget 1689) 180 ff.; (Freden i Travendal 1700) 197 ff.; (Forliget i Hamborg 1701) 199; (Rendsborg-Recessen 1709) 203, 240 f.; (Hamborg-Recessen 1711) 203, 241 f.; (Rendsborg-Recessen 1712) 203; (Garanti-Traktaterne 1714—20) 210 ff.; (Freden 1720) 212; (Kongens Overenskomster med Frederik Karl 1722 og 1729) 320 f.; (Forlig med Gottorperne i Sverige) 316; (Mageskiftetraktaterne 1767 og 1773) 390 ff.; (Forbundsakten 1815) IV 99; (Freden 1850) 393; (Overenskomst med Christian August 1852) 438; (Freden 1864) 509, 511; V 3, 48; (Gastein-Overenskomsten 1865) * V 9; (Pragfreden 1866) 21 f.; (Overenskomst vedr Optanterne 1869) 52; (Aabenraa-Konventionen 1872) 114 f.; (Traktat om § 5's Ophævelse 1878) 136;

(Optantkonventionen 1907) 230 ff.; (Overdragelsestraktaten 1920) 301 f.

Underhandlinger og Forligsmøder: (1042) I 327, 331; (1052—53) 330, 332; (1428—30) II 80 ff.; (1431—35) 84 ff.; (Rendsborg-Mødet 1480) 189 f.; (Segeberg-Forhandlingerne 1480) 190; (1521) 218; (1524—25) 235 ff.; (1533) 251 ff.; (Forleningsforhandlingerne 1544—79) 356 ff.; (1627—28) III 14, 16; (1658) 31 ff.; (1660) 36 f.; (1671—75) 171 f.; (Pinneberg-Forhandlingerne 1696—1700) 187 ff.; (1698) 192; (Mageskifteforhandlingerne med Gottorperne i Rusland) 318 f.; (Vaabenstilstandsforhandlingerne 1848 og 1849) IV 365 ff., 378; (Londonkonferencen 1864) 507 ff.; (Forhandlinger om Optanterne) V 51 f., 114, 230 f.; (Forhandlinger om § 5) 88 ff.; (Freds konferencen 1919—20) 284 ff., 301 f.; (den internationale Kommission 1920) 294, 300 f. — *Voldgift* (1413) II 62 f.; (1421) 69 f.; (1422) 72 f.; (1424) 74 ff.

Forbund med Lybæk (1523) II 223; gottorpsk-svensk Forbund (1657) III 29 ff.; gottorpsk-svensk Bistandspagt (1661) III 158 f.; dansk Alliancetilbud (1866) V 20.

Vaabenstilstand (1410) II 58; (1411) 58 f.; (1417) 68; (1420) 69; (1432) 84; (1848—49) IV 365 ff., 369 ff.; (1849—50) 378 ff.

Neutralitetserklæringer (1509) II 210; (1522) 220; (1644) III 22 f.; (1658) 35 f.

Stavnsbaand se *Bondestand*, *Retsstilling*.

Stednavne se *Sprog*, *Stednavne*.

Stempelafgift se *Skattevæsen*, *Enkelte Skatter og Afgifter*.

Stensætninger se *Befolkning*, *Begravelsesmaader*.

Stiftelser se *Fattig- og Sundhedsvæsen* samt *Sygepleje*.

Størmflod I 45, 482; II 153 ff., 416, 439 f.; III 80 ff., 133; IV 146; V 427.

Straffe se *Retsvæsen*, *Strafferet*.

Styresmand se *Leding*.

Sundhedsvæsen se *Fattig- og Sundhedsvæsen* samt *Sygepleje*.

Sygdomme se under *Fattig- og Sundhedsvæsen* samt *Sygepleje*.

Sygepleje se *Fattig- og Sundhedsvæsen* samt *Sygepleje*.

Synkretisme se *Kirke*, *Liv og Lære*.

Synoder se *Kirke*, *Kirkelige Repræsentationer og Møder*.

Syssel se *Forvaltning*, *C. Lokalforvaltning*, 1. Forvaltningsomraader.

Syv-Herreds-Raad se *Forvaltning*, *C. Lokalforvaltning*, 2. Lokale Repræsentationer, Raadene i Nordfrisland, og *Retsvæsen*, *Domstole*.

Søer se *Geologi*, *Dannelser*.

Søfart I 131 ff., 157 f., 177 ff.; II 66, 78,

84, 210, 296, 372, 432, 435 ff., 439; III 93 f., 98 ff., 203, 208, 280, 288 ff., 354 ff., 440, 450, 454, 456; IV 18, 20, 64, 66, 68 ff., 77, 95, 147, 180, 358, 398, 401 f., 450; V 444, 447, 462 ff.; Billeder af Skibe se *Skibsbygning*. — Søretslige Regler for Slien I 473; Søret af 1561 II 372; Byernes Eneret paa Søfart II 436 f.; III 98 ff.; Skipperhandel (Landsbyernes Søfart) II 436 f.; III 98 ff. — Rederier V 462 f.; Reder- og Sømandsklassernes økonomiske Forhold IV 68 f.; Søfarende og Fiskeres Antal (1803) III 440; Skibstal og Skibstonnage III 100, 289 ff., 354 ff., 450, 454; IV 18, 20, 68 f., 77, 95, 147, 180, 450; V 462 f. — Søhandelsveje I 244 ff., 432; II 432, 435; III 93 f., 288, 354 ff.; IV 18, 398, 402; V 463; Kystfart I 131 ff.; II 436 f.; III 100; V 447, 463 f.; Sundfart II 432, 435; III 100; Fragtfart II 432, 435, 439; III 93, 456; V 447.

Blokade og Kaperi (Fribyggeri): Blokade III 291; IV 358; Fastlandspærringen IV 64. — Kaperi (Fribyggeri) II 66, 78, 84, 210; III 203, 208, 280; IV 70 ff., 77; Fredsskibe II 66; Kaperfartens Regulering (1807) IV 70.

Skibsbygning II 436; IV 18, 66, 401; V 444, 462; Baaden fra Hjortspringkobbel I 157 f.; tre Baade fra Nydam Mose I 177 ff. — Billeder af og med Skibe I 157, 176, 183, 313; II 151 f., 430; III 88, 107, 176, 281, 285, 291, 301, 356 f., 447 f.; IV 17, 19, 70 f., 267, 293.

Havnevæsen IV 398, 401; Pælepenge (Afgift ved Skibsbroen) II 296; Færdse- len paa nordsløvske Havne (1874—1913) V 463.

Sølv I 309 ff.

Sønderjydske Fond V 294.

T

Teater se Kunst, *Skuespil* kunst.

Telefonvæsen V 467.

Telegrafvæsen V 467.

Testamentebestemmelser se Retsvæsen, *Civilret*.

Thul se Gudsdyrkelse (hedensk).

Tidevand (Flod og Ebbe) I 43 ff.

Tjenestepenge se Bondestand, *Ydelser til Jordvotten*.

Tiggeri se Fattig- og Sundhedsvæsen, *Fattigvæsen*.

Tingskriver se Forvaltning, C. *Lokalforvaltning*, 3. Lokalebedsmænd, og Retsvæsen, *Domstole*.

Tjod se Befolkning, *Samsundsformer*, og Sprog, *Stednavne*.

Toldvæsen I 246, 354, 386, 412, 415, 456 f., 468, 470 ff., 476 f., 481; II 80, 82, 96, 112, 132 f., 170, 186, 204, 208, 242,

273, 279, 296, 348, 353, 390, 393, 398, 402, 432, 438; III 22, 24, 47, 98, 100, 104 f., 230, 232 f., 235, 241, 246, 248, 263, 279 ff., 289, 325, 346, 440 ff.; IV 12, 46, 64 ff., 68 f., 94, 178, 180, 209 f., 256, 270, 292 f., 402, 410 f., 437; V 3, 416, 431, 448 f., 451.

Toldafgifter til Kongen I 412, 456 f., 468, 470 ff., 476; II 273, 296, 398; III 47, 232 f., 263; til Hertugen (Hertugerne) I 354, 412, 415; II 96, 133, 186, 204, 208, 273, 386, 398; III 47, 232 f., 263. — Fælles (kgf. og hertugel.) Toldsteder III 232 f.; Toldgrænser III 104; IV 178, 209, 292 f., 402, 410 f., 437; Urlands (Nordfrislands) Toldstilling I 481. — Toldlovgivning af Fællesregering (og Landdag) II 390; Provincialstændernes Medvirken IV 209 f. — Frihandel se Handel; Protektionisme III 104; Smugleri IV 46, 64 f., 69. — Den tyske „Zollverein“ IV 270; Tiltrædelse af den tyske Toldforening V 5.

Toldtariffer: (1668) III 232; (1672) 279; (1768) 441; (1778) 441; (1797) 441 f.; (1803) 442; IV 94; (1809) 68, 94; (1814) 94; (1838) 209 f., 256; (1850) 411; (1852) 411. — Indførselsforbud III 233, 346, 441 f.; IV 66; V 431, 451; Udførselsforbud II 438; III 98, 104, 281, 346, 442; IV 66.

Forskellige Arter af Told: Accise III 230; Beskyttelsestold III 104, 346, 441; V 416, 431, 449, 451; Decimationspenge III 241, 246, 248; Indførselstold III 233; IV 68, 94; se desuden Beskyttelsestold og Licenter; Konsumtion III 279; Licenter III 104, 230, 235, 263, 442; Markedstold I 246; Passagetold III 442; Samfærdselstold III 104; Skibstold I 472; Udførselstold I 476; IV 68, 94; se desuden Decimationspenge og Licenter; Varetoold I 354, 386, 472; Vogntold I 472.

Told paa (udenlandske) Drikkevarer IV 68; Flæsk IV 68; Heste I 476; Hornkvæg IV 94; V 449; Hvede V 416; Industri- varer III 442; Korn III 233; V 416, 448; Kød V 416; Luksusartikler III 442; Salt I 472, 476, 481; Smør IV 68; Talg IV 68; Voks IV 68.

Elbtold III 22, 24; Gottorptold II 242; Øresundstold II 80, 82, 438; III 104 f.; IV 402.

Toldprivilegier: Toldprivilegier inden for Kongens Riger II 432, 438; III 104, 279 f.; Sundtoldprivilegium II 438; III 104 f.; IV 402; Købstædernes Toldprivilegier II 132 f., 438; III 104 f., 289. — Toldfrihed: Adelen II 170, 279, 348, 353, 393, 402; III 232, 241, 325; IV 12, 209, 256; Gejstlighedens I 472 (Note); II 112, 170, 279; Købstædernes I 477; II 133; Pilegrimmes I 472 (Note).

Tolerance se Kirke, *Fremmede Trosbekendelser*.

Torturretskaber se Retsvæsen, *Strafferet*.
 Torvefred se Retsvæsen, *I Almindelighed*.
 Tre-Lands-Raad se Forvaltning, C. *Lokalforvaltning*, 2. Lokale Repræsentationer, Raadene i Nordfrisland, og Retsvæsen, *Domstole*.
 Trykkefrihed: Krav om Presse- og Trykkefrihed III 402; IV 270, 487 f.; Presse- og Trykkefrihed indføres III 402; IV 359; V 56. — Censur IV 112, 169, 171, 328, 410, 434, 439, 468; V 102, 262; Forbud mod Bøger IV 487; Presseforbud IV 209, 328; V 10, 102, 121; Pressefølgelse IV 337, 464; V 120, 195, 218; Afgørelse ved Retten i Trykkefrihedssager IV 209; Straffe for Presseførelser V 121 ff., 195, 218. — Forordninger (1770) III 402; (1848) IV 359; Indførelse af den preussiske Presselov (1867) V 67. — Trykkefrihedsselskabet se Selskaber og Foreninger, *Selskaber og Foreninger for Kunst o. s. v.*
 Trælle I 152, 240, 273, 453; II 157.
 Tyende se Bondestand, *Landarbejdere samt Borgerstand, Sociale Forhold*.
 Tærtærtid se Geologi, *Geologiske Perioder*.
 Tørvedannelser se Geologi, *Dannelser*.

U

Udførselsforbud se Toldvæsen, *Toldtariffer*.
 Udvandring se Befolkning, *Ind- og Udvandring*.
 Udvisning V 120 ff., 167 ff., 205, 210 ff., 214 ff., 217, 244 f.
 Underhandlinger se Statsret, *Fredsslutninger og Forlig*.
 Undervisningsvæsen I 79 f.; II 306 f., 314, 323 ff., 403 f., 422, 424, 428, 430, 447 f., 452-456; III 61, 98, 116, 118 ff., 127 ff., 143 f., 146, 291 ff., 300, 302 ff., 361 ff., 372 ff., 391, 456, 459 ff., 467 ff., 484; IV 9, 18, 31 ff., 57, 60, 72, 99 ff., 110 ff., 118 f., 130 ff., 153, 176 ff., 187, 229, 290, 292 ff., 296 f., 299 f., 302, 304, 330, 333, 338 f., 359, 403 f., 411, 414, 417, 452 ff., 457 f., 467 ff., 476, 478, 481, 488 f., 501, 504 f.; V 44 ff., 57-65, 75, 116 ff., 125 f., 169 ff., 186 ff., 212 ff., 218, 254 f., 319 ff., 325, 331 ff., 336 f., 342, 348-355, 369 f., 382, 398.
Universitetet i Kiel III 291 ff., 361, 363, 391, 460 ff.; IV 31 ff., 60, 99 f., 110 ff., 153, 269 f., 411, 481, 488, 501; V 369; (dets Lærere) III 292, 461; IV 32 f.; (nationale Forhold) IV 32 f., 100 f., 110 f., 296 f.; (politiske Holdning) IV 100 f., 110 f., 296 f.; i København II 430, 452, 456; III 116, 129 f., 292 f., 361 ff.; uden-

landske Universiteter II 306, 314, 403 f., 422, 430, 452, 456; III 61, 116, 129 f., 292 f., 363; IV 32; Valg af Universiteter III 118 ff., 129 f., 143 f., 363; Studenterrekrutteringens sociale Bestanddele II 430, 456; III 98, 129 f. — Plan om et Universitet i Flensborg III 129, 291 f., 361; i Kolding IV 229; i Slesvig By III 361. — Kommunitetsstipendiet II 456; III 362.

Undervisning II 452, 456; III 292, 362, 461; IV 32, 100 f.; Studiefag II 404, 456; III 61, 130, 292, 460 ff.; IV 32, 60, 99 f., 110 f., 297; Oprettelse af Lærestol i dansk Sprog og Litteratur ved Universitetet i Kiel IV 60; Eksaminer: juridisk IV 32, 417; teologisk III 300, 372, 460 f.; IV 32, 417.

Forordninger: Forordning om Studium ved Universitetet i København af 1621 III 116; af 1743 III 361 f.; Forordning om Studium ved Universitetet i Kiel af 1669 III 292; af 1768 („det kielske Biennium“) III 391, 460; IV 31 f., 411; af 1864 IV 501; Forordning om Vidnesbyrd fra Universiteterne (1695) III 300; om Eksamen for teologiske Kandidater (1736) III 372; Reskript af 1811 om Ligestilling af teol. Kandidater fra Universiteterne i Kbhvn. og Kiel IV 60; af 1811 om Oprettelse af Lærestol i dansk Sprog og Litteratur ved Kiels Universitet IV 60.

Universitetslignende og andre højere Lærestalter: Præsteseminarier II 307; (i Haderslev) II 324 f.; V 369 f.; Pædagogium publicum (Slesvig) II 455; Sorø Akademi III 61, 362; Det ridderlige Akademi i København III 293; Christianeum (akademisk Gymnasium i Altona) III 362 f. — Skolelærerseminarier I 79; III 456, 468 f.; IV 9, 133, 187, 229, 333, 339, 453, 457 f., 470, 478, 505; V 119, 320 f., 348, 354; Seminarier paa Augustenborg Slot (for Kvinder) V 348; i Ekernefærde IV 457 f., 478; i Haderslev V 348; i Kiel I 79; III 468 f.; V 348; i Tønder I 79; III 456, 468 f.; IV 9, 187, 457; (det danske) 453, 470; (den tyske Afdeling) 505; (efter 1864) V 119, 320 f., 348.

Folkehøjskoler og Landbrugsskoler IV 229, 292 ff., 300, 304, 330, 403 f., 467 ff.; V 60 ff., 75, 118, 125 f., 170, 188, 212 ff., 218, 254, 336 f., 352 f., 355. — Folkehøjskolen i Brøns V 62 f., 75, 126; i Rødding IV 293 f., 300, 304, 467 ff.; V 60 f., 65, 75, 125, 170, 336 f.; paa Sandbjerg 63 f., 126; i Tøstrup (tysk) IV 330; i Ørsberg IV 294 (Note). Højskoleforeningen for Als og Sundeved V 63. — Landbrugsskoler IV 403 f.; V 60 ff., 126, 170, 254; Landbohøjskolen i København IV 403; Landbrugsskolen paa Aagaard IV 404; V 60 ff., 126, 170; i Vonsbæk V 63, 126. — De tyske Myndigheders Stilling V 63 f., 212 ff.

Skolevæsen I 79 f.; II 306 f., 422, 453 ff.; III 127 ff., 146, 302 ff., 372 ff.; IV 57, 112,

130 ff., 176 ff., 187, 229, 290, 338 f., 452 f., 481; V 57 ff., 116 ff., 125 f., 169 ff., 325, 331 ff., 342, 382. — Folkeskolevæsenet i Købstæderne II 454; III 146, 302 f., 372 f., 468; IV 72, 130 ff.; V 57 ff., 126, 169; paa Landet II 453 f.; III 127 f., 146, 303 f., 372 f.; IV 130 f.; i Nordfrisland II 422, 454; III 127. — Skolebygninger og Undervisningslokaler III 303 f., 372 f.; IV 130; Skolebøger III 471; V 117; Skolepligt III 128; Hjemmeundervisning IV 489; V 170, 186 ff. — Oplysningstidens pædagogiske Interesser III 467 ff.; J. G. C. Adlers Forbedring af Skoleundervisningen I 80; III 470; IV 130; Generalsuperintendentens Skolevisitation III 469. — Preussisk Tvangspolitik over for Skolen V 348 f.; tyske Myndigheders Stilling til Besøgene paa Kongerigets Skoler V 212 ff.; Fond til Oprettelse af danske Undervisningsanstalter i Nordslesvig IV 290, 299 f.

Fag og Metoder II 306, 453 ff.; III 128, 146, 302 f., 373 f., 467 f.; IV 18, 132 f., 302; m. H. t. Undervisningssprog se Sprog, *Skolesprog*; den indbyrdes Undervisningsmetode IV 132 f.; Anvendelse af Pryglestraf III 467.

Skoleledere og Lærere: Degne II 453 f.; III 127 f., 303 f.; (Løbedegne) II 453 f.; III 127 f.; Diakoner III 303; Domherrer II 307; Huslærere IV 489; Kapellaner II 453; III 127; Konrektor III 374; Latinskolelærere II 307, 424, 455; III 128, 374, 484; IV 130; Lektorer II 307; Lærere (Skolelærere) III 469 f.; IV 118 f., 130, 453 f.; V 118 f., 349 f.; (Uddannelse) III 469 f.; IV 130; (Edsaftæggelse efter 1864) V 44 ff.; (Lærermøder) IV 187; (Kaar, Løn) III 303 f., 372, 469 f.; IV 72, 132; Lærerinder II 454; V 187, 350; Løbedegne se Degne; Rektorer II 306 f., 424, 454 f.; III 128 f., 374, 467, 484; IV 130; Skoleinspektører IV 130 f.; Vandre lærere V 187 f., 350.

Enkelte Arter af Skoler: Almueskoler se Borgerskoler og Landsbykskoler; Borgerskoler II 454; III 146, 302, 468; IV 72, 130 ff., 176; V 58, 319; Distriktsskoler (paa Landet) III 470; IV 72, 130; Domskoler se Lærde Skoler: „Døtreskole“ i Sønderborg V 59; Efterskoler se Ungdomsskoler; Fortsættelsesskoler se Ungdomsskoler; Fagskole for Bønder sønner (Rendsborg) IV 293; Friskoler se Privatskoler; Haandværkerskoler V 474; Haderslev Læreres Skole V 332; Handelskoler V 474; Højskoler se *Højskoler og Landbrugsskoler*; Industriskoler IV 133; Kapellanskoler II 454; III 127; Kapitelskole se Lærde Skoler; Klipskoler se Privatskoler; Landbrugsskoler se *Højskoler og Landbrugsskoler*; Landsbykskoler II 454; III 372 f., 469 f.; IV 130 ff., 476; V 116; Lærde Skoler (Dom-, Kapitels- og Latinskoler) II 306 f., 323, 422, 428, 447 f., 453 ff.; III 128 f., 146, 302, 373 f., 462, 467 f.; IV 72, 112, 130 ff., 153, 229, 338 f.,

359, 414, 458, 504; V 57 ff., 331 f., 354, 398; (Elevrekruteringens sociale Bestanddele) II 430, 455; Opdragelsesanstalter III 459; Privatskoler: (Klipskoler) III 303; (danske Privatskoler) V 58 ff., 117 f., 125 f., 169 f., 325, 333, 342, 382; (Tilladelse til Oprettelse) IV 481; V 58; Rektorskoler II 306, 454 f.; Seminarier se *Universitetslignende og andre høje Lærestalter*; Skrive- og Regneskoler se Borgerskoler; Søndagskoler IV 133, 187; Ungdomsskoler (Efterskoler, Fortsættelsesskoler) IV 187; V 60, 170, 187 ff., 218, 254 f., 350 f.; Vinkel-skoler III 146.

Forordninger og Love: Forordning af 1544 II 453 f.; af 1739 III 372; Reskript af 1744 III 373; af 1761 III 373; Skole-regulativer (1798—1808) 470 f.; Skoleloven af 1814 III 470; IV 72, 130 ff.; Reskript af 1840 om Privatundervisning IV 414; V 57; m. H. t. Sprogforordninger se Sprog, *Sprogforordninger*.

Unionen af 1466 og 1533 se Statsret, *Hertugdømmet Slesvigs statsretlige Stilling*, 1. Forhold til Kongeriget. Universiteter se Undervisningsvæsen.

V

Vaaben: Armbrøst I 399; Blider I 399; Bue og Pil I 174, 177, 399; Dolk I 122, 124; Hjelm I 176; Klinge I 185; Kniv I 177, 298; Lodbøsse II 67; Pil se Bue; Pilekoger I 177, 260; Ringbrynje I 157 f., 169; Skjold I 157 f., 172, 174, 177, 260, 480; Skjoldbuler I 174, 298; Spyd I 157 f., 177, 298, 480; Sværd I 132 f., 157 f., 176 f., 203, 260, 298; Sværdskede I 171, 177; Økse I 118, 121, 124, 158, 171, 177.

Vaabenstilstande se Statsret, *Freds slutninger og Forlig*.

Vaccination se Fattig- og Sundhedsvæsen, *Sundhedsvæsen og Sygepleje*.

Vadehavet (jvf. Geologi, *Dannelser*, Marsk) I 43 f., 127; II 415.

Vajsenhus se Fattig- og Sundhedsvæsen samt Sygepleje, *Hospitaller, Stiftelser o. lign.*

Valg (det frie) se Statsret, *Valg og Hylding*.

Valglove og Valgbestemmelser: *Valglove*: (1834) IV 169, 172, 174, 440, 446; (1848) 361 f., 368; (1855) 447; (1863) 495; (1867) V 27, 40. — Landsdelenes Valg af Rigsraadsmedlemmer IV 438, 447, 475; Valgenes Gyldighed IV 172, 174.

Valgret til Stænderforsamlingen IV 168 f., 172, 174, 207, 440, 446; til Landsforsamlingen IV 362, 368; til Rigsraadet IV 447, 495; til den preussiske Landdag V 41; til det nordtyske Forbunds grundlovgivende

- Rigsdag V 27; til det nordtyske Forbunds Rigsdag V 40; til Byraadene og Magistraterne se *Købsteder, Styrelse*. — Stænder- og Klassevalg IV 169, 172, 174, 368, 488; V 53 f., 172 f.; Census IV 173 f., 362, 439 f., 446 f., 495; V 55, 172; Alder IV 174, 362, 368; V 27, 41; Grundejendom IV 168 f., 174, 368, 446; V 172; kristen Religion IV 174; Jøder IV 172; almindelig Valgret IV 362, 368, 488; V 27, 41; direkte Valg IV 172, 174; indirekte Valg IV 438, 447; V 41, 53 f., 172; Forholdstalsvalg V 294; Valgret for Kvinder V 294.
- Valgbar*: Alder IV 174, 362, 368; Census IV 172, 174; Grundejendom IV 168 f., 174; Embedsmænd og Advokater kgl. Til-ladelse til at modtage Valg IV 169 f.
- Vandløb se *Geologi, Dannelses*.
- Vedtægter se *Retsvæsen, I Almindelighed*.
- Vejvæsen se *Samfærdsel*.
- Vekselsforordning se *Retsvæsen, Civilret*.
- Verdenskrigen V 257 ff., 406 f.
- Veto se *Forfatning, Forfatningslove, Forfatningsbestemmelser*.
- Vi se *Gudsdyrkelse (hedensk)*.
- Videnskab I 81-94, 99 ff., 107, 315 f.; II 113, 143 ff., 326, 422, 430, 449 f., 452, 456 ff.; III 117 f., 120, 130 ff., 293 ff., 304 ff., 325, 374 ff., 396 f., 440, 460 ff.; 474 f.; IV 99 f., 110 f., 113 f., 116 f., 118 ff., 136 ff., 156, 176 ff., 188, 229, 235, 266, 472 f., 495; V 362, 384 f., 388, 396, 398 f., 404. — *Agrarhistorie* se *Historie*; *Arkæologi* IV 472, 495; *Astrologi* II 458; *Bibliografi* III 306; IV 138; *Filosofi* II 458; *Genealogi* II 458; III 374; *Geografi* II 458; III 374, 378; *Historie* II 113, 143 ff., 422, 430, 457 f.; III 132 ff., 306, 325, 374 ff., 396 f.; IV 99 f., 110, 113 f., 136 f., 156, 188, 229, 235, 266, 472 f.; V 398 f.; (*Lokalhistorie*) II 458; III 132 ff., 306 f., 376 f., 397, 474 f.; IV 138, 156, 473; (*Agrarhistorie*) IV 188; *Kartografi* III 134 ff., 440; IV 473; *Kirkehistorie* III 295, 306, 375 f.; IV 472; V 399, 404; *Lægevidenskab* II 456, 458; *Retsvidenskab* II 456 f.; IV 110 f., 113 f., 266, 473; *Sprogvidenskab* I 81-94, 99 ff., 107, 315 f.; II 456; III 131, 375 f.; IV 118 ff., 176 ff., 472 f.; *Statistik* IV 188, 473; *Teologi* se *Kirke, Liv og Lære*; *Topografi* II 458; III 376 f., 474 f.; IV 473. — *Videnskaberne Selskabs Skrifter* III 375.
- Vider se *Retsvæsen, I Almindelighed*.
- Vikar se *Kirke, Klostersvæsen*.
- Villici se *Bondestand, Fæstebønder*.
- Visitats se *Kirke, Kirkelig Forvaltning*.
- Værft (frisisk) se *Befolkning, Bøllig*.

Æ

- Ægt se *Bondestand, Ydelser til Jordrot, samt Skattevæsen, Enkelt Skatter o.s.v.*
- Ægteskab se *Retsvæsen, Civilret, og Befolkning, Befolkningsstatistik*.
- Ældste se *Kirke, Kirkelig Forvaltning*.
- „Æresgave“ se *Skattevæsen, Enkelt Skatter og Afgifter*.
- Æt se *Befolkning, Samfundsformer*.

TRYKFEJL OG RETTELSE

- II. S. 440 L. 12 f. o.: S. 125, læs S. 336 ff.
— S. 440 L. 16 f. o.: S. 121, læs S. 336.
— S. 444 L. 7 f. o.: S. 118, læs S. 332.
— S. 455 L. 10 f. o.: S. 113, læs S. 326.
— S. 456 L. 10 f. n.: S. 113, læs S. 326.
— S. 456 L. 8 f. n.: aldrig, læs kun delvis.
— S. 466 L. 17 f. n.: Fig. 210. Melchior Lorichs, læs Fig. 210. Hubert Goltzius.
— S. 466 L. 16 f. n.: Hubert Goltzius, læs Melchior Lorichs.
— S. 507 L. 14-13 f. n.: Haderslev Apoteks Hist. o. s. v., læs Achelis, Haderslev Apoteks Hist., 8. Deutsches Archiv f. Landes- u. Volksforschung I, 81 (L. Andresen).
- III. S. 141 L. 3 f. n.: at ingen maa tale Dansk, læs at ingen (nemlig af Lærerne) maa tale Dansk.
— S. 147 L. 10 f. n.: Holstener, læs fra Ejdersted.
— S. 449 L. 1 f. o.: Briggen, læs Brigantinen.
— S. 480 L. 17 f. n.: Kiesberg, læs Kiesbuy.
— S. 483 L. 9 f. o.: Fr. Thaarup, læs Th. Thaarup.
- IV. S. 177 L. 1 f. n.: køb, læs bøl.
— S. 190 L. 8 f. n.: Güllich valgtes i Aabenraa, men var Advokat i Flensborg.
— S. 272 L. 16 f. o.: Kokarde, læs Kokarde samt de nye Regimentsfaner.
— S. 389 Billedunderskriften L. 2: Wassow, læs Wassner.
— S. 448 L. 13 f. n.: men tabt Ærø, læs og bevaret Ærø (P. S. v. Müller).
— S. 458 L. 19 f. n.: Friedr. Paulsen gik i Skole i Altona.
— S. 481 L. 2 f. o.: ham, læs hans.
— S. 486 L. 15 f. n.: Hugo Jensen (1821—82) var Gartneriejer i Hamborg og fra 1860 Agent for Arveprinsen af Augustenborg.
— S. 489 L. 6 f. n.: 7. Landvalgdistrikt laa overvejende Nord for Tønder; Udfaldet i 8. Distrikt skyldtes en særlig kraftig Mobilisering af danske Vælgere fra Østerland-Før (ved Kaptajn Hammer).
— S. 495 L. 9 f. o. og fig.: Novemberforfatningens Landsting i den endelige Vedtagelse omfattede 18 kongevalgte og 65 folkevalgte Medlemmer. For Rigsraadets Folketingsvælgere var Valgretsbetingelserne de samme som til Rigsdagens Folketing. I Linie 16 bør derfor foran Ordene „13. Novbr.“ indskydes: i let ændret Skikkelse (Rettelserne til S. 448, 489 og 495 skyldes Gaardejer Rasmus Rasmussen, Hvolbæk ved Skanderborg).

